Q. HORATII FLACCI ARS POETICA,

cum trium doctiſſimorum Commentariis, A. Iani Parrhaſii, Acronis, Porphyrionis.

Adiectæ ſunt præterea doctiſſimæ Glareani adnotationes.

POTENTIA SIQVIDEM EST DEI, AD SALVTEM OMNI CREDENTI. Ad Rho. I.

Ecce, poſitus eſt hic in ruinam, & in reſurrectionem multorum in Iſraël, & in ſignum cui contradicitur.

M. D. XXXVI.

A Philippo Rhomano Lugduni veneo.

AMPLISSIMO PRAESVLI BENEdicto de Accoltis Cardinali Rauennati Bernardinus Martyranus felicitatem.

PARRHASIVS CIuis, & præceptor meus, vir magno ingenio, & doctrina, quum vitã ageret, Pater ampliſſime, vt maximè prudentem decet, tanquam è ſpecula aſſiduè proſpiciens hominum, in qua viuimus, imbecillitatem, ne (vt ante noſtra tempora plæriſque accidit) ſimul cum vita nomẽ interiret, omni opera, cura, ſtudio, diligẽtia, noctes dieſq; vſque adeo laborauit, vt non abſque poſteriorum vtilitate immortalitatem ſibi, vel ipſis inuidis approbãtibus, compararit. Sèd fortuna, quæ (licet fruſtra) ſemper, quantum in ſe eſt, virtuti aduerſari non deſinit, eum opprimere, obſcurumq; facere ſummopere conata eſt. Nã de tot laboribus, de tot luculentiſſimis lucubrationibus, de tot innumeris, ac penè diuinis eius operibus, vix vnum alterúmve extat, ac lectitatur. Quod non herculè eius negligentia vel improbitate

peractum eſt, ſed quadam potius (vt ita dicam) hominum tabe, qui alienæ laudis ob inuidiam impatientes, non qui ſibi prodeſſent, ſed alios vt læderent, omnes penè Parrhaſij vigilias, vix eo defuncto, rapaciſſimis vnguibus occuparant. Et quum ipſe à patria tunc abeſſem, nec tantã iniuriã propulſare poſſem, actũ profectò de iis eſſet, funditusq; occidiſſent, ni Antonius Seripandus vir non minus probitate, quàm humanitate clarus, huic obuiam peſti prodiiſſet. Hic nempe à Parrhaſio hæres factus librorum, incredibili fide, ſolertiaq; quaſi Scirones & Cacos expugnans, nonnullos è Labyrinthi latebris eduxit. Quas quidem, vt par eſt, ingenti literatorum expectatiõe, vbi commodum erit, in lucem dabit. Parrhaſium enim vt viuum, ita nunc communi mortalium fato defunctũ & colere & ornare non deſinit. Ego verò, qui à Parrhaſio ita ſemper & eruditus & dilectus ſum, vt vel vni patri concederet ſoli, quantum illius manibus debeam, omnibus vt oſtẽderem, ipſiq; mihi ſatiſfacerem, & Rhomæ, & Coſentiæ, quæ vtrique communis eſt patria, ac vbicunq; locorum fui, quamuis grãdioribus negotiis occupatus, quæ mihi (vt qui ſim Cæſaris à ſecretis) domi militiæq; incumbebant, ſemper tamẽ ea diligẽtia vſus ſum, ac ita me geſſi in ipſius operibus inueſtigandis, vt nemo ſit, quin

eius dignitatis à me habitam eſſe rationem exi-
ſtimet. Sed tanta fuit ipſius magnitudo in me
meritorum, vt mihi ipſi nunquam ſatiſfaciam.
Verùm adhuc præter hæc in Flacci poeticam
commentaria mille ſanè laboribus acquiſita, ni-
hil reliqui cõſequi potui. quæ etſi non ſatis elu-
cubrata, nec authoris manu perſcripta, ac eli-
mata prodierint, tamen vt alii ſcriptorum Par-
rhaſii occupatores, exẽplo meo ducti, illa quæ
occulunt, propalare, velint nolint, cogantur,
typis cudẽda tradere viſum eſt. Quumq́ mul-
tùm diuq́ mecum cogitarim, cui potiſſimùm id
operis nuncuparem, tu in primis occurriſti, vt
qui literatorum omnium pater, & tutiſſimum
confugium ſemper fueris, quum amore incredi
bili, quo te proſequor, tum quòd omnium bo-
narum artium ita culmen attigiſti, & rem litera-
riam nutantem, ac in præceps labantem ita eri-
gis & fulcis, vt perpetuò in ſuo robore ſtare
poſſe videatur. vnde tibi immortalitatem glo-
rioſiſſimè adeptus es. Hinc ego rem amplitudi-
ni tuæ haud ingratam me facturum exiſtimaui,
neque alienũ duxi à dignitate mea, Parrhaſiiq́,
ipſius vigilias tibi viro ſplendidiſſimo, eiuſq́
nominis amantiſſimo dedicare. Sed ſi inuidi ho
mines (latè enim patet hoc malum) quia liena
lynceis, vt aiunt, oculis obſeruantes, in ſuis cæ-
cutiunt, abſque eius, tuiq́ nominis reuerentia,

calumniari eum ac mordere voluerint, illos ad-
monitos volo; ei clypeum & defenſorem non
deeſſe. nodum in ſcirpo ne quærant. candorem
potius, latinitatem, doctrinam, ingeniiq; acumẽ
inſpiciant. Quibus bene inſpectis & penſitatis;
recentes inter interpretes facilè primas huic no-
ſtro concedant, ac antiquis comparare non pu-
debit. Cõtigit enim illi, quod neſcio an cuiquã
huius noſtræ tempeſtatis, non obſcura ſcilicet
breuitas, nec infinita copia, nec ieiuna ſicci-
tas; nec poſtremò nimium luxurians lætitia.
Quare citra inuidiam, tanquam literatiſſimum
virum, omniq; laude dignum Parrhaſium amẽt;
colant, & admirẽtur. Tu interea læta (vt ſoles)
fronte Martyrani tui donum hoc accipe; Par-
rhaſiumq; repone in ornatiſſima tua, ac omnifa-
ria bibliotheca: quò quum animi relaxãdi cauſ-
ſa ab arduis rebus confugis, tanquam in iucun-
diſſimo ſeceſſu libentiſſimè conquieſcis. ac vbi
otii aliquid nactus eris, lege; quæſo, & relegẽ
non ſine Molſa, Lactantioq; tuis. maximam
etenim ex iis delectationem audacter tibi polli-
ceor. ſed ne ſus Mineruam docere videatur; de
his hactenus, nam plura forſan, quàm opus fue-
rat. Vale decus bonorum, literarumq; Mecœ-
nas, & præſidium vnicum: Martyranũmque
tuum tibi ex animi penetralibus deditiſſimum,
vt facis, redama.

A. IANI PARRHASII COSENTINI IN HORATII POETICAM PRAEFATIO.

POETICAM COELO ORTAM, & à dijs hominibus datã, uatum oracula dixerũt. Ille furor quo uates agitati maiora mortalibus concipiunt, & ante ullam de ea artem conſummatiſsimi poëtæ inuenti teſtãtur. Primi illi, nõ homines, ſed heroes diuinis tantũ rebus narrandis ſunt uſi. Defluxit deinde paulùm ad mortale genus, ut ab ea potiſsimũ ſapientiæ initia auſpicarentur. Hanc itaq; primùm admirantes gẽtes ſuſpiciebant, ab hac efferri animi tractabantur, paulatimq; in manſuetiorem cultum redigebantur. Quippe quos mens illa diuino correpta furore, organum ſe dijs immortalibus præſtãs, quò uellet duceret, moueret, & impelleret. Hinc primùm diſperſi in mœnia homines, congregati, diſsidentes, conciliati, moribus legibusq; coniuncti. Contenderunt ad hanc ipſam ſanè multi, pariq; ſtudio uiam adfectarunt, uix unus alterue ad metam peruenẽre, cæteri intra ſpatium remanſere. Neq; enim niſi undecunque perfecti illius adytis admittuntur. Garruli, glorioſi, putiduli non iniuria ablegantur, ne in tam ſancta ſacra perrumpãt, atq; illotis manibus diuina attrectent, neue in ipſum ſacrarium refractis pudoris & reuerentiæ poſtibus quaſi canes, muſcæ, pedes, pulicesq; temerè irrumpant. Vnde meritò eodem cum muſis acceptus templo Hercules muſagetes, qui monſtra abigat, quem canes fugiant, ad quem muſcæ non introeant. Initium ea fertur habuiſſe apud Idumæos. per uberrimum fontem Homerum in Græciam inuecta eſt. In Latio à Faunis, & Aboriginibus celebrata eſt. Obſeruauerunt eam

mortales, quòd harmonia & rhythmus natura nobis tributa ſunt. Metra rhythmorum portionem eſſe ſatis conſtat, quæ paulatim inuectis comparatisq; compoſitionibus poeſin cudendo genuerunt, legitimam quandam muſicam ruſticis illis & inconditis ſcanſionibus modulatiorem, quas quum uiderent uiliſsimas, certa temporum dimenſione, & acuminis grauitatisq; moderata uarietate figurarunt, moderatos impreſſère articulos, quæ cæſa & membra nominarunt, & ne longius pedum curſus prouoluerent, modum ſtatuerunt, unde reuerterentur: & ab eo ipſo uerſum uocauerũt, quodq; ad certum finem non eſſet redactum, ſed tamen quadam nõ ſine ratione ordinatis pedibus curreret, rhythmi nomine notauerunt. Auxit artem Archilochus, *& commata uerſibus applicãdo uariauit.* Eupolis *per plurimas ſpecies ſecuit.* Alchman *numeros minuit in carmen.* Pyndarus *magnitudinem adſeruit, & libros innumeris modis edidit, ſed antequam integrum corpus ſortiretur poetica, uirtutibus tantùm celebrãdis, & uitijs laceſſendis adhibebatur.* Vnde *priſci poetæ aut heroici aut iambici fuère.* Primùm *res geſtas heroum muſicis cantibus ceciniſſe* Peridemem, Varitonis *& Chloridis filium ferunt.* Iambi *primus uſus penes* Archilochum *manet.* Incremẽtum *deinde cæpiſſe poëticam florente* Hercule *teſtatur* Philoſtratus, *ipſumq;* Herculem *fuiſſe admodũ illius ſtudioſum.* Quippe *qui quum* Aſbolum *Centaurum cruci adfixiſſet, huiuſmodi epigramma inſcripſit,*

Contemptor diuũm atq; hominum crudelis, & idem
Per terras ſcelere infamis, pro turpibus auſis
Aſbolus ex alta ſuſpenſus brachia pinu,
Semifero nigros depaſcit pectore coruos.

Vltimam *illi manum* Homerus *impoſuit, ut nec antea uideatur fuiſſe, nec ſpes ulla poſteris adſequendæ relicta.* Hic *complexus quicquid antea diuiſum fuerat, unũ poeticæ corpus perfectum fecit,*

& admirãdũ,ut nulla imitatio ne ritu quidem dragmatico effingi poſſit,quæ nõ in illo eluceat.ui ſua comœdiarum,tragœdiarũ, dythiramborum,omniumq́; poematum argumenta ſuis operibus inſeruit.Poemata omnia aut actiua ſunt,aut enarratiua,aut ex his mista.In actiuis perſonæ agunt, nullæq́; poetarum partes adparent, ut ſunt tragœdiæ,comœdiæ,ſatyræ,mimi,prætextatæ,attellanæ, tabernariæ,planipedes.In enarratiuis perpetua eſt poetæ loquutio nunquam interrupta,ut tres Virgilij Georgicorum libri primi: aut ſententiæ ſcribuntur,ut Theognidis liber: aut genealogiæ cõponuntur,ut Heſiodi Theogonia:aut philoſophia comprehenditur,ut Lucretij,Varronis:aut aſtrologia,ut Manilij, Cicerõis de Arato.In communibus,& ipſe narrat poeta,& perſonæ loquentes introducuntur.Sed hæc aut heroica ſunt,ut Virgilij: aut lyrica,ut Horatij. Quencunq; autem poetam rerum omnium peritũ eſſe oportet,ut de unaquaq; re poſſit copioſè dicere. Mores populorum, conſuetudines, iura, terreſtrium maritimarumq́; cognitiones,urbium locorumq́; deſcriptiones,agriculturam, rem militarem,clarorum uirorum dicta factaq́; pernoſcat,graphidos peritus ſit,geometriæ eruditus,architecturam edoctus,muſicã ſciat, ſcientiam quum naturæ & morum,tum differendi calleat, medicinæ non ignarus, iuriſconſultorum reſponſa teneat, aſtrologiam, cœliq́; rationes compertas habeat.Nam hiſtoriarum,fabularumq́; cognitio,quæq́; grammaticæ copulãtur,in primis ſunt neceſſaria. Quis enim poterit ſuo arbitratu inflãmare animos hominũ,& extinguere iram,odiũ,dolorẽ incendere,aut ab his iiſdem ad lenitatem & miſericordiam reuocare,niſi uim omnem humanitatis,cauſſas quibus mentes diuerſæ agantur,quæq́; de naturis humani generis ac moribus explicantur,penitus perſpexerit? Illa carmina uel optima atq; ornatiſſima,ni ſententia ſubſit ſcientiaq́;,inanem ſonitum reddunt.Nam ſi dicendi uis arsq́; defuerit oratoria,mutus ille

cò erit poeta. Nihil tam eſt poeticum, quàm eloquutio. unde pro eloqui, canere ueteres poſuère, & ea omnia quæ illius continentur præceptis, ab ipſo poeticæ fonte deriuantur. Cadmus, Pherecydes, Hecatæus, quum pedeſtrẽ orationem primùm inſtituiſſent, metrum ſoluerunt tantummodo, reliquas poeticæ partes ſeruarũt infractas, & ad eum, qui nunc in manibus eſt, modum, tanquam ab ipſo faſtigio ad ima deduxerunt. Quæ ſingula, ni æquè ac ſuos digitos norit poeta, nil agit. Neq; enim quiſquã in eo quod non optimè ſciat, poteſt eſſe diſertus, nec diſertè dicere de quo neſciat. Ante omnia oportet ipſum poetam eſſe ſapientem, quæ boni uiri ſint, intelligat. quod nõ faciet, niſi ipſe ſit bonus, niſi omnibus abũdet uirtutibus, niſi poeticam omnem, id eſt, ſapientiam imbiberit, careat uitijs, nec occupata illis mens optima ſimul & deterrima meditans in contraria contrarijs uotis diſtrahatur: nihilque perfectè, ſed ne præclarè quidem quicquam aſſequatur, & mala mente nihil laceratius, nihil occupatius, nihil inuenitur infelicius. Solus ergo ille, poeta eſſe poterit, qui ingenio præſtet artibus, prudentiæque partibus ſit abſolutus, omni eiecta cupiditate, doctrina, rerúmque ſcientia firmatus, recto fidentiq; uirtutis itinere gradiatur. Quod quum ita ſit, non poteſt tanta res pauciſſimis comprehendi. Nihilq; eſt periculoſius ad eam tendentibus, quàm prima ætate non aberrare, & tædio laborum ad deſidiæ diuerticula confugere, facilitatem tanquam utiliorem ſequi, unde fundamenta iaciuntur. Impudentiæ uires præuenit fiducia, ſuiq; ipſius exoritur ſine riuali amor. Deniq; multi ad poeticam peruenirent, niſi putarent ſe perueniſſe. Quum itaq; tam difficilis poetica ſit, quæri ſolet an ulla poſſit arte conſtare, quum poetæ non fiant, ſed naſcũtur, priuſq; poetarum optimus adparuerit Homerus, quàm ulli eſſent artis ſcriptores: nec poſſit eſſe ars quæ nõ cognitis penituſq; perſpectis rebus ab opiniõibus arbitrio ſeiũctis cõtineatur, nihilq;

tam fallax, tam dubium, tam incertũ ſit, quàm iudicij facilitatiſque cōdere præcepta, ingenij animiq́; motus ad excogitandũ acutos, & uberes ad enarrandum comprehendere. Certè illud adparet, aut nullam de ea artem eſſe, aut humana mente non poſſe comprehendi. Sed hæc mutuis iuuantur auxilijs, nec prodeſt ingenij beneficio præſtare, niſi præceptis, id eſt, probatiſſimorum obſeruationibus fulciatur. Sola ars nihil pingue, nihil grande, nihil præſtat copioſum. Sed, ueluti amentandi ars uires iuuat: ſic ſcribēdi ratio naturam adiuuat. Solum ingenium nihil cogitat ratione, & quodam quaſi claßico inſtructum, molitur grandia. Quæ deſperata demũ adſequendi facultate, deſerit: ad ea quæ ad rem nō ſunt, defertur. Non ſarcula, non haſtas, non pila: ſed quæcunque fortè ad manũ uenerint, temerè iaculātur. Nam quòd naſci dicunt poetam, ſanè artem non excludunt. Neque cuiquam dubium eſt ſcientiarum omnium principia ab ipſa natura traxiſſe originē, atque hoc ut ſcitamur, ſic illud adſerimus, niſi ad naturam ratio quædã confirmatióque doctrinæ acceſſerit, rarò ſolere præclarum aliquid aut ſingulare exiſtere. Nam omnia natura largiri non ſolet. cuius etiam quæ bona ſunt, doctrina fieri poſſunt meliora. Sint licet qui naturæ habitu propè diuino ipſi ſibi uiam fecerint, pauci tamen ſunt quos æquus amauit Iupiter. Nos artem amplectamur, nitamur illi, naturæque noſtræ quandam adijciamus doctrinæ confirmationem, unde optimi euadamus. Neque enim poetica eiuſmodi ars eſt, quæ perſpecta ſcientia certiſque terminis comprehendatur, ſed quædam præceptionum exercitarum conſtructio, quæ peritorũ hominum uſu ſeruata, animaduerſa, notata ſit, quæ natura, doctrina, uſúque conſtet, cuius omnis finis ad bene uiuendum rationibus exempliſque inuitare, mores, adfectionéſque docere, res gerendas cum iucũditate præcipere, quæ denique ex hiſtoria diſpoſitiōeq́; conſtet & fabulis. Hiſtoria deſcribit loca, mores refert, cōſuetudines edocet. Diſpoſitio uim habet & neruum, ut omnia ante ocu-

los ponantur. Fabulæ delectant, in admirationem trahunt, & præſertim ſi de incognitis referantur. Scripſerunt de ea ex ijs qui ad noſtram peruenère memoriam, Neoptolemus, *Ariſtoteles, & utrunq; imitatus eſt* Q. Horatius Flaccus, *qui eminentiſſima quæque breui, ſed pretioſo libello comprehendit: quem de arte poetica ad* L. *Calpurnium Piſonem,* L. *filium* Frugi *inſcripſit. Nam poetriam* M. *Tullius in ea oratione, quæ eſt pro* M. *Cælio, rem fictam adpellat.* Horatium *libertino & præcone natum patre, Rhomæ educatum,* Athenas *philoſophiæ cauſſa profectum, indeq;* Octauij *ab togatis adulatoribus* Auguſti *dicti ſurgente tyrannide amotum, &* M. Iunij Bruti *partes ſequutum, cúmque illo & repub. uictum, poſtmodum à* Mecœnate P. Virgilio Marone, *&* Lucio Alfeno Varo *ſuadentibus, in amicorum cohortem ſuſceptum, fortunisq; honeſtatum, nemo paulùm in libris prouectior ignorat.* Venuſinum *ipſe ſe fuiſſe ait, licet* Horatiorum *familiam* Rhomæ *Trigemini ſub* Tullo Hoſtilio, Coclites, *Puluilli,* Barbatiq; *illuſtrarint.* Flacci *cognomentum demiſſæ nec erectæ, ut ſolent, aures impoſuerunt.* Cognomina Rhomani *ſumebant: aut à re ruſtica, ut* Fröditij, Stolones: *aut ab inuentione, ut* Pilumni, Salinator: *aut à leguminibus, ut* Fabij, Lentuli, Cicerones: *aut à pecudibus, ut* Bubulci, *Suilli,* Caprarij, Porcij, Taurij: *aut à caſu, ut* Diadematus, Celer, *Curſor, Scrofa,* Coruinus, Torquatus, *Aſina: aut à rebus geſtis, ut* Coriolanus, Aphricanus, *Iſauricus,* Adiabenicus: *aut à moribus, ut* Brutus, *Ouicula,* Cato, *Superbus,* Publicola, AEmilij, *Gurgites: aut à piſcibus, ut* Murena, Orata: *aut à naſcendi ſorte, ut* Agrippa, *Ceſones, Vopiſci, Proculi, Poſthumij: aut à corporis habitudine, ut* Pæti, AEnobardi, *Labeones,* Strabones, *Valgi, Vari,* Scauri, *Compernes,* Brocchi, Balbi, Nigri, *Silones, Ruffi.* Piſones *ergo, quòd primi pinſere uel pinſare inuenerint, cognominati ſunt, licet à piſis leguminibus dictos uelint.* Origo *illis à* Numa Pompilio *fuit, cuius filij quatuor totidem familijs dederunt ini-*

tium. à Pompone Pomponij, à Pino Pinarij, à Mamerco Mamercij, à Calpo Calpurnij dicti. Manſit ea familia Rhomæ, quanquam patritia diu intra famam: neque ferè quiſquam celebratur ante L. Piſonem, qui primus Frugi eſt adpellatus illis temporibus, quũ hominẽ inuenire nequã neminem hominem poſſes, in quem C. Gracchi extat oratio. Hic legem tulit de repetundis. cuius filius in Hiſpania prætor occiſus eſt. nepos ad Pompeij tempora peruenit. Calpurnius Craſſus Reguli comes in Africa captus, Saturnôque hoſtia deſtinatus, Balſatiæ regis filiæ opera, quòd amaretur, euaſit. Cum Mario contra Iugurtham legatus fuit Calpurnius, qui in ferreo anulo prætura functus eſt. Et ipſe Marius Calpurniam filiam bello Cymbrico dijs uictimam immolauit. Lucius Piſo annales populi Rhomani ſcripſit ſimpliciſſima ſuauitate. Potiſſimus in bonore ueterum eſt M. Piſo, qui ſupra Taſeam apud ſe habuit. de Hiſpania triumphauit, ad quem Cicero adoleſcens à patre deducebatur. Poſt quem laudatur inter oratores C. Piſo M. Glabrionis æqualis. Nec ſua caret laude C. Piſo Craſſipes, gener M. Tullij. Nam Calpurnium illum latiarium qui Liuium occidit Salinatorem, non auſim in hac familia numerare. Fuêre & tres Caij, primus qui Palicano conſulatum eripuit, alter Siciliam fugitiuorum bello liberauit, tertius legem de ambitu tulit, in quem conſulem lapides iacti. Cnei & duo fuerunt, unus qui Manlium Criſpum adcuſauit, alter Catilinæ amicus in Hiſpaniam ablegatus eſt. Lucium uerò Piſonem Cæſaris ſocerum uel hoſtem Cicero fecit immortalem. Poſt quem euerſa repub. & cæſis per Octauium ciuibus, familiæ omnes confuſæ ſunt. Lucius tamẽ Piſo ſub Auguſto Thraciam uicit, à Tyberio urbi præpoſitus eſt. Sub Claudio Cneo Piſo rigidiſſimus eſt habitus. Cum Nerone L. Piſo conſul fuit, à quo C. Piſo interfectus. Poſt quem Piſo Licinianus à Galba adoptatus. Sed omnium optimus Piſo fuit, qui ſub Galeno Theſſaliã occupauit. Imperator ſalutatus eſt, tãtæ autho

ritatis,ut hoc Frugi cognomẽtũ,ĩ eo renouatũ,& ſtatua illi defuncto ĩter triũphales,& currus quadrijugi decreti,eò loci ubi nũc Diocletiani thermæ ſemirutæ inſpiciũtur. Vltimũ puto,ſi tamen ex his eſt,Calpurnium Suran,qui Ephemerides uitæ Galeni ſcripſit.Horatius ad eum eiúſque liberos poeticam inſcribit,qui Thraciã domuit,urbi præfuit,quẽ ebrietatis adcuſat Seneca.Daturus ergo præcepta,antequam opus adgrediatur,quæ poetæ conueniãt,adperit:quæ totius operis perficiendi ratio ſit,oſtendit.In qua ſi quis aberret,fruſtra operam impendit.Quúmque duplex docendi uia ſit,aut uitanda oſtendere,aut ſequenda præcipere: utrunque facit Horatius.quæ fugienda ſunt, principio demonſtrat.deinde quæ ex præceptis ſunt, exequitur. Quinque autem ſunt,à quibus uult bonum poetam abhorrere. Primum ne quid contrarium meditetur,ne diſcrepet inuentio,ne totius operis conuenientia deſyderetur. Secundò uetat non ſuis locis poni multa etiam ſpectata,uagari longius à materia prohibet,nec admittit quicquid ſuperfluum eſt,floſculóſque omnes mendicatos excludit. Tertiò dicendi figuras ita negat ſectandas,ut in contraria uitia decidamus. Quartò quum nihil magis poetæ ſit quàm uariatio, nimiam fabulis indulgentiam, nimium eloquentiæ ſtudium, ineptúmque ornatum damnat & ſuperfluum. Vltimò ſummæ ſummarum ſubductionem nullam fieri taxat. Ordiri ſcire ſanè multos ingenioſe,narrare eleganter,ſcribere decenter, uariare conſtanter: ſed ea in re falli,quòd nullum dicendi modum inueniant,extremam manum norint imponere:nec ut iuncta ſimul perfectum reddant, corpus efficere. Erit ergo boni poetæ ante omnia ideam futuri ſibi poematis ſtatuere, & quod periti faciunt architecti, breui quaſi tabella totius operis imaginem ante oculos proponere,ut prima ultimis, media utriſque,omnia omnibus reſpondeant.Et quoniam inuentio potiſſimas ſibi partes in poetica uendicat, principio circa illam uerſatur.

Q. HORATII FLACCI DE ARTE POETICA AD PISONES.

HVmano capiti ceruicem pictor equinam
Iūgere ſi velit, & varias īducere plumas,
Vndique collatis membris, vt turpiter atrum
Deſinat in piſcem mulier formoſa ſupernè,
Spectatum admiſſi riſum teneatis amici?
Credite Piſones iſti tabulæ fore librum
Perſimilem: cuius velut ægri ſomnia, vanæ
Finguntur ſpecies, vt nec pes, nec caput vni
Reddatur formæ. Pictoribus, atque poetis
Quidlibet audendi ſemper fuit æqua poteſtas.
Scimus: & hāc veniā petimuſq; damuſq; viciſ-
Sed nō vt placidis coeant immitia: nō vt (ſim:
Serpentes auibus geminentur, tigribus agni.

IANVS.

HVMANO CAPITI.) *Non ſolum in omni uita, ſed etiam in oratione nihil eſt difficilius, quàm uidere quid deceat, πρέπον Græci uocant, noſtri decorum. Cuius ignoratione, quum in ſententijs, tum in uerbis peccant, nihil æquè uitandum ad contraria. Vitabimus autem ſi iudicium conſiliumque adhibuerimus. Quæ ueluti guſtus, atque odor, nulla poſſunt arte tradi. Sed ea adſequemur uia, ſi rationem quandā altè pete-*

mus, pluráque ponderabimus, & locis, temporibus, perſonis, quæ dicenda ſint, adcommodabimus. M*aximam in primis curam exigit fictio, in qua tria ſeruari neceſſe eſt, ut aut qualia fuerint, aut ſint, aut qualia dicuntur & exiſtimantur, aut qualia eſſe expediat, referantur.* E*ſt & ſuus conuenientiæ labor adhibendus, ut quæ in naturam cadunt, fingantur, illius ordo non perturbetur, nec rationalia cum ratione carentibus coniungantur, nec contraria copulentur, nec ab artis abſint rectitudine, omnia eôdem tendant, ab iiſdem proficiſcãtur, partes magnitudine, natura, qualitate conueniant.* S*i* A*chilles iracundus, inexorabilis, exlex deſcribitur, facilè à bello abſtinebit,* G*ræcorum omnium precibus nõ flectetur, ſua in bello munia non præſtabit, monſtrum erit, & ſi* P*atrocli morte non agitabitur, ni* H*ectoris cadauer circa mœnia raptabit, ni ad* P*atrocli ſepulchrum* T*roianos mactabit.* E*rit contrarium ſi* T*ireſias ſuam deplorauerit cæcitatẽ, ſi* P*olyphemus arietis fortunã non laudabit, quia cæcus.* N*ec uitio carebit rurſus poema, ſi pius* AE*neas quum de ſpe tutandæ patriæ deciderit, non patrem, uxorem, filium tutabitur, nõ ſacra ſuſcipiet, penates cuſtodiet, ſi ulla frãgetur tempeſtate, ſi clauo fixus cupidinis, à* D*idonis ſinu auelli non poterit, ſi denique pacem, rogatus, negauerit.* N*e ergo inter ſe pugnantia licentioſi poetæ efficiant, ſed uenuſtate, & proprio decoro conformata deſcribant.*

H*umano capiti ceruicem pictor equinam, &c.)* N*aturæ imitatio eſt pictura, cui ni reſpondeat, portentum faciet, non pigmẽtum.* R*iſum, inquit, concitabit pictor, ſi tabellam propoſuerit, effigiemque effinxerit, quæ muliebri uultu & equino collo ſit, corpus habeat plumis obſitum, deſinatque tandem in piſcis caudam.* E*adem eſt ratio in poemate, ut, ni quadret undecunque, rideatur meritò, & explodatur.* B*ene poeticam picturæ comparat, quum poeta nihil aliud ſit, quàm loquens pictor: & pictor, mutus poe-*

diffinitio.et quæ nõ diffiniuntur,ſcientia nõ poſſunt cõprehendi.

Vniformæ.) Nam *uniuſcuiuſque ſpeciei una eſt forma ſubſtantialis.*Forma *aut ſubſtantiam denotat,aut accidens.*Subſtãtialis *eſt quæ dat eſſe rei.*Accidentales *infinitæ ſunt.*Nam *uniuerſæ res cõſtant ex materia et forma,& à forma unumquodque adpellatur.*

Pictoribus atque poetis.) Prouerbium *de poetarum licetia,quibus impunè uidetur licere,ut ſuo fingant omnia arbitratu.ſed lõgè ſecus eſt.neq; enim libera datur poteſtas,uerùm circumſcripti quidam fingendi ambitus conceduntur,præſertim in fingendo,in quo magna eſt ratio adhibenda.*Fabulæ *enim ſi aurium mulcẽdarum tantùm gratia fingantur,& nihil ſubſit bonæ frugis,uel ſaltem ad communem uitam,meritò eliminantur.*Illæ *quæ in ſapiẽtiæ ſacrario excogitatæ ſunt,ad quandam uirtutum ſpeciem hominis alliciunt intellectum.*Sed *eæ aut argumento ficto ſunt,& per mẽdacia totus ordo contexitur,aut ueri fundantur ſoliditate,quòd perfecta quædam & compoſita proferantur.*In *illis nihil magnũ, nihil arcanum.*Eæ *omnem cõtinent philoſophiã.*Verùm *& ipſæ, in aliam ſciſſæ diſcretionẽ,diuiduntur.*Aut *enim narratio per turpia & indigna nominibus,ac monſtro ſimilia componitur.*Quod *ipſum fieri uetat* Plato.*aut ſacrarum rerũ notio honeſtis tecta uerbis,& decoris ueſtita rebus enũtiatur.*Quod *fecit* Orpheus, *qui ſuorum dogmatum myſteria fabularum intexit inuolucris,et poetico uelamento diſſimulauit.*Ad *cuius exemplar* Pythagoras *ſuam ipſe finxit formauitque philoſophiam.*Neque *enim natura nudam ſe apertámque æquo animo oſtendi patitur,ne à uulgo indignis manibus adtrectetur.*Sed *enigmatum nodis,& figurarum uelamentis gaudet operiri,ut à ſolis tractetur ſapientibus.*Hinc Pythagoras *quibuſdã præceptis philoſophiæ uelauit.hinc* AEgyptij *pro templis ſphinges adponebant.hinc* Numerio *philoſopho quòd* Eleuſina *ſacra interpretanda uulgauerat,ſomnia prodiderunt*

runt Eleuſinas deas proſedas in lupanari proſtare poſcinummias. Eæ ergo ſunt fabulæ altiſſimis plenæ myſterijs, rerum ſecretarũ contemplationem totiúſque naturæ cognitionem complectentes. In his ſe poeta exerceat, huiuſmodi Socraticis agatur furoribus. quicquid hauſurus ſit, hinc hauriat. quicquid finxerit, hinc deducat, ne ſua temerè immiſceat, ne ſerpentes auibus coniungat.

Pictoribus.) Manet in incœpta metaphora & reſponſiuncula.

Petimus ueniam.) Non placet Acronianum illud, ut ueniã petamus tanquam poetæ: demus tãquam critici. Quin potius inuiſſe puto ut alternis uitijs ignoſcamus, & eodẽ ſcuto, quum opus eſt, uiciſſim nos obtegamus. atq; ideo (uiciſſim) ſubiunxit, quòd & ueniam demus, & quaſi debitum reddi petamus. Datur autem hæc poetis uenia: ſi, quæ fingantur, ita conſtent, ut uniformæ reſpondeant, & rerum congeries præter naturam nõ ſit, nec agni tigribus copulentur. Quod facit poeta, quum ſublimia humilibus, uetera nouis, poetica uulgaribus miſcet. Id uitium κιρνασμὸν *Græci uocant.*

Incœptis grauibus.) Rectè poſt totius operis conuenientiam, diſpoſitionem, ordinémque collocat. Neque eſt quod tam faciat à propoſito diſcedere, nec in incœpto perſiſtere, quàm non omnia conuenientiæ præcepta mente, cogitationéque complecti. Natura rerum nihil habet ordine præſtantius, quo ſublato, omnia hæc pereant, neceſſe eſt, & in ueterem cõfuſionem, antiquumq; chaos reuoluantur. Exercitus ſimul ac turbari cœpit, profligatur. Statuã effingas, neque quæque membra ſuis locis diſponas, prodigium facies. poema hoc ipſo ordine carens, fluitat, & tumultuatur. Qui ſunt ædificaturi, licet ſaxa, arenam, & quæ ad opus ſunt neceſſaria congeſſerint, niſi illis collocandis, diſponendisq; adhibuerint artificium, nihil præclari operis ſurget. Si pro ueſtibulo cubiculũ, pro aula lararium collocarint, non hæc ſolùm membra, ſed omnẽ

domum

domum perturbabunt. Sic quæ poeta meditetur, quantumlibet magnas adferat cogitationes, & diuina congerat inuēta, niſi magno ordine ſuis quæque locis ſtatuerit, meditata digeſſerit, & in ſe cō miſſa deuinxerit, cumulum rerum faciet atque congeſtum. Difficile eſt ſuo omnia loco diſponere, ad quod magnum adfert auxiliū memoria, ut quæ quiſque dicturus cōcipiat, ubi cōueniant, uideat, nec diſſona alienis locis collocet, incœptiúe oblitus, longius à fine uagetur. Licet tamen à materia digredi paulùm, & in ipſo itinere ſi non diſcedere, certè deflectere, ne lector ſimilitudinis ſatietate fatigetur. Qui tamen fallendus eſt, ne ſentiat ſe abduci, ſed ratione ipſa deferri putet. atque hac potiſſimùm in re, magna ſunt ingenijs fræna adhibēda, ne ueluti ſegetes fœcūdæ & uberes emittunt herbas frugibus inimiciſſimas, ſic illa, quamuis magna & utilia, aliena tamen gignant.

ACRON.

H*Vmano capiti.)* De *inæqualitate operis loquitur, & dat præceptum ſcribendi poema. Et prius præceptum eſt de diſpoſitione & conuenientia carminis. Scribit autem ad Piſones, uiros nobiles & diſertos ad patrem & filium: uel, ut alij dicunt, ad fratres. Capiti autem comparat poema, quod ſine œconomia ſit picturæ eiuſmodi ſimile, quæ habeat ceruicem equinam, & diuerſorum animalium membra & pennas, quæ perſona deſinat in piſcem.*

Et uarias inducere plumas.) I*mponere plumas uarijs coloribus natura floridas, uel uarios diuerſarum auium colores.*

Vndique.) E*x diuerſis ſcilicet animalibus.*

Collatis membris.) C*oniunctis ad ſuperiorem & deſcriptā formam, ut habeat humanum caput, & collum equi, & caudā piſcis. Et multùm præcipit conuenientiam, poetam ſeruare debere.*

Atrum.) F*œdum, magnum.*

Deſinat.) Finiatur.

In piſcem.) Hoc eſt, *In marinam beluam,id eſt,piſtricem.*

Formoſa ſupernè.) Vt *facie ſit formoſa mulier,inferius autem monſtris uarijs deturpetur.*

Supernè.) Superiore *parte,uultu & ceruice.*

*Spectatū admiſſi riſum teneatis amici.)*Si *fueritis admiſſi ad ſpectaculū,ô* Piſones,*nonne riſum poteritis tenere?* Vel, *ſpectatum admiſſi,id eſt,quaſi ad ſpectandū miſſi.*Et *eſt ſenſus,*Si *admiſſi fueritis introire ad ſpectandum tale animal pictum ; poteritis riſum tenere,ô* Piſones?

Cuius uelut ægri ſomnia uanæ Finguntur *ſpecies.)* Qui non *habet ordinem,cuius ita uanæ ſunt ſpecies,quemadmodum ægrotātium ſomnia,quæ uidentur habere imagines uarias.*

*Pes.)*Finis.

Caput.) Principium.

Vni reddatur formæ.) Vni *corpori,ut neque finis,neq; principium conueniat.*

AEqua.) Pro *æqualis,quaſi per obiectionem,ita ut alter reſponderit.*Eſt*,inquit,poteſtas,ſed non uſqueadeò ut iniqua fingantur.*

Scimus.) Hoc *ita eſſe.*

Et hanc ueniam petimuſq; damuſq; uiciſſim.) Sicut *nos licentiā concedimus alijs ſcribere,ita nobis petimus licere.*Petimus,*quaſi poetæ:damus quaſi critici.*

Sed non ut placidis.) Ita *debemus habere licētiam ſcribendi,& ſic debent eſſe artificioſa poemata,ut nō mitia adiungantur aſperis immoderatè.*

Geminentur) Iungantur.

PORPHYRIO.

HVmano capiti.) Hunc *librum,qui inſcribitur de* Arte Poetica, *ad* L.Piſonē, *qui poſteà urbis cuſtos fuit, miſit.* Nam & ipſe

& ipſe Piſo poeta fuit, & ſtudiorũ liberalium antiſtes. In quem librum congeſsit præcepta Neoptolemi de arte poetica, non quidem omnia, ſed eminentiſsima. Primum præceptum eſt περὶ τῆς ἀκολουθίας. *Nam ut pictor, ſi humano capiti, equi dederit ceruicem, eámque uoluerit decorare pennis, & inferiorem partẽ membrorum exprimere piſcis effigie, ſuperiorem uerò mulieris exornare ſpecie, uidebitur quòd ualde contra naturam omnia faciat: ita poetices ornatus cauſſa, ſi plus quàm exigit materia aliquid inſtitutum ornetur, contemni.*

Riſum teneatis amici?) Percontantis eſt hæc uox, & præcipiẽtis utique rideri oportere.

Pictoribus atq; poetis Quidlibet audendi ſemper fuit æqua poteſtas.) Sequens præceptum eſt: omnes quidem poetas poteſtatem habere fingendi, ita ut aliquid faciant, non ut uelint cum auibus ſerpentes, uel cum agnis tigres iungere.

GLAREANVS.

PISONES *Calpurniorum cognomen, eximia familia, uiriq; ex ea plures, maximè poſt bellum Macedonicum: inter quos L. Calpurnius Piſo, C. Cæſaris ſocer: & C. Piſo Ciceronis gener. Prioris meminit Plutarchus in Cæſare: poſterioris ipſe Cicero de claris oratoribus. Sed ego malim de ijs, qui ſub Auguſto uixère Piſonib. Lucio ac Cn. uiris conſularibus intelligere. De Lucio planè intelligit Porphyrion. Filij, ut uocati, non legitur. Itaque ad patrem Lucium Piſonem ac eius filios ſcripſiſſe ſatis claret ex ſequẽtibus poetæ uerbis: Maxima pars uatum Pater, & iuuenes patre digni: ubi ineptè meo iudicio Acron exponit, magiſter & diſcipuli. Ab initio autẽ huius operis idẽ exponit, ad patrẽ & filium, uel, ut alij dicũt, ad fratres. Hæc ille. Adeo nihil apud hunc certi eſt.*

Incœptis grauibus plerũq;, & magna profeſſis
Purpureus, latè qui ſplendeat, vnus & alter

BIBLIOTECA NAZIONALE

Adſuitur pannus: quum lucus & ara Dianæ,
Et properãtis aquæ per amœnos ãbitus agros,
Aut flumẽ Rhenũ, aut pluuius deſcribit arcus.
Sed nũc nõ erat hic locus. et fortaſſe cupreſſum
Scis ſimulare. quid hoc, ſi fractis enatat expes
Nauibus, ære dato qui pingit? amphora cœpit
Inſtitui currente rota: quur vrceus exit?
Deniq; ſit quodvis, ſimplex duntaxat, & vnũ.

IANVS.

Incœptis grauibus.) Magnum poematis uitium eſt, ubi grandis propoſita ſit materia, exceſſus facere, & egreſſiones importunas, per locos præſertim communes. Duo autem ſunt ob quæ maximè hac in re peccatur. nimium ingenium cui imperari nõ poſſit, & iudicij inopia. quòd ſi floſculos quoſdam addiderint, putẽt ab eruditis probari. ſed quũ illiuſmodi deſcriptiones abſint à propoſito, uituperantur. Hi ſunt poetæ illi, quos pingue quiddam ſonare ait Cicero, quóſque inæquales uocat Seneca. Non negarim tamen donanda eſſe ingenijs multa: ſed condonanda uitia ſunt, non portenta. Virgilius Georgicorum libro tertio, ſic peſtilentiã deſcribit, ut nec diſcedat à materia, nec uagetur diutius. Idem facit in Fama, & in ſuis catalogis. Lucanus in prodigijs, Maſſilienſi nemore, catalogis, magiáque nimius eſt. In hoc genere ſunt omnes locorum, oppidorum, temporum deſcriptiones, quæ ſi nimium luxuriarint, ſunt damnandæ. Sunt & argumentationes, ne poeta nõ quicquid, poteſt dicat: ſed quicquid decet. nec argumentis argumenta colligat, & probationes, quaſi nihil ſatis firmum ſit, probationibus firmet. Nec minus digreſſio ſit in eloquutione, & quædã poetica euagatio, quum plus dicimus, quàm conueniat. Quale eſt Virgilianum illud,

Nam

Num capti potuère capi, Et Lucani,
Temporis anguſti manſit concordia diſcors.
Meſſala aiebat in eo carmine Virgiliano,
Quicquid apud duræ ceſſatum eſt mœnia Troiæ,
Hectoris, Æneæque manu uictoria Graiûm
Exit. Hic Virgilium debuiſſe deſinere quod ſequitur,
Et in decimum ueſtigia retulit annum.
Sed hæc poetis condonãtur, nec, tam paruis, decet, maculis, offendaris, dummodo ratio & quidam euagandi modus adhibeatur, ut ſequentia prioribus annexa unum corpus efficiant, Quod non faciet poeta, ſi grandia profeſſus in uarias egredietur deſcriptiones: & pollicitus ardua, tempeſtatum aut pluuiarum tenui occupatione occupabitur. quem iure figulo comparat Horatius, *qui quum amphoras cœpit, urceum effingat.*

Adſuitur.)Pro panno floſculos oſtendit, exiguáſque deſcriptiones, quæ licet purpureæ pretioſæque ſint, non tamen principió conueniunt.

Profeſſus grandia.) Ergô *panegyricum, balnea, ſyluas, & eiuſmodi ſcribentibus uagari licet, quòd magna non polliceantur.*

Magna.)Tantùm magna profeſſis.

Ara Dianæ.)De Diana Taurica intelligit, ad cuius aram hoſpites mactarentur, Iphigeniæ & Oreſtis aduentu celebrata. quibus illius ſimulachrum in faſce lignorum abſconditum aucctum eſt, unde Faſcellinis Diana dicta. Lucum dixit ob Ariciam, ubi illi templum ædificatum eſt.

Rhenum.)Neutro genere protulit, quod flumen dixerat. Diuidebat olim Galliam à Germania, nunc Germanorum uirtute uicinis locis occupatis, mediam penè interſecat Germaniam. è Rheticis alpibus ortus, ſeptentrionali oceano miſcetur.

Arcus.) Aut rerum naturalium naturam uult oſtentare ſcire. Per aram Dianæ, uult intelligere res ſacras Horatius, quas uult poeta oſtentare callere ſe.

Pluuius arcus.) Irim intelligit. Poetæ tũc Irim de cœlo mitti introducunt, quum rerum præſentium ſtatus eſt mutandus, quòd Iris indicium eſt aeris permutationis, à ſudo aere nubium concitans globos.

Cupreſſum.) Græci Cypariſſum dicunt, in quo nos y in u uertimus, ut in cumino & gubernatore.

Amphora.) Græca eſt dictio, nec uas eſt certæ menſuræ, quum ſit ingentis magnitudinis. Figuli rotam inuenit Anacharſis, cuius circuitu uaſa formantur. inde quia apud Homerum figuli rota inuenitur, aiunt uerſus illos falſos eſſe, & ſubdititios.

Denique.) Præceptum concludit, debere eſſe poema unum & ſimplex, cœptæ materiæ correſpondeat, nec miſtum aut implicitum ſit.

ACRON.

Incœptis grauibus.) Aliud præceptum. Docet non importunè inducendam eſſe parabolam aut deſcriptionem: ſed aut parabola, aut deſcriptio aptè debẽt iungi incœpto bene poemati. Qui enim incipit granditer, & leuiter finit, uituperandus eſt.

Profeſsis.) Aut his qui conantur aliquid ſcribere. Aut reſpexit ad naturam quorundam poetarum, qui incipiant deſcribere grandia, & in communes exeant locos. qui tametſi boni ſint, tamen ſuperflui habentur, & plerunque ridentur. In magno poemate exceſſus debemus adſpergere, quaſi ad reficiendas aures. pro bono colore, exceſſus dicit.

Adſuitur pãnus.) De his dicit qui quum ſeuerã, & ſubtilẽ materiã cœperint ſcribere, floſculos quoſdã interponũt. zeugma ab inferiori. Ordo eſt, pãnus adſuitur q ſplendeat, ut bona ſit qdẽ œconomia,

nomia,ſed incongrua,quum lucus & ara deſcribitur Dianæ,*ſup. ab inferioribus.*

Per amœnos.)Riuos per campos diſcurrentes.

Ambitus.)Circuitus.

Pluuius.)Id eſt,pluuioſus.

Aut flumen Rhenum.)Notandum flumē Rhenum genere neutro.Salluſt.in hiſtorijs,Nomen Danubium habet.

Sed nunc non erat his locus.)Vt de his poſſes ſcribere, quaſi aliquis reſponderit,Nō erat locus ut hoc deſcriberes:ſed quoniā bene ſcribis,ideo introduxiſti.

Et fortaſſe cupreſſum.)Irriſio pictoris cuiuſdam, qui nihil aliud quàm cupreſſum nouerat depingere.Prouerbium eſt in malum pictorē,qui neſciebat aliud pingere,quàm cupreſſum.Ab hoc naufragus quidam petiuit,ut uultū ſuū exprimeret, ille interrogauit. num ex cupreſſo uellet adijci aliquid,quod prouerbium Græcis in uſu eſt.nam naufragi ad miſericordiam commouendam, caſus ſuos in tabula deſcribunt.ut Iuuen.

Vim rogat,& picta ſe tempeſtate tuetur.

Simulare.)Græco prouerbio uſus eſt,quaſi,ſcribere.

Quid hoc.)Quid ad naufragū q dat pecuniā ut deſcribatur cupreſſus,pertinet?Ita ergò qui ſcribit,niſi opportunè ſcripſerit, non ſibi comparat gloriā,ſicut ille qui male cupreſſum depingit.

Amphora cœpit.)Hic quidam dicunt præceptū aliud eſſe:alij cum de œconomia adhuc loqui.

Qur urceus exit?)Id eſt,Quum à magnis incipias,qur in minora deſiſtis?qur uile ſit opus tuum?& eſt tranſlatio à figulis. Rotam autem dicit,quæ quum uoluitur, uaſa finguntur à plaſte.

Denique ſit quiduis ſimplex duntaxat,& unum.)Quicquid uis ſcribere, ſimplex ſit:id eſt, cœptæ materiæ & nondum finitæ nō debes aliam adiungere.

Porphy-

PORPHYRIO.

Incœptis grauibus.)Præceptum tertium.eſt natura quorundã poetarum peſſima,qui incipiunt grandia deſcribere:deinde in locos cõmunes exeunt.qui,licet boni ſint,tamen ridentur ac ſuperuacui habentur,niſi loco poſiti ſint.

Purpureus,latè qui ſplendeat,unus & alter Adſuitur pannus.) Per hoc,locos communes ſignificat.

Aut flumen Rhenum.)Non dixit genere maſculino Rhenus:ſed neutro hoc Rhenum,quia hoc eſt flumen.

Et fortaſſe cupreſſum Scis ſimulare.) Hoc prouerbium eſt in malum pictorem,qui neſciebat aliud bene pingere quàm cupreſſum.Ab hoc naufragus quidam petiuit ut fatum ſuum exprimeret.ille interrogauit,num ex cupreſſo uellet aliquid adijci.quod prouerbium Græcis in uſu eſt.

Amphora cœpit Inſtitui currente rota:quur urceus exit?)Hoc dicit,Quare quum de alia materia inſtitueris ſcribere,aliam efficis? quo modo ridendus eſt figulus: qui quum deſtinauerit amphoram fingere,urceum efficiat.

Maxima pars vatũ,pater, & iuuenes pře digni,
DECIpimur ſpecie recti. breuis eſſe laboro,
Obſcurus fio.ſectantem leuia nerui
Deficiunt,animíque:profeſſus grandia turget.
Serpit humi,tutus nimiũ,timidúſque procellæ.
Qui variare cupit rem prodigialiter vnam,
Delphinũ ſyluis adpingit,fluctibus aprum.
INVITum ducit culpæ fuga,ſi caret arte.
AEmilium circa ludũ faber Imus & vngueis
Exprimet,& molleis imitabitur ære capillos,

Infœ

Infœlix operis ſumma, quia ponere totum
Neſciet. hũc ego me, ſi quid componere curẽ,
Nõ magis eſſe velim, quàm prauo viuere naſo
Spectandum nigris oculis, nigróque capillo.

IANVS.

Maxima pars uatũ.)Nulla uiuẽdi uirtus eſt, cui non ſuũ uitium ſit ꝓximũ. In uiuẽdo timiditas & aſtutia prudentiã adſimulat, ſeueritas iuſtitiã fingit, temeritas uelatur fortitudine; parcitas tegitur tẽperãtia. Ad quas ſi quis adfectet, niſi doctrina rerúmque cognitione firmatus fuerit, hallucinabitur, cæcutïenſque quicquid ſe primũ offeret, pro recto ſequetur: ſæpéque ꝓ uirtutibus uitia, quæ illarũ mẽtita ſpeciẽ obuiã ueniũt, amplectetur. In loquẽdo duo ſunt quæ obſeruãtur, res & uerba. Res ſedẽ uerbis, uerba rebus dãt lumẽ. In rebus inuentio obſeruatur, in uerbis eloquutio quæritur, in utriſque collocatio. Quæ inuenienda, & quomodo inuenta collocanda, ſatis duobus præceptis dictũ eſt ab Horatio. *Iam ſuas partes exigit eloquutio, minor illa quidem inuentione, ſed nõ facilior, & poetis maiori obſeruanda diligentia. Inuenire enim & diſponere, quãuis poßit prudens & ſtudioſus: eloqui tamen, id eſt, quæ mente conceperis, promere, non niſi ingenioſißimi, ut orator & poeta. Nec tamen ita eſt ſectanda eloquutio, ut rerum, qui nerui ſunt poematis, neglecta diligentia, toti circa inanem uerborum ſonitum occupemur, & uerſiculari ſermone opus non exornemus, ſed effœminemꝰ. Nã ueluti forma picta, ficta, colorata offẽdit: ſic nimis cultũ poema, luxurioſum, & plꝰ æquo magnificũ, ſtomachũ mouet. Sũt ergo eloquẽdi uirtutes, quas figuras dicimus, tres, in ꝗbus omnis oratio nõ uitioſa uerſatur. Grauis una, mediocris altera, tertia adtenuata adpellãtur. Sed uicina habẽt uitia & propinqua, in quæ facilè incauti delabuntur. Grauem qui ſectantur tumidi fiunt quandoque & inflati: ſuffultam id genus adpellant. Mediocris*

diocris ſtudioſi,languidi ſæpe euadunt & enerues:quod dicunt diſſolutum. Adtenuatæ *figuræ amatores,aridi exeunt & exangues:quod exile adpellant.Sed hæc omnia,dicendi præſtantiſſimus magiſter ſtylus,commendat:cui omnis artis,ingenij,prudentiæque loci,omneſque ſe offerunt ſententiæ.* Hic *uerba omnia, quæ cuiuſque ſunt generis maximè illuſtria eligit, collocátque, & facit ut purè & latinè loquamur,deinde planè & dilucidè, tum ut ornatè,ad rerumque dignitatem aptè & decorè. Mutatur autem is crebro.taliſque eſt ſtylus ut plurimùm,qualis eſt uita.In Ennio,ſub quo naſcens primùm nec ſatis firma poetica,lacertos mouere cœpit.Mera eſt natura,& ſimplex dicendi genus, ut caſtiſſimam illius ſeculi uideas integritatem.Pacuuius paulò ornatior,cultior & elaboratior.nam de Terẽtio noſtro tam poteſt iri infìcias,à Lælio & Scipione compoſitas fabulas quàm negari ingentem illis fuiſſe grauitatem.Virgilius ubertatem,copiam,iudicium,& rerum illam dominam redolet Rhomã Cœpit Ouidius cũ ſeculo luxuriari.Nam Tibullum nemo neget otio marceſcere:nec furor ille Neronianus latet in Lucano.Senecam adfectare nimis non ſui ſeculi ſapientiam tragœdiæ indicant.Sub Domitiano ut rectè uiuere,ſic rectè ſcribere difficillimum fuit.Hinc durus Statius quem plus conari ſentias:quàm adſequi.Syllium ſcias intellexiſſe quid melius eſſet,nec uoluntatem,quin ſublimius ſcriberet & excelſius,ſed ingeniũ ac uires defuiſſe.Itaque ſanè licet adfirmare, eundem ingenio colorem eſſe qui animo ſit.Pictores plerũque & ſtatuarij quo habitu corporis ſint,ipſis operibus cognoſcuntur. ſic poeta,ſi animo fuerit ſano & compoſito & temperato,& ſiccum & ſobrium habebit ingenium : illo uitiato,hoc corrumpitur.Danda eſt ergo opera,ut ſicut animum,ſic ſtylum excolamus.Optimum quenque imitetur,nullum ſit uerbum rubiginoſum, nulli ſenſus tarda & inerti ſtructura componantur:ſic quod au-*

res

res demulceat, quod oculos delectet. Denique ſermo talis ſit, quale hominis corpus, ut nec uenæ adpareant, nec oſſa numerentur, ſed temperatus ac bonus ſanguis impleat mẽbra, & exurgat toris, & ipſos neruos robur tegat, & decor commendet.

Breuis eſſe laboro.) Magna uirtus, res de quibus loquimur, clarè, atque, ut cerni uideantur, enuntiare. nec in omni ſermone quicquam tam eſt elaborandum, quàm ut intelligamur, nec lectorem fatigemus. Triplex eſt ad hanc rem uia. Aut enim ſic loquemur ut nihil addi poſſit, aut ut nihil detrahi. eſt & inter utranque tertia, ut nec tota adſurgat oratio, nec penitus deprimatur. Breuitate utemur in rebus minimis, quæ dicuntur ieiunius, nec his poteſt orationis ubertas adhiberi. ſed quicquid dilucidũ eſt, præclarè dici uidetur: quæ ſi quis ornare uelit, rem agat puerilem, quum tantùm debeant planè & perſpicuè expediri. delectat breuitas, quum altiorem præbemus intellectum, quàm ipſa per ſe uerba declarent: aut plus ſignificamus quàm dicimus, ut illud Virgilianum,

Demiſſum lapſi per funem.

Quo equi magnitudo demonſtratur. aut etiam, quod non exprimimus, innuimus. ut,

Quos ego. Illa autem laudatur potiſſimùm, quæ plura paucis complectitur. Virgilius,

Et campos ubi Troia fuit.

Cui illud contrarium eſt,

Venit ſumma dies & ineluctabile tempus
Dardaniæ. Et Ouidianum illud,

Iam ſeges eſt ubi Troia fuit.

Sed huius breuitatis ſtudioſi fiũt plerunq; obſcuriores, non rerum obſcuritate, ut in Timeo Plato: ſed de induſtria, ueluti Heraclitus Scotinus. Obſcuritatẽ maximè facit inuſitatorum, & exoletorum uerborũ repetitio, eorumq; ambiguitas, & nõ ſeruata proprietas.

Sicq;

Sic'q; multa uitabimus, quòd humilia putemus uerba, & infra rerũ dignitatem, eaq; circumſcribemus, ut qui ſpartbum erat dicturus, hibericas ait herbas. Fit rurſus obſcuritas contextu, ne tam longus ſit, ut quum nequeat intẽtio perſequi, uel uerba differuntur: diuq; expectata uix ad clauſulas redeunt, uel medio ſermoni aliquis ſenſus inſcribitur. ut,

Saxa uocant Itali, medijsq; in fluctibus aras.

Et rurſus dum equinum inſcribit pullum,

Nec uanos horret ſtrepitus.

Pluribus inſertis, quinto demum uerſu,

Si qua, inquit, ſonum procul arma dedêre,

Stare loco neſcit.

Vitanda & ſermonis ambiguitas. ut,

Aio te AEacida Rhomanos uincere poſſe.

Potiſſimam nubem inducunt ſermoni, qui inania congerunt uerba, & communem loquendi conſuetudinem peroſi, ſpe nitoris ducti, ita miſcent & iungunt ſenſus, ut exolui nequeant; quiq; aſperam amant & perfractam compoſitionem, diſturbant de induſtria ſi quid effluxerit placidius: nec iuncturam uolunt ſine ſalebra: uirilémque putant & fortem, quæ aures inæqualitate percutiat. Ex *his ſunt illi, quos deflexa uerba, tanquam exquiſitiora delectant: non ſecus quàm pomiliones, ſtrumoſi, diſtortisq; corporibus maiori apud quoſdam ſunt in pretio. Sic nihil delectat ex communi, quòd recta nihil ex ingenio habere putent. quæ peſtis totam occupauit AEmiliam. Nec minor cõtrahitur obſcuritas in ſimilitudinibus, ſi ignotæ ſint & obſcuræ, quum quod illuſtrandæ rei gratia adſumitur, clarius eo ipſo eſſe debeat, quod illuminatur; qualis eſt Virgilij illa,*

Qualis ubi hybernam Lyciam, Xantiq; fluenta

Deſerit, aut Delon maternam inuiſit Apollo.

Quos

Quōs Horatius reprehēdit. Hi ſunt qui breuitatis æmuli, neceſſaria orationi uerba ſubtrahunt. quibus ſententiæ amputantur, & uerba ante expectatū cadunt. ſatiſque putāt factū, ſi ipſi ſua intellexerint: quod nolint lectorem otioſum. hincque putant ſe haberi doctiſſimos, ſi, quæ dicent, interpretanda ſint. Suetonius refert Tyberium Cæſarem moroſitate ſtylum obſcuraſſe ſolitum. Fit enim plerumque ut iudicij nimia ſeueritate, & triſti cenſura nihil abſolutum putemus, niſi in quo uehementiſſimè elaboratum ſit. Hinc nimia cura quæ ſcribas, peiora fiunt: neque tam lima poliuntur quàm exteruntur. Apelles hac ſe una in re à Protogene ſuperari fatebatur, quòd ille manum de tabella ſciret tollere. Callimachus κακότεχνος dictus eſt, quòd nullum diligentiæ finem haberet. In Salluſtio mira contigit in breuitate fœlicitas. certabat cum optimis ſententijs, nec illas corrumpebat, ſed uincebat. qui cum parente breuitatis Thucydide breuitate contendit, uicitque, & in ſuis caſtris eum cecidit. Sic enim ſententiam à Thucydide dictam expreſſit, ut paucioribus cōprehēderit uerbis, & nihil ſaluo ſenſu detrahi poſſit. ea eſt, Res ſecundæ mirè ſunt uitijs obtentui. Titus Liuius tamen corruptam hanc ſententiam obijcit Salluſtio, nō Thucydidis amore, ſed ut læderet quem non timebat, putaretque facilius poſſe à ſe Salluſtium uinci, ſi antea à Thucydide uinceretur. ſed ueluti ex breuitate timenda eſt obſcuritas, ſic cauendum ne pro periphraſi periſſologiam effingamus & macrologiam, id eſt, longior quàm oportet ſermo fugiendus, & ſuperfluis onerata uerbis oratio uitanda. Lepidè Marcus Tullius, quum quidā filiū in utero matris decē mēſibus fuiſſe dixiſſet, Aliæ, inqt, in penula ſolēt ferre. Eſt & uitium maximum, ſententias repetendo corrumpere, & dum contentus non ſis bene ſemel dixiſſe, facere ne bene dixeris repetendo. Ouidius quum Polyxena eſſet adducta, ut ad Achillis tumulum immolaretur, Hecubam facit dicentē,

Cinis

Cinis ipſe ſepulti,

In genus hóc ſæuit.

poterat hoc contentus eſſe. adiecit,

Tumulo quoque ſenſimus hoſtem.

Nec his contentus addit,

AEacide facunda fui.

Pulchrum erat, ſi quod bene ceſſerat, reliquiſſet. neque enim minor uirtus eſt ſcire deſinere, quàm dicere. ſed ſua non ignorauit Ouidius uitia, ſed amauit, & quo peccabat, in alijs reprehēdebat. nam quum Varronis carmina legiſſet,

Deſierant latrare canes, urbéſque ſilebant:

Omnia noctis erant placida compoſta quiete.

Dixit meliores fore uerſus, ſi ſecundi ultima pars abſcinderetur. Nec mediocri eget cura compoſitio, ut non ſolùm turpem ſonum uerba iuncta non edant, ſed ne occaſionem turpitudinis dent, quale illud,

Incipiunt agitata tumeſcere. &, *Placidúmque petiuit Coniugis infuſus gremio per membra ſoporem.*

Quod ſi orator corrumpitur uerbis maximè improprijs, redundantibus, comprehenſione obſcura, cōpoſitione fracta, uocúmq; ſimilium aut ambiguarum captatione puerili, certè ſi proprijs utemur uerbis recto ordine, non in longum dilata concluſione, nihil deerit, nihil ſupererit, adpertum faciemus poema & dilucidum.

Decipimur ſpecie recti.) Cacozelon uocant, quoties ingenium iudicio caret, & ſpecie boni fallitur, omnium in eloquentia uitiorum peßimum. Zelus eſt ubi ſententia temperatur, ut nec modum excedat, nec infra deijciatur. Quòd ſi plus æquo res extollitur, cacozelus: ſi ad infima deijcitur, chamæzelus dicitur. Dionyſius hæc.

Sectātem leuia.) Inter graue & adtenuatū dicendi genus quodam

dam eſt intermedium interiectũ, & quaſi temperatum, nec acumi-ne poſterioris, nec flumine utens ſuperioris. cuius propriũ eſt uno tenore fluere, ſolámque adferre æqualitatem & facilitatem, omnemque orationem uerborum ſententiarúmque modicis ornamentis diſtinguere, & dicendi quodam candido genere delectare; non arctis iunctum numeris, ſed ſolutum liberius: non atrox, non mirabile, ſed caſtum & uerecundum: non quod animos perturbet, ſed placet: non tam perſuadeat quàm delectet, cõcinniſque utatur ſententijs & probabilibus. Debet autem hoc in genere neruorum uel minimùm, ſuauitatis eſſe plurimùm, quippe cui omnia dicendi ornamenta conueniant, & quòd tranſlationes quaſi ſtellæ illuſtrẽt. ut quum Ennius arcem & urbem orbas dixit. Alligantur & huic quidam lepôres, ut inſignis & florẽs ſit oratio. ſed niſi ſumma adſequamur, diſſoluti & neruis articuliſque effracti euademus. In quod uitium decidimus deſidia diſcentium & inſcitia præcipientium. Sat enim putamus bonos nos poetas eſſe, ſi molliter fluxerit carmen: ſi commodè cantetur, & ad fides referatur: ſi numerum uariarit, ſi non uno ſemper modo cæſuras fecerit. atque ita dum dulces eſſe uolumus, prædulces ſumus, & effracti explicatione nõ ſplendida, ſed operoſa, & cultu nimis adquiſito, uerborum compoſitione molli, oratione magis laſciua quàm læta. Quòd ſi digrediendum ſit, malim poetam hirta indutum toga, quàm fucatum, & meretricis ueſtibus inſignitũ. Ferámque cõmodius rudẽ Ennij muſam, quàm cultũ carmen Adriani: ut Animula, uagula, blandula, hoſpes, coméſque corporis, quæ nũc abibis in loca? Pallidula, rigidula, nudula, nec ut ſoles dabis iocos. Aut tinnitus Galliõis, aut calamiſtrum Mecœnatis, Debilẽ facito manu, debilẽ pede, coxa, tuber adſtrue giberũ, lubricos quate dentes, uitam dum ſuperem bene eſt. hanc mihi uel acutam ſi ſubdas crucem, ferã. Et alibi, Quid turpius amne ſyluiſque ripa comantibus? uide ut alueum lyntribus

bus arent, uerſoque uado remittat ortos. Et illud, Sol & aurora rubent, plurima inter ſaxa mouit aqua fraxinos, ne exequias quidem unus inter miſerrimos uiderem eas. Quis quum hæc legit uerba tam improbè ſtructa, tam negligenter abiecta, tam præter omnem conſuetudinem poſita, non illum ſpadonibus comitatum ſupinum uideat & diſcinctum? Quò ergo pulchriora ſunt, quæ ſenſu & eloquutione diſſolueris, eò orationem magis deformem facies, quòd luce uerborum, collocationis negligentia deprehēditur. Primus Caßius Seuerus ab illa ueteri dicendi grauitate & directa uia flexit orationem. Deſerunt nerui quoties firmus ſanè paries & duraturus non placet, niſi ornatus, pictus & expolitus: quod fit uerborum laſciuia, ſententiarum lenitate, compoſitionis licentia.

Profeſſus grandia.) Magna & ornata uerborū cōſtructio, maieſtas, ampláque grauitas ſententiarum grandiloquum faciūt poema, uehemēs, uariū, copioſum, ad cōmouendóſque & cōuertendos animos inſtructum atque paratum, in quo non minor ſit uis quàm copia, crebra epitheta, propria, ꝓbata, ſine quibus nuda ſit oratio & incompta. Volentibus id adſequi, nunquam ſpecies ab utilitate diuidenda eſt. Sit illius ſtudioſus, uerbis nitidus, magnus, ſublimis, figuris iucundus, tranſlationibus magnificus, compoſitione elaboratus, tanquam eloquentiæ propola. Grandiloquos plerunque faciunt poetas, fauor popularis, & larga principum manus. Neque enim poteſt tenue pectus magna cōcipere, nec nō niſi magno in opere probari. Nobiles equos lōgus curſus & magna ſpatia cōmēdant, ſic poetā latus cāpus oſtendit, per quem niſi liber feratur & ſolutus, frangitur & debilitatur. Illū populi plauſus accēdit, huic magni honores, diuitiæ, muneráque uires miniſtrāt. Mirantur Virgilium addidiſſe ſubitarium finem carmini canentem. At ego minus miror. cui enim diuinum non excitet ſpiritum Auguſtus

guſtus auditor, & uniuerſus populus Rhomanus ſpectator?q illius inclytis uerſibus in theatro adſurrexit uniuerſus, & fortè præſentem ſpectantemque Virgilium ueneratus eſt ſic quaſi Auguſtum. non enim huic ſemper poetæ non adſurgendum. Habet Venerem ſubmiſſa quandoque oratio, præſertim ſi quid dicendum incidat humile, cauendum ne tam graui dicendi generi macula inuratur. Virgilius,

Cæſa, inquit, iungebant fœdera porca.

Fecitq; elegãs fictio nominis ne uile eſſet, quod fuiſſet ſanè ſi (porco) dixiſſet. Ridetur poeta ille qui ait,

Prætextam in ciſta mures roſere Camilli.

At illud Virgilianum admiramur,

Exiguus mus.

Facit additum epithetum ne plus expectemus, & caſus primus minus dedecet, & inuſitata unius ſyllabæ clauſula gratiam facit. Si ergò ſemper ardens, ſemper grauis, ſemper acer fuerit, inq; hoc uno ſe exercuerit, aut huic tantùm generi ſtuduerit, uix ſanus poterit iudicari. Capiunt ſublimitatem in poemate quæ ſenſu carentia actum quendam & animum ſumunt. ut,

Pontem indignatus Araxes,

Ferrúmque armare ueneno.

Sed ueluti modico uſu ac opportuno attollitur, ſic frequẽti tædio completur. Fit autem ex graui ſuffultum & turgidum, ſi inſaniã adfectabit, & grandius aliquid quàm res poſtulet, narrabit. Eſſet huiuſmodi Virgilianum illud,

Templa dei ſaxo uenerabar ſtructa uetuſto.

niſi ſubeſſet hiſtoria. Caßius Seuerus reprehendi meruit, quòd ſemper ardens, ſemper eſſet concitatus, & crebris plenus ſententijs. Quod uitabit poeta, ni pro grandi turgidus fiat.

Serpit humi.) Humile dicendi genus numeris penè ſolutum eſſe

oportet, tenue, uagum. Sed ne licenter errare uideatur, nimium cultum horreat: ſed idipſum decet, quod nihil habeat ornati, & ſua ſit pulchrũ ſimplicitate. non gemmæ, non cincinni, non calamiſtri adpareant, fucus omnis repellatur, ſola mũditia, ſola remaneat elegantia, acutæ ſententiæ & crebræ, quæ in hoc genere, etiam ex abdito erutæ delectant. ſermo purus, in transferendis uerbis uerecundus, in priſcis parcus, in uſitatis frequens, tranſlationibus delectetur, paulò etiam liberius & quàm molliſſimis, compoſitio placida, lenis, ſubmiſſa, non uerba iterentur, non uenuſtates quærãtur, non ſimiliter concludantur, non paria paribus referantur, nulla lumina adſumãtur illuſtria, nec proſopopœiæ fiant, aut ab inferis mortui excitentur. Sales facetiæq; mirum quàm huic generi conueniant. Proprium autem eſt docere omnia, & dilucidiora facere, non ampliora, ſubtili quadam & preſſa ratione. nihil ſordidum, nihil captatum, nil contra ullum propoſitum, ſenſus honeſti, nec altius dicti, nec magnificè, ſed in ſententiam coacti. abſint ſtimuli illi acres, & ſubiti ictus ſententiarum, furorq; ille poeticus non elatus, uiolentus, currens: ſed effuſus, purus, fluens. Connexio nõ excitet, non pungat, non feriat: ſed interdum præterlabatur otioſa, & ſine tædio ſpatietur. nec careat hoc ſuaui dicendi genere, habet enim quandoque plus uirium remiſſa & lenis oratio, quàm ille ſummus ardor & contentio. Quum de rebus dicitur grãdioribus, ipſæ res uerba rapiunt, ita fit quum grauior, tum ſplendidior. Sed tenues res dicuntur ieiunius, qbus uix orationis ubertas poteſt adhiberi, ſatisq; habent ſi dilucidè dicantur, & perſpicuè. Sed cauendum, ne dum niſi tritum uolumus & commune, in ſordes incidamus, & aridi exanguéſque euadamus: ne dum plus iuſto coli fugimus, plus iuſto ornamenta negligamus: & dum crura nolumus, alas uellamus. Serpunt enim humi qui ita rem tractãt ut debẽt, ſed aliquãto minutius. Qui aculeis quibuſdam, interrogatiunculisq; pungunt

anguſtis,

ángustis,quibus licet lector aſſentiatur, nihil tamen animo mutatur,idem abit qui aduenerat.Serpit rurſus humi,qui dum uitat ne ut flumen infinitè feratur oratio,eneruat compoſitionem, ut nulla eſſe uis poſſet,quod uitium ineſſe Siculis refert M.Tullius.Nō ſit ergo poeta hoc in genere humilis,ſed placidus:non abiectus, ſed nitidus:non depreſſus,ſed planus.

Serpit humi.)Qui dum uult conſuetudinem imitari,& putat ſe ob facilitatem poſſe adſequi,experiens decipitur:& dum plurimùm ne ſit ſanguinis cauet,omnē ſuccum demit: dumq; maximas uires ſtudet ſubtrahere,non aduertit integrā orationis eſſe oportere ualetudinem. Ne putet bonus poeta uno eodemque genere ſemper utendum,admiſcenda ſunt hæc ipſa, & omnia ſimul copulanda,nec in uno diu perſtandum,ſed tanquam in aciem omnibus inſtructus armis poeta exierit,nunc hoc,nunc illo,ueluti res dicendæ exegerint,utetur.eodémque in opere nunc dicet ſummiſſius,nunc aget preſſius,nunc totus adſurget,& exultabit audacius:nec id temerè uel arbitratu,ſed quemadmodum dicendorum ratio popoſcerit,moderabitur.Tripartitam hanc uarietatem, locum,tempus,perſonas inſpiciet.Quoties probandū aliquid,quoniam neceſſitatis eſt:ſubtile ſequemur & tenue. quum delectare placet,in quo omnis ineſt ſuauitas,modicum & mediocre genus tentabimus,dicemusq; explanatius,tum etiam uberius,& ad popularem intelligentiam adcommodatius.Si uerò flectēdi ſunt animi & mouendi,uehemens illud & arduum,cuius proprium eſt uincere,adgrediemur;atque ita humilia dicemus ſubtiliter, temperata mediocriter,grauiter magna.Deníque ſi quid de uita,de moribus,de omni conſuetudine ſcripſerimus,tenue erit,iucundum,& ad delectationem adcommodatum.Siquando animi perturbantur, uehemens incenſumq; fuerit & concitatum,eadem utetur in ſtylo ratione,modò maturus erit et grauis,modò huic cōtrarius,ardēs,

erectus, infenſus. Quũque pprius ſuus ſit cuiq; ſtylus, et hic fluat & redũdet, ille breuiter & circunciſè dicat, hic ſiccus & ſobrius quandam amet dicendi frugalitatem, ille pinguis florida laſciuiat oratione, bonus poeta nulli addicet ſe, nec quò illum fortuna tulerit, tanquam hoſpes deferetur, ſed permiſcebit omnes ſtylos, & omnia, & ex omnibus ſuam ſibi eloquentiam conflabit. Virgilius, non iam hominis, ſed poeticæ nomen, non eadem omnibus in locis, etiam in AEnea utitur contentione. Mutatur crebro, nonnunquã etiam ad quotidianum genus ſermonis accedit, nec ſemper eundẽ perpetuũq; dicẽdi ſpiritũ ſine ulla cõmutatione obtinet. modò argutijs agit et acumine, modò totus adſurgit, modò à grauiſſimo diſcedens ad medium delabitur, modò arctatur, ut magis contra irã poſſit, nunc inundat copioſiſſimus ut nihil ſit addendum, nunc ſiccus eſt & ſobrius, nunc cultus & floridus, nunc hæc omnia permiſcet, & facit unum quoddam ex omni uniuerſitate pulcherrimũ temperamentum. Hunc ergò imitemur, hunc ſequamur, ab hoc ne latum quidẽ unguem digrediamur, ſi poeticã adſequi deſyderamus.

Qui uariare cupit.) Nihil poterat poſt tria dicendi genera opportunius collocari, quàm ipſa uarietas, quum figuram in dicendo commutare oporteat, ut facilè ſatietas uarietate uitetur. atq; ideo uerborum ſententiarúmque flores, ſpargentur, non æqualiter, ſed diſtinctè, tanquam inſignia quædam & lumina. Picturam nulla æquè res commendat atque uarietas. Muſica reclamet ſi unam ſerues æqualitatem, nec flexiones admittas. Ipſa terra hic læta ſegetibus eſt & pratis, ibi ſyluis & rupibus hiſpida, hic ſicca harenis, hic irrigua fontibus, pars uaſto adperitur mari. Nihil denique aut animo, aut corpori placebit, ſi uarietatem ſuſtuleris: quòd maximis uoluptatibus ſemper faſtidium ſit finitimum, & ſimilitudo mater ſit ſatietatis. Poema ſine intermiſſione, ſine reprehenſione, ſine uarietate, licet clarum ſit, licet

licet pictum coloribus,non tamen erit in delectatione diuturnum. Homœologia ſit,quoties nulla uarietatis gratia tædium leuatur, quæ non animo ſolùm, ſed etiam auribus eſt ingratiſſima. Itaque bonus poeta non in eadem ſemper hærebit ſententia,ſæpe declinabit a propoſito, ſæpe ſe ipſum reuocabit,ſæpe eadem multis modis uerſabit,& quæ dixit,repetet,ſæpe argumenta ratiõibus concludet,interrogando urgebit,& rurſus ipſe ſibi ad interrogata reſpondebit.nunc hominum mores deſcribet,nunc muta quædã inducet loquentia,nũc ſimilitudines comparabit,utetur exemplis, occupabit quæ opponi poſſe uideat, breuitatem ſequetur,modò rem diffuſè ſubijciet oculis,modò ſuprà feretur quã fieri poſſit.nũquam denique in uno eodemque ſcribendi ſtylo conſiſtet.Verumtamen hæc niſi collocata,niſi ſtructa,niſi nexa rectè fuerint,ſyluis delphinum adpingemus.nam quid poterit eſſe tam mõſtro ſimile,quàm unam rẽ uariare indecorè,nec perſonarum reſpicere cõuenientiam,& lenem ſe præbere,ubi ui agendum ſit,aſperũ eſſe, ubi lenitas deſyderetur,nec ſcire dicẽdi genera & figuras aptè, cõmodè,ſuiſque locis collocare? An non etiam fluctibus aprum collocabimus,ſi ad id quod non propoſueramus,alicuius placẽtis uerbi decore rapiemur?ſi non ornamenta quæremus,ſed lenocinia?ſi non ſat erit bene & præclarè dixiſſe,etiam bellè & feſtiuè uolemus?ſi rebus nomina modum excedentia aut non accedentia impoſuerimus?ſi nihil propriũ placebit,& in trãſferendis nimiùm delectabimur,ſplendoremque conabimur adcerſere,& uerbis utemur aliud ſignificãtibus,& ſimilitudinem non ſeruantibus? Variabimus etiam prodigialiter,quum uno nimis uerbo utemur, & in eius ſignificatione iocabimur,ut in ſatyris Q. Ennij, Nam qui lepidè poſtulat alterum fruſtrari quem fruſtratur fruſtra, eum dicit fruſtra eſſe.Nam qui ſeſe fruſtrari quem fruſtra ſentit qui fruſtratur,is fruſtra eſt, ſi non ille eſt fruſtra.Nec minus

agit prodigialiter qui in aliam, quàm incœperit, materiam, exiſt. Pacuuius reprehenditur quòd quum Zetum & Amphionem fratres de muſica introduxiſſet diſputantes, omnis diſputatio in ſapiẽtiæ rationẽ, & uirtutis utilitatem conſumitur. Virgilius malè audiuit, id eſt, reprehenſus & adcuſatus eſt, quòd comparationem illam de Diana ad Didonem uariarit indecenter,

Qualis in Eurotæ ripis, &c.

Quid enim ſimile, inqt, Didoni, ſerio inceſſu incedẽti inter Tyrios principes, operi inſtãti regniſque futuris, cum Dianæ uenatibus ac luſibus & pharetra? ſed licuit illi euagari, uariareque ſimilitudinem. Eidem uitio dant quòd in AEtnæ deſcriptione uariarit indecenter tertiò,

Portus ab acceſſu, &c.

Voluiſſent nimium reprehendẽdi cupidi homines, illũ aut rei cauſſas exquirere, ut Claudianus: aut ſpumãtis materiæ flumina oſtendere, ut Pindarus: ſed artificioſius poeta, ut oſtendat rei miraculũ à portu aduerſus AEtnam, ea narrat, quæ procul potuêre nauigãtes deterrere. nam quòd

Ad cætera, nubem
Turbine fumantem piceo, & candente fauilla,

reprehendunt quòd non fumare ſoleant, quæ ſunt candentia, puerile eſt. neque enim fumantem dixit candente fauilla, ſed nubem cãdentem fauilla. Oblitúſque eſt noſter Gellius hanc loquutionem libro quinto notaſſe pro Virgilio, contra Iulium Iginum,

Ipſe quirinali lituo, &c.

Nemo ergò poetarum tam doctè hac uſus eſt uarietate, quàm Virgilius, præſertim in catalogo, ubi potiſsimùm diſcedit ab Homero: nec ordinem urbium, populorúmque ſeruat, nec eandem ſemper repetit figuram, ſed uariat, quòd caſtæ aures latinæ crebram horreant repetitionem, atque illa in eo maximè delectat uarietas, quòd

nec

nec ſingulos inducit duces pugnātes, quódque plures inter pugnā dum nominet, qui prius non ſint dicti, quòd nec duces manum conſerant ſemper, nec in catalogo niſi primi deſcribantur.

Variare cupit rem prodigialiter unam.) *Varietas, inquit Marcus* Tullius, *latinum uerbum quum ſit, propriè in diſparibus dicitur coloribus, transfer túrque in multa diſparia.* Qui, *inquit, uarium ſtudet poema efficere, atque ut ſimilitudinem uitet, plus iuſto uacat eloquentiæ, ut quæ admirationem excitet, & noua inſerit & miranda, niſi artem norit, in proximum uitium cadet, medijque terminos excedet, & ſuæ illæ in poemate uarietates tam erunt prodigioſæ, quàm ſi pictor in ſyluis delphinū pingeret, aut aprū in fluctibus.*

Vnam.) Rectè *unam, neque enim prodigium erit plures ſimul materias committere unam eandem rem, ſed eandem nimis diſcutere, nimis exornare, fruſtulatimque rimari, id eſt, quod uitio datur.* Prouerbium *huiuſmodi erat apud* Græcos, Delphinus *in ſicco quòd ſtatim moriatur.* Videtur *autem* Horatius *ſe ſuo telo iugulare, qui in* Odis *ſcripſerit,*

Piſcium *in ſumma genus hæſit ulmo,*
Nota *quæ ſedes fuerat columbis,*
Et *ſuperiecto pauidæ natarunt*
AEquore *damæ.* *quin &* Ouidius,
Et *ſumma, inquit, piſcem deprehendit in ulmo.* *nec diu pòſt,*
Et *modo qua graciles gramen carpſère capellæ,*
Nunc *ibi deformes ponunt ſua corpora phocæ.*
Sed datur uenia, quod inundationem deſcribant, quam fas eſt per amplificationem exaggerare.

In uitium ducit.) Ob *uirtutum uitiorúmque uiciniam, qua maledicus pro libero, temerarius pro forti, effuſus pro copioſo accipitur.*

Culpæ fuga.) Timendum eſt, ne dum alterum fugias uitium, in alterum cadas. In epiſtolis hanc repetit ſententiam,

Dum uitant ſtulti uitia, in contraria currunt.

Si caret arte.) Qui imperiti ſunt, nec ullam nouêre artem, licet magno ſint ingenio, quòd ignorent quæ ſubiungenda ſint magnis incœptis, quæ fulcienda, quæ relinquenda, quæ uarianda, diſſolutum poema faciunt, & ex diuerſis congeſtum, ut cohærere non poßit, ſimile puerorum commentarijs, in quos magnas ſententias, & res bonas, nullo tamē ordine referūtur. Vnde fit ut indocti maiorem habere copiam uideantur, quòd dicunt omnia. Doctis electio placet & modus. Debent ergò in poeta ſpectari, natura, doctrina, uſus. natura ingenio, doctrina ſcientia, uſus fructu cōtinentur.

AEmiliū circa ludū.) Bene ageret̄ cū poetica, ſi quālibet eius partē adſequuti, in noſtrā tota ueniret ptātem. Veruntamē quædā eſt totius forma, partiúmque cōnexio, ut, ſi qd ulli mēbro defuerit fruſtra ſit in cæteris laboratū. Erūt enim multi, quos nō deſeret inuentio, nō corrūpet collocatio, nō ſtylus decipiet, nō fallet uariatio: ſed quū in unū omnia corpus redigētur, illa Venus decórque poeticus deſtituet, nec oīa ubique paria ſibi eadémque erūt. Bonus poeta uno ibit gradu, una uia gradietur, ſic collocabis ſingula, ut pximis rñdeāt: nec ſtylus cū materia diſcrepet, aut uariatio cū inuētiōe diſcordet, aut diſpoſitio cū cōcluſiōe diſſentiat. Quin & in re etiā tenui ſæpe occupātur poetæ, nec tam cōtextu quam floſculis ornamentiſque detinētur, maiorémque uni ornādæ parti operā, quàm cæteris impēdūt. unde qcqd eſt, inæquale eſt: nec totū laudatur opus, ſi quædā emineāt notabilia. nō celebratur ſylua in qua una arbor magna ſit & ſpectata, niſi in eādem tota ſurgat magnitudinē. tota inſpiciēda res eſt, tractāda tota. poema nō uno ſit mēbro admirabile, ſed omni corpore: nec ſolo laudetur mēbro,

ſed

ſed ſingulis. quin nec totum laudetur, ſi uni parti ſua defuerit pulchritudo. Nec recuſo quò minus ſingula membra ornētur, omnia. non dicetur formoſus adoleſcens, cuius oculi laudētur, aut os, aut manus, ſed ille cuius uniuerſa facies partibus ſingulis abſtulit admirationem. Poetæ ergò nihil deeſſe oportet, nihil ſupereſſe. ſciat æquè deſinere, ac dicere. nec quicquid erit, patietur frigeſcere. ſemper creſcat oratio, nouasq; uires eundo adquirat, cui quum ad ſummam perduxeris, quicquid adijcias detrahere uidearis, ut facile deficiat qui deſcendat. Potiſſima laus in ſumma ſubducenda cōſiſtit. quam niſi quis rectè opportuneq; putauerit, omnis ratio cōfundetur. AEmiliorum familiæ patritiæ & uetuſtæ initium dedit Mamercus Numæ filius uulgo creditus, ſic dictus, quòd eodem fuerit nomine filius Pythagoræ. Is quum mira eſſet ſermonis lepiditate, ob id ipſum AEmilius eſt adpellatus. nec diu Mamerci nomen in uſu fuit poſt illum ter dictatorem, & anno ac ſemis cenſorem. Trifariàm inuenio diuiſam familiam, ut alij Pauli, alij Scauri, alij Lepidi nominētur. Pauli celebratur ara in bello in Pyrrhum, Vbi Valerius Torquatus abſorptus, dedicata: unde poſtea oracula reddebantur. Sed uigore, fideque in rempublicam neſcio an quiſquam illum uicerit, qui ad Cannas ſponte perijt. cuius filia Africani uxor fuit. filius autem patri non diſſimilis celebratiſſimum illum è Macedonia uicto Perſe triumphum duxit, quo tempore Domitij AEnobarbi ſunt dicti. huius filij duo in adoptionem dati, alter Maximis, alter Scipionibus, duo uiuente adhuc patre mortui. in quo hæc Paulorum defecit familia. licet quendam Propertius Paulum celebret. Scaurus diſpar fortuna, quippe qui ſupra tres ætates iacuerint obſcuri, uſque ad Marcum illum ſenatus principem, cuius pater carbonariam fertur artem exercuiſſe. hic ille eſt qui Varum adcuſatorem tam lepidè luſerit, ex cuius munificētia Athletarum certamen tractum Rhomæ, qui

de uita

de uita ſua libros treis ſcripſit, Dolobellam adcuſauit, Metellam pontificis maximi filiam duxit uxorem, domumq́; habuit magnificã in ea parte palatij, qua ad uiam ſacram deſcenditur, cuius columnæ poſitæ poſtea ſunt in theatro Marcelli: cuius filius, Sullæ priuignus ſcenam dedit temporariã: qui Tertiã Mutiam à Pompeio inpudicitiæ crimine repudiatam uxorem duxit, adcuſatus, à Marco Tullio defenſus eſt. Hunc puto illum eſſe, quem in Syria præfectum dimiſſum ferunt à Pompeio: cuius ſororẽ, Antiſtia repudiata, idem duxerat Pompeius. Fuere Scauri uſque ad Claudij imperatoris tempora, inter quos declamator ille in pretio eſt, cuius orationes ſenatus conſulto combuſtæ ſunt. Ferturq́; alius ad faſces prouectus, qui ancillarum ſuarum menſtrua uorabat. Tandem ea familia in Scauro, qui etiam Mamercus eſt dictus, maieſtatis adcuſato, extincta eſt. Nam Terentium Scaurum, qui Caſellij errores notauit, nõ puto ex his eſſe. At Lepidi nõ tam antea utiles, quàm poſtea pernicioſi populo Rhomano fuere. Laudãdus, q puer bello Celtiberico ciuẽ ſeruauit, cuius ſtatua in Capitolio ſenatus cõſulto poſita eſt: quiq́; cenſor, & pontifex maximus, cum L. Flacco reipublicæ cauſſa in gratiam redijt. nec minus Porcina orator, et qui uiam à Placentia Ariminum perduxit, quiq́; princeps ſenatus quinquies fuit.

Execrandus uerò, quem Pompeius Italia eiecit, & ante omnes,

Qui geßit ſocijs impia bella tribus,
Qui libertatem Mutinenſi marte receptam,
Obruit auxilijs urbe gemente nouis.

Poſt quem ſecunda progenies auo ſimilis, meritas pendere pœnas ſunt coacti.

Ludum.) Licet plerunque abſolutè literarium intelligamus, attamen hoc loco pro gladiatorio accipimus, ubi ſe exercitent gladiatores, ut matutinus, ut gallicus, magnus. Indicat autem eius ſtatuarij

tabernam

tabernam, qui ungues exprimeret rectè & capillos.

Imus.) *Id eſt, in ima parte habitans, ut ab ſummo ad imum, id eſt, ſtatim ultimus poſt ludum Aemilium.*

Exprimet.) Exprimere *ſciet.*

Vngues.) Non *tam poetica quàm cætera corpora ex ijs ipſis ſpeciem accipere debent, ex quibus uires.* Si *quis eadem corpora muliebriter comat, fœdiſſima ſunt ipſo fermè labore: nec ornat corpus, ſed mens detegitur.* Trāſlucida *illa & uerſicolor quorundam eloquutio res ipſas effœminat, quæ illo uerborum ambitu ueſtiantur.* Poema, *ſi toto corpore ualeat, ungues polire, & capillos reponere, non putemus ad noſtram curam pertinere.*

Molles.) *Id eſt, mobiles, animatos & uiuos: unde eſt illud Virgilianum,*

Excudent alij ſpirantia mollius æra.

Imitabitur.) *Id eſt, excudet.*

Summa.) *Quod nos breuiarium dicimus, olim, quū latinè loqueremur, ſummarium uocabatur.*

Totum.) *Id eſt, ſummam neſciet finire uenuſtatē, & decus poemati addere.* Eſt *enim quædam uenus quæ explicari nequit, ſed ex diutino uſu tanquam ex igne ſtatim proſiliente ſuccenſum lumen ſolet in animum irrepere.*

Ponere.) *Coniungere, totam machinam finire.*

Hunc.) *Talē huiuſmodi poetā & fictorē, q in ſumma peccabit.*

Cum em.) *Velim.* Prauo.) *Turpi.*

Naſum.) *In quo plurimum eſt decoris.*

Nigris.) *Pulchris: in Odis ait,*

Nigris oculis, nigróque Crine decorum.

quòd hi nigri ſint decentiſſimi, mirúmque adijciant formæ augmētum. Coma *ut nitida eſſet & diſcriminata, maximè dabant operā Lacedæmonij pueri, quòd Lycurgi dictum illud eſſet, Coma pulchros*

chros uenuſtiores fieri,deformes autem ferociores.

ACRON.

Maxima pars uatum.) Apoſtropham facit ad Piſones, id eſt, pars poetarum decipimur ſtudio uirtutis,& imagine boni, dum præferimus ueritatis imaginem delabentes in uitia.

Pater,& iuuenes.) Et magiſter & diſcipuli.

Breuis eſſe laboro.) Quaſi diceret, uolo ſcribere breuiter. Laus eſt enim breuiter narrare:ſed dum uult aliquis breuiter narrare,fit obſcurus.

Sectantem leuia nerui Deficiunt,animiq́;.) Sæpe eneruatos uerſus ſcribet,qui dat operam,ut ſcribat delicatos.

Leuia.) Splendentia,bene cadentia:ut, Pars leues ocreas lento ducunt argento.

Serpit humi.) It per terram, ſcilicet dicendo uilia,ille qui tutè uult ſcribere, & nō audet ſe magnis imponere rebus. Dum quidam inflatos uerſus uitant,fiunt uiles:terræq́; fit proximus qui timet inflatè dicere dum ſe tueri uult.

Qui uariare cupit rem.) Qui uult uarium ſcribere, ſæpe inepta ſcribit.

Prodigialiter.) Mirabiliter,monſtroſè.

In uitium ducit.) Id eſt,dum uult fugere culpam,cadit in uitium. Docet hic non eſſe indulgendum eloquentiæ, ne quis incidat in opinionē inepti & ſuperflui;id eſt,culpæ fuga ducit in uitium,ſi neſcit aliquis culpam uitare.ut ipſe alibi,

Dum uitant ſtulti uitia,in contraria currunt.

AEmilium.) Ab AEmilio inuentum,qui faciebat ſtatuas quæ ponebantur in harena, ubi ludi celebrantur. AEmilius locus in quo quidam AEmilius gladiatores ſuos habuit. Circa hunc ludū Imus,erat quidam ſtatuarius. Alij dicunt imum breuem. Alij in extrema parte poſitum ludi,qui quū ungues & capillos, & alia membra

membra bene formaret, in perfectiōe ſtatuæ deficiebat. Hic ergò *dicit nihil oportere deeſſe poetæ.*

Exprimet & imitabitur.) Futurum pro præſenti.

Infœlix.) Supple in perfectione operis non doctus, ſed infœlix.

Ponere.) Finire.

Totum.) Id eſt, finem, id eſt, uenuſtatem conſummationis. Interdū *enim uidemus ſingula membra artificioſè facta, & totius operis formam minimè placituram.*

Hūc.) Talē. ut, hic *finis* Priami *fatorū, hic exitus illū* Forte tulit.

Si quid componere curē.) Nolo me parte quadā corporis fœdiſſimū eſſe, & reliqs ſplēdidū: ſed magis opto integra eſſe ſpecie. ita enitor omni parte poeta uideri, nulla in parte alia diſcrepās.

Non magis eſſe uelim.) Si me, inquit, huic fabro conferre uoluero, ero dimidia corporis parte ridendus, ut partem ridendam habeam, quamuis laudandus ſpectandúſque ſim in alia, id eſt, hūc me eſſe nolo, id eſt, huic ſimilis eſſe recuſo, qui pfectus nō eſt.

Quàm prauo uiuere naſo.) Marcido, turpi. Si uelim, inquit, aliqd ſcribere, nolim huic eſſe ſimilis: ſed magis uolo me eſſe pulchrū nigris capillis & oculis, & cū torto naſo, quàm ſcribere poema cui aliquid deſit.

Spectandum.) Laudandum, id eſt, uidendum: ut una pars pulchra, alia deformis ſit, quod dedecet.

PORPHYRIO.

Maxima pars uatum Decipimur *ſpecie recti.)* Hoc tale παράγγελμα eſt. Erramus, inquit, & dū conamur ueram uirtutem ſequi, in uicina uirtuti uitia incidimus. nam breuiter ſcribentē ſequitur obſcuritas: leuia componentem nerui inhibènt: diſerta profitentem uitiat ſpreta rerum inſpectio.

Qui uariare cupit rē pdigialiter unā.) Aliud hoc præceptū eſt: nō eſſe fabulis indulgendū, nec extenuandam uſq; in uitia materiā.

AEmilium circa ludum faber imus.) AEmilij Lepidi ludus gladiatorius fuit, quod nunc Polycleti balneum eſt. hic demonſtrat ærarium fuiſſe fabrum imum, hoc eſt, in angulo ludi tabernam habentem.

Sumite materiam veſtris qui ſcribitis æquam
Viribus, & verſate diu, quid ferre recuſent,
Quid valeāt humeri. cui lecta potenter erit res,
Nec facundia deſeret hunc, nec lucidus ordo.
Ordinis hæc virtus erit, & venus, aut ego fallor
Vt iam nunc dicat, iam nunc debentia dici
Pleraque differat, & præſens in tēpus omittat.
Hoc amet, hoc ſpernat ꝓmiſſi carminis author.

IANVS.

Sumite materiam.) Non poſſunt uitia quæ ab Horatio fugienda notantur, tam facilè ulla uia uitari, quàm ſeipſum metiendo, ſuum ingenium, ſuas uires penſiculādo. quum enim ſeipſum quis perſpexerit, totúmque tētarit, intelligit quàm apta, quàm idonea habeat inſtrumenta ad id quod adfectet, adſequendum: nec adgrediatur quibus ſe imparem eſſe cognoſcet, ſed quā quiſque nouit artem, in ea ſe exerceat. Inde exclamat ille,

Qua pote quiſque, in ea conterat arte diem.

Virgilius nondum deo plenus, regum Albanorum res geſtas exorſus omiſit. Propertius & Horatius quò minus Auguſtum celebrarint, Heroici carminis maieſtate & ſublimitate ſunt deterriti. Dum pudor,
Imbelliſque lyra muſa potens uetat,
Laudes egregij Cæſaris & tuas
Culpa deterere ingenij.
Nihil ergò turpius quàm malignum pondus, quod ferre nequeas, capi-

capiti committere,quo mox cogaris poplitē flectere,& ab incœpto abſtinere. Verſandum animo,an poßis cogitata exequi & ad metam perducere.ſed tamen ita uerſandum,ne dum bene dicere deſperamus,cupiditate & labore cōſumamur.ad perfectū enim, ſtudio,non indignatione opus eſt.notúmque eſt illud Iulij Flori, Stultum eſſe,uelle melius dicere quàm poßis Curandum ut quàm optimè dicamus,dicendum tamen pro facultate:nec putandum ſola illa bona eſſe quæ latent,& quæ inuenire nequeamus.

Verſate.) Tractum à baiulis,qui uecturas onerum corpore ſuo factitant.quod genus Græci βαστάζοντας uocant.

Cui lecta.) Præmium ſubducit bene uerſantibus eorum materiam.

Cui.) Quum ad ſumendam pro uiribus materiam inuitaſſet,opportunè fructum oſtendit.

Potenter.) Quantum quis poteſt,nouum aduerbium rectè formatum.

Facundia.) Id eſt,qui non,ut uellet,ſed ut poteſt,materiam elegerit,is nec ubertatem uerborum ditémque dicendi copiam deſyderabit,nec diſpoſitione confundetur.

Ordinis hæc uirtus.) Licet ſint quāuis formoſa quæ inueneris, niſi diligentia collocentur,omnis uenus,omnis ſuauitas deſyderatur. Nihil eſt bonis ingenijs feracius,quæ ueluti fœcundæ ſegetes non ſolùm fruges,ſed etiam herbas effundunt frugibus inimiciſsimas,quas ordo euellet. Poëta imperatorem imitabitur,ſuo quæque loco ubi plurimùm proficere & ualere poßint,tanquā equites,pedites,leuémque armaturā in maximis,opportuniſque partibus collocabit:& ueluti ille in pugnando,ſic in dicendo hic facilè uictoriam conſequetur. Tanti autem eſt ordo,ut uel deformia poemati inſerere,non dedeceat,non ut emineant,ſeu neceſſaria ſint, ſed ut ſuos locos tenendo,meliorem locum concedant melioribus,

ut quædam in corporibus mēbra uidemus ineſſe.Schemata & me taplaſmos ita amant poetæ,ut manifeſta etiā uitia ſequantur:quæ ſi detrahas,carmini ſuauiſſima demas condimenta:ſin unum in lo• cum congerantur,totum ut acre,putidum,rancidum faſtidimus. Ordo *igitur ea gubernās & moderās,nec apud ſe nimia,nec ubi• libet aliena eſſe patietur.*Summiſſa *quædam impolitiſque ſimilli• ma inter ipſos altos ac uenuſtos locos ſeſe interponens illuſtrat oratio.quæ ſi ſola ſit,proijcitur tanquam uilis:ſi autem deſit, illa pulchra non prominent,non in ſuis quaſi regiōibus,poſſeſſio• nibuſque dominantur:ſibique ipſa propria luce obſtant, totúm• que confundunt.*

A*ut ego fall r.)*Veluti *corrigentis,id eſt,aut ego poeticam nō noui.*

V*t iam nunc dic.)* Ordo *duplex eſt,naturalis primùm,quo ita res exponenda ut geſta eſt.* Alter *artificialis dicitur,quo à medijs rebus incipimus.Ille hiſtoricis,hic conuenit poetis.*Hoc *fecit* V*ir gilius,qui à nauigatione incœpit* AE*neæ,non à Troiæ excidio. Si enim primùm excidium narraſſet,non poſſet quæ uoluit de* D*i done effingere.*Hoc *comici faciunt & tragici.Lucanus quòd à principio belli ciuilis ordiatur,à multis excluditur Helicone.*

I*am nunc dicat.)* I*d eſt,modò utatur ordine naturali.*

P*leraque differat.)* I*d eſt,modò utatur ordine artificiali.*

P*ræſens in tempus.)* M*ulta occurrunt,quæ ſi differas,ſint pro futura,præſentia nihil efficiant boni,ut* V*irgilius in libro tertio,*

Caleſſemque ſub ipſa
A*ntandro,&* P*hrygiæ molimur montibus* I*dæ.*

Q*uo in loco omittit,ut lepidius referat in nono.*

P*ræſens in tempus.)* I*d eſt,nunc differat.*

A*uthor.)* P*oeta.*

H*oc amet.)* I*d eſt,quod eſt par ſuis uiribus.*

Hoc

Hoc ſpernat.) Quod non poteſt bene reddere dilucidum.

ACRON.

Sumite materiam.) Præcipit poetis ut eam materiam eligant, quæ uires eorum non excedat. antequam materiam incipias, uide an incœpta poſsis implere.

Verſate.) Conſyderate.

Cui lecta potenter.) Qui poſsibilia eliget, poſsibiliter implebit.

Nec facundia deſeret hunc, nec lucidus ordo.) Id eſt, diſpoſitio: quia re uera ordo manifeſtat omne quod dicitur.

Ordo lucidus.) ἐπίθετον, quia ordo facit lucidam orationem.

Ordinis hæc.) Ordo enim pulchram facit orationem.

Venus.) Venuſtas.

Aut ego fallor.) Aut ego fallor, aut iſta eſt ars quam dicturus ſum, ut quædam dicat, quædam reſeruet in aliam partem, ut quæ debent dici, ſine dilatione dicantur: quæ non debēt, pro tempore differantur.

Iam nunc.) In præſenti.

Iam nunc debentia dici.) Quæ in præſenti dicenda ſunt.

Pleraq; differat, & præſens in tempus omittat.) Vt Virgilius in nono narrat quomodo fabricatæ ſunt naues quibus de Ilio nauigauit Æneas, quum in tertio non dicat.

Hoc amet, hoc ſpernat promiſsi carminis author.) Quod debet dicere in præſenti, quod debet dicere in futuro, ut non omnia dicat quæ ueniunt in mentem.

PORPHYRIO.

Sumite materiam ueſtris qui ſcribitis æquam.) Præcipit eis qui ſunt poetæ, ut eam materiam eligant quam poſsint implere.

Cui lecta potenter erit res.) Id eſt, qui legerit id quod præſtare poſſit. potenter figurauit εἰς τὸ δυνατόν.

Ordinis hæc uirtus erit & Venus, aut ego fallor.) Loquitur nunc περὶ τῆς ἐργασίας. quo ordine ſeruandam à poetis Venerem, aut decorem carminis ſignificat.

GLAREANVS.

cui lecta potenter erit res.) Hic libet rurſus noſtrũ ridere adnotatorem, tot uerbis in omnes doctos debacchatum, quicunque datiuum (mihi) per ablatiuum à me, & ſimilia exponere ſolent. Nam per ablatiuum ablationem ſignificari, per datiuum adquiſitionem præcipit: quaſi hoc nemo ſciat: quãquam qualis eſt adquiſitio, quum dicitur, Paulo amputatur caput, & Socrati eripitur pecunia, & in mille ſimilibus? Verùm enimuero in hoc Virgilij, Cui non dictus Hylas: quare non liceat exponere (cui) id eſt, a quo? Et in hoc eiuſdem, Nemo ex hoc numero mihi non donatus abibit: quid prohibet exponere (mihi) per à me? Hic ſcilicet tam nobilis grammaticus obſtabit. Sed obſtant ex authoribus allegata exempla? minimè. Neque enim nos negamus rectè dici, lecta mihi, ut Quintilianus ſæpe habet, & item alij. ſed quòd nõ liceat mihi exponere per à me, quum additur paſſiuum participium: hoc quidem inficias imus. Præterea quædam exempla perperàm adducit: ut illud ex Ode 26. libro 1. Carminum, Quis ſub arcto Rex gelidæ metuatur oræ: Vbi ineptiſſimè hic, gelidæ oræ, exiſtimauit datiui eſſe caſus, quum ſit genitiui: ut in eam Oden obiter diximus. Et illud, Cæco carpitur igni: eiuſdem iudicat eſſe caſus, quum ſit ablatiui caſus. Quòd ſi mihi liberet in adnotationibus ita ſplẽdidè rhetoricari, ut hoc loco ille fecit, omnes Arcadas ac Bœotios uocans, qui eius non adſtipulentur ſententiæ, oſtenderem huic nugatori quàm ſit Atticus, imò quàm ſit audaculus, ut nihil aliud dicam. Sed aliud agimus.

Et

Et præſens in tempus omittat.) Eiuſdem acuminis eſt, quod ad hæc poetæ uerba idem prodidit. Placet mihi, inquit, ut (præſens) ad authorem referatur, non ad tempus, ut ſit, præſens, id eſt, operi ſuo fauens. aut ſi ad tempus omnino referendum eſt, ſit talis ordo: Author pleraq; differat, & omittat præſens, ſcilicet tempus, ſcilicet aliud. Hæc ille doctè ut alia. Laurentius Valla libro quarto Elegantiarum exponit in præſens tempus: id eſt, in ſuum tempus, & idoneum. Idq; mihi magis arridet.

In verbis etiam tenuis, cautusq; ſerendis
Dixeris egregiè notum ſi callida verbum
Reddiderit iunctura nouum, ſi fortè neceſſe eſt
Indiciis monſtrare recentibus abdita rerum:
Fingere cinctutis non exaudita Cethegis
Continget: dabiturq; licentia ſumpta pudẽter.
Et noua, fictaq; nuper habebunt verba fidem, ſi
Græco fonte cadant parcè detorta. quid autem
Cæcilio, Plautoq; dabit Rhomanus ademptũ
Virgilio, Varioq;? ego, quur adquirere pauca
Si poſſum, inuideor: quum lingua Catonis, &
Sermonẽ patriũ ditauerit: & noua rerũ (Enni
Nomina protulerit? licuit, ſemperq; licebit,
Signatum præſente nota producere nomen.
Vt ſyluæ foliis pronos mutantur in annos
Prima cadunt, ita verborum vetus interit ætas:
Et iuuenum ritu florent modò nata, vigentq;.
DEBemur morti nos, noſtraq;: ſiue receptus
Terra Neptunus, claſſeis Aquilonibus arcet,

Regis opus, ſteriliſq; diu palus, aptaq; remis
Vicinas vrbeis alit, & graue ſentit aratrum:
Seu curſum mutauit iniquum frugibus amnis
Doctus iter melius: mortalia facta peribunt:
Nedum ſermonum ſtet honos, & gratia viuax:
Multa renaſcentur, quæ iam cecidere, cadētq;
Quæ nunc ſunt in honore vocabula, ſi volet
vſus:
Quem penes arbitrium eſt, et vis, & norma lo-
quendi.

IANVS.

In uerbis etiam tenuis.) Totius poeticæ fundamentum eloquutio emendata & Latina, quam ſcire non tam eſt præclarum, quàm turpe neſcire. Cæcilium & Pacuuium malè loquutos adcuſat ueruſtas, atque eò acrius, quòd in illa ætate ut innocentiæ, ſic Latinè loquendi ſumma laus fuit: nemoq; Rhomæ uiuebat aliqua domeſtica barbarie non infuſca.us, qui non rectè loqueretur. Creſcente deinde imperio, quum ex diuerſis locis inquinatè loquētes confluxiſſent, paulatim uulgo cœpit Rhomanus ſermo corrumpi, ita ut candor ille Latinæ linguæ Liuius ab Aſinio Pollione Patauinitatis adcuſetur. Eadem ratio & Athenis accidit, tantiq; fuit Atticè loqui, ut Theophraſtus, qui optimè omnium loqueretur, ab Attica anicula, quum quanti aliquid uenderet percontaretur, hoſpes ſit adpellatus: quod fertur tuliſſe moleſtiſſimè, quòd nō hoſpitis effugerit ſpeciem, quum ætatem agerct Athenis. quin & Demoſthenes malè fertur ab AEſchyne audiſſe, quòd non uerba, ſed portenta loqueretur: ob eámque rem ut putidus exagitaretur. quò magis expurgandus eſt ſermo, & diligens ratio adhibenda, & unumquodque uerbum mittendum ſub trutina, qualeque
ſit

ſit inſpiciendum.uerba enim,quibus Latinus ſermo utitur,aut no
ſtra ſunt,aut peregrina,aut ſimplicia, aut compoſita, aut pro-
pria,aut tranſlata,aut inuſitata,aut ficta.Noſtris utendum cre-
brius,quæ in Latio ſint nata,& cum urbe Rhoma educata. Pere
grina non ſectanda nec quærenda, ne curioſe magis quàm Lati-
nè loqui uideamur.ſunt autē peregrina ex omnibus ferè gentibus,
Præneſtinis,Sabinis, Oſcis,Tuſcis, Atellanis,& omni ferè Italia.
quin & Gallis, Afris,Sardis, Hiſpanis,ſed Græcis potiſſimùm,
unde noſtra maiori ex parte deducta.quà ex re tanta Rhomanæ
linguæ mutatio facta eſt,ut primum fœdus inter Rhomanos &
Carthagnienſes ictum L.Iunio Bruto,M.Valerio conſulibus,ſta
tim poſt eiectum urbe regium dominatum,ne antiquitatis quidem
peritiſſimos pleraque niſi difficulter intelligere potuiſſe,adſerat
Polybius.Quare illi uidentur errare,qui eandem Rhomanam La-
tinámque linguam putant:quum omnino Latina illa ſit uetuſta:
Rhomana uerò hæc noua ex multis compacta.Componuntur au-
tem apud nos uerba,aut ex noſtris tam integris quàm corruptis
duobus:aut ex noſtro & peregrino,aut ex duobus peregrinis:
quinetiam ex noſtris tribus,ut Capſis.id eſt,cape ſi uis.Luperca-
lia,quæ à luendo per caprum componuntur.nam à (luo) & præpo
ſitione (per) & (caprum) lupercalia componuntur. Solitaurilia,
quæ ſue,oue,& tauro fiebant.Propria ſunt certa rerum uocabu-
la , penè cum ipſis rebus nata . quæ ſi abiecta , obſoletáque
ſint , uitanda ſunt : lectis & illuſtribus utendum .proprijs digni-
tatem dat antiquitas : fit enim ſanctior & admirabilior ora-
tio , ſi quædam non quibuſlibet in uſu inſerueris . ſed ab his
abſtinendum , quæ ab omni uſu ſint remota , & ex pon-
tificum commentarijs , uetuſtiſſimiſque fœderibus contracta ,
unde famam eruditionis quidam adfectant , ut quædam quaſi
ſoli ſcire uideātur.Propriorum uirtus eſt ſcire artium,ſtudiorum,

*nauticæ,rei militaris ruſticæque,& cæterarum proprietatem ſcire,& conſuetudines.ne dictū conſulem,dicas dictatorem renuntiatum aut deſignatum:legem factam,ſenatuſconſultum promulgatum,aut latum.fugienda tamen aliquando proprietas,ueluti in obſcœnis,ſordidis,& infra dignitatem humilibus.*Tranſlata neceſſitas inuenit,& ut in ueſtitu accidit,delectatio celebrauit.Delectat autē maximè,quòd ingenij ſpecimen ſit tranſilire ante pedes poſita,& longè repetita ſumere,facereque,ut qui audit,aliò deducatur cogitatione,nec tamen aberret.Transferuntur animi & referuntur,mouētúrque:ſed obſeruādum ut cōueniant,ſimilia ſint,& clariorē rem faciant.ſiquādo licentioſiora fuerint,aliquo uerecundo adminiculo fulcienda,ne omnino abrupta uideantur.fictis,nouiſque abſtinendum,quòd & ægrè cum decore formētur:& homines ferè,quæ non recognoſcunt,aſpernantur. Nouantur,aut ſi Græca transferantur,aut Latina coniungantur deriuētúrue,ut perpeſſionem dixit Cicero,& Cato autumnitatem.quādo tamen nouantur,uidendū an uſquam in Latina ſint lingua,quæ ſanè ditior eſt,quàm putent qui in illius adytum non penetrarunt. Omnis uerborum laus non rationis,ſed conſuetudinis,quam ſequi debemus,& in ea exerceri.Caius Cæſar in libro de ratione Latinè loquendi ad M. Tullium Ciceronem ait,Ac ſi ut cogitata præclarè eloqui poſſent,nonnulli ſtudio & uſu elaborauerunt,cuius te penè principem copiæ & inuentorem,bene de nomine ac dignitate populi Rhomani meritum eſſe exiſtimamus: hunc facilem & quotidianum nouiſſe ſermonem,nunc pro relicto eſt habendum.

Egregiè.) Doctè,tranſlatè,commodè.

In uerbis etiam tenuis.) Tenuem pro ſubtili poſuit,& molli,non aſpero.

Serendis.) Id eſt,componēdis.Collocatiōes enim uerborum ſunt,

compo

compoſitio,concinnitas,numerus.

Tenuis.) In proprijs.

Cautus.)In tranſlatis:bona uerba ſunt ſplendida,antiqua,propria,tranſlata:mala uerò uulgaria,obſoleta,aliena, gentilia, obſcura.

Egregiè.)Debent ergò uerba eſſe uſitata & eximia,quæque in ueteribus ſcriptis ſint frequentata.

Nouum.)Ad id quod diximus,alluſit.Nouantur etiam uerba,ſi ex notis coniungantur,ut aurifodina:nouum ut adpromitto.

Iunctura.) Cōpoſitio.Laberius nimis licentioſus hac in re eſt habitus,qui Mendicimonium dixit,adulteritatem,& depudicare,& manuari,id eſt,furari,inuolare,multáque alia huiuſcemodi.

Si fortè neceſſe.) Si in qualibet arte non ingenua ſolùm & liberali,ſed & ſellularia,licet ijs q in eis uerſatē,earū rerū quæ nouæ ſunt,uocabula cōſtituere:quò magis liceat poetæ,cui de medio foro uerba arripere,quòd ſordida ſint,plerūque nec ſplendentia quidem,non licet?Sexcentæ res ſunt,præſertim in philoſophia,quæ nomina deſyderent:nec habent:quæ quū habeant,faſtidio noſtro perdiderūt:id autē eſt indignius,quòd in egeſtate faſtidiū nō conuenit.Nouanda ſunt igitur uerba:ſed ſi careamus:ne ſi aſilum habemus,tu œſtron inculces:atque ideo fortè addidit,

Indicijs.) Indicia,animorum ſunt uerba.

Abdita rerum.) Aut de occultis rebus,id eſt,naturalibus intelligit:aut de ijs quæ inueniuntur in dies,& in hunc diem latuerūt, ut nihil ſit quo prohibeamur bombardam dicere,campanā,& ſtapedem.nam barones,epiſcopus,parœcia apud Ciceronem leguntur.Vir noſtro tempore utraque lingua doctus Gaza,Ouiparis & Viuiparis optimè uſus eſt.Næuius in his formandis nimia eſt uſus luxuria,qppe apud quem pudicolor dicatur Aurora,nocticolor Memnō,& ſilēta loca:murcidæ,id eſt,ignauæ,dulcioriloquus & uitupe-

& uituperõnes legantur.

Callida iunctura.) Docta compoſitio, & doctè ſapienteſq; coniuncta.

Cinctutis Cethegis.) Licet eloquentiam in Bruto, Valerio, Appio, Fabritio, primiſque illis Rhomanæ reipublicæ fundatoribus fuiſſe negari non poßit, de quo tamen extet, memoriæque ſit proditum eloquẽtem extitiſſe. primus eſt M. Cornelius Cethegus, quem his celebrat carminibus Ennius,

Additur orator Cornelius, ſuauiloquente
Ore Cethegus, Veturio collega Philoni.
Is dictus ollis auris popularibus olim,
Qui tum uiuebant homines atque æuum agitabant,
Flos delibatus populis, & ſuada medulla.

Huic ſi tanta fuit eloquentia, quãtam in eo prædicat Ennius, quũ infans eſſet Latina res, multa nouare fuit neceſſe, ut quaſi author eſſet conditórque uerborum. Ob hoc Horatius noua uerba Cethegis ait non exaudita, atque ideo ſubiunxit,

Cinctutis.) Quòd is mos fuerat Cethegis, ut ſeminudi in bellum proficiſcerentur, unde Lucanus,

Exertique manus ueſana Cethegi.
& alibi,
Nudique Cethegi.
Syllius octauo libro,
Ipſe humero exertus gentili more parentum
Difficili gaudebat equo.

Nam & Ouidius cinctutos dixit lupercos. Primis illis Rhomæ temporibus, tunicæ in uſu non erant. ſtatuæ Rhomuli in Capitolio, & Camilli in Roſtris togatæ ſine tunicis uiſebantur. quo habitu delectatum ferunt Catonẽ, ut capiſtro ſub toga cinctus in forũ prodiret, quod uolens innuere Horatius, cinctutos dixit Cethegos. ni

malis

malis cinctutos pro expeditis accipi, nec diſcinctis, id eſt, ad pugnam paratis: unde præcincti ſtrenui dicebantur, unde εὔζωνος *ſtrenuus* Græcè *adpellatur. utcunque, dum cinctutos dixit, id uoluit intelligere, non illis audita, quibus licebat undecunque noua uerba effingere. Cethegi dicti ſunt* Cornelij, *quod nomen in multis* Rhomanis *familijs adſcitum eſt.* Cornelij *adpellati* Scipiones, Lentuli, Sullæ, Cinnæ, Labeones, *quod etiam ſumpſêre ſibi* Celſus *&* Tacitus, Ruffini, Nepotes, Coßi, Aſinæ.

Pudenter.) *Non ſcurriliter.* Theophraſtum *refert* Cicero *dixiſſe metaphoram uerborum debere eſſe pudendam.*

Parcè detorta Græco.) *Quoties interpretamur, ſi uno uerbô* Græcum *uerbum exprimere non poſſimus, idem pluribus uerbis tentabimus, uel* Græco *utemur, ſi* Latinum *non occurrerit, ut in* Ephippijs. *quæ parcè ſunt detorquenda: ut propola, qui ille eſt, qui uænum res exponit. ut* Plautus *in* Aulularia, Gelaſinus, Schœnobatem *ſunt qui nolint.* Diuus *etiam* Hieronymus *imparcè ſynoridem dixit pro iugo.*

Quid autem.) *Argumentatio ſumpta ex* M. Tullij *tertiò de finibus, apud quem ipſe* Cicero Catonem *alloquitur. Si enim* Zenoni *licuit, quum rem aliquam inueniſſet, inuſitatum, inauditumq́; ei nomen imponere: quur non liceat* Catoni?

Cæcilio.) *Hic ille eſt* Statius, *qui à* M. Tullio *malus* Latinitatis *author perhibetur, cui* Volcatius Sedigitus *palmam* Statuit *de comico. ſeruus is fuit: nam* Statius *ſeruile nomen erat. poſtea uerſum eſt in cognomentum, adpellatusq́; eſt* Cæcilius Statius. Cæcilij Rhomæ *dicti ſunt* Metelli, *orti à* Cæculo Prænestis *conditore, uel à* Cæcade Troiano Æneæ *comite.*

Plautoq́;.) Plautus *latinæ linguæ genius,* M. Accius *dictus eſt:*

& à

& à pedum planitie Plotus,*mox* Plautus *dictus*.M.Catonis *æta te* Rhomæ *floruit*.P.Clodio.L.Porcio *conſulibus*:Catone *cenſore mortuus eſt,centum uiginti annis ante conſulem* Ciceronem.

Virgilio.) Virgilius *acerrimi uir iudicij,quãuis uerborum nouationibus non delectetur,ſic tamen antiquis uſus eſt,ut tãquam uſitata eluceant*.Ollis *dixit,quianam,pone,pollucet,cernere ferro,cæteráque,iuſſo pro iuſſero,uellémque,'dum nihil poſſet fingere,quod non inſigniter aſperum, durum, abſurdúmque eſſet, maluit* Græcis *uti,ut ſpelæa ferarum,trieterica,* Thyas, *&* Orphi,Inoúſque Palæmon.*quod de præceptore ſuo* Parthenio *ſumpſit*.Lychnum *maluit quàm lucernam*.Quin *et peregrina amauit:* Vros *enim dixit,&*

camuris hirtæ ſub cornibus aures.

id eſt,in ſe redeuntibus.

Varióque.) Varius *poeta* Virgilij Horatijq; *amicus* Thyeſtem *tragœdiam edidit,in qua ſummopere laudatus eſt, ut in* Medea Ouidius:*ſed non defuerunt qui de laudum cumulo demerent, quòd* Virgilij *ſcripto eam edidiſſet pro ſuo* .Fuêre *tamen eodem tempore,&* Varius *poeta,&* Varus *dux:licet & hic è poetica non expunctus*.Vari Alfeni *dicti ſunt &* Accij.

Inuideor.) Non *nouum protulit, ſed antè à* Plauto *uſurpatum, qui in* Truculento *ait,* Qui *inuident, egent: illi quibus inuidetur, rem habent.ni uelis imperſonale dictum antea inuideor:nuſquam*. Mirè *tamen quum de nouatione loqueretur uerborum, uerbum aut nouauit,aut uetuſtum protulit tanquam renouatum.*

Poſſum.) *Scilicet rectè nouare uerba, & parcè detorquere à* Græco *fonte.*

Catonis lingua.) Eum *intelligit* Catonem, *quem tam neceſſarium fuit naſci reipubli.quàm* Scipionem:*alter enim cum noſtris hoſtibus,alter cum moribus bellum geßit, unde* Cenſorinus, *quaſi*

malis

malis moribus deuictis adpellatus eſt. Canterio uehebatur hippoperijs impoſitis. Cornelius Nepos ait, eum quæſtorem ex Africa redeuntem, Q. Ennium è Sardinia deduxiſſe. quod non minoris exiſtimatum, quàm quilibet ampliſſimus Sardinienſis triumphus. Carmen ſcripſit de moribus. Salluſtius à Leneo Pompei magni liberto reprehenſus eſt, quòd Catonis uerborum ineruditiſſimus fur eſſet: unde noto inceſſitur epigrammate,

Et uerba antiqui multùm furate Catonis,
Criſpe Iugurthinæ conditor hiſtoriæ.

Et Enni.) Quũ duo fuiſſent Ennij, nec id indocti animaduertiſſent, factum eſt ut de patria & libris ambigatur. Hic tamen ille eſt Rudienſis, qui primus res Rhomanas Heroico carmine complexus eſt: quem imitatos Ciceronem & Virgilium non impunè adcuſat Seneca, quippe cui reſpondet Aulus Gellius.

Signatum.) Perſtat in ſumpta metaphora ab ære. uir perfectiſſimus dixit, uerbis utendum eſſe ut nummis publica moneta ſignatis.

Vt ſyluæ folijs.) Confirmaturus nouari poſſe uerba, Male, inquit, ageretur de re Latina, ſi quum multa intereant, non noua orirentur. Intereunt autem uerba, & noſtro faſtidio, & politiori iudicio, quòd antiquis ruſticanus placebat ſermo, et qui plenioris ſoni eſſet, ſequens ætas facta delicatior manum iniecit, & ueluti diſciplinam priſtini ſeculi, ita & ſermonem faſtidire cœpit, & noua uerba parturire, antiquatis illis noua ſubſtituit, antiquorũq; illã pinguitudinẽ exilitate ſermonis caſtigauit. Hinc u litera paululùm ceſſit de medio, & i cœpit delectare, ut Manibiæ, libido, maximus, cõmiſſator, delixus, ariſpex, contimax, aucipium. ſed uerborum eadem ratio eſt quæ & uini, ut nec nouum placeat, nec nimis uetuſtum ullam habeat ſuauitatem: quædámque in eo ſit ætas, quum non de muſto ac lacu ſumitur, nec natum conſule Tullo, aut

Opinio quæritur. Delectant tamen quædam antiqua repetita, ut peccatu dixit Cicero, & fretu, & antiſtitas. Adferunt enim plerunque uetuſta uerba, quia intermiſſa ſunt, gratiam nouitatis ſimilem: quæ etiam antiquitatis authoritate iuuatur. Modus ergo adhibendus, ſemperq; Cæſaris illud notum ante oculos, ut tanquã ſcopulum, ſic inſolens uerbum effugiamus. non minus obliterata repetenda, ut exantlare, proſapia, apluda, floces, flaces, ballucinari, caperatum, & plurima id genus, quæ illi ſolent libenter uſurpare, qui ſerò in literis profecère, ut quæ nunquam didicerint, quum ſemel ſcire cœperint, magnifaciant. Siſenna uſitati ſermonis emẽdator à Caio Ruſio, quum Sputatilicia dixiſſet, lepidè irriſus eſt.

Vt ſyluæ.) Comparatione oſtendit nihil ſtabile eſſe in rebus humanis.

Interit.) Perit, extinguitur. Plautus, Qui per uirtutem periitat, non interit.

Nata.) Ficta, nuper facta.

Vigent.) Vigorem habent, delectant.

Nos, noſtráque.) Argumentum à maiori. Si nos, inquit, noſtráque omnia etiam grandia, & quæ immortalia putantur, peribunt, an putamus uerba non interitura, quæ tanquam folia ſingulis annis decidunt & renaſcuntur, nec habent quicquã ſtabile?

Receptus.) De Lucrino lacu intelligit à Caio Iulio Cæſare magnis molibus incluſo. quod opus Virgilius celebrat libro ſecundo Georgicorum,

Iulia qua ponto, &c.

Auguſtus deinde profecturus in Pompeium, portum Iulium apud Baias immiſſo in Lucrinum & Auernum mari, lacum effecit.

Receptus.) Incluſus.

Regis

Regis opus.) Puto intelligi de Italico Labyrintho, quẽ fecit ſibi Porſenna rex Hetruriæ ſepulchri cauſſa, ſimul ut externorũ regum uanitas quoque ab Italicis ſuperaretur. Plinius meminit libro trigeſimoſexto.

Sterilis.) De Pontina intelligit, quã duo amnes faciunt, Aufidus & Vfens, quæ uigintiquatuor urbium loca occupabat. eam exiccauit Cornelius Cethegus conſul, cui ea prouincia obuenerat, agérque ex ea factus eſt. Caius Iulius Cæſar quin ſiccaret, morte præuentus eſt. idemque Hoſtienſem portum rei difficultate deterritus omiſit: quem poſtea Claudius imperator perfecit.

Vicinas urbeis.) Anxurem, Pipernum, Saturam, Seciam, ſed & Capenates, Lucumque Feroniæ.

Amnis.) Tybris.

Doctus) Ab Agrippa nomine Auguſti.

Iniquum.) Tybris quum omnia longè, latéque inundaret, & crebro magnam iacturam agro Rhomano inferret, Auguſtus alueo purgando animum adiecit. Et quoniam nihil eſt quod tam faciat inundationes, quam ſinus fluuiorum, quòd recto non poſsint curſu deferri, quum ad uelabrum Tyberis flecteretur, dato Agrippæ negotio, in hunc quem cernimus, rectum alueum redegit, totúmque purgauit: terminos in ripa diſpoſuit, quos effoſſos uidimus hac inſcriptiõe. IMP. CAE. DIVI FILIVS, AVG. PONT. MAX. TRIBVNITIAE POTEST. XVII. EX SENATVS CONSVLTO TERMINAVIT. R. R. EX PROX. CIPP. PED. XL. S. Id eſt, Ruderibus reiectis ex proximis cippis, pedes quadraginta ſemis.

Mortalia facta) Quid enim aliud agũt nouæ leges, niſi ut ueteres pellant, & prioribus derogent? quin & cœli hæc mariſque facies conflagrabit uniuerſa, & in antiquum chaos fundetur.

Morta-

Mortalia facta peribunt.) *Eſt enim neceſſe,ut,quæ ortum habeant,occidant,eáque potiſſimùm,quæ homines fecerint.Stultum enim eſſet putare mortalem quenquam poſſe aliquid perficere immortale.*

Nedum.) *Si ergo mutantur omnia, neque quicquam tam magnum eſt,quod non uices patiatur:an mirandum eſt uocabula interire,& noua renaſci? Vtimur hac particula (nedum) præpoſita maiori re.*

Viuax.) *Quæ diu uiuat.*

Vſus.) *Quum ubique poſſit,omniúmque rerum ſit dominus,in uerbis tamen potiſſimùm dominatur,qui illorum ſit ſolum quoddam & fundamentum.Is ille eſt optimus dicendi artifex & magiſter,quo duce multi paruo ingenio,nullis penè literis,ut bene loquerentur,ſunt conſequuti.M.Varro in illis libris de lingua Latina ad M.Tullium,qui deſyderantur,in omnibus penè uerbis conſuetudinem dominari adfirmabat.omnis enim analogiæ & anomaliæ diſputatio(quarum alterà Ariſtarchus,alteram Crates peritiſſimi grāmaticorū Græcorū,ſumma ope defendebāt)ſolo uſu conſuetudineque terminatur.Darius ille magnus Aſiæ regnator quāti eſſet uſus uolēs oſtēdere, adcitis ad ſe Græcis,q eius parerent imperio,rogabat,cuiúſnam pretij magnitudine patres mortuos comederent:nunquam ſe facturos reſponderunt.Tunc uocatis ex India qui Callaciæ uocitantur,apud quos eſitandi parentes mos eſt,adhuc Græcis adſtantibus,quo præmio ſciſcitatus eſt,admitterent,ut parentum corpora cremarentur:reſponderunt Darium loqui meliora.hoc pacto oſtendit uſus & conſuetudo quanti eſſet.Afranius togatarum poeta,ſapientiam uſus & memoriæ filiam dixit: quòd ſapientem non diſciplinis tantùm inſtructum: ſed in noſcendis, periclitandiſque rebus uerſatum eſſe oſtendit. Eius uerſus eſt,*

Vſus

Vſus me genuit, mater peperit memoria,
Sophiam uocant me Graij, uos ſapientiam.

Cauendum eſt autem in uerbis ne decipiamur, ut pro uſu abuſum ſequamur, qui illius mentitus ſpeciem imprudentibus ſe offert. neque enim uitia, etiam quæ inuaſerint ciuitatem, probamus. ſi enim uſum putabimus quòd plures faciant, periculoſum erit & formidabile, quum plures ſemper pro malis accipiantur. Erit ergo uſus ut uiuendi conſenſus uoluntáſque bonorum: ſic loquendi conſuetudo, & quædam quaſi coniuratio eruditorum.

Vis.) Ratio.

ACRON.

In uerbis etiam tenuis.) Si *facienda ſunt tibi noua uerba, obſerua ut ea dicas quæ placeant & habeant authoritatem.*

Dixeris egregiè.) *Cum laude dices uerbum uulgare, ſi illud bene compoſueris. Ariſtotelis libros quidam tranſtulit, ſed quum uolens transferre τὸ ὤν, non inueniret quomodo diceret, finxit ens, & laudem quæſiuit.* Exponit *de uerbis ueteribus & nouis, quomodo poetica licentia fiant.* Nam *aliqua, licet uulgaria ſint, tamen cum aliqua compoſitione poſſe ſplendeſcere.*

Callida iunctura nouum.) Elegans & *noua eloquutio & cohærens ſermo. Optimum enim dicendi genus eſt, ſi noua uerba opportunè & propriè ponantur.*

Si fortè neceſſe.) Nouum *uerbum bene facis, ſi fuerit neceſſitas.*

Indicijs mõſtrare.) Proferre *res nouas, id eſt, ne facias uerbum nouum quando neceſſitas non eſt.*

Indicijs monſtrare recentibus abdita rerum.) Mirè dixit. *Indicia enim animi, uerba ſunt. Indicijs ergò recentibus, rudi*

inuentione uerborum: quia indicia rerum, uerba ſunt, ſecundum Philoſophos.

Cinctutis.) *Antiquè dixit: id eſt, militaribus uiris, & ad militiā paratis. unde per contrariū dixit poeta, Diſcinctos Mulciber* A*phros, id eſt, imbecilles ad militiam.*

Non exaudita.) *Non antè cōperta, nondū cognita: pro eo quod eſt antiquis incognita. id eſt ſi neceſſitas fuerit tibi uti uerbis recē tibus quæ non audierunt Cethegi antiqui oratores, licet uti, ſed moderatè: unde ait, Dabitur licentia ſumpta pudenter.*

Verba fidem.) *Noua uerba ficta habebunt fidē. ſi de Græcis uerbis contorta fuerint, ut quod Græci κώνωπα dicunt, nos culicem.*

Quid autem Cæcilio, Plautóque dabit Rhomanus.) *Quare negauerint Rhomani Virgilio & Vario, quòd dederunt antiquis poetis, id eſt, noua uerba facere? Et hoc dicit, non quòd negauêre: ſed quaſi cauſſam quærens, quænam eſſet ratio ſi uoluiſſent negare. Nam ſi hos prohibet, nec illis licuiſſe demonſtrat.*

Virgilio, Varióque.) *Cæcilius ante Virgilium & Varium fuit: ideo dicit, Virgilium & Variū nihil poſſe dicere quod illi non dixiſſent. Ergò oportet illos quærere noua uerba.*

Ego, quur adquirere pauca Si poſſum, inuideor?) *Mirè, dum de fingendis uerbis loqueretur, ſecundum Græcos ipſe effinxit inuideor, id eſt, inuidiā patior. Inuideor enim negatur poſſe dici: aut inuideor, prohibeor.*

Quum lingua Catonis, & Enni.) *M. Furius, & Cato ille qui Cenſorius dictus eſt, & Ennius, quod priores patres dixerunt, illi in ſuis carminibus poſuerunt, & ſuper hoc noua uerba inuenerunt.*

Ditauerit.) *Locupletauerit, auxerit nouis uerbis.*

Signatum.) *Hoc tractum eſt à nummis.*

Præ-

Præſente nota.) Nomine præſentis temporis. Verbi gratia: fruitus ante dicebatur, modò fructus: antè punxit dicebatur, modò pupugit dicitur. Vel præſente nota, uerbo nouiter inuento, ut hoc nomen inuentum eſt tempore principis illius.

Producere.) Ad notitiam hominum deducere.

Vt ſyluæ folijs pronos mutantur in annos.) Pronos, uolubiles, decliuos, & citò labentes & inſtabiles, ne aſpernentur noua uerba, comparatione nouorum foliorum docet placere.

In annos)Per annos. & eſt Homerica comparatio.

Debemur morti.) Argumentis probat perire omnia, perire homines, perire uerba. Siquidem recipitur in terram fluctus: & quæ antè arabatur, modò ſit locus nauibus. Si ergò natura mutatur maris & terræ, quantò magis debemus credere homines & uerba eorum? Perimus ergò nos & noſtra: ubi terra in mare ducitur, paludes uertuntur in ſegetes, flumina ſuum mutant curſum.

Receptus terra Neptunus.) Mare in terram recipitur, quando portus componitur.

Regis opus.) Auguſtum dicit, qui ſiccauit Pontinam paludem. Nam regis opus, eſt mare admittere terræ. Reges enim talia faciunt. Diuus Auguſtus duas res diuinas fecit. Nam Pontinam paludem ſiccauit, ut ad mare meatum haberet, ut põſt & arari poſſet. & portum Lucrinum muniuit. de quo Maro, An memorem portus, Lucrinóque addita clauſtra? Atque indignatum magnis ſtridoribus æquor, Iulia qua ponto longe ſonat unda refuſo?

Sterilisq; diu palus.) Lucrinum portum ſignificat: & alios qui manu facti ſunt ab Auguſto: & alia regum opera. Hoc eſt regis opus, quod nullus facere poteſt niſi rex.

Seu curſum mutauit iniquus frugibus amnis.) ἀπὸ κοινοῦ, ſiue

 generaliter

generaliter, ut quidam accipere uolunt, quando cāpos aptos agri culturæ liberant, auertentes flumina quæ infeſta ſunt eis.

Amnis.) Tyberim intelligimus. *Hunc enim* deriuauit Augu*ſtus quà nunc incedit.* Antè *enim per* Velabrum *fluebat*. Vnde *& uelabrum dictum, quòd uelis tranſiretur.*

Doctus iter melius.) *Inductus meliori uia.*

Mortalia facta peribunt.) Zeugma à *ſuperioribus.*

Nedum ſermonum ſtet honos) id eſt, *ſi hæc omnia mutātur, uerborum gratia perennis manere quomodo poteſt?*

Honos.) *Pulchritudo.*

Viuax.) *Perpetua.*

Multa renaſcentur.) *Iterum ſcient quæ iam fuère: uocabula ſupple, & commercia ſermonum, quæ ſunt ſublata de uſu.*

Si uolet uſus.) *id eſt, conſuetudo & ratio loquēdi Ratio enim uſu & conſuetudine uincitur. Vſus enim facit authoritatē interdum & conſuetudo uincit regulam, ut frequenter Cicero modiūm ponit pro modiorum: & liberūm pro liberorum: hoc uſu dicitur.*

Quem penes.) *Conuerſio eſt, id eſt, penes quem. Arbitrium, id eſt, iudicium. cuius in poteſtate eſt uſus ſermonis, & uis loquēdi.*

PORPHYRIO.

Dixeris egregiè notum ſi callida uerbum.) *Exponit nunc de uerbis ueteribus ac nouis quomodo poetica ſint. Nā licet aliqua uulgaria ſint, ait tamen illa cum aliqua compoſitione ſplendeſcere. Verbi gratia, Curgulio ſordida uox eſt: ornatu accedente uulgaritas eius abſconditur, hoc modo, Populatque ingentem farris aceruum Curgulio. Curgulio apud Homerum, eſt qui faba libenter ueſcitur.*

Si fortè neceſſe eſt Indicijs monſtrare recentibus.) *Quòd ſi iam, inquit, ad rem aliquam explicandam uerba antiqua non ſufficerint, permittitur poetæ noua fingere. Indicia, uerba adpellauit:*

uit: philoſophi enim dicunt indicandarum rerum cauſſa, inuentas eſſe uoces.

Fingere cinctutis non exaudita Cethegis Continget.) Omnes enim Cethegi m rem ſeruauerunt eundem Rhomæ: inter cætera deſcriptam comam retulerunt. Nunquam enim tunica uſi ſunt. Ideò cinctutos eos dixit: quoniam cinctum, eſt genus tunicæ infra pectus aptatæ. Eis ergò non exaudita uerba, tanquam inſolita et intercisa nemo dixit. Eſt autem inteſtinum puſillum. Et deinde uerbi gratia, ſic alapā cum uno digito imam fecimus auriculā.

Et noua fictaq; nuper habebunt uerba fidem: ſi Græco fonte cadant parce detorta.) Et magis, inquit, authoritatem mereri poſ ſunt noua uerba, ſi a Græco fuerint in Latinum deriuata Trāſtu limus triclinium, quod antea cœnaculum uocabamus: quia ibi cœ nabatur. οἶνον uinū, & à cylice calicem, & à coccyce cuculum.

Ego, quur adquirere pauca Si poſſum inuideor?) Quū Plauto Cæcilioq; permiſſum ſit uerba fingere, quur mihi non liceat La tinum ampliare ſermonem, & nouis uti uerbis? Inuideor, poſuit, pro inuidetur mihi.

Debemur morti nos, noſtraq;.) Comprobat nunc morti uniuer ſa eſſe deſtinata: etiam uerba interire cum opera hominum.

Sterilisq; diu palus.) Diuus Cæſar duas inſtituerat res facere: Portum Hoſtienſem munire, & Pontinā paludem, quæ eſt in Cam pania ad quadrageſimum miliarium emittere in mare. Hanc ergò ſignificat in hoc recepiſſe, ut iam aretur.

Seu curſum mutauit iniquum frugibus amnis) Tyberim intel ligimus: hunc enim Agrippa deriuauit qua nunc uadit: antea per uelabrum fluebat.

Cadentq; Quæ nunc ſunt in honore uocabula ſi uolet uſus.) Hoc eſt, ratio loquendi. uſus enim nihil aliud eſt, quàm regula ſer monis Latini.

GLAREANVS.

Quum lingua Catonis & Enni.) M.Furius, qui & Ceſ rius dictus eſt Cato, inquit Acron. In quibus uerbis M.Portius legendum, nō M.Furius. Et quæ continuò ſequuntur uerba eiuſdem Acronis: Quod priores patres dixerunt, ego de Catone et Ennio intelligo. Deinde quæ eiuſdem rurſus ſequuntur: Illi in ſuis carminibus poſuerunt, & ſuper hoc noua uerba inuenerūt de Virgilio, Varoq;. Neq; enim Cato ulla carmina cōpoſuit, ſed orationes ac hiſtorias, ut teſtatur Cicero de claris Oratoribus. At hæc non ſunt tanti. Illud quod ſuper hæc poetæ uerba, Regis pus ſterilisq; diu palus: idem Acron dicit corruptum puto. Nam quum primum hoc de Pontina palude expoſuiſſet, non ita multò pōſt de Lucrino portu refert intelligendum, ſed ſunt commixta commentaria, ut iam ſæpius indicauimus.

GLAREANVS.

Nedum ſermonum ſtet honos.) Nedum, ſanè quàm elegāter, pro tantum abeſt ut, poſuit: ut Terentius in Heautontimorumeno: Satrapes ſi ſiet amator, nunquam ſufferre eius ſumptus queat, Nedum tu poßis. Non me latent, quæ libro ſecundo de hac dictione a Valla præcipiuntur: atqui haud ſcio num quis ea ita ſeruarit. Quod autem Badius negationē adijcit, atq; ita legit, Nedum ſermonum haud ſtet honos: declinādum eſt, atq; fugiendum: imò ego admiratus ſum uehementer quid ei in mentem uenerit, quum hæc tam temere mutaret.

Res geſtæ, regúmq; , ducúmq; , & triſtia bella
Quo ſcribi poſſent numero, monſtrauit Homerus.

Ianus

IANVS.

Res geſtæ.) Vnumquodque poema materiam in ſe continet & tractationem, materia in uerbis, tractatio in uerborum eſt colloca tione. De uerbis copioſè dictum eſt ab Horatio. *ſupereſt ut collo cationes exequatur, quarum tres partes feruntur, compoſitio, cō cinnitas, numerus. & quia non eundem numerum unaquæque res deſyderat, quo carmine, quæcunque cupias, ſint complectenda, oſtendit: ne res grādes tenui humilique carmini cōmittas, aut amo res conuiuiáque, quæ que iocos exigunt, heroico tradas enarrāda.* Heroici *carminis inuentionem* Apollini *acceptam ferimus, quòd eo carmine oracula olim reſpondebant.* Hinc & Pythius *uerſus dicitur, quòd interfecto ab* Apolline Pythone *accolæ hexame trum heroicum ſex ſpondeis compoſitum cecinerunt. deinde ſo luta ſpondei altera ſyllaba ſine damno temporis cœpit inſeri. Iu dæi* Apolline *excluſo putant* Moſen *hoc carmine primum ceciniſ ſe.* Apud Græcos *licet dubitari non debeat, quin ante* Homerum *fuerint poetæ, quod ex eius carminibus intelligi poteſt, quæ apud Ilium in procorum epulis canebantur: tamen primus heroum res geſtas hoc uerſu ceciniſſe putatur* Homerus: *hinc heroicus di ctus. nam &* Epicus *dicitur, quòd ſermonum capax, quôdque per eius pedes ſimplicius & facilius uerba eant & decurrant. Hunc* Ennius *longum uocauit.* Dignitate *primus eſt, plena ora tione grauis, & grauitatis honore ſublimis, multáque pulchritu dinis uenuſtate præclarus. Huic carmini potiſſimum conueniunt fabula, allegoria, antiqua hiſtoria, conueniens dictio.*

ACRON.

Res geſtæ.) Docet *quomodo ſingulæ res, & quibus metris ſcri bendæ ſint.*

Numero.) Metro: *ut, Numeros memini, ſi uerba tenerem.*

PORPHYRIO.

Res geſtæ, regúmque ducúmque.) Incipit nunc loqui de omnibus metris: de elegiaco & iambico.

Verſibus impariter iunctis q̃rimonia primũ,
Pôſt etiam incluſa eſt voti ſententia compos.
Quis tamen exiguos Elegos emiſerit author,
Grammatici certant: & adhuc ſub iudice lis eſt.

IANVS.

Verſibus impariter iunctis.) Elegiam quis primus ſcripſerit, in ambiguo eſt. ſunt qui Etheoclem Naxium primum ueluti furentẽ hoc carmen ceciniſſe: nec deſunt qui Archilocho tribuant, Terentianus Callinoum putat. Hoc ſanè conſtat, defunctorum laudes hoc carmine celebrari ſolitas, unde ſibi nomen elegia ſumpſit. hinc & miſerabiles uerſus dicti ab Horatio ad Tibullum. Credidérim ego, præficas, quæ conductæ plorabant in funere, hoc carmine uſas, lugubrem næniam ceciniſſe. Pentameter licet hexametro ſubiungatur, legimus tamen & monocolon, ut illud in Cõmodum imperatorem,

Commodus Herculem nomen habere cupit,
Antoninorum non putat eſſe bonum.

lege Lampridium.

Impariter.) Terentius Scaurus in commentarijs in arte poetica libro decimo, impariter aduerbium figuraſſe inquit Horatiũ.

Incluſa.) An incluſa, id eſt, deſcripta & comprehenſa: an ad id alludit, quôd neceſſe ſit ſententiam duobus uerſibus concludere.

Compos.) Vt illud Propertianum,

O me fœlicem, ô nox mihi, &c.

Callimachus & Philetas primas ſibi in elegia uendicant partes apud Græcos: ex noſtris Tibullus cum Propertio certat.

Exiguos.) Tenues, molles.

Lis eſt.) Irridet grammaticos, quòd de re leui & inutili certẽt.

Grammatici.) Qui & critici ſunt adpellati. ſed Horatius eos irridet: ſeu reſpexit, quia eorum eſt omnia indagare.

ACRON.

Verſibus impariter iunctis.) Elegiacum ſignificat. quia elegiacum metrum minus habet ſyllabarum, quàm heroicus uerſus qui præcedit. quòd elegiacum metrum conſtat ex pentememeri, id eſt, ex duobus dactylis & ſyllaba. quis tamen inuenerit elegiacũ, incertum eſt. Vel uerſibus impariter iunctis, id eſt, alterno metro. Vnus enim hexameter uerſus eſt, alter pentameter. Hoc, inquit, metro primò triſtia: pòſt etiam cœpere læta deſcribi.

Pòſt etiam incluſa eſt.) Res triſtes & lugubres primò elegiaco carmine ſcribebantur: pòſt etiam lætæ.

PORPHYRIO.

Verſibus impariter.) Imparibus. Nã hexametro priore, ſequenti pentametro ſcribuntur.

Archilochum proprio rabies armauit Iambo:
Hũc ſocci cæpere pedẽ, grandéſque cothurni:
Alternis aptum ſermonibus, & populareis
Vincentem ſtrepitus, & natum rebus agendis.

IANVS.

Archilochum.) Iambico carmine primùm conuicia ſunt explicata, unde Ouidius de amorum remedijs,

Liber in aduerſos hoſtes ſtringatur Iambus.

Dictus

Dictus pes ex Iambes nomine famulæ Celei: licet à triumphante Baccho, quaſi Triambum dictum putent. ſed à Marte ortum ſanè placet: atque ideo breui longáque ſyllaba conficitur, quòd in iaculando breui primùm acceſſu, deinde in extenſum paſſum proferimur. unde à priſcis Appulis, Daunius dictus eſt, quòd is primus aduerſus Diomedem gradariam illiuſmodi pugnam inſtituiſſet. Primus eo uſus fertur Archilochus in Lycamben ſocerum, quòd Neobolen filiam deſponſatam illi negaſſet: tantóque felle conuicia miſcuit, ut Lycambes laqueo ſe ſuſpenderit. Erant in Archilocho breues uibranteſque ſententiæ, plurimùm ſanguinis atque neruorũ: ueruntamen nimis obſcœnis maledictis inuiſam ſibi domũ lacerauit: unde eius libri à Lacedæmonijs è ciuitate exportati, quòd eorum lectione puerorum animi inficerentur. Eius interfectores Apollo arguit Delphis. Ariſtophanes quenque Iambum eius longiſsimum optimum putabat. Claruit regnante Rhomulo, quamuis Cor. Nepos ſcriptum reliquerit fuiſſe eodem tempore, quo Tullus Hoſtilius ſummã Rhomæ habuit. Cretias lepidè eum adcuſat, ut hominem ineptum, qui de ſe ipſo multa probra dixerit, quæ aliter neſciremus. nam quòd ſeruæ filius fuerit,; quòd patriam ob paupertatem relinquens in Thaſum uenerit, & quòd hic inimicus ſit habitus, quòd ſine diſcrimine amicos inimicóſque momorderit, præterea quòd mœchus libidinoſuſque fuerit, denique quòd ſcutum abiecerit, nunquam profectò ſciremus niſi ex ipſo. Hæc Elianus de uaria hiſtoria. Iambus à Rhomanis, ut proprium opus celebratus non eſt, à quibuſdam tamen interpoſitus, ut à Catullo, Bibaculo, & Horatio. Cato tamen Vticenſis prærepta ſibi Lepida nomine uxore, Iambos in Scipionem ſcripſit, imitatus Archilochum.

Proprio.) *Id eſt, à ſe inuento. quid ſi proprio, id eſt, ſolo, & non miſto: ſed ipſe uerus intégerque exiens?*

Socci.

Socci.) *Comœdiæ.*

Grandes cothurni.)Id eſt,Tragœdiæ.

Vincentem ſtrepitus.) Id eſt,altius ſtrepitu ſonantem.

Rebus agendis.) Dramatico poemati.

ACRON.

Archilochum proprio rabies armauit Iambo.) Iambicum metrum primùm Archilochus inuenit, quo uſus eſt in Lycamben, quẽ perſequutus eſt: quòd ei Neobolen deſponſatam iam filiam denegauit,intantum ut Lycambes Iambos uoluerit morte uitare. nam ad laqueum confugit.

Hunc ſocci cæpere.) Comœdiam ſignificat.

Grandesq; cothurni.) Magnæ laudes clamantium exceperunt hunc pedem.aut grandes cothurni tragœdiæ. Ideo autem in dubio poſuimus: quia diffici e hoc metro tragœdiographi utuntur. Nam ſpondaico penè metro ſemper uidentur ſcribere.

Alternis ſermonibus.) illi & illi, id eſt,comœdiæ & tragœdiæ.aut perſonarum reſponſionibus,aut tantum comœdiæ: quia in comœdia multæ perſonæ inuicem ſibi ſuccedunt.

Et populares Vincentem.) Altius ſonantem in ſcena,quàm clamor populi.

Aptum.) In agendis:id eſt,in definiendis rebus. Tales ſtrepitus excedit iſte pes,ut uincat populi clamores: quia Iambus uincit clamores ſpectantium: hoc eſt,quia plus meretur laudari quam laudetur. More hominum dixit (Natum) propter comœdiam.

PORPHYRIO.

Archilochum proprio rabies armauit Iambo.) Primus Archilochus Iambos ſcripſit in Lycamben generum ſuum.

Hunc ſocci cæpere pedem,grandesq; cothurni.) Quo comœdiæ & tragœdiæ ornantur,qui Iambicus adpellatur. nam hoc diſtat Iambicus à Iambo; quòd Iambus ex Iambis conſtat, & male-

dictis

dictis armatur: *Iambicus autem metro magis quàm ratione ſi-milis eſt Iambo.*

Alternis aptum ſermonibus.) *Nihil enim poeta in tragœdia di-cit, ſed plures perſonæ, itaq́; Heroicum Herouum ſolet res referre: quid actum ſit, tragœdia agit.*

Et populareis Vincentem.) *Ipſum altius in ſcena ſonantem, quàm populi clamor eſt.*

GLAREANVS.

Archilochum proprio rabies armauit iambo.) *Primus Archi-lochus iambos ſcripſit in Lycambē generum ſuum. Hæc Porphy-rion. Sed ſocerum ſuum legendum, ipſius uerbis conuincemus fa-cilè, quæ in ſextam Oden Epod. n ſcripſit, ad illud: Qualis Lycã-bæ ſpretus infidus gener: Archilochum, inquit, ſignificat. Si igi-tur Lycambæ gener fuit Archilochus, Lycãbes eius erat ſocer. Ad hæc autem poetæ uerba, quæ mox hic ſequuntur, Et popula-reis Vincentem ſtrepitus, magis placent quæ idem Porphyrion lo-quitur, quàm quæ Acron de plus merita laude argutatur.*

Muſa dedit fidibus diuos, puerośq; deorum,
Et pugilē uictorē, & equum certamine primū,
Et iuuenum curas, & libera uina referre.

IANVS.

Muſa dedit fidibus.) *Lyram primus fertur Mercurius inueniſ-ſe, inuentámque Apollinem donaſſe, ſumpto ab illo caduceo. Hæc lyricis uatibus nomen dedit, ad quam carmina ſua cantabant, ſta-tuebatúrque eis chorus quinquaginta uirorum, ac tauro donaban-tur. Hi ſunt qui primi deorum immortalium laudes cecinère, qua-lis Orpheus & Linus: hi conuiuijs adhibebantur, qui Heroum res geſtas celebrarent, mox palmas Athletarum, pugilum, iuuenumq́; amores, & conuiuia decantarunt. Primæ apud illos dantur Pinda-*

ro,

ro, quem putat Horatius, *ſpiritus magnificentia, ſententiarum uerbórumque copia nemini imitabilẽ. Poſt hũc Steſichorus,* Alcæus, *Simonides,* Alcman, Anacreon, Bacchylides, *ſed & Sappho Corinnáque mulieres memorantur.* Ex *noſtris ſolus ferè legi dignus* Horatius.

Muſa.) Iouis & Memoriæ filiæ, licet cœli & terræ putet Alcmæon. *Initio treis fuère, quòd omnis ſonus triformis eſſet: aut enim uoce editur, aut flatu, aut pulſu. Quædam ciuitas earum ſimulachra* Apollini *dedicatura, terna tribus locauit artificibus, ut qui pulchriora formaſſet, ab illo potiſſimùm electa ſumerẽtur. contigit ut æque pulchra fabri factitaſſent. quumq; diſcerni non poſſent pulchriora, placuit omnia dedicari* Hinc *nouem exiſtimatæ, quibus poſtea* Heſiodus *nomina impoſuit.*

Pueros.) Filios deorum, id eſt, Heroas.

Pugilem uictorem.) Nobilibus *Athletis qui* Olympia, *Pythia, Iſthmia,* Nemea *uiciſſent,* Græcorum *maiores, ita magnos honores inſtituerunt, uti non modò in conuentu ſtantes cum palma & corona ferrent laudes, poetarumq; carminibus cantarentur: ſed etiam quum in ſuas reuerterentur ciuitates, triumphantes quadrigis inuehebantur, éque republica perpetua uita inſtitutis uectigalibus fruebantur.* Rhomani *palæſtram non admiſere, nec gymnica, quòd nudare inter ciues corpora flagitij principiũ ſit, unde auerſa præpoſteraq;* Venus *concitetur.*

In certamine.) In curſu, in Olympiaco *ſtadio, & quouis ludo.*

Curas.) Amores, *libera conuiuia & comeſſationes, quæq; genium oblectant.* Putarim *ego ueteres cantiones, ut* Antiopã, *aut* Andromacham *lyrico fuiſſe carmine deſcriptas.*

Seruare uices.) Nihil *poterat ab* Horatio *poſt ea præcepta, quæ, quo carmine quæcunque res deſcribendæ ſint, continentur,*

ſubiungi

ſubiungi opportunius, quàm illi reſpondere, qui fortè è media turba exclamaſſet confundi ſe tam uario carminum genere, ſcire ſe aut Heroicum, aut quoduis aliud carmen cudere, omnia ſimul ignorare. lepidè hunc ſubmouet Horatius *& irridet, quòd poeta dicendus non ſit, qui non ſuo arbitrio, quocunque carmine, tanquam miles telo, utatur.* Poteſt *& hoc præceptum ad ea quæ ſequuntur coniungi, ut de ordine, diſpoſitione, uicibus, id eſt, perſonarum proprietatibus ad res ipſas pertinentibus intelligat: atque ideo colores, id eſt, orationis ornamenta ſubiunxit.*

ACRON.

Muſa dedit fidibus.) Lyrico *carmini laudare deos &* Heroas Olympiacos.

Puerosq; deorum.) Filios *deorũ, more* Græco. *Vel pueros deorum adpellat* Heroas.

Et pugilem uictorem.) Pollucem, *licet alij dicant Pindarum & Amphionem, qui ante omnes ad palmam uenerunt.*

Et equum.) Id *eſt,* Caſtorem.

Et iuuenum curas.) Amores.

Et libera uina.) Liberas *comeſſationes: quia liberius faciant uina homines loqui, ut* Anacreon.

PORPHYRIO.

Muſa dedit fidibus diuos, puerosq; deorum.) Nunc *de* Lyrico *carmine loquitur, quo metro ſcribuntur aut* Heroum *laudes: aut* Olympionicarum. Pueros *autem deorum* Heroas *dicit.*

Et iuuenum curas.) Hoc *eſt, amores, quos* Lyrici *celebrant.*

Et libera uina referre.) Qualia *ſunt* Anacreontis *carmina.*

Deſcriptas

Deſcriptas ſeruare vices, operũque colores.
Quur ego, ſi nequeo, ignorócꝫ, poeta ſalutor?
Quur neſcire pudens prauè, q̃ꝫ diſcere malo?
Verſibus exponi tragicis res comica nõ vult.
Indignatur item priuatis, ac propè ſocco
Dignis carminibus narrari cœna Thyeſtæ.
Singula quæq̃ locũ teneant ſortita decenter.
Interdum tamen & vocem Comœdia tollit:
Iratúſque Chremes tumido delitigat ore.
Et Tragicus plerũque dolet ſermone pedeſtri.
Telephus & Peleus, quũ paup & exul vterq̃,
Proiicit ampullas: & ſeſquipedalia verba,
Si curat cor ſpectantis tetigiſſe querela.
Nõ ſatis eſt pulchra eẽ poemata: dulcia ſunto:
Et quocũque volẽt, animum auditoris agunto.
Vt ridentibus arrident, ita flentibus adſunt
Humani vultus. ſi vis me flere, dolendum eſt
Primũ ipſi tibi: tunc tua me infortunia lædent.
Telephe vel Peleu, malè ſi mãdata loquêris,
Aut dormitabo, aut ridebo, triſtia mœſtum
Vultum verba decent: iratum, plena minarũ:
Ludentem, laſciua: ſeuerum, ſeria dictu.
Format enim natura prius nos intus ad omnem
Fortunarum habitum: iuuat, aut impellit ad irã:
Aut ad humũ mœrore graui deducit, & angit.
Pòſt effert animi motus interprete lingua.

Ianus

IANVS.

Deſcriptas.) Expoſitas, enarratáſque uices. Si aut neſcio, aut non poſſum ſeruare, quur uolo inter poetas numerari? Vel deſcriptas, id eſt, diſpoſitas, determinatas, datas perſonis & rebus.

Operúmque colores.) Id eſt, cauſſas probabiles, quæ dant dignitatem poeticam operibus. Terentius in Adelphis, Vbi Mitio pater AEſchinum adcuſat filium, optimè ſeruat uices & colores operum: ut quũ Mitio dicat, In qua ciuitate tandem te arbitrare uiuere? Ne id nimium ſit, Mitionem introduxit leniter adcuſantẽ, & Demeam duriſſimè blandientem. ſi enim acerbius & crudelius inuectus fuiſſet Mitio, color debitus nullus fuiſſet ſeruatus.

Salutor?) Vocor, dicórque poeta, poetæque nomen mihi adſciſco. uel ad ueterum alludit ſalutationes matutinas: qui honor non niſi dignioribus exhibebatur.

Verſibus exponi.) Præceptum dat comicæ materiæ deſcribendæ ſimul & tragicæ. ſi enim comœdiam ſcribas, tenui utẽdum eſt ſtylo, ut ſermo potius quàm poema ſit, nihilque aliud quotidiani ſermonis diſſimile habeat, niſi ut quibuſdã uerſiculis ſit adſtrictus. Neque enim ut nos prorſus uulgo loquimur, pronuntiant comici: neque tam procul à natura recedunt, quo uitio periret imitatio: ſed morem huius communis ſermonis quodam ſcenico exornant. Dubitatum eſt à pleriſque an comœdia poema eſſet: quòd humi ſerpat, characterque ſit humilis. Horat ſerm. primo,

Ingenium cui ſit, cui mens diuinior, atque os
Magna ſonaturum, des nominis huius honorem.

Idcirco quidã comœdia nécne poema eſſet quæſiuère: quod acer ſpiritus ac uis, nec uerbis, nec rebus ineſt: Vnde uiſum eſt nonnullis Platonicis Democriti loquutionẽ, etſi abſit à uerſu, tamẽ quòd incitatus feratur, & clariſſimis uerborũ luminibus utatur, potius poema putandum, quàm comicorum poetarum. Cultum ergò exigit

git comœdia inornatum, & quadam negligentem diligentiam, ſermonem purum, ab omni fuco alienum, ſententias acutas & breues, & neſcio unde ex abdito erutas. ante omnia ſalibus poſtulat adſpergi, tam facetiarum quàm dicacitatis. Tragicos contrà decet ampla ſententiarum grauitas, uerborum maieſtas, grãdiloqui ſint, uarij, copioſi, uehementes, moueant potius quam delectent. Sunt hæc propria cuiuſque, ſed temperanda interdum & uarianda: neque tragico omnibus locis eadem contentione utendum ſed nonnunquam etiam ad quotidianum ſermonis genus accedendum. neque comico ſerpendum ſemper humi, adſurgendum quãdoque eſt ad cothurnum. atque hac una in re maximè exoritur poetæ difficultas, dum ſtudet, ut quid deceat ſeruetur, ne aut perſona aut loco aut tempore offendat: quòd non eadem res probetur ſemper aut reijciatur. Illud celebratiſſimum decere obſeruãdum, ut ſit cõſentaneum: nec in factis ſolùm, uerùm in dictis: uultu denique & geſtu, inceſſúque reſpondeat.

Cœna Thyeſtæ.) Id eſt, Tragœdia.

Indignatur.) Non patitur.

Numeris.) Verbis, ſententijs.

Priuatis.) Humilibus.

Socco.) Comœdia.

Quæque.) Tam Comœdia, quàm Tragœdia.

Singula.) Vt Comœdia humilem ſtylum, grauem tragœdia, utraque perſonarum ſeruet dignitatem, prout cuiuſque exigit authoritas.

Decenter.) Cum decoro.

Tollit uocem.) Exclamat Terentius in Adelphis, O cœlum, ô terra: ô maria Neptuni. ubi Donatus ait eſſe, quod dicit Horatius in poetica,

Interdum tamen & uocem Comœdia tollit.

Delitigat.) *Aduerſum ſeu ſeruum ſeu filium.*

Chremes iratus.) Id *eſt, quæcunq; perſona irata in cōmœdia introducatur.*

Tragicus.) *Tragica perſona introducta.*

Pedeſtri.) *Humili, comico, comparatione equeſtris.*

Exul.) *Quum introducuntur in tragœdia pauperes & exules.*

Telephus.) *Herculis filius à cerua nutritus diu mendicauit, regnóque caruit, imperauit autem Myſiæ: quā quū inuaderent Græci, ne Troianis finitimis ſuppetias ferrēt, Telephus ultum iniurias procedit, uulneratúſque ab Achille, à quo apud Troiam poſtea ſanatus. Pugnauit etiam cum illo Hieraconiux: qua à Nereo occiſa, Græcorum ſeniores parci corpori ob formam iuſſerunt. intacta ab Homero eſt, quòd Helenam omnibus rebus ſuperauerit.*

Telephus & Peleus.) *Euripides reprehenditur ab Ariſtophane, quòd Telepho & Peleo regno pulſis uerba nimis ſuperba dederit.*

Seſquipedalia.) *Longa præter mēſuram: id eſt, glorioſam & tumidam orationē. Menſurarum adpellationes, quibus utimur, ſunt duodecim, digitus, uncia, palmus, ſextans, pes, cubitus, gradus, paſſus, decēpeda, actus, ſtadium, miliarium. Digitus, eſt in pede pars ſextadecima. Palmus, quarta. Sextās, habet digitos duodecim. Pes, palmos quatuor. Cubitus, pedem & ſemis. Gradus, pedes duos ſemis. Paſſus, pedes quinque. Decempeda, pedes decem. Actus, pedes centum uiginti. Stadium, pedes ſexcentos uigintiquinque. Miliarium, pedes quinquies mille.*

Proiicit.) *Abiicit à ſeſe: & non utitur uerbis ampulloſis.*

Si curat.) *Si, inquit, uult ſpectatores moueri querelis tragicarum perſonarum, neceſſe eſt ut in poematis, non doctrina ſolum ſit, ſed Venus adpareat, quæ auditorem rapiat, & in quos uolue*

uoluerit adfectus deducat.

Pulchra) Docta undecunque.

Dulcia ſunto.) Ex ueteribus legibus ſumpta uerba: dulcia, id eſt, mollia, ſuauia, quæ lachrymas conciteȩt: non quæ terrorem incutiant, ut ſeſquipedalia. Neq; enim ſufficit poemata ornare, niſi uerba loquentibus adcommodata adhibeantur.

Quocunque uolent.) Nihil agit poeta, niſi omnem auditoris adfectum in ſuam redegerit poteſtatem, ut nunc flere cogat, nunc riſum concitet, nunc iram promoueat, nunc admirationē excitet. quòd ſi hæc uis abfuerit, actū eſt: aliud agent ſpectatores.

Vt ridentibus.) Ad id reſpōdet: quòd magnum ac mirabile uideatur, hominē toties omni motu animi cōcitari, præſertim in rebus alienis: quod ait facilè fieri poſſe, ſi in ſentētijs locisq;, quos agas tractesque dicendo, nulla adpareat ſimulatio: ſed ea ſit orationis ad alios permouendos natura, ut poeta in ſcribendo motum indicet.

Ita flentibus adſunt.) Ita, inquit, adfectus omnes in animis noſtris ſunt, ut ex quacunque imagine moueri poſſint.

Si uis me flere.) Poeta quum opus ſcribit, perſonam eius inducat oportet, quem introducit, & eoſdem adfectus concipiat: nec ſi lugentem faciat, leuis animus ac remiſſus in uerbis adpareat. hinc à Platone Democritoq; in ſcriptis relictum eſt, bonum poetā ſine inflammatione animorum exiſtere non poſſe, & ſine quodam adflatu quaſi furoris. quomodo enim poterit is qui audit, dolere, odiſſe, inuidere, & ad fletum miſericordiámque deduci, niſi omnes hi motus in ipſo loquente impreſſi atque immiſſi uideantur?

Malè mandata.) Non conuenientia ſibi.

Aut dormitabo.) Signa libēter non audiētis ſunt, oſcitari, loqui cum altero, meditari, horas exqrere, aut dormire. nā qui delectantur, erecti ſunt, intuentes, taciti, & uultu probātes audita: qui ut

aues cantu, ſic oratione ſuſpenſi tenentur. atque hoc debet aucupari poeta. populi enim aures, ut eſt apud M. *Tullium, tanquã tibiæ ſunt: quæ ſi inflatæ ſonum non referunt, abijciuntur.*

Ridebo.) Irridebo, non mouebor.

Triſtia mæſtum.) Si mæſtum, inquit, introduxeris, ſint uerba il lius triſtia. humanarum miſeriarum caſus grauiter accipiuntur, ſi dolenter referãtur. Adflicta & proſtrata uirtus maximè luctuo ſa eſt: quæ ſi rectè deploretur uirtus, qui audit, ea quæ de altero dicuntur ad ſuas res reuocat, quas aut tulerit acerbas, aut timeat. Diuus Auguſtinus motum ſe ad lachrymas fatetur Virgiliana de Didone lectione. quem enim non moueat?

Dulces exuuiæ.

Plena minarum.) Quid enim turpius, quàm mitia dare iratis uerba? aut totos implere numeros, uel longius exordiri? Rectè Virgilius,

Mene incœpto deſiſtere uictam? *& alibi,*

Heu ſtirpem inuiſam. *& Dido apud eundem,*

Sed & moriemur inultæ. *& alibi,*

Proh Iuppiter ibit.

Debet autem irarum ſermo non ſolùm incipere ex abrupto, ſed breuibus ſententijs, & crebris figurarum mutationibus, ueluti inter æſtus iracundiæ fluctuare.

Format enim.) Ratio præcepti. ſi enim, inquit, lingua animi interpres eſt, oportet ut ea quæ lingua exprimit, prius animo impreſſa uideantur.

Habitum.) Statum & qualitatem rei.

Fortunarum.) Tam bonarum quàm malarum.

Iuuat) Prohibet ne iraſcaris.

Ad humum.) Humilitatem: & ad id alludit, quòd in mœrore ſolebant proſtrati iacere.

Acron

ACRON.

Deſcriptas ſeruare uices.) Diſpoſitam ordinem per ſpecies & expoſitas uarietates ſi neſcio proſequi, ac non poſſum: quare adpellor poeta? Id eſt, ſi ea quæ præcepi, neſcio ſeruare, ut meis carminibus inſeram pulchras res uiciſſim ad decorandum opus.

Poeta ſalutor?) Hoc ſecundum Græcos, qui nomine officij ſalutant: χαῖρε ποιητής.

Quur neſcire pudens prauè, quàm diſcere malo?) Ordo eſt, Quur prauè pudens malo neſcire, quam diſcere? quare prauè magis nolo diſcere, quàm turpiter ignorare? uerbi gratia: Prauè pudens eſt, qui turpiter ignorat uel erubeſcit. Si neſcio: quare magis erubeſco diſcere? Si neſcis, non turpiter diſcis: ſed ſi interrogatus fueris, turpiter neſcis ſi tacueris. Nam prauè uerecundus eſt ille qui erubeſcit diſcere quod commodum eſt. Sunt quædā doctrinæ quæ duplici ſcientia concipiuntur. Verſum facere diſcis. Si audieris ſex pedibus conſtare hexametrum ſiue Heroicum metrum, da ctylo & ſpondeo: ecce, habes ueram peritiam: debes alteram percipere, ut ſcias quomodo ſit ſpondeus & quomodo dactylus. Horatius, Si dediſti præcepta, quare neſcis? Poſſum ſcire quidem: uerbi gratia, Quia Iambico metro comœdia ſcribitur. Sed quomodo fiat Iambicus, neſcio.

Verſibus exponi Tragicis.) Spondaicis, & altis ſenſibus, aut uerbis. Et hoc exequitur quod ſuperius promiſerat.

Deſcriptas ſeruare uices.) Res, inquit, parua & comica non debet altè tractari & difficulter, ut tragica. Tragœdia enim alio ſtylo deſcribi, comica uerò humili gaudet.

Priuatis.) Communibus, iacentibus ſenſibus: quaſi enim priuata ſunt uerba, quibus utuntur.

Ac propè ſocco.) Soccis comœdiam intelligimus, Cothurnis tragœdiam.

Dignis carminibus.) Humilibus uerbis. Tragœdia enim altos ſortita eſt ſenſus & uerba.

Narrari cœna.) Humilibus uerbis tragœdia exponi non uult: & communibus ſenſibus, id eſt, comico ſtylo.

Singula quæque locum teneant ſortita decenter.) Vnaquæque res quomodo decenter inuenerit ſibi locum, ita teneat.

Interdum tamen & uocem Comœdia tollit.) Vt Terent. O cœlum, ô terra, ô maria Neptuni. Item, Prô ſumme Iuppiter.

Iratusq; Chremes.) Comœdia de Chremete.

Tumido ore.) Elato ſermone.

Et tragicus plerunque dolet.) Quia tragœdia ſemper dolores exponit: hoc eſt, dolores deſcribit.

Telephus & Peleus.) Hi ambo diuites fuerunt, & omnibus ſuis bonis conſumptis ad tãtam inopiam deuenerunt, ut exules facti mendicando ſi. i undecunque uictum conquirerent. Mendicantes autem non humiliter, ſed proteruè, & quaſi imperando petebant. Miſce, fer nobis panem. Aliter, Hi quodam diuites fuerunt, & grandia uerba & tumida ſemper conſueuerunt: tandem inopia compellente exules facti ſunt & mendicantes. Ideo alta et ſeuera uerba, quibus uſi fuerant, dimiſerunt: & humilibus uerbis et blandis animos ſpectantium mulcere cœperũt. ideo dixit, Et Tragicus plerumque dolet ſermone pedeſtri: id eſt, humili. Hic Peleus dicitur occidiſſe matrem ſuam, aut Phocum fratrem ſuum. ob hãc cauſſam exul factus eſt à ciuibus ſuis, aut quia uagabatur paſſim dolore percuſſus.

Proiicit ampullas.) Iſt eſt, Irata uerba, inflata, grandia: emittit orationem tumidam. Quum enim reges eſſent, & in ærumna uerſarentur, altè loqui non poterant ſummis calamitatibus merſi.

Ampullas.) Inflata & ſuperba uerba. Adhuc enim ampullas uocamus, quaſi inflata uaſa.

Et ſeſqui-

Et ſeſquipedalia uerba.) Seſquipedalia uerba, propriè ſeſquipedes habentia. Vterque autem magna & elata uerba proijcit: & utuntur communibus ut exul.

Si curat cor ſpectantis tetigiſſe querela.) Si id agit ut ſpectatorem flere cogat. Hic uerſus & ſequentibus iungi poteſt. Si me uult flectere ad miſericordiam, deponat elata uerba. Cor enim ſpectantis tangimus, quando idonea uerba dolore proferimus: id eſt, iſtæ perſonæ proijciunt elata uerba, ſi uolunt auditores ad miſericordiam flectere.

Non ſatis eſt pulchra eſſe poemata.) Sunt quædã poemata per œconomiam compoſita, & probata uerba habentia: ſed interdum uenuſtate carent. Habeant ergò quæ ſunt probata etiam uenuſtatem: & quocunque uolunt, auditorem ſiue ad miſericordiam uel ad indignationem trahant.

Vt ridentibus arrident, ita flẽtibus adſunt.) Id eſt, Adfectus omnes in animis noſtris ex noſtra natura, & ſinguli mouentur, quũ imagines ſuas uiderint in alijs.

Malè ſi mandata loquẽris.) Quaſi ſi mandata, nõ quaſi tua: ſed ſecus quàm aut dolor mandet aut lætitia.

Aut dormitabo.) Hoc grauius eſt, quàm ridebo. Alterutrum enim faciunt auditores, ſi ſine adfectu fit dictio. Non ſolùm ad perſonarum dignitatem, ſed etiam ad conditionem ætatémque aptanda ſunt uerba, & unicuique perſonæ quod eſt proprium.

Format enim natura.) Senſus eſt, Poeta debet formare intra ſe perſonam aptam his rebus. Natura quippe delectat quũ delicata uidemus. Natura enim iraſcimur, delectamur, miſeremur. Quia ſubſtantiæ harum rerum ſunt formatæ in animis noſtris à natura, ut illud Ciceronis, Ardeat orator ſi uult iudicem incendere.

Pòſt effert animi motus interprete.) Id eſt, Extollit, ſublimat: id eſt, natura quæ me deijcit animi miſeratione, extollit, aſperitate

modò deducit ad humanitatem, modò extollit ad iracundiam.

PORPHYRIO.

Deſcriptas ſeruare uices.) Hoc eſt, ordinē poſitum per ſpecies ſignorum, quare poeta dicitur.

Qur neſcire pudens prauè, quàm diſcere malo?) Huius uerſus ſenſus talis eſt, Qur malo neſcire prauè pudens, id eſt, erubeſcens ne uidear ignoraſſe: quam malo diſcere?

Indignatur item priuatis.) Hoc eſt, humilibus uerbis tragœdiam impleri.

Et tragicus plerunque dolet.) Exigit ſæpe tragœdia ut pedeſtribus ſcribatur uerbis. ut quum Telephus & Peleus regio habitu mutato loquantur. Neque enim debet in habitu auxilium petentis regaliter loqui.

Proijcit ampullas.) Hoc à Callimacho ſuſtulit, qui dixit,

Si curat cor ſpectantis tetigiſſe querela.) Hoc eſt, ſi id agit ut attentè ſpectantem flere cogat.

Dulcia ſunto.) Nunc quaſi legem ponit & præcipit. Sūto enim & agunto, ſint & agant, ſignificant. ſed leges antiquæ his ferè plenæ ſunt, quæ ſignificantur uerbis.

Si uis me flere.) Hoc Demoſthenicū eſt. Nam quum ad illum is qui uapulauerat acceßiſſet, peteretque ſummiſſè ut cauſſam ſuam ageret, eo quòd cæſus eſſet negauit ſe facturum: quia ille non uapulaſſet. illo adfirmante factum eſſe: ei ſuperuacuas dixit eius querelas. tunc tertiò quum indignari uideret & toto adfirmare cum lachrymis adfectu, dixit, nunc ſe illi credere. Capiebat enim dicendi impetum ex iraſcente.

Tunc tua me infortunia lædent.) Id eſt, tunc tuæ me calamitates mouebunt, quod Græci ἀτυχήματα uocant.

GLAREANVS.

Telephus & Peleus.) Quæ hoc loco in Acronis leguntur commē

mentario, de mēdicitate Pelei & Telephi, à nebulone aliquo confi ctā ſuſpicor. Et ipſe Acron in Epodon 17. Ode de Telepho magni ficētius ſenſit, Mouet nepotem Telephus Nereium. Quidā etiam hunc locum interrogatiuè legunt. ego enuntiatiuè malim: & pro ijcit, id eſt, omittit exponere, ut Acron.

Si dicentis erunt fortunis abſona dicta,
Rhomani tollēt equites, peditéſque cachinnū.
Intererit multū Dauúſne loquatur, herúſne,
Maturúſne ſenex, an adhuc florente iuuenta
Feruidus, an matrona potens, an ſedula nutrix:
Mercatórne vagus, cultórne virentis agelli:
Colchus, an aſſyrius: Thebis nutritus, an argis:
Aut famā ſequere, aut ſibi cōuenientia finge.
Scriptor honoratum ſi fortè reponis Achillem,
Impiger, iracundus, inexorabilis, acer:
Iura neget ſibi nata, nihil non arroget armis.
Sit Medea ferox, inuictáque: flebilis Inò:
Perfidus Ixion, Iò vaga, triſtis Oreſtes.

IANVS.

Equites & pedites.) Id eſt, uniuerſus populus. uel alludit ad eque ſtrem ordinem, cui propria erant conſtituta loca in theatro.

Deducit.) Declinat quencunque.

Angit.) Exagitat.

Effert.) Manifeſtat, adperit.

Abſona.) Non conuenientia.

Intererit multū.) Nihil tā uariū q̄ hominū mores, qui pbē ſunt poetæ pernoſcēdi, ut unicuiq̄ pſonæ pprij actus tribuātur. Hinc irriſus Euripides, quòd frequētius ex philoſophorum decretis, ut Anaxagoræ, & ſapiētium aliorū dicta quædā uel barbaris mu- lieribus,

licribus,uel ſeruis narranda commiſiſſet. Terentius ſapientiores dominis ſeruos introducit,quod licet in palliata,ſecus in togata. idem ſeueras ſententias lepidè ridiculis perſonis tribuit,ut magis delectent:nec caruit latratoribus,quòd Soſiæ dederit nimis grauem ſententiam,Ne quid nimis. Eſt igitur obſeruandum quantum quæque perſona ſuſtineat,& quid illius ſit proprium:ut quum comœdia imitatio ſit uitæ,ſpeculum conſuetudinis,imagóque ueritatis,non diſcrepet à natura,ſcriptor fabularum.perſonæ ſint rebus competentes,ſententiæ uitæ congruentes,ioca non infra ſoccum,ſeria nec uſque ad cothurnum,raræ corruptelæ,& uti erro re conceſſi amores.ſit leno periurus,amator feruidus,callidus ſeruus,amica illudens,uxor inhibens,mater indulgens,patruus obiurgator,ſodalis opitulator,miles prœliator.ſed & paraſiti edaces, parentes tenaces,meretrices procaces.Mores etiam populorum inſpiciendi. Athenienſes paruo momento iraſcũtur,iidemque rurſum ad miſericordiã facillimè conuertuntur, magiſtratibus formidoloſi,hoſtibus benigni. Carthaginiẽſes ferè crudeles,magiſtratibus obtẽperantes,in ſubiectos intolerabiles:abiecti dum timẽt,ſuperbi quum imperant,quos nec luſu,nec gratia demulceas. quãdo enim Cleoni roganti ut differrent concionem,quòd hoſpites domi haberet,paruiſſent? aut Alcibiadi coturnicem quæ concionãti effluxerat,certatim capiendã reddendámque curaſſent? quũ Hannonem,quòd leone onerario pro iumento uteretur,in exiliũ egerint? Lacedæmonij ſeueri: Thebani cupidi,& ſuis multa condonantes: Bœotij craſſi:denique Scythæ ſoli crudeles,Itali regali nobilitate præfulgidi,Galli ſuperbi,ſtolidi,leues Græci, Afri ſubdoli, auari Syrij,acuti Siculi,luxurioſi Aſiani,& uoluptatibus occupati,Hiſpani elata iactantiæ animoſitate præpoſteri,Cretenſes mendaces,uentres pigri,Phryges timidi,ſemiuiri,Iudæi cordis peruicacia obdurantes.

Dauus.) Frequens in comœdijs ſeruus, Philoſtratus ait: quòd quemadmodum in fabulis utitur uulpe AEſopus, ſic in comœdijs comici Dauo utuntur miniſtro.

Maturus.) Cui ſermonis grauiſſimæ partes debentur.

Loquatur.) Verba ſunt adcommodanda pro qualitate perſonarum.

Feruidus.) Ardens amator, impotẽns, imbecillis.

Sedula.) Diligens, officioſa.

Vagus.) Qui multa uiderit, & norit.

Vigentis.) In quodam codice uetuſto eſt, uirentis.

Colchus.) Sæuus natura Aſſyrius, aſtutus Adiabenicus: prò pe Parthos ſunt Aſſyrij, id eſt, poſt Aſſyriam.

Aut famam.) Scripturus poeta, ſi ueram uult hiſtoriam contexere, famam ſequatur: nec ſcribat quæ prorſus excedant ueritatem: ſi mauult fingere, conſtet ſibijpſi: fingat res uerisimiles.

Honoratum.) An propter illud Alexandri dictum nobile? O fortunate adoleſcens, qui tuæ uirtutis præconem Homerum inueniſti. An quòd nunquam ſub Agamemnonis imperio fuerit? hinc quoties eius perſona in tragœdijs inducebatur, licet regalia ſceptra nunquam tenuerit, diademata tamen ſemper erant.

Reponis Achillem.) Iterum ſumus ab Homero cantatũ Achillem. Plato libro tertio de republica Homerũ adcuſat, quòd Achillem nimis ſæuum fecerit, hominum deorumque contemptorem, qui Apollinem perniciofiſſimum deorum uocet: quódque nimiam illi attribuerit lamẽtationem: quòd auarum fecerit & crudelem, ut cadauer Hectoris circa muros Iliacos traxerit, & captiuos ſupra Patrocli rogum immolarit: qui deæ filius fuerit, & à Chirone ſapiẽtiſſimo educatus. Achilles molli, & aurea cæſarie fuit, uarijs hinc inde nodulis pẽdenti: et per collũ fluctuãti, naribus penè aduncis, ſupercilijs tenuibus et leniter inflexis ad Lunæ formam,

fronte

fronte niuea, oculis cæſijs, tanta gratia & uenuſtate, ut quũ aciẽ oculorum flecteret, omnium in ſe oculos alliceret, ut author eſt Philoſtratus.

Iracundus.) Ob raptam Briſeidem.

Inexorabilis.) Quẽ nec Phœnix nec Neſtor potuerit placare.

Armis.) Putet ius eſſe in armis.

Ferox.) In fratrẽ, patruũ uiri, filiosq́; Ouidius una Medeæ tragœdia facilè omnes Latinos Tragicos ſuperauit.

Inuicta.) Quæ non tulerit Iaſonem alteram capere uxorem.

Inò.) Athamantis uxor: quæ cum Melicerta filio in mare ſe præcipitẽ dedit, Leucothea à Græcis, à noſtris Matuta. Matutæ ædem ancillis Rhomæ nefas erat ingredi. una introducebatur, & ea alapis cædebatur. Ab hac Rhomanæ matronæ bona filijs non optabant, ſed nepotibus, quòd in filijs fuerit infœliciſſima.

Perfidus.) In ſocerum, in Iouem, in Iunonem: quippe qui Iunonem amarit, proq́; ea nubi ſit permiſtus: quæ omnis fabula cõtra inanis gloriæ ſectatores compoſita eſt: qui gloriam quaſi uirtutis imaginem amplectentes, nihil ſyncerum aut ſibi conſentiens operantur.

Triſtis Oreſtes.) An triſtis, quòd ex cæde materna mœſtus expiari cuperet, mortemque paternam defleret, furijsq́; agitaretur: an ad inſaniæ ſpeciem alludit, quæ quum plures ſint, alia hilares, alia triſtes reddat? Quidam ſunt qui imaginibus, non mente falluntur, qualem inſanientem Aiacem uel Oreſtem poetarum fabulæ ferunt: quos neceſſe eſt ob id triſtes fieri. qua inſaniæ ſpecie multi qui ingenio claruerunt uel in ſtudijs philoſophiæ, uel in republica adminiſtranda, uel in carmine pangendo, laboraſſe ferũtur: ut de Hercule legimus, Bellerophonte, Empedocle, Socrate, Platone. atque hic ille eſt morbus quem melancholiam Græci uocãt, noſtri atram bilem.

ACRON.

Si dicentis erunt fortunis abſona dicta.) Si non cõueniunt uerba loquentis fortunæ, ridebunt Rhomani.

Intererit multùm Dauúſne loquatur, herúſne.) Vnicuiq; perſonæ proprius actus formandus eſt.

Sedula.) Studioſa, officioſa, ad obtemperandum parata.

Vagus.) Qui paßim nauigat, ut,
Impiger extremos currit mercator ad Indos.

Colchus, an Aſſyrius: Thebis nutritus, an Argis.) Nam Colchus, non niſi ſæuus inducẽdus eſt: Aßyrius, aſtutus, callidus. Nec inducas Argis natum timidum: aut Thebis facias imperitum.

Aut famam ſequere, aut ſibi conuenientia finge.) Omnis poeta aut certam hiſtoriam tangit, aut fingit. Si ergò certam ſcribis, famam ſequere; aut ſi fingis, habeat artem & uériſimilitudinem figmentum tuum.

Si fortè reponis Achillẽ.) Quaſi iterũ reducis, ac reddis uiuũ carmine tuo. Vel etiam reponis, ſcribis aut transfers quod alij dixerunt de ipſo. Apud commentarios ſic inueni relatum, Apud antiquos tragœdiarum comœdiarumq; ſcriptores, quum primùm in ſcenam prodirent, fauorabiliter excipiebantur, etiam ſi malè agerent, ut illorum ad ſcribendum iterum allicerẽtur animi, & prætore cogente totam neceſſe erat agi fabulam: ſi uerò iterũ malẽ egiſſent, incipiebant derideri. Et ideo dixit (reponis) quaſi iterũ profrrs. Alij ſic exponũt: poni, dicitur agiliter ſcribi. Reponis igitur, itidem ſcribis. Si ergò Achillem, de quo ſemel Homerus ſcripſit, uelis ſcribere, talem debes ſcribere, qualem Homerus oſtendit. Aut reponis, ad imitationem Homeri deſcribis.

Impiger.) Velox ſit in tuo carmine; ut miles qualis ab Homero inducitur talis adſcribatur.

Iura neget ſibi nata.) Neget ſe legibus conſtringi, ſine lege

omnia

omnia faciat: & ſic eum ſcribe ut non curet de lege.

Nihil non arroget armis.) Nihil ſit quod nō ſperet perpetrari per arma, quantum ad ſe ſpectet: quia unuſquiſque fiduciam ſuam priuatam credit, non æſtimans eſſe cōmunem: ut ſit præſumptor, ut habeat fiduciam uincendi, ut omnia armis deuindicet.

Sit Medea ferox.) Medea dum dij in domo ſua haberent hoſpitium, dumq; nil charius haberet, filios ſuos ad comedendum adpoſuit. ideo ferox & crudelis eſt.

Flebilis.) Propter amiſsionē filiorum. Athamas enim maritus eius unum perſequutus, occidit: alterum dum ſequitur, cecidit in mare: quorum exitum flet mater.

Inò.) Vxor Athamantis dementis fuit: quæ furorē mariti fugiens, ſe præcipitauit in mare cum filio: & dicta eſt Leucothea, & filius eius Palæmon qui Melicertes antea dicebatur.

Perfidus Ixion.) Moris erat apud antiquos ut ante ductas uxores, nuptialia munera ultro generi ſoceris darēt. Ixion ergò quū filiam Eponei accepiſſet uxorem, & dotem daret inuitus, ſcrobē fecit ingentem, quam igne repleuit, ac ſummam leuiter contexit cinere. In hac ſocerum, quem ſimulans ad cœnā inuitauerat, miſit: ac ſic paſſus eſt illum uiuum exuri. Ob hoc perfidus dictus eſt. Siue dum conuiua Iouis eſſet, Iunonem de ſtupro temulentus auſus eſt adpellare. Alij dicunt quòd concedente Ioue cum Iunone concubuit, & poſtea patefecit.

Triſtis Oreſtes.) Propter conſcientiam: quia matrem demens interfecit.

PORPHYRIO.

Rhomani tollent equites, peditesq; cachinnum.) Ridebit equeſter ordo & plebeius. Cachinnum autem eſt uerbum ſecundum ὀνοματοποιίαν fictum à ſono riſus.

Intererit multū Dauúſne loquatur, herúſne.) Hoc eſt, unicuiq; perſonæ

perſonæ actus aptandus eſt.apud Menandrum inducitur ſeruus tanquam liber loquens. hoc ille indulgenter & inconſultò, ut omnia domino ſimpliciter fateatur. Itaque aliquo modo illum excuſat.

Aut famam ſequere,aut ſibi conuenientia finge.) Hoc aliud præceptum eſt. Nam poeta ſcripturus, aut ſecundum hominum conſenſum, debet aliquid ſcribere: aut ſi hiſtoriam tanquam tritam non uult attingere, debet conuenienter totam inducere.

Scriptor honoratū ſi fortè reponis Achillē.) Apud antiquos, tragœdiarū comœdiarūq; ſcriptores quū primū in ſcenā ꝑdirēt, fauorabiliter accipiebantur,etiam ſi malè agerent:ut illorum ad ſcribēdum iterū allicerentur animi:& prætore cogēte totam neceſſe erat peragi fabulam.Si uerò iterum malè egiſſent,incipiebāt derideri.Ideo dixit(Reponis) quaſi iterum profers.

Perfidus Ixiō.) Moris erat apud antiquos ut ducturi uxores nuptialia munera & dotē ultro ſoceris darent.Ixion ergò quū Eponei filiā accepiſſet uxorē:& dotem daret inuitus, ſcrobem fecit ingentē,quem igne repleuit,& in ſummo leuiter cinere contexit: in hanc Eponea,quem ſimulans,ad cœnam inuitauerat,merſit:ac ſic paſſus eſt uiuum illum exuri.ob hoc perfidus dictus eſt Ixion.

GLAREANVS.

Dauúſne loquatur,an heros.) Ita legit Aldus.At D. Eraſmus Roterod. in Adagio,Tireſia cæcior,legit, Diuéſne loquatur an Irus.Badius legit,Dauúſne loquatur,herúſne.Quidā etiā legunt, Diuúſne loquatur,an heros.Quas lectiones lectoris iudicio committo.Sunt enim omnes tolerabiles.Quod autem quidam codices habent,Dauúſne loquatur,an herus,corruptum eſt:quippe herus primam corripit.

Thebis nutritus an Argis.) Nec inducas Argis natum(inquit Acron)

Acron) aut Thebis facias imperitũ. Hæc ille. Atq; ſi de Bœotic is Thebis ait, ut puto, nõ uideo quo modo hoc quadret, quũ Bœotij de ſtupiditate apud oẽs malè audiant. Vnde eſt, Bœoticũ ingenium, ut ſit ſenſus: Thebis nutritus apud ſtupidos, an Argis apud ſolerteis. Badij liber ab ipſo excuſus, exponebat nutritus Thebis, ſcilicet in Thracia, ubi natura ſunt periti: quod ego non capio.

Si quid inexpertũ ſcenæ committis, & audes
Perſonam formare nouam, ſeruetur ad imum
Qualis ab incœpto proceſſerit, & ſibi conſtet.
Difficile eſt propriè communia dicere, túque
Rectius Iliacum carmen deducis in actus,
Quàm ſi proferres ignota, indictáque primus.
Publica materies priuati iuris erit, ſi
Non circa vilem, patulúmque moraberis orbẽ:
Nec verbum verbo curabis reddere fidus
Interpres: nec deſilies imitator in arctum:
Vnde pedẽ ꝑferre pudor vetet, aut operis lex.
Nec ſic incipies, vt ſcriptor Cyclicus olim,
Fortunam Priami cantabo, & nobile bellum.
Quid dignum tanto feret hic promiſſor hiatu?
Parturient montes, naſcetur ridiculus mus.
Quantò rectius hic, qui nil molitur ineptè:
Dic mihi muſa virũ, captæ poſt tẽpora Troiæ,
Qui mores hominũ multorũ vidit, & vrbeis.
Non fumũ ex fulgore, ſed ex fumo dare lucem
Cogitat, vt ſpecioſa dehinc miracula promat,
Antiphatẽ, Scyllãq;, & cũ cyclope charybdim:
Nec

Nec reditum Diomedis ab interitu Meleagri,
Nec gemino bellũ Troianum orditur ab ouo.
Semper ad euentum feſtinat: & in medias res
Non ſecus, ac notas auditorem rapit: & quæ
Deſperat tractata niteſcere poſſe, relinquit.
Atque ita mentitur: ſic veris falſa remiſcet,
Primo ne medium, medio ne diſcrepet imum.

IANVS.

Si quid inexpertum.) Id eſt, ſi uis nouam perſonam introducere, quæ à cæteris poetis intacta ſit: ut de Didone Virgilij, licet antea quædam de ea dixerit Ennius: ſic tractandum eſt, ut omnia ſibi reſpondeant.

Inexpertum.) Id eſt, nouum: uel quod antè in ſcenam non venerit, ut Octauia Senecæ.

Imum.) Id eſt ad finem, exitum.

Deducis.) Componis.

Ignota, indictáque.) Id eſt, non communia, ſed recondita.

Iliacum.) Id eſt, ſumes imitandum Homerum.

Difficile eſt propriè.) Magnam rem adgreditur, difficilem & periculoſam, qui uult ſecare mare nullo duce, nec ſibi ſaltem Vrſa propoſita. quem ſi contingat portum adprehendere, nulli dubium eſt erraſſe illum diutius, longiúſque iter emenſum eſſe, quàm ſi ſtellam ſequens, clauo hærēs, quò eundum erat, uela conuertiſſet. eadem in poemate cōficiendo ratio. duce authoréque opus eſt, quē ſequamur, cui hæreamus, & quem nobis imitandum ante alios proponamus. Notantur ſanè alibi ab Horatio imitatores tanquam ſerui: ſed illi notantur, quorum imitatio eſt uitioſa, qui circa uilia & ſingula quæque uerſantur. Ducimur natura ipſa in quoduis ſcribendi genus: ſed ea non ſatis perficere poſſumus, niſi imitatio-

nem adhibeamus:id eſt,tota mente atque animo,quem optimum putamus,intueamur:nec ad amuſſim ſequamur,aut facilia quædam inſigniáue & penè uitioſa imitemur: ſed quæ maximè excellant, ea diligentiſſimè perſequamur:ut quem elegerimus,imitãdo effingamus.nec nos terreat quòd eadem multi dixerint. adperiuntur ſæpius à poetis materiæ,quàm præripiantur. AEtnam montem quò minus Ouidius tractaret,nihil obſtitit quod iam Virgilius impleuerit.nec Seuerum quidem Cornelium uterque deterruit.Multæ ſunt eadem in re res tractandæ:nec inuenturis inuenta obſtãt. Optima eſt ultima conditio:parata inuenit uerba,quibus aliter inſtructis nouam poteſt faciem facere:nec illis manus inijcit tãquam alienis,ſunt enim publica,& iuriſconſulti negant quicquam publicum uſu capi.Multum igitur confert imitatio,ſi tamen cautè & cum iudicio adprehendat,ut illa ſola contenti non ſimus,de noſtro adijciamus,nec ſequamur perpetuò.nam neceſſe eſt ſemper poſteriorem eſſe qui ueſtigia ſectetur.Debet autem ante omnia imitator, quæ acceperit, ingenij ſui cura & facultate in unum ſaporem uaria illa libamenta confundere:ut,licet unde ſumptum quidq; ſit adpareat,aliud tamen eſſe uideatur.ut in noſtris corporibus facere uidemus naturam. alimẽta enim quãdiu in ſua qualitate in ſtomacho perdurãt,onera ſunt:ubi mutantur,in uires ſanguinemque trãſeunt.Idẽ in ijs quibus alũtur ingenia,præſtemus. quæcũque hauſimus,cõcoquamus,ut in ingenium eant,non in memoriam.Sententias non aucupemur:quod ipſum imperiti eſſet.ſed ſi quas acceperimus,transformemus:ut ſolent fures,qui earũ rerũ quas ceperunt,ſigna commutant.ob hanc imitationẽ maiorũ ueſtigia præſtat indagari.nam ſi tantummodo ad indicia ueteris memoriæ fiat,curioſi potius eſt quàm ingenioſi.Ouidius Porcij Latronis nimis ſtudioſus habitus eſt imitator,ita ut multas eius ſententias in uerſus ſuos transferret.

Communia.) Quæ ab omnibus accipi poſſent: id eſt, intacta, & non ſcripta à cæteris.

Propriè dicere.) Id eſt, proprijs uerbis, ut propria dicentis eſſe uideantur.

Iliacum carmen.) Id eſt, perſonas deſcriptas ab Homero, quæ facilius ſcribuntur illo duce.

In actus.) In ſcenam. Omnis enim fabula quinque actus habet.

Deducis.) Collocas, ponis.

Proferres.) Scriberes, proferenda dares tuis perſonis.

Primus.) Id eſt, non imitator.

Publica.) Nota: monet quo pacto fieri poßit imitatio, ut licet materia nota ſit, tua tamen uideatur: Fiet autem, inquit, ſi non totum undecunque uolueris imitari, & quædam prætermittes, quædámque de tuo addes.

Publica.) Vt bellum Troianum, Thebanum.

Priuati iuris erit.) Eius qui ſcripſerit.

Si non circa.) Id eſt. ſi nõ uoles totũ opus imitandũ circumire, & quæ dicta ſunt ab illo ſumere: qđ ipſum, uile tuũ faciet poema.

Moraberis.) Occupaberis: id eſt, circa ea quæ ſcripta ſunt ab illis, quos imitaris, perſiſtes.

Vilem.) Quod ipſum te uilem faciet.

Nec uerbum uerbo.) In interpretatione uerbum uerbo nõ reddendũ: teſtes ſunt quicunque de bonis literis præcepta ediderunt. Genus omne uerborum uisq; ſi fieri poßit, ſeruanda: quod ſi aliter fieri non poßit, idem pluribus exponẽdum, ſententiæ eædem, earúmque formæ, rerúmque ordo cuſtodiẽdus. uerba non contemnẽda omnino, ni abborreãt à more noſtro: quod ipſum difficile eſt, & non niſi utraque lingua conſummatißimi uiri. Occurrunt uerborum proprietates, uarietates figurarum, ipſum poſtremò ſuum, &, ut ita dicam, uernaculæ linguæ genus: quæ niſi uarientur

adpoſitè,reſonant diſſonè & abſurdè.M. Tullius quum Prothagoram Platonis, & OEconomicum Xenophontis, AEſchynis, Demoſthenisq; duas contra ſe pulcherrimas orationes interpretaretur,multa prætermiſit,multa addidit, multa mutauit, ut proprietates alterius linguæ ſuis proprietatibus explicaret,nec uoluit uerbum de uerbo.ſed ſenſum de ſenſu exprimere.Multa apud Græcos bene dicuntur:quæ ſi ad uerbum transferamus,in Latino non reſonāt. & contrà,quæ apud nos placent, apud illos diſplicent. Aulius ferreus ſcriptor à Lucilio adpellatus eſt,quòd Sophoclis Electram malè conuertiſſet. Ante omnia ſeruādā eſt Etymologia:neque id magni putandum,ſi diuerſis quædam uocentur nominibus. Scythæ Gongoſiron Apollinem uocant, Neptunum Tageſmana,Venerem Argempaſam,Veſtam Tauuti.neceſſe eſt ſi uertas,etymologia adpareat.quanta autem interpretando ſit utilitas,uel ipſe teſtis eſt Cicero in de Oratore libro primo,Quo in genere exercitationis proprietas,ſplendórque uerborum,copia figurarum,uis explicandi,præterea imitatione optimorum ſimilia inueniendi facultas paratur,intelligētia & iudicium adquiritur.

Reddere.)Interpretari,transferre:ſed ſenſum ſenſui curabis reddere.

Nec deſilies.) Redigaris.Caueat(inquit) poeta,qui alium eſt imitaturus,ne imitatione eò perducatur, unde egredi non poſſit. ut accidit Auguſto,qui quum Sophoclis tragœdiam uellet traducere,propter nimiam figuram dicendi perſequi non potuit.

Arctum.) Anguſtum locum.

Proferre pedem.)Egredi è materia.

Lex.)Quæ uult ut conuenientia ſit in poemate.

Nec ſic incipies.) Multum eſt,ſcire bene incipere,ut incœptus poſſit ſtylus bene ſeruari:& ſemper maiora legentibus ſe offerant, quàm in primo aditu ſit propoſitum. Vnde nihil æquè eſt

quod

quod principia commendet, ac uerecundia: non elatis incenſa uerbis, ſed potius acuta ſententijs. Quid enim in rerum natura eſt omnium, quod ſe uniuerſum profundat, & quod totum repentè euolet? Omnia quæ fiunt aguntúrue, leuioribus principijs natura ipſa prætexuit. Poeta naturæ imitator granditer turgidéque incipiet, ut maiora adpareant principia his quæ ſequentur? Illud Virgilij,

At nunc horrentia Martis.

ideo putarim à Tucca Varóque emunctæ naris uiris ſeu poetis ſublatum, quòd nimis altè ſonaret, & à uerecundia principiorum abeſſet. Probat id debere fieri Horatius, boni malique poetæ comparatione.

Incipies.) Non id principium tuo poemati dabis.

Scriptor Cyclicus.) Cyclicus à cyclo: id eſt, circularis, quòd circulator eſſet & circunforaneus. Antimachum non credo intelligi, quem clarum poetam uocat Cicero, & Plato tanta feratur attentione audiſſe.

Fortunam Priami.) Carmen Cyclici poetæ de illius uitioſo poemate tranſlatum.

Nobile.) Superbum, magnum.

Fortunam.) Proſperam, & aduerſam.

Nobile.) Ad quod tot reges, duces & heroes adciti ſunt.

Promiſſor.) Hoc de ſe modeſtè uſurpat Quintilianus in primo, Quid dignum feret hic promiſſor?

Feret.) Adferet in medium.

Tanto hiatu.) Ore tam lato, tam ſublimi uoce.

Parturient montes.) Prouerbium Græcum in eos qui nullo cõſilio, magno impetu, nullo proſpecto fine, grandia adgrediuntur. Quo diuus Hieronymus utitur in Iouianum.

Parturient.) Laborabunt ut pariant. Liuius, Aliquando dolor

populi Rhomani pariat, quod iam diu parturit.

Ridiculus mus.) Sic & *Virgilius*,

Exiguus mus.

Caſus ſingularis magis decet: & clauſula unius ſyllabæ nõ uſitata gratiam addidit. Quintilianus libro octauo de ornatu.

Quantò rectius hic.) *Homerus concentu propè diuino mirabiliq; quadã muſica præditus, cũctos poeticos modos attigit. Omnes poetas ea uirtute qua quiſq; ipſorũ eſſet eminẽtiſſimus ſuperauit. heroica ſublimitate ſupra Orpheũ attollitur, Venere ſentẽtiarumq; lepôre Heſiodum uincit, omne pugnãdi genus ante oculos poſuit, pacis quietiſq; officia cantus, amores, conuiuia deſcribit, opus ruſticum decenter attingit & cõmodè, anni tẽpora, nauigationes, armorumq; fabricatiões cõmemorat ea diligẽtia: ut in magnis rebus ſublimitas eluceat, in paruis adpareat proprietas, ac modò copia, modò breuitate mirabilis: undiq; autẽ perfectus conſpiciatur. Poetarũ quos improbat uerſus, tãquam aliud agens, non minus iucũdè quàm urbanè cõmutat, et reddit meliores: quod quũ pleriſq; apud Heſiodũ fecit, tum maximè ubi ille Cycni clypeum fingit Gorgonis imaginẽ nimis demiſſè, nulloq; ardore poetico inſignem deſcripſit. Homerus humilitatem quaſi eius corrigens ait,*

At clypei medio ſtant Gorgonis ora Meduſæ,
Fluminibúſque micat toruè & furiale uenenum:
Perque caput uarijs flectuntur nexibus angues,
Quam circum horrendæ peſtes terrórque pauórque,
Extremos clypei tractus gyrúmque coronant.

Orphei ſimiliter theologiam in multis locis, & Muſæi oracula eodem modo correxit Paphus etiam ex antiquioribus poetis uolẽs Iouem principium, & cauſſam rerum omnium dicere: ait,

Iuppiter omnipotens ex ſtercore condite turpi,
Multorum ſimul atque ouium,

at contrà

at contrà Homerus.

Iuppiter omnipotens celſi regnator Olympi.

Pugnas deorum quas facit, pugnantemque cum Apolline Neptunum, uictumq; à Pallade Martē, iuxta ueteris theologiæ Orphei que arcana orgia ſecretiore myſteriorū ratione ponit. Quo tempore floruerit, uariæ ſunt ſententiæ. plures centeſimo ſexageſimo poſt Troiam euerſam anno, ferunt illum in certamen cū Heſiodo apud Euboeā deſcendiſſe, eaque pronūtiaſſe carmina, quæ de Aiacibus cōpoſuerat, quibus acies amborū ductu in ordinē redactas inſuperabiles fuiſſe cōmemorat: quū Heſiodus ea ꝓtuliſſet, quibus fratrē monet, ut omni ſtudio agriculturæ incūberet, ne ea fortaſſe neglecta alienæ opis indigens uagari cogeretur. Septem uerò urbes de eius patria certabant,

Smyrna, Rhodus, Colophon, Salamin, Ius, Argos, Athenæ.

Appiō quidē grāmaticus ſub Cæſare Auguſto tota circulatus eſt Græcia, & in nomen Homeri ab omnibus ciuitatibus adoptatus. Is aiebat Homerū utraque materia cōſummata et Odyſſea & Iliade, unum principium adieciſſe operi ſuo, quo bellum Troianum complexus eſt, huius rei argumentum adferebat, quòd duas literas in primo uerſu poſuiſſet ex induſtria, librorum ſuorum numerum continentes.

Hic.) Fecit Homerus.

Ineptè.) Alludit ad id, quòd omnes Græci inepti nuncupātur, ut etiam à M. Cicerone in libris de Oratore, quaſi uelit ſolum Homerum ex Græcis carere hoc uitio ineptitudinis.

Dic mihi muſa uirum, captæ.) Verſus Homeri non ad uerbū de uerbo traducti ex principio Odyſſeæ.

Dic.) Expone, narra.

Virum.) Vlyſſem, cui uoluit ſemper comitem eſſe prudentiam Homerus, quam poetico ritu Mineruā nominauit, qua duce omnia

horrẽda ſubijt, omnia aduerſa ſuperauit, Cyclopis ſpecu egreſſus eſt, à Solis armento abſtinuit, ab inferis remeauit, Scyllã Charybdimque prænauigauit, Circes poculis non mutatus eſt, ad Lotophagos non remanſit, ad Sirenas non acceßit. Erat Vlyſſes ingenioſus & eloquentißimus, ad inuidiam pronus: apud eũ ficta ſimulatáque omnia, aſpectu pallidus & ſubtriſtis, ſemper cogitabũdus, affectatã præ ſe ferens humanitatem, rei militaris mediocriter doctus, pluris tamen habitus eſt quàm eſſet: naualis pugnæ oppugnandique haud ignarus, ſagittandi peritißimus habitus: poſt captã Troiã maior, quòd equũ ligneũ excogitauerit: quodq; illic incluſus promptior & audacior cæteris extiterit. ſtatura exigua & ſimis naribus fuit: oculorum lumen crebris uarijſque tum ſuſpicionibus, tum commentationibus diſtractum, atque aberrans, cogitabundum hominem exprimebat. In fabulis ſemper palliatus introducitur: ſiue quòd aliquando inſaniam ſimulauerit, quo tempore tectum ſe eſſe uoluit, ne agnitus cogeretur in bella prodire: ſeu ob ſingularẽ ſapientiã, qua tectus munitusq; plurimũ ſocijs ꝓfuit.

Captæ.) *Poſt deletum Ilium.*

Fulgore.) *Flamma, igne, ex magno principio.*

Ex fumo.) *Re tenui, & debili principio.*

Dare lucem) *Luculentum opus componere.*

Ex fumo.) *Prouerbium de fumo ad flammam.*

Dehinc.) *Poſt tenue principium.*

Promat.) *Edat, narret, exponat.*

Antiphaten.) *Læſtrygonum regem, qui humana carne ueſcebantur.*

Charybdim.) *Voraginem.*

Nec reditum.) *Eos reprehendit qui nimis altè longéque ordiuntur, quum poetarũ proprium ſit à medijs incipere, ut Homerus fecit à precibus Chryſæ ſacerdotis, & Virgilius à ſeptimo anno er*

roris

roris AEneæ.quo uitio uidentur ferè Latini omnes poetæ,præter Virgilium,laboraſſe.

Reditum Diomedis.) Id eſt,ſcripturus fabulam de reditu Diomedis.

Meleagri.) Fratris Tydei,patrui Diomedis.

Interitu.) A principio familiæ. fabulæ

Diomedis.) Diomedes corpore fuit agili,oculis cæſijs,recto naſo,crinibus tortis,ac ſine ullo lenocinio hirtis & globoſis.

Gemino ouo.) A partu Ledæ,ſed à precibus Chryſæ.

In medias res.) Iuxta finem:inter principium & finē eius quod ſcribere intendit.

Ad euentum feſtinat.) Ad finem properat:nec principia dicit, ſed aptè rapit auditorem;ut quæ præceſſerunt,aptè & commodè intelligat.

Quæ deſperat.) Neque enim omnia cogitur poeta narrare.De Palamede Neptuni nepote,uiro fortiſſimo & iuſtiſſimo fraude inſidijſque Vlyſsis cæſo,nihil meminit Homerus:licet ferāt Homerū quū Ithacam adpuliſſet,Vlyſſis anima euocata res Troianas didiciſſe hac conditione,ut nullam de Palamede faceret mentionem.

Mentitur.) Non ſolùm omittit multa bonus poeta:ſed ſi uiderit non poſſe quadrare,mutat:ut Virgilius de Didone,quam conſtat fuiſſe caſtiſſimam.

Remiſcet.) Non ſolùm ſemel,ſed ſæpe miſcet.

Primo.) Ab initio,omnia omnibus reſpondeant.

Falſa.) Ficta.

ACRON.

Si quid inexpertum.) Nouum.Si quid,inquit,probatum uis recitare,caue ut ſit conſtans,uſque ad extremum.

Nouam perſonam.) Nouam materiam.

Et ſibi conſtet.) In ſe finiatur materia,nec ad aliud tranſeat.

Diffi

Difficile eſt propriè cõmunia dicere.) Satis difficile eſt dicere communia uerba, ita ut auditor cogitet eſſe propria dicentis.

Cõmunia dicere.) Id eſt, Dicere intacta. Nã quando intactum eſt aliquid, cõmune eſt, quum ſemel dictum ab aliquo ſit proprium. Item cõmunia: id eſt, non antè dicta: quia ſi quid dictum antè ſit, eſt propriũ. Cõmunia autem: quia quandiu à nullo ſunt acta uel dicta, ſingulis æquè patent ad dicendum, ut, uerbi gratia, Quemadmodum domus uel ager ſine domino cõmunis eſt, occupatus uerò iam proprius fit: ita & res à nullo dicta eſt communis.

Publica materies priuati.) Docet quo modo adgrediatur aliquis carmen iam ab aliquo ſcriptũ. Materia iam dicta ab aliquo deſcripta. Senſus, Nota, inquit, materia tunc uidebitur, quaſi propria uniuſcuiuſque eſſe, ſi nouo & non uſitato genere eloquutionis ornetur. Id etiam dicit, Materies priuati iuris erit, ſi eam cum arte fueris interpretatus: ſi non eam totã uelis perſequi: id eſt, ſingula communi fide imitari. Nam quædam prætermittere debes. Et poetica licẽtia, pro materia (materies) dixit. Materies enim lignũ eſt. Publica enim materies eſt, ut bellum Troianũ tuũ fiat: & quaſi à te inuentũ, ſi non uiliſſimis uerbis explicetur. Ideo nõ debes perſequi omnia: quia ſunt quæ implere non poſſis, aut quæ conuerſa in Latinum placere nõ poſſunt. Senſus eſt, Si quid transfers, nõ, inquit, fideliter eſt interpretandum: id eſt, uerbum ex uerbo: nec in has anguſtias incidere debes.

Si Non circa uilem.) Si nõ feceris carmen tuũ ſpatioſum & amplum ex alieno ſenſu. licet enim quædam ſumere, & non multa.

Vilem.) Id eſt, uacuum, inanem: quia uilem te facit totus orbis: id eſt, ad finem ductum totum carmen, tota materia. Aliter: id eſt, ſi non iiſdem uerbis ſenſibúſque uerteris quæ ab aliis dicta ſunt, ac magis interpres fias, quàm uerus dictor.

Orbem.) Cyclon dicit. orbem nanque κύκλον dicunt Græci.

Aliter

*Aliter uilem te facit poema tuum,ſi uolueris totum orbem circũ-
ire:id eſt,totum poema imitari.*

Nec uerbum uerbo curabis reddere.) Noli curare ſingula uer-
ba interpretari,ne facias poema tuũ uile.Interdum enim inueniun
tur quæ in Latinitatem conuerti non poſſunt.

Nec deſilies imitator in arctum.) Senſus eſt, Si quid transfers,
non,inquit,fideliter eſt interpretandum:id eſt, uerbum ex uerbo:
nec in has anguſtias deſcendendum:nec ita te imitatione ſiue æmu
latione obſtringas,ut procedere uel progredi longius erubeſcas.
Nam pudor uetat nos à maioribus incipere,& in exiguum deſine
re:quia pudendum eſt inchoata deſerere.

Aut operis lex.) Operis lex eſt ut apta perficiantur.

Nec ſic incipies,ut ſcriptor Cyclicus olim.) Aliud præceptũ:
& hoc eſt quod præcepit,Noli à grauibus & ab elatis uerbis in-
cipe. nã omnis poeta debet paulatim creſcere.Cyclicus poeta eſt,
qui ordinẽ uariare neſcit,uel qui carmina ſua circũfert, quaſi cir
cũforaneus:aut nomẽ propriũ Cyclicus,et ſignificat Antimachũ
poetã. Aliter,Cyclici dicũtur,qui circũ ciuitates meãt recitãtes.

Fortunam Priami cantabo.) Inquit ille Antimachus.

Quid dignum tanto feret hic promiſſor hiatu?) Hoc cothur-
no.Quid dignum tanto proœmio,& tanto ore poſſet adferre?

Parturient montes,naſcetur ridiculus mus.) Qui à maioribus
partibus incipit,& in proceſſu uileſcit,dignus eſt riſu.

Quantò rectius hic.) Homerus,Qui nihil incipit,ineptè.

Non fumum ex fulgore.) Fumum ex fulgore facere dicuntur
hi qui à maiori incipiunt.

Antiphaten.) Lami filium dicit,qui Formiarum oppidum con
didit.Læſtrygones ſunt dicti ſæui homines, ex quibus fuit Anti-
phates.dicit ipſos Læſtrygones, ad quos Vlyſſes delatus eſt, qui
humana carne ueſcebantur.

Nec reditum Diomedis ab interitu Meleagri.) Meleager & Tydeus fratres fuerunt. Antimachus poeta reditũ Diomedis narrans, ab exordio cœpit primæ originis: id eſt, ab interitu Meleagri. Hic ergò præcipit longo procœmio non utendum eſſe. Superfluum itaque initium declinans, Maro inchoauit,

Vix è conſpectu Siculæ telluris in altum
Vela dabant læti.

Nec gemino bellum Troianum orditur ab ouo.) Id eſt, Caſtore & Polluce. Gemino autem utriuſque ſexus: aut magno: aut pro trigemino: id eſt, Troianũ bellum cœpit ab ouo, ex quo geniti ſunt Caſtor & Pollux. Et eſt Hypallage, gemino principio: uel à gemino ouo, quia Pollux quidẽ erat filius Iouis & Lædæ: Caſtor uerò Tyndari & Lædæ.

Ab ouo.) A natiuitate geminorum Pollucis & Caſtoris, qui ouo nati creduntur ex Ioue, qui in forma cygni compreſſit matrẽ eorum. Abinde ordiendum, quod Græci dicunt cycnon.

Semper ad euentum feſtinat, & in medias res.) Ita & adperte principia dicit, ut ex his facilè exitus cognoſcantur.

Et in medias res.) Id eſt, Adducit bonus poeta auditorem ſuũ quaſi ad nota. Hoc eſt, ita à medietate incipit, quaſi ſuperiora nota ſint.

Semper ad euentum feſtinat.) Cogitans faſtidium lectoris, ad exitum operis properat. Ideóque non eſt longius ab origine abſcedendum. Sic Ilias Homeri à precibus Chryſæ ſacerdotis, inquit, et Odyſſea à concilio deorum, docet quomodo falſa confingas.

Atque ita mentitur.) Vt omnia congrua uideantur.

Et quæ deſperat.) Id eſt, bonus poeta relinquit ea quæ placere nõ poſſunt. Hoc eſt, præterit ea quæ in tractatu ingrata ſunt.

Atque ita mentitur.) Homerus: nõ ad uituperationẽ Homeri refert, nec enim ueritatẽ poetæ pollicentur, ſed diſcrepantiam in eo quod

eo quod fingunt, uitare debent, ut omnia congrua uideantur.

Si ueris falſa remiſcet.) Pro cõmiſcet, mutata præpoſitiõe. ut,

Vteróque recluſo. ut apud poetam,

Si non ueris falſa remiſces. pro commiſces.

PORPHYRIO.

Difficile eſt propriè communia dicere, tu'q; Rectius Iliacum.) Aliud catholicum: & quaſi interrogans, At enim, inquiunt, difficile eſt communeis res proprijs explicare uerbis.

Si non circa uilem, patulum'q; moraberis orbẽ.) In eos dicit qui ad finẽ Iliada Homeri ſcripſerunt. Ideo & patulum orbem dixit.

Nec uerbo uerbum curabis reddere fidus Interpres.) Hoc eſt, ſi nõ quæſieris ut ad uerbũ cõmutes, nec exprimere carmẽ, ſed magis ſenſus. alioquin ſi quid tranſtuleris, & puſillũ erit & ineptũ.

Parturient montes, naſcetur ridiculus mus.) Græcum hoc prouerbium eſt, ὤδινεν οὖρος εἶτα μῦν ἀπέκτεκεν.

Nec reditũ Diomedis ab interitu Meleagri.) Antimachus fuit Cyclicus poeta. hic adgreſſus eſt materiam quam ſic extendit, ut uigintiquatuor uolumina impleuerit, antequàm ſeptem duces uſq; ad Thebas perduceret.

GLAREANVS.

Si quid inexpertũ ſcenæ cõmittis.) In ſex his carminibus poeta, inexpertum, nouum, commune, ignotum, indictum, pro eodem, mea quidẽ ſententia, uſurpauit. Omnia enim hæc unam claudunt ſententiam: ultimum'q; carmẽ quarti expoſitio eſt. Facit ad hoc idem Acronis de communi commentum. Et nota, communi proprium comparauit, quum ſtatim pòſt, publico priuatum.

Publica materies priuati iuris erit.) Quin'q; uerò hoc loco uerſus obſcurum planè habent ſenſum. Publicam materiã intelligo, non, ut iam diximus, cõmunem, intactam at'q; indictam: ſed contrà à multis dictã, & in publico etiã notam ac celebratam: quã tamẽ

priuatam

priuatam poſſe fieri poeta docet. quemadmodum Virgilius *Troianam biſtoriam, quæ publicè celebrata fuit, & à multis ſcripta: tamen ingenio atque inuſitato genere eloquutionis uelut ſibi propriam fecit.* Nec *diſſonat huic ſenſui* Acronis *expoſitio, quanquam intricata ea, nec ſatis quod uult explicans.* Videtur *autem tria cauenda præcipere, ut publica materia priuati fiat iuris. Primum, Si non circa uilem, patulúmque moraberis orbem. Secũdum,* Nec *uerbum uerbo curabis reddere fidus* Interpres: *id eſt, tanquã hoc agas, quod fidus interpres agere debet. Tertium,* Nec *deſilies imitator in arctum,* Vnde *pedem proferre pudor uetet, aut operis lex.* Quibus *uerbis corripit eum, qui nimiam adhibet curam in imitationem, de qua deijci ſæpe contingat pudore, aut operis lege.* Quanquam, *ut ingenuè fatear, nullus commẽtarius mihi ſatis hoc explicat, quò minus hæſitem. Porrò de fido interprete, ſententia ab omnibus ita allegatur, quaſi* Horatius *uoluerit dicere, non eſſe fidi interpretis uerbum uerbo reddere, quum* Horatius *cõtrarium ſentiat,* Qui *ex publica materia priuatam facere uelit, non debere hoc facere quod fidus facere ſolet interpres: cuius officium eſt, quàm maximè fieri queat, & linguarum patiatur proprietas, uerbum uerbo reddere.* Quod *omni ætate uix quiſquam fœlicius fecit* D. Eraſmo Roterodamo. At *nos ignorantiæ noſtræ ſuffugium ex poeta quærimus, qui longè alia mente hoc dixit: etiamſi non negem poſſe aliò transferri.*

Vt *ſcriptor Cyclicus olim.)* Hoc *in loco de Cyclico adeò ineptit* Acron, *ut meritò ipſum* Cyclicum *adpellaueris: ſicut paulò pòſt de gemino ouo.* Quæ *ſi ipſius ſunt, ac non potius alicuius impoſtoris, næ ille egregiè inſanus eſt. Sed apud doctos non eſt dubium, multorum ſæpe hic eſſe racemationes.*

Tu qd ego, & populus mecũ deſyderet, audi.
Si plauſo

Si plauſoris eges aulæa manentis,& vſque
Seſſuri,donec cantor,vos plaudite,dicat,
Aetatis cuiuſque notandi ſunt tibi mores,
Mobilibúſque decor naturis dandus,& annis.
Reddere qui voces iã ſcit puer,& pede certo
Signat humũ,geſtit paribus colludere,& iram
Colligit,ac ponit temerè,& mutatur in horas.
IMBERBIS iuuenis tandem cuſtode remoto
Gaudet equis,canibuſq́;,& aprici gramine cãpi
Cæreus in vitium flecti,monitoribus aſper,
Vtilium tardus prouiſor,prodigus æris,
Sublimis,cupiduſq́;,& amata relinq̃re pernix,
Conuerſis ſtudiis ætas,animúſque virilis
Quærit opes,& amicitias,inſeruit honori:
Commiſiſſe cauet,quod mox mutare laboret.
MVLTA ſenẽ circũueniũt incõmoda,vel qđ
Quærit,& inuẽtis miſer abſtinet,ac timet vti:
Vel quod res oẽis timidè gelidéque miniſtrat,
Dilator,ſpe longus,iners,auidúſque futuri,
Difficilis,querulus,laudator temporis acti
Se puero,cenſor,caſtigatórque minorum.
Multa ferunt anni venientes commoda ſecum,
Multa recedentes adimunt:ne fortè ſeniles
Mandentur iuueni partes,pueróque viriles,
Semper in adiunctis,æuóque morabimur aptis.

IANVS.

Tu quid ego.) Præceptum quo pacto quiſque poeta poßit
atten-

attentum auditorem habere.id autem fiet,ſi mores cuiuſque ætatis ſeruabuntur.neque enim ſatis eſt perſonarum decorum ſeruare, ni ſeruetur & ætatis.

Ego.) Iudex *ſeuerus,doctus,& criticus:id eſt,cenſor.*

Populus.) *Indoctus.*

Plauſoris.) *Plauſus manuum colliſiõe edebãtur.pòſt ludis peractis quò maior ederetur plauſus,claui & lapides in labrum conijciebantur.Claudius deinde Pulcher inſtituit,ut lapidũ collectus ita fieret,ut ueri tonitrus ſimilitudinem imitaretur.quæ Claudiana tonitrua ſunt adpellata.*

Eges.) *Id eſt,uis plauſum dari tuæ fabulæ?*

Manentis.) *Expectantis.*

Aulæa.) *Vſque ad finem fabulæ.Aulæa,pictus erat ornatus ex* al· ſipara *Attalica regione Rhomam uſque perlatus,pro quibus ſuppara poſterior ætas accepit.erat autem minutum uelum,quod populo obſiſtebat,dum fabularum actus commutabantur.*

Manentis.) *Expectantis, ut quater obducerentur aulæa:id eſt, totos actus,totam fabulam.*

Seſſuri.) *Sedebãt enim in theatro:ſed ſenatores in orcheſtra.Senatus à populo ſecretus ludos ſpectare cœpit P.Cornelio Scipione,Cn.Sempronio Longo* C O S S.*quæ res uulgi animum & fauorem à Scipione auertit.*

Et uſque.) *Nunquam diſceſſuri uſque ad finem.*

Cantor.) *Actor Comœdiæ,qui cantica pronuntiabat:quæ modis temperabantur,non à poeta,ſed à perito artis muſicæ,nec iiſdem ſemper modis,ſed mutatis.*

Donec uos.) *Spectatores.*

Notandi.) *Exprimendi,ſignificandi,adperiendi.*

Decor.) *Ornatus,gratia,Venus.*

Mobilibus.) *Quæ in horas mutantur.*

AEtatis

Aetatis cuiuſque.) Varro quinque ætatis gradus æqualiter putauit eſſe diuiſos, unumquenque ſcilicet præter extremũ, in annos quindecim. itaque primo gradu uſque ad annum quartumdecimum pueros dictos, quòd ſint puri & impubes. ſecundo ad trigeſimum adoleſcentes ab adoleſcendo ſic nominatos. tertio ad quintum & quadrageſimum iuuenes adpellatos, quòd rempublicam in re militari poſſent iuuare. quarto ad ſexageſimum ſeniores uocatos, quòd tunc primùm ſeneſcere corpus incipiat. inde uſque in finem uitæ quintum gradum factũ, ſeneſque uocitati. Hippocrates ſeptẽ ætatis gradus fecit: ut prima ætas infantia eſſet, ſecũda pueritia, tertia adoleſcentia, quarta iuuẽtus, quinta uirilis ætas, ſexta æui maturitas, ſeptima ſenectus. Solon decem fecit ætatũ ordines per annos ſeptenos, ut prima ætas infantiæ ſit ad emiſſionẽ dentium. pueritia, ad pubẽ & genitalia tentamenta, in cuius fine craſſior fit uox & inæquabilis, unde hirquitalli dicti. adoleſcentia, ad barbæ longitudinem: ſed huius tres gradus, in principio melle phebus, in decimoſexto ephebus, in decimoſeptimo exephebus. iuuẽta, ad uires. uirilis ætas, ad ſtirpem relinquendam. cui & ſexta hebdomas deputatur ad prudentiæ proceſſum & ſtrenuè agendum. æui maturitas ſeptima & octaua hebdomade continetur, ad ſenſum uigentem & linguam conſummatam. ſenectus, reliquias habet uirium. decrepita, morti matura eſt. Seruius Tullus ætatis gradibus tribus contentus fuit, quum cenſum Rhomæ inſtituerit, ut qui minores eſſent annis ſeptemdecim pueri, inde ad annum quadrageſimumſextum iuniores, ſupra eum ſeniores adpellarentur.

Scit puer.) Poſt ſeptimum annum firmatis dentibus, uoce & pede, inter ſeptimum & quartumdecimum.

Certo pede.) Non uario, non imbecillo.

Signat.) Figit ueſtigia.

Geſtit.) Cum geſtu cupit.

Paribus.) Cum æqualibus.

Iram.) Cito iraſcitur.

Temere.) Sine cauſſa, nullo conſilio.

Mutatur in horas.) Homo a ſtirpe ipſa neque abſolutè bonus, nec malus naſcitur: ſed ad utrunque procliue illi eſt ingenium. habet ſemina utrarunque rerum, quæ educationis diſciplina in partem quamuis alteram emicant. atque ideo docendi ſunt pueri, ut ſciant quæ ſequenda, quæ fugiēda. Nihil autem eam ætatem æquè commendat, ac uerecundia: ut enim in ſenibus grauitas, in iuuenibus alacritas: ita in adoleſcentulis uerecundia, quadam quaſi dote naturæ commendatur. Hinc pietas oritur, hinc honor erga ſenes, hinc tuta fit caſtitas. bonus enim regendæ caſtitatis pudor comes eſt: qui ſe prætendat, & quæ prima pericula ſunt, pudicitiam tentari non ſinat. Hæc illa eſt, quæ motum, geſtum, inceſſum tenet. nam mētis habitus in corporis ſtatu cernitur. Hæc denique linguæ frænum adhibet. quod qui fecerit, omnes uirtutes in una uerecundia conſequetur.

Imberbis.) Imberbum libentius dixēre maiores quàm imberbē. Varro imberbi iuuenes, & Cicero imberbum dixit. quin & Calendis Ianuarijs de lege Agraria imberba iuuentute. Titus Liuius imberbes putat dixiſſe uulgariter.

Remoto.) Poſt ſextumdecimum annum ſumpta uirili toga.

Tandem.) Ad iuuenum deſyderium alludit.

Cuſtode.) Pædagogo, magiſtro: quod officium apud maiores noſtros ſeruile erat.

Aprici.) Patentis, quem ſol adperiat.

Cereus.) Facilis, mollis.

Flecti.) Ineſt noſtris ſenſibus implicita boni imitatrix, malorúmque omnium mater uoluptas: cuius corrupti blanditijs, quæ natura bona ſunt, quòd quadam illecebra dulcedineque carent,

rent, non cernimus. difficileq; eſt in illo ætatis quaſi flexu ſtare, aut ſine caſu aliquo prolapſioneue ingredi. Illæ enim cupiditates quæ nobiſcum ſunt genitæ ac educatæ, quum diutius incluſæ, & prima ætate, & parentum cura, & pædagogorum magiſterio cõpreſſæ conſtrictæq; fuerint, ubi primùm libera toga ſumitur, quaſi carcere emiſſæ, ſubitò ſe nonnunquam profundunt, atq; eijciunt uniuerſæ. Tunc itaque magna eſt cura adhibenda, dum facilis animus eſt, & adhuc tractabilis: dum idoneum tempus eſt laboribus, ingenijs per ſtudia agitandis, & corporibus per opera exercendis.

Aſper.) Durus, qui non facilè monitorem ferat.

Tardus.) Quia non cogitat.

Sublimis.) Tumidus, elatus, ſuperbus, glorioſus.

Amata relinquere.) Si fortè conſuetus fuerit.

Pernix.) Calor plurimus qui in iuuenibus eſt, facit ut motu plurimo uehementiſſimòque inquietentur: quo deſiſtente prudentiores eſſe incipiunt. atque ideo non tantùm mẽte ualent iuuenes: quòd mens uicem gerit apud nos inſtrumenti, ſed à natura dati. cæteræ enim omnes ſcientiæ artéſque noſtra opera ſunt: mentem uerò ipſam opus eſſe naturæ fatendũ eſt. & quemadmodũ manus ſtatim à principio ſuũ opus non exequitur, ſic mens nõ niſi ætate procedẽte cõſummatur et abſoluitur. hinc uirilis ætas prudẽtior.

Cauet.) Fugit cõmittere unde dicendum ſit illi, Non putaram.

AEtas uirilis.) Poſt trigeſimum annum.

Honori.) Ambitioni per uirtutem.

Mutare laboret.) Nec temerè incipit: nec citò deſiſtit.

Multa ſenem.) Quemadmodum ex amphora, quod eſt ſynceriſſimum, effluit primùm, grauiſſimum quodque turbidúmque ſubſiſtit: ſic in ætate noſtra quod eſt optimum primò eſt: quod quum exhauſeris, ſola fæx remanet. Hinc ſenectus mala ætas

à Plauto dicitur. & Virgilius noſter,

Melior quoniam pars acta diei.

Prima ergò ætatis pars optima: nam deinde,

Subeunt morbi triſtisq́; ſenectus.

Miſer abſtinet.) Calor qui eam cõtinet ſedem, qua ſperamus & ſapimus facit ut ſecuro animo ſimus: unde iuuentus ſpe plena eſt, ſenes parũ ſperare poſſunt: et quia nõ ſperãt, partus parcũt.

Gelide que miniſtrat) Gelidi enim & frigidi ſunt ſenes. hinc excremẽtoſi ſunt & uigiles, minusq́; concoquunt. ſiccitas autem quæ in eis eſt, facit ut nigreſcant, parúmque uideant, quòd ſiccitas cutem induret.

Spe longus.) Non quòd ardenter ſperet, habet enim minus ſpei ſenectus: ſed quòd multa animo conſtituat, nepotes, pronepoteſque meditetur: nec ſentiat uicinam mortem.

Dilator) Quòd differat negotia.

Difficilis. Quem omnes oderint, querulus: unde Næuius tardigemulum ſenium adpellauit.

Laudator temporis acti.) Vitio malignitatis humanæ, uetera ſemper in laude, præſentia in faſtidio ſunt. Rhomanis lex erat quæ à quinquageſimo anno militem non cogebat, à ſexageſimo ſenatorem non citabat.

Caſtigator.) Senes adoleſcentium uitam ex ſua libidine moderantur, quæ tunc eſt, non quæ antè fuit.

Anni uenientes.) Tota ætas uirilis.

Ferunt.) Adferunt: quia uires, ingenium, uirtus, mens, diuitiæ, doctrina, hæc omnia ea ætate creſcunt.

Recedentes.) In ſenecta: id eſt, mala ætate.

Morabimur.) Hæc omnis noſtra ſit uis.

Adiunctis.) In illis rebus quæ ſunt ætati adiunctæ & aptæ.

Ne fortè ſeniles.) Seruandæ ſunt partes perſonarũ, ut ſi puerum

rum introducas & ſcribas, loquatur quæ puero congrua ſint. nã ſi adoleſcentem auarum, leuem uirum, ſenem prodigum deſcribas, natura ipſa non conſtet, ſed contraria coniungantur.

Adiunctis) *In illis quæ illi ætati, quam deſcripſeris, adiuncta ſint & propria.*

Morabimur.) *Circa ea uerſabimur.*

ACRON.

Quid, ego & populus mecum.) *Id eſt, Quid libenter audiant omnes: id eſt, quid quiſque ex eo expectet donec tollantur aulæa ad finem peractæ Comœdiæ. Si uis, inquit, expectare populũ uſq; ad finem fabulæ donec dicat actor, Vos plaudite: et ſi uis, inquit, expectare plauſorem, donec tollantur aulæa, mores uniuſcuiuſque ætatis obſerua. Plauſoris & ploſoris legitur. Nam & (plodere) ueteres, & (plaudere) dicebant, ut claudere & cludere.*

Aulæa.) Antea qui ludos dabant, *aulæa ſuſpendebant, quæ in fine ludorum deponebantur. Aulæa autem dicta, eo quòd in aula* Attali regis inuenta *ſunt deuicto eo.*

Donec cantor.) *Id eſt, actor: id eſt, donec finita fabula tollantur aulæa. Cantorem uoluit appellare eum qui hoc in imo dicit.*

Plaudite.) Hæc erat cõſuetudo in cõſummatione Tragœdiarũ.

AEtatis *cuiuſque.*) Ac ſi diceret, Si debes loqui de iuuenibus, *non des eis proprietatem ſenum aliuſue ætatis.*

Mobilib. ſque.) *Currentibus: qui certis temporibus mutantur, annis ſcilicet accedentibus. Et eſt magnum epitheton. Quid enim natura mobilius puero adoleſcenti, & maturo ſeni:* τὸ πρέπον *id eſt, cuique proprium tribuendum eſt.*

Decor *naturis.*) Ad ætatem retulit (*naturis*). Docet enim *quemadmodum debeat uir loqui, & quemadmodum mulier.*

Reddere *qui uoces iã ſcit puer.*) *Qui iã poteſt fari, ut* Maro, Ac *ueras audire & reddere uoces:*

H i Id eſt,

Id eſt,puer qui iam poteſt loqui.Sunt enim pueri,qui quãuis agno-ſcant quædam,tamen non loquuntur. quale eſt illud apud poetam, Incipe parue puer riſu cognoſcere matrem.

Et pede certo Signat humum.) Imprimit *ueſtigijs ſuis,qui ince dere poteſt iam firmo ueſtigio.nam infantes certum pedem non ha bent,quia tremunt membra eorum.*

Paribus colludere.) Cum *ætatis ſuæ æqualibus ludere:ſic ſcri bendus eſt atque formandus,ut cum paribus ludat,non cum ſene.*

Et iram Colligit.) Sine *ratione.nam pueri & ſine cauſſa ira-ſcuntur,& temerè illos decet iraſci.*

Imberbis.) Imberbus *& imberbis:ſicut inermus & inermis.*

Gaudet equis, canibúſque.) Vt *Terentius*, *Aut equos alere, aut canes ad uenandum.*

Aprici.) Calidi,*patentis loci.*

Cæreus in uitiũ.) Facilis *cõparatio:id eſt,pronus eſt adoleſcẽs ad uitium.*Aut *quaſi cæreus ita flectitur in uitium, aut flectit ſe.*

Vtilium tardus.) Tardè *uidet utilia quæ proſunt ſibi.*

Sublimis.) Superbus,erectus.

Cupidúſque.) Ardens ad omnia.

Et amata relinquere pernix.) Hoc *eſt,uelox ad faſtidium cu-pitorum:id eſt,leuis,inconſtans.citò quæ antè amauerat, conte-mnens.Imberbes enim quæ amant,aliquando citò dimittunt.*

Conuerſis ſtudijs.) Mutata *uoluntate iam uir factus non eſt prodigus æris,ſed cupidus reponendi.*

Inſeruit honori.) Ambitioſus *efficitur : dat operam ut hono-rem accipiat.*

Commiſiſſe cauet.) Pœnitenda *committere : id eſt, timet hoc facere quod poſtea laborabit mutare.*

Multa ſenem.) Docet *quæ ſunt incommoda ſenectutis, & quòd laborant quærere,& queſita aliquando non tangunt.*

Inuentis miſer abſtinet.) Ex ſua ſententia Horatius *(miſer)* inquit.

Abſtinet.) Deeſt *ſe.*

Ac timet uti.) Quia neſcit ſcilicet, quandiu uiuat.

Gelidéque.) Id eſt, Eneruatè: quia omnis conatus ſenum imbecillis eſt. Ideóque parata non tangit.

Miniſtrat) Agit, gubernat.

Dilator.) Quia per pigritiã ſenſus ſemper differũt quæ faciẽda ſunt aut ſpem longiorẽ habẽt uiuendi: hac de cauſſa nõ tãgũt.

Spe longus.) Id eſt, Hic quum ſit proximus morti, ea tamẽ ſperat quæ longè ſunt poſita.

Difficilis.) Durus ad præſtandum. *Querulus.)* Iracũdus.

Laudator temporis acti, Se puero.) Laudat tempora priſtina ad uituperationem præſentium.

Se puero.) Hoc eſt, in pueritia. *Cenſor.)* Iudex, obiurgator.

Ferunt.) Id eſt, adferunt. ut Maro,

Omnia fert ætas, animum quoque.

Anni uenictes.) Vſque ad quadrageſimũ annum ſiuè quinquageſimũ uenire dicũtur anni: inde iam abire, id eſt, recedere. Omnes anni uenictes dici poſſunt, etiã qui ſenibus accedũt ſed illi præcipuè qui acceſſu ſuo & corporis & animi augent uirtutem.

Ne fortè ſeniles.) Ne fortè des uerba ſenum adoleſcentibus, aut adoleſcentium ſenibus.

Semper in adiunctis.) Hoc eſt, Quæ hæreant, aut congruant, & apta ſint ætati. & eſt iſte ordo, Semper in adiunctis & aptis æuo morabimur: id eſt, moribus ſemper utendum: ut puero adiũcta ſit leuitas, adoleſcenti feruor, ſeni maturitas.

PORPHYRIO.

Si plauſoris eges aulæa manentis.) Id eſt, Si uis te ab adſtantẽ audiri donec aulæũ leuetur, & donec is q agit, dicat, Vos ualete

& plaudite: quæ conſummatio & Comœdiæ & Tragœdiæ eſt: hæc intuenda ſunt, quæ omnia ſubijcit,

GLAREANVS

Si plauſoris eges aulæa manētis.) Aulæa autem dicta, eo quòd in aula Attali regis inuenta ſint deuicto eo, inquit Acron. Hoc ultimum ab aliquo inducto adiectum arbitror. Neque enim Attalus hic, qui Eumenis fuit filius, à Rhomanis deuictus fuit: ſed amicus, populum Rhomanū hæredem inſtituit. Diximus de ijs latius Ode prima.

Reddere qui uoces iam ſcit puer.) Hic rurſus noſter adnotator inſigne temeritatis ſuæ adfert teſtimoniū. Putat enim p (qui) legendum (quū) ut pro quando exponatur, alioqui Horatium uiſum ſolos eos ſignificari, qui ea ipſa facerent, geſtire, paribus colludere: non autem pueros omnes. Sed pudet plura eius referre uerba. Non uidit ille ab Horatio ſatis ſuperque prouiſum per particulam (iam) ut non tam facilè authori uerba immutaret.

Aut agitur res in ſcenis, aut acta refertur.
Segnius irritant animos demiſſa per aurem,
Quā quæ ſunt oculis ſubiecta fidelibus, & quæ
Ipſe ſibi tradit ſpectator. non tamen intus
Digna geri, promes in ſcenam: multáque tolles
Ex oculis, quæ mox narret facundia præſens.
Nec pueros coram populo Medea trucidet:
Aut humana palā coquat exta nefarius Atreus:
Aut in auē Progne vertatur, Cadmus in anguē.
Quodcūque oſtendis mihi ſic, incredulus odi.

IANVS.

Aut agitur res in ſcenis.) In tragœdijs Græcorum tria ſunt, Angelus,

Angelus, Exangelus, & Autangelus. angelus, eſt is qui nuntiat ea quæ accidunt: exangelus, qui nuntiat ea quæ fiunt intus, illis qui ſunt extra, quem Thucydides Diangelon adpellauit. autangelus autem eſt, qui a nullo miſſus nuntiat ſponte ſua.

Res.) *Materia quæcunque.*

Refertur.) *Nuntiatur.*

In ſcenis.) Quæ facta ſunt domi. neque enim conuenit omnia in ipſa ſcena fieri, ſed multa narrare, ut de Medeæ ſæuitia.

Aut agitur.) *Vnde Dramatica dicta eſt fabula.*

Segnius.) *Non tam acriter, atque ardenter irritant, mouent. Duo ſunt quibus animi mouentur, oculi & aures. ſed oculorum ſenſus maximè eſt acerrimus, qui ponit penè in conſpectu animi quæ cernere & uidere non poſſumus. Vnde rectè illi feciſſe uidētur, qui primi localem memoriam inuenerunt: ut quæ auribus aut cogitatione perciperent, etiam oculorum commendatione animis traderentur.*

Demiſſa.) *Nuntiata.*

Fidelibus.) *Plus enim oculis quàm auribus credimus & mouemur. unde carent libri ſpiritu illo, propter quem maiora eadem illa quũ aguntur, quàm quũ leguntur, uideri ſolent. Hinc per portā illam corneam oculos uolunt ſignificari, quòd & cornei ſint, & cæteris membris duriores. nam eburnea, os ſignificat & dentes: quòd quæ loquimur, falſa eſſe poſſunt: quæ uidemus, ſine dubio uera ſunt, iuxta illud Plauti, Pluris eſt oculatus teſtis unus, quàm auriti decem. Socrates tamen ad philoſophiam percipiendam, plus auribus dediſſe uidetur, quàm oculis: quo cum ſentit Lactantius, quòd doctrina & ſapientia auribus percipi poſſit, oculis ſolis non poſſit.*

Tradit.) *Videt, ſumit, de ſe iudicium facit.*

Promes.) *Deduces, propones oculis.*

Tolles

noli multa deſcribere: tantùm loquenda dic.

Nec pueros coram populo Medea trucidet.) *Noli ita deſcribere fabulas coram populo, ut ipſa crudelitas ſit præſens.*

Pueros.) *Filios, more Græcorum.*

Cadmus in anguem.) *Cadmus & Hermione in angues cõuerſi ſunt. Nam Hermione filia Martis & Veneris dicitur fuiſſe. Dicuntur autem in angues conuerſi propter occiſum draconem, qui erat Marti conſecratus, ex cuius ſeminatis dẽtibus dicitur acies armatorum nata eſſe.*

Incredulus odi.) *Id eſt, nõ credens ſic debere fieri: ac per hoc ſperno atque contemno.*

Aut agitur res in ſcenis, aut acta refertur.) *In tale tranſit* καθολικόν. *Duo ſunt genera nuntiorum. Alter eſt qui ex ſcena acta nuntiat: puta ſi filios Medea occidit, nuntiatur Iaſoni. Neq; enim decet hæc in ipſa ſcena fieri. alioquin incipit uerus actus fieri, non fabula. Alter eſt qui in ſcena commiſſa profert extra ſcenam: puta ſi adulterium Clytemneſtra commiſerit, ut hic qui adpellatur.*

GLAREANVS.

Aut agitur res in ſcenis.) *Dicere uult, omnẽ rem in populi cõſpectu uel agi, uel actam oſtendi. Agitur, ut puer in Andria exemplum præbet. Acta oſtenditur, ut uitium uirginis à Chærea illatũ. Hæc propter Acronis commentarium, ſimúlque Porphyrionis corruptorem diximus, et alios nonnullos, qui hunc locum non rectè explicant.*

Neve minor, quinto neu ſit productior actu
Fabula, quæ poſci vult, & ſpectata reponi.
Nec deus interſit, niſi dignus vindice nodus
Inciderit: nec quarta loqui perſona laboret.

Actoris

Actoris partes chorus, officiúmque virile
Defendat, neu quid medios intercinat actus
Quod non propoſito conducat, & hæreat aptè.
Ille bonis faueátque, & concilietur amicis:
Et regat iratos, & amet peccare timentes.
Ille dapes laudet menſæ breuis, ille ſalubrem
Iuſtitiam, legéſque, & apertis otia portis.
Ille tegat commiſſa· deóſque precetur, & oret,
Vt redeat miſeris, abeat fortuna ſuperbis.

IANVS.

Poſci.) Bona fabula.

Neue minor.) Omnis Comœdia ſiue Tragœdia quinque actus habet, hoc eſt quinquies in ſcena dicitur. Comœdia enim uetus choros habuit ut Tragœdia, qui actus diuidunt excluſo choro, ut aliqua quies ſpectatoribus daretur: actus interpoſitus eſt, dum ti bicen populum delectaret. nõnulli in proſcenio, ne locũ quidẽ reli querũt. unde apud illos dirimere actus qnquepartitos difficile eſt.

Poſci.) Placere quæ uult & delectare.

Spectata.) Quæ ſemel acta & uiſa eſt.

Reponi.) iterum recitari. Eunuchus Terentij tanto ſucceſſu & plauſu primò eſt acta, ut rurſus eſſet uendita, & ageretur ite rum pro noua.

Productior.) Prolixior.

Nec deus interſit.) Deos introduci ſolitos in Comœdijs, uel te ſtis eſt Amphitrio Plautina, in qua non ſolùm Iuppiter & Mer curius ſub Amphitrionis Soſiæq; perſonis agunt, ſed & ipſe Iup piter perturbato tantis malis Amphitrioni confeſſus deum: & qualis uideri ſolet, cœlicolis adfuit: illumq; bono animo eſſe iuſsit. Introducuntur & dij in Comœdijs, prologis narrandis, ut Lar in

Aulularia,

Aulularia, Auxilium in Ciſtellaria. Poteſt & ad inuocationes referri, quas ſuis locis, id eſt, difficillimis & arduis opportunè fieri conuenit. ut,

Pandite nunc Helicona deæ, cantúſque mouete.

ſed & magna ſemper arte in quocunque poemate dij introducũtur, quum eò res deducta eſt, ut uiribus humanis perfici non poßit. AEneas interfecto Priamo, tenentibus omnia Græcis & igne, nunquam è regia euaſiſſet, niſi

Ducente deo flammam inter & hoſtes.

nec Turnus Troianis caſtris erupiſſet, ni Iuno uires animumq; miniſtraſſet. hinc Minerua medijs cœtibus Graiũm cohibẽdo Achilli interuenit ſoli perſpicua: at aliorum nemo tuetur. Hinc illa Virgiliana matrona in medijs millibus auxiliabunda fratri conuerſatur,

Miſcetque uiris, nec cernitur ulli.

Interſit.) In Comœdijs interueniat, uel quocunque poemate.

Nodus.) Difficultas, res difficilis, quæ aliter explicari non poßit.

Vindice.) Vindicante, exponente & liberante te ab ignoratione rerum.

Nec quarta loqui perſona.) In Dramate tres perſonæ ſolæ agunt: quarta muta eſt, quanuis Latini plures perſonas in fabulis introduxerint, ut ſpatioſiores frequentia facerent. Ea muta perſona Cophon Proſopon facit: unde illud Martialis,

Comœdi tres ſunt: ſed amat tua Paula Lupercos.

Quatuor & Cophon Paula Proſopon amat.

plures tribus introducuntur rectè, ſi tumultum non fecerint: ſed dum duæ aut tres loquuntur: cæteræ taceant. Poteſt & quarta perſona ad ſcenicos primarum, ſecundarum, tertiarũq; partiũ referri. neque enim ſolent mutæ perſonæ magnas partes habere in fabulis, ſed tres aut quatuor: reliquæ parum loquuntur.

Actoris partes.) Chorus perſonas non habet definitas: quippe omnes iuncti loquuntur quaſi uoce confuſa, & concentum in unam perſonam formant: nunc circa fumantes aras ſpatiantes, nunc gyros reuoluentes cum tibicine concinunt. Eſt autem eius officium laudare uirtutes, perſequi uitia, à dijs ueniam impetrare, & fauere infœlicibus. Poteſt eſſe tam uirorum quam fœminarum, ut in Troade Senecæ.

Actoris.) Hiſtrionis in ſcena & mimi.

Officium uirile.) Solet ſeruari in choris, ut ſi uir laudandus ſit, uirorum ſit chorus: ſi mulier, mulierum. Hinc ait, Defendat partes actoris: id eſt, quas partes quiſque actor fecerit, uiriles, an muliebres. ſit tamen chorus ut lubet, ſermonem ſemper grauem & uirilem eſſe oportet. Vel actoris partes: id eſt, unum commendet ex actoribus, non omnes ſimul, & officium uirile defendat: id eſt, ſi quid egit uiro dignum laudet.

Defendat.) Suſcipiat ſibi.

Medios intercinat actus.) Rectè medios actus: nam quemadmodum perſonis mimisq; de proſcenio in ſcenam redeuntibus, apud Latinos actus diſtinguebatur, ſic apud Græcos aſcendente in orcheſtram choro.

Intercinat.) Chorus cantet.

Quod non propoſito.) Quicquid canit chorus, debet ad argumentum referri, & plerunque ad eum ipſum actum quem diſtinxit.

Propoſito.) Rei argumento.

Hæreat.) Adcommodetur materiæ.

Regat.) Mitiget, moderetur, ut in Hercule furente.

Timentes.) Pauentes, ut Hippolytum.

Dapes.) Frugalitatem.

Salubrem.) Quæ ſalutem det cuſtodientibus.

Otia.)

Otia.) Pacem.
Apertis portis.) Quum tuta ſunt omnia.
Commiſſa.) Quæ eius fidei ſunt credita.
Miſeris.) Vt Hectori.

ACRON.

N'eue minor,neu ſit quinto productior actu.) Id eſt, Non lo*quatur in fabula plus quinque perſonis.*

Fabula quæ poſci uult,& ſpectanda reponi.) id eſt. Quæ uult poſci à populo,& reponi ſpectanda ut denuo agatur:id eſt,quæ uult in authoritatem uenire.

Nec deus interſit,niſi dignus uindice.) Nō debes inducere deū in ſcenam in tua fabula,niſi cauſſa ſubueniendi & puniendi. Ali*ter,Tūc demum,inquit,inferri debet deus,quum digna res interuentu eius exponitur.* Alioqui *malè ponitur ſi quis ſeruum ſuum uult occidere:ſed magis quum filius patrem,aut pater filium occidit.Item, Tunc,inquit, perſona numinis debet interſeri, quoties adeò difficilis res eſt ut non niſi interuentu numinis explicari poſſit: ut habemus apud Poetam,ingreſſum fuiſſe* Turnū *caſtra* Tro*iana,illicque multas cædes impune feciſſe. Incredibile eſt ſolum iſta ſine numine implere potuiſſe.Vidit hoc poeta nimis arduum, & ſubiunxit,* Huic Iuno *uires,animúmque miniſtrat.*

Nec quarta loqui perſona laboret.) Quartam certè perſonam quando inducimus, aut non omnino loqui debet, aut pauca. non dixit, taceat: ſed non loquendo laboret, quo aptior ſit dictio. Inducitur autem quarta perſona, aut ut annuat, aut ut ei aliquid imperetur.

Actoris partes chorus, officiúmque uirile Defendat.) Sic *debet unuſquiſque recitare fabulas,ut audientes laudent eum,ſuúmque officium laudādo protegant ab accuſatoribus.Quādo uir*

agit

agit uirum, chorus debet induci. Chorus, inquit, non multarū perſonarū actus defendat, ſed unius ſuſcipiat. Non ideo, *inquit, multarum perſonarum partes ſuſcipiat: quia in choro multi ſunt, ſed uirilem partem tueatur: hoc eſt, unius uiri.* Virile autē, *non aliqua re aſtuta, ſed unumquenque cōtingit. Eſt autem ordo, Chorus defendat partes actoris & officium uirile.* Alij *ſic exponunt, Etiam ſi mulierum ſit chorus, eodem nomine adpellatur: nec intereſt aliquid an mulierum ſit chorus, an uirorum, dummodo uerba conueniant.*

Defendat.) Tueatur. *Mirè dixit,* Neue, *inquit, ipſe chorus inter medios actus aliquam rem canat incongruam: id eſt, id canat quod ad præſentem rem aptum ſit.* Ne *chorus aliquid diſcrepet ab argumento, neque aliquid inter medios actus debet abſurdè cani: id eſt, inter actus uiri ne inducas chorum mulierum.*

Et regat) *id eſt, Compeſcat, mitiget.* Docet *qua cauſſa chorus debet induci, ut faueat bonis, & concilietur amicè.*

Peccare timentes.) Innocentes.

Salubrem Iuſtitiam.) Quia *ſemper incolumis eſt ſalus ubi eſt iuſtitia.*

Et apertis otia portis.) Id *eſt, In pace, quia in pace portæ patent, ut,* Panduntur *portæ.* Et *econtrario,*

Qua mœnia clauſis
Ferrum acuunt portis.

Ille tegat commiſſa.) Celet *credita ſibi: id eſt, non palàm faciat credita conſilia.*

Miſeris.) Ad *miſeros.*

Fortuna) *ſcilicet bona: nam eſt & mala, ut,*
Hac Troiana tenus ſteterat fortuna.

PORPHYRIO.

Neu ſit quinto pductior actu Fabula.) Ne *incipiat Tragœdia plus*

plus quàm quinque partibus impleri.

Quæ poſci uult,& ſpectata reponi.) Illud dixit,Si fortè *repo nis Achillem:hoc eſt,quæ placere uult,& iterum proferri.*

Nec deus interſit,niſi dignus uindice nodus Inciderit.) Tunc *demum,*inquit, *inferri debet deus quum digna res interuentu eius exprimitur:alioquin malè ponetur : ut in eo,ſi quis ſeruum uoluerit occidere :* Sed *magis quum aut filius patrem,aut filium pater occidit.*

Nec quarta loqui perſona laboret.) Tres *enim perſonæ* Tra*gœdiam itemque* Comœ*diam peragunt.ſi tamen quarta interponitur,non loqui debet:ſed annuere,ſtatimque dimitti.*

Actoris partes chorus,officiúmque uirile Defendat.) Id *eſt, ne uiris agentibus fœminarum inducatur chorus,ne fœminis uirilis:ſed agente uſu has partes cuſtodient.*

GLAREANVS.

Néue minor,quinto neu ſit productior actu.) Hoc *de quinque perſonis perperàm* Acron *intelligit, quanquam codex poteſt eſſe corruptus.Mirum uerò quàm &* Acron,*&* Badius *hoc quod ſtatim ſequitur,exponant:*Nec *deus interſit,niſi dignus uindice nodus* Inciderit.Sed *ultima* Acronis *placet,ultimáque* Badij *expoſitio:tunc numinis perſonam inſerendam, quoties adeò difficilis res ſit,ut non niſi interuentu numinis explicari poßit: aut niſi maiora moliamur,q̃ quæ humanis opibus effici poßint.*

Actoris partes chorus,officiúmque uirile.) Authoris,*preſſerat* Aldus:*ſed non placet.*Acron *autem ſi uſquam alibi,certè hic adeò delirat,ut abſque indignatiõe à nemine legi poßint quæ hoc loco ſcribit.*Sed *neque* Porphyrionis *expoſitio mihi ſatis facit.* Res *non eſt omnino difficilis.Illud tamen (uirile) lectorẽ moratur, nec mihi ſatis intellectum.*

Tibia non vt nũc orichalco vincta, tubæque
Æmula: ſed tenuis, ſimplexꝗ; foramĩe pauco
Adſpirare, & adeſſe choris erat vtilis: atque
Nondum ſpiſſa nimis complere ſedilia flatu.
Quò ſanè populus numerabilis, utpote paruus,
Et frugi, caſtúſque verecundúſque coibat.
Poſtquã cœpit agros extẽdere victor, & vrbẽ
Latior amplecti murus, vinóque diurno
Placari genius feſtis impunè diebus:
Acceſſit numeríſque, modíſque licẽtia maior.
Indoctus, quid enim ſaperet, libérque laborũ,
Ruſticus vrbano confuſus, turpis honeſto?
Sic priſcæ motúmque & luxuriam addidit arti
Tibícen, traxítque vagus per pulpita veſtem.
Sic etiam fidibus voces creuêre ſeueris,
Et tulit eloquium inſolitum facundia præceps:
Vtiliúmque ſagax rerum, & diuina futuri
Sortilegis non diſcrepuit ſententia Delphis.

IANVS.

Tibia non ut nunc.) Tibiæ *quanto in pretio fuerint apud popu lum* Rhomanũ, *bonos tibicini à* Numa Pompilio *adhibitus teſtatur, quo per tribunos conſulari poteſtate ſpoliati quum exceſſiſſent,* Tibúrque *petiſſent, magna arte reuocati, ingentique lætitia excepti ſunt.* Eorũ *opera in ludis, ſacris, nuptijs, funeribus erat neceſſaria: quòd modulatione rationalis anima oblectatur, licet apud mortuos nõ tibicines, ſed ſiciniſtæ & ſiticines canerẽt quodã proprio tubæ genere.* Sibaritæ *in* Italia *ad tibias dimicabant. idem in* Græcia Lacedæmonij, *qui nec pugnabant niſi muſis litaſſent.*

Ama-

Amazonum regina quum ad Alexandrum ueniret ut conciperet, tibicina pro maximo munere regem donauit. Inueniſſe autem tibias Pallas perhibetur, & ob oris deformitatem reieciſſe: & Ariſtoteles octauo Politicorum, non tam ob deformitatem reiectas putat, quàm quòd nihil tibiarum uſus confert ad intelligendum, unde tutore Alcibiade Attica iuuentus deſijt tibijs canere, & lyram ſumpſit. Comœdias ad tibias agi ſolitas uel illud indicat, quòd Roſcius in ſenectute tardiores ſibi fecerat tibias: quin & in antiquis Comœdijs acta inuenimus paribus tibijs aut diſparibus, aut ſeranis, aut dextris, aut ſiniſtris. Monodio unam tibiam inflabant, ſynodio utranque. dextræ ſua grauitate ſeriem, dictionemque Comœdiæ pronũtiabant: ſiniſtræ & ſeranæ acuminis leuitate iocos oſtendebant: utriſque miſtos grauitate iocos denuntiabant.

Foramine pauco.) Quatuor enim à principio fuerant: aucto eorum numero creuit uox tibiæ: de cuius foraminibus uicinis acutus ſonus emittitur: de lónginquis uerò & termino proximis, grauior: item acutior per patentiora foramina, grauior per anguſta. & utriuſque cauſſæ ratio una: quia ſpiritus ubi incipit, fortior eſt; defectior, ubi deſinit.

Vincta.) Compacta.

AEmula.) Magnitudine uocis.

Tenuis.) Ad ornatum.

Adſpirare.) Capere ut ſonaret.

Sedilia.) Caueam.

Spiſſa.) Plena ſpectatoribus.

Quo.) Flatu.

Numerabilis.) Id eſt, Rarus.

Victor.) Rhomulus pomœrium poſuit à foro Boario ubi æneũ tauri ſimulacbrũ erat, ut magnã Herculis aram complecteretur:

inde certis ſpatijs interiecti lapides per ima montis Palatini ad aram Conſi: mox ad curias ueteres, tum ad ſacellum Larum, forumq; Rhomanum. Capitolium non à Rhomulo, ſed à Tito Tatio additum: mox pro fortuna pomœriū auctum, nec niſi ijs qui protulerint imperium, terminos urbis propagare dabatur: non tamen Rhomani duces, quanquam magnis nationibus ſubactis uſurpauerunt: quod nunquam prouinciali, ſed Italico agro adquiſito mos proferre fuit. Lucius Sulla ultimus Rhomanorum ducum id fecit. Cæſar campum Martiū urbi addere cogitabat. Auguſtus deinde protulit: quem imitatus Claudius nouos urbi terminos poſuit. Marcus Varro libro antiquitatum duodeuigeſimo ſcriptum reliquit, Vectium augurem non ignobilem ſolitum dicere, ſi ita eſſet ut tradebant hiſtorici de Rhomuli in urbe condenda augurijs ac duodecim uulturibus: quoniam centum uiginti annos præterijſſet incolumis populus Rhomanus, ad mille & ducētos peruenturum.

Extendere.) Augere imperium.

Placari genius.) Genio maiores noſtri uinô, nôn hoſtijs faciebant natali die. unde illud,

Funde merum genio.

Id autem ea fiebat cauſſa, ne die qua ipſi lucem accepiſſent, alijs demerent. Genio facta neminem oportebat antè guſtare quàm eum qui fecerit. Eſt autem genius, cuius in tutela quiſque natus uiuit: dictus quòd nobiſcum ſit genitus, uel quòd ſtatim nos genitos ſuſcipiat & tueatur. Duplicem omnibus omnino genium nobis datum adfirmant ſapientes, quibuſdam etiam datum uidere ſuum geniū, ſed quos multiplices ornauerint uirtutes: hinc in Homeri carminibus non deos immortales credendum cum uiris fortibus colloquutos, nec adfuiſſe pugnantibus, ſed familiares genios cum ijſdem uerſatos, quorum adminiculis enituēre, Pythagoras, Socrates, Numa ſuperior, Scipio Aphricanus, Marius, Octauius Auguſtus, Brutus,

Brutus, Conſtantinus, Iulianusq́; imperatores.

Feſtis.) Statis, conſtitutis.

Impunè.) Sine legibus.

Placari.) Sacrificare.

Diurno.) Ad diem perducto.

Impunè.) Sine ulla lege ſumptuaria, quæ multiplex erat: plures enim leges ſumptuariæ latæ fuerunt, quæ ſumptum coercebant in cibis.

Quid enim ſaperet.) Rhomani mores per adcitam laſciuiã paulatim euerti cœperunt: hinc aucta tibia, auctæ fides, auctum loquendi genus, menſuráque theatri moles poſita: nam antea ſubitarijs gradibus & ſcena in tempus ſtructa ludi edebantur: quin & uetuſtiora ſi repetas, ſtantem populum inuenias ſpectauiſſe. Eò deinde luxus uentũ eſt, ut proceres Rhomani in ſcena polluerẽtur.

Saperet.) Quur non corrumperetur.

Libérque labor.) Tutus ab omni bello.

Vagus.) Tibicen.

Sic.) Ex hac luxuria.

Seueris.) Grauibus.

Fidibus.) Præter tibias: & fides maiorem uocem cœpẽre. Antè tres chordæ erant, pòſt ſeptem, deinde decem: quoniam tot ſunt humanæ harmoniæ uarietates. Lacedæmonij, è Timothei fidibus neruos demi iuſſerunt: quòd plures quàm ſeptem haberent.

Præceps.) Facta ob luxuriam.

Sententia.) Philoſophia.

Diuina futuri.) Per quam poßimus futura conijcere.

Delphis.) Obſcuriora ſunt dicta eorum philoſophorum reſpõſis Delphicis & Apollinis.

ACRON.

Tibia nõ ut nunc orichalco.) Docet qua cauſſa tempore mul-

ta mutata. Tibia enim antè non erat ita ornata: & neque tam multis foraminibus tubæ æmula. Modò uerò *&* ornata eſt, *& tã multa habet foramina, ut ſonet quemadmodũ tuba.* Oſtendit *luxuriam recentem & ambitionem natam eſſe: antiquitatem uerò ſeueram fuiſſe. nam prius tibia non erat ambitioſa, nec multis diſtincta foraminibus.* Varro *ait ad* Marcellum *de lingua Latina, quatuor foraminum fuiſſe tibias apud antiquos.* Et *ſeipſum in templo* Marſiæ *uidiſſe tibias quatuor foraminum.* Quare *quaterna foramina antiquæ tibiæ habuerunt.* Alij *dicunt non plus quàm tria.*

Adſpirare, *& adeſſe choris erat utilis.*) *Id eſt, paucis ſpectantibus: ſufficiebat, inquit, breuis tibia ad ſedilia populi complenda, quæ eo tempore adhuc non erant ſpiſſa atque denſa.*

Atque Nondum *ſpiſſa.*) Nondũ *erat utilis tibia ad ſedilia populi complenda: id eſt, complere flatu ſuo ſpiſſa theatra uel aures omnium ſpectatorum, adeò erat tenuis: & ſonus eius uix audiebatur per totam ſcenam.*

Quò *ſanè.*) *Id eſt, ad ſedilia explenda: id eſt, ad theatrum pauci conueniebant.*

Numerabilis.) Paruus: *quia numerari poterat.*

Poſtquam *cœpit agros extendere.*) *Id eſt, poſtquam cœperũt homines ita epulari, uelut in feſtis diebus: & poſtquam cœperunt impunè uti conuiuijs, quaſi ſacris cœnis, creuit luxuria.*

Placari *genius.*) Deeſt (*cœpit*) *poſtquam cœperunt naturali deo ſacrificare.*

Feſtis.) Quaſi *feſtis.*

Impunè.) *Id eſt, non contradicente lege aut moribus.*

Acceſſit *numeriſq;, modiſq; licentia maior.*) Quia *antè tres erant chordæ, pòſt ſeptem factæ ſunt, deinde decem.*

Indoctus, quid enim.) Poſtquam *cœpit eſſe indoctus populus,*

ſine

ſine differentia cœperũt eſſe omnia: & hac de cauſſa delicias inuenerunt. Tibicines *uerò ut populus uoluptatibus teneretur.* Con*fuſus autem eſt mixtus.* Dicit *autem cauſſam per quam creuit licẽtia: propter imperitiam populi: & quia nulla erat differentia inter bonos & malos.*

Liberque laborum Ruſticus.) Liber tam à ciuili bello, quàm ab extraneo.

Sic.) *Taliter: poſtquam creuit populus & ſuperſtitio eius.*

Motúmque & luxuriã addidit arti.) Geſtum corporis & uoluptatem propter multitudinem foraminum & tibiarũ ſupra modum aucta eſt magnitudo.

Traxitque uagus per pulpita ueſtem.) Propter geſtum uagus; quia nõ in uno loco, nec in uno modo tibicen, ſed uariè huc atque illuc ſeſe circumfert.

Per pulpita.) Per tabulas ſcenæ.

Sic etiam fidibus uoces creuere ſeueris.) Soni, modi inſolentiores, ſiue numeri. nam prius tetrachordi erant citharœdi. Anteà enim lyra ſeptem chordas habuit tantùm: poſtea excogitata eſt cithara. Siue aliter (creuere). Cithara enim monochordos fuit: deinde paulatim dextra læuáque addentes ponebant. Tragœdijs ſatyra dicitur annata, in quibus, ſalua maieſtate grauitatis, iocos exercebant ſecundum Cratini inſtitutionem. Is enim primus Athenis Dionyſia dum eſſent, ſatyricam fabulam induxit. Alia autem ſatyra eſt illa mordax: ut Lucilij, Perſij, Iuuenalis. Hæ autem fabulæ ſatyricæ dicuntur, ut Tragicæ & Comicæ. Tulit.) Protulit.

Eloquium inſolitum.) Inſolitum eloquiũ: id eſt, nouam eloquentiam: hoc eſt, inflatam & non propriam. Sic & facundia elapſa eſt in loquacitatẽ & facta uitioſa: tũc enim cœperũt facũdè eloqui, & amplius ſolito. Facũdia præceps, eſt iucũda eloquẽtia. Vnde fa-

*cũdus ſatu iucũdus.Sed facũdia præceps,eſt quæ cũ ingẽti impetu fertur.*Eloquentia,*quanquã antea neceſſaria erat & utilis,circa promiſſionem futurorum cœpit furibundæ &* Delphicæ *ſimilis eſſe, amiſſa moderatione.*

Vtiliúmque ſagax.) *Id eſt,inuentrix,gnara & diuina futuri:ſicut philoſophia,quæ ita futura præuidet ſicut diuinatio.*

Sortilegis.) *Sortes dantibus,per quas futura noſcuntur.*

Non *diſcrepuit ſententia* Delphis.) *Id eſt,quæ antea utilis erat,talia cœpit dicere, qualia in templo* Apollinis *dicuntur.*

PORPHYRIO.

Tibia non ut nunc orichalco uinctâ, tubæque AEmula:*ſed tenuis.) Colligit priore tempore,certiore lege ſcriptas eſſe fabulas, quam hoc ſeculo.* Nam *nec tibia quæ interijt, tam pretioſa erat: neque tam magna quam nunc eſt,quæ orichalco ornatur,quod ſimillimum bracteæ aureæ eſt.*

Simplexque *foramine paruo.) Terna enim tantũmodo habuit antiqua tibia.*

Sic priſcæ motúmque & luxuriam addidit arti.) Motum *nunc geſtum dicit.*

Sic etiam fidibus uoces creuere ſeueris.) Antè *enim ſeptem chordas habebat:excogitata poſtea cithara eſt.*

Et *tulit eloquium inſolitum facundia præceps.)* V*ſus,eſt dicere quæ præcepit eloquentia.*

Vtiliúmque *ſagax rerum,& diuina futuri Sortilegis non diſcrepuit ſententia* Delphis.) Antè *enim ſapientes loquebãtur,& illorum præceptum pro reſponſo erat, ut,* τῶν ἑπτά. Et *multa quæ in templo* Apollinis Delphici *ſcripta ſunt,& ſeptem ſapientum præcepta,ſententiam dixit,ut apud* Græcos.

GLAREANVS.

Tibia non ut nunc orichalco.) Quid *tuba ſit,apud neminẽ puto*

to

to ignotum, ex illo potiſſimùm Ennij: *At tuba terribili ſonitu tara tantara dixit. Quid autem tibia ſit eius æmula, non item clarum eſt. Ego phthongorum, non foraminum multitudine intelligo. Neque enim tuba foramina habet. Si quis etiam de magnitudine aut ſonitus uehementia putet intelligi, non admodum repugno. Quanquam diuerſa hodie ut olim tibiarum genera in uſu habentur, quædam ſupernè inflantur, decem foraminibus antè & pôſt, connumerato eo etiã ubi exit flatus. Sed & hæ duplices, quædã ſimpliciter ſupernè inflantur in latum porrecto foramine, mitem reddẽtes ſonum: quædam lingulis prominẽtibus, duabus uelut pennis, quæ ori imponuntur, atque hæc proximè ad tubam, clamoſum ſonitum reddunt: Quædam ſupernè inflantur foramine anguſto ac rotundo, infernè ſex aut ſeptẽ foraminibus. Sed duræ inflationis eſt hæc tibia, clamoſa, & à longo gratior ſpatio. Sunt etiam tibiæ quæ trãſuersè inflãtur, quas ego puto fiſtulas dici, ut hodie in bellis Germania utitur, &* Heluetij: *quidam Germani* Heluetias *uulgo uocant.* Verùm *quotuſquiſque hodie eſt qui inter fiſtulam ac tibiam diſcrimen ullũ norit, aut apud* Græcos *inter* αὐλὸν καὶ σύριγγα? Et *quod* Plin. *lib. 7. cap. 56. inquit, Fiſtulam* Pan, *Monaulã* Mercurius, *Obliquã tibiã* Midas *in* Phrygia, *Geminas tibias* Marſias *in eadẽ gẽte inuenit: apud me nondũ ita clarũ eſt, ut nihil hæſitẽ ſi quis ex me differẽtiã noſtra ætate ſcire uelit: ut taceã de præcẽtorijs, geminis, uaſtis, miluinis, thurarijs, ſimplicibus,* Græcè *monaulis,* AEgyptijs, *Serranis, Gingrijs, Lydis, & ſi quæ aliæ à gentibus nomina habent, de quibus paſſim multi ſcribunt, ſed pauci formas explicãt.* Sed *illud (oricbalco) cõmentatores in uarias traxit ſentẽtias.* Porphyrion *ſimillimũ bracteæ aureæ putat, qua fiſtula ornetur: quod ſimilius uero puto, quàm quod* Badius *inſtrumentum facit ex orichalco.* Acron *etiam ex* Varrone *oſtendit tibiã olim quatuor fuiſſe foraminum.* Gallia *hodie talibus utitur: & quædam* Italiæ *partes,*

tes, tribus infernè, & uno ſupernè. Sed de his ſatis. Eſt item (uincta) à uincio legendum: non (iuncta) à iungo.

Nondum ſpiſſa nimis complere ſedilia flatu.) *Illud (nondum) Acron coniungit ad (utilis) hoc ſenſu, Nondum erat utilis tibia ad ſedilia populi complenda: quum* Horatius *ad (ſpiſſa) retulerit hoc ſenſu: Tibia illa tenuis & ſimplex foramine pauco utilis erat ad complenda ſedilia nondum ſpiſſa nimis.*

Indoctus quid enim ſaperet, liberque laborum.) *Poſtquam cœpit eſſe indoctus populus (idem inquit) ſine differentia cœperunt eſſe omnia. Fortaſſe (doctus) legendum. Nam alioqui nō intelligo. Sequentia etiam uerba de tibicinibus, mutila ſunt. Et quod, liber, inquit, tam à ciuili bello, quàm ab extraneo, mihi diſplicet: placet autem quod Badius ait, liber laborum: id eſt, paulò antè ſolutus à labore.*

Sic etiam fidibus uoces creuere ſeueris.) *Acron hoc loco, neque ſonum à modo aut numero rectè ſeparatum intellexit: quum ſoni ſint phthōgi: modi uerò tropi, quos noſtra ætas tonos uocat. Numeri uerò, ſonorum metra. Inter lyram uerò & citharā innuit diſcrimen, ſed obſcurè. Quū lyra trichordos tetrachordóſque frequenter, noſtra ætate etiā hexachordos inſtituatur: Cithara uerò uigintiquatuor chordis ferè. Illud porrò quod ait citharam olim fuiſſe monochordon, nuſquam antea legi, nec puto eſſe uerum. Monochordon uerò inſtrumentum, etiamnum hodie frequens uiſitur.*

Carmine qui Tragico uilē certauit ob hircū,
Mox etiam agreſtes ſatyros nudauit, & aſper
Incolumi grauitate iocum tentauit: eo quòd
Illecebris erat & grata nouitate morandus
Spectator, functuſq; ſacris, & potus, & exlex.

Verum

Verùm ita riſores, ita commendare dicaces
Conueniet ſatyros, ita vertere ſeria ludo:
Ne, quicunq; deus, quicunq; adhibebit heros,
Regali conſpectus in auro nuper, & oſtro,
Migret in obſcuras humili ſermone tabernas:
Aut dum vitat humũ, nubeis, & inania captet
Effutire leueis indigna Tragœdia verſus:
Vt feſtis matrona moueri iuſſa diebus,
Intererit ſatyris paulùm pudibunda proteruis.

IANVS.

Ob hircum.) Ob nomen Tragœdiæ & uetuſtum morem. nam olim tragicis authoribus τράγος, id eſt, hircus præmium cantus proponebatur: binc Tragœdiæ Libero patri dicatæ.

Mox.) Deinde quum uidit Tragœdiam non placere, nec iocos habere.

Agreſtes ſatyros.) Vetuſtißimæ ſatyræ genus ſola carminum uarietate miſtum erat, unde ſibi nomen ſumpſit. eam primùm Tragici poetæ induxerunt, ubi liceret licentius laſciuire, nec, ut putãt multi, ex luctu in gaudium finiebat, ſed perpetuum riſum eleganti, ſcenicoq; modo habebat, ut apud Euripidem Hercules emptus à Syleo, uti uillicus et ſeruus mittitur in agrum ad uineam fodiendam: ille magnis uiribus ſumpto ligone, uites eradicat, easq; comburendas in uillam humeris comportat: quum ueſcitur, panes ingentes frangit, ingentem bouem mactat, fores cellæ uinariæ diruit, eásque pro menſa parat: optimum doliorum delinit: alterum ſeruum qui agro præeſt, toruum aſpiciẽs, iubet ocyus poma ad ſe ex arboribus adferre: deniq; conſurgens uicinum flumen in habitationem introducit, quòd cuncta deleuit. Varro Menippum imitatus, ſatyras ſcripſit. Quum in theatro agebantur ſatyræ, ſcena ornabatur

ornabatur arboribus,ſpeluncis, montibus, reliquisq́; agreſtibus rebus.nam in Tr*agœdijs,columnis,& faſtigijs,ſignis,regalibusq́; ornamentis: in comœdijs,priuatis ædificijs,& mœnianis, proſpectibusq́; feneſtras habentibus,ad communium ædificiorum imitationem ſcena inſtruebatur.*

Nudauit) Adperuit;*quòd in ſatyra multa fiunt liberè,& dicuntur liberius.*

Agreſtes.) *Erant enim perſonæ quædam ſatyricæ, ut* Silenus *& Satyrus,tum canus,tum barbatus.* Dionyſius *ludos editos ſcribit* Rhomæ, *in quorum pompa chori ſatyriſtarum in.* Silenorum *ſpeciem agerentur ornatu & amictu ſatyrico.*

Nudauit.) Nudos introduxit.

Satyros) Satyram *ſcripſit fabulam.*

Tentauit iocum.) Satyram.

Grauitate.) *Tum carmine,tum perſonis , ſalua* Tragœdia, *iocos ſcripſit.*

Spectator.) *Populus qui conueniebat ad ludos.*

Illecebris.) Nugis,iocis.

Nouitate.) *Noua omnia habent gratiam.*

Functúſque ſacris.) *Qui iam ſacrificauerat.*

Exlex.) *Quem nulla lege potes regere :id eſt, qui ſacris & rei ſeriæ operam dedit,iam cupit uoluptati genioq́; indulgere.*

Verùm.) *Quum dixiſſet ſatyram ſumpſiſſe initium à* Tragœdia,*dat legem quatenus,& quouſque diſcedēdum ſit à grauitate.*

Commendare.) *Laudare,& ſcriptos dare.*

Riſores.) *Quòd ſatyri leues ſint & rideant,ſerijs iocos mistos habeant.*

Dicaces.) *Qui malignis ſalibus hunc & illum laceſſunt, mordent & latrant.*

Seria.) Tragœdiam.

Ludo.)

Ludo.) Id eſt, ſatyra: id eſt, introducere eaſdem perſonas in Tragœdia, quas in ſatyra.

Deus.) Vt Silenus, Bacchus, Pan, et ſemidei heroes, ut Hercules.

Regali auro nuper.) In Tragœdia.

Obſcuras tabernas.) In Comœdiam. Tabernariæ fabulæ diceban tur apud Rhomanos, humilitate perſonarum & argumentorum ſimilitudine Comœdijs pares: dictæ quòd priuatæ domus in qua ſcena figebatur, tabulis tegerentur.

Nubeis & inania.) Id eſt, des perſonam tragicam in Comœdia.

Humum.) Id eſt, Comœdiam.

Effutire.) Ineptè & imprudenter emittere ſignificat. Marcus Varro, Euax nihil ſignificare ait, ſed effutitium eſſe uerbum quoddam. Cicero Tuſculanarum quinto, Nec hoc ſic agitur, ut ex tempore quaſi effutire uideatur. unde Plautus in Truculento futatim dixit, id eſt, imprudenter & inconſultè.

Leueis.) Vt puta ex Iambis omnibus, qui culpantur in Tragœdijs. Incitantur autem Tragœdiæ Spondaico carmine. unde M. Tullius Pacuuij carmina in Tragœdia, quæ Teucer inſcribitur, ſpondealia adpellauit.

Moueri feſtis.) Comparatio ſumpta à matrona, quæ ita corpus mouet ut grauitatē ſeruet. Matronis ſaltare quibuſdā diebus apud Rhomanos licitū fuiſſe illud indicat Salluſtianum, Pſallere, ſaltare elegātius, quàm neceſſe eſt probæ. Erat matronis ſaltandi cura, ſed non curioſa uſq; ad artis perfectionem: unde eſt illud Horatij,

Doceri motus gaudet ionicos matura uirgo.

Extant Scipionis uerba, qui queritur in ludum hiſtrionum conueni re pueros uirginesq; ingenuos, ut in uno ludo quingentos ſe uidiſſe teſtetur. Saltationem autem Rhomanis fuiſſe non indecorā, uel ſolus exemplo eſt Appius Claudius, qui ſalius uſque ad ſenectutē fuit, & pro gloria habuit, quòd inter collegas optimè ſaltitaret.

Scipio

Scipio Africanus triumphale corpus ſuum mouebat ad numeros: quin & Marci Tullij ætate inter Gabinium Ciceronis inimicum, & Marcum Cæcilium Metellum, & Licinium Craſſum diuitis filium magna contentio fuit, quiſnam melius ſaltaret. Orta eſt ſaltatio ab illis temporibus heroicis, & à Socrate & Platone Chryſippóque probata, à Lacedæmonijs celebrata tanquam ad bella utilis: à Rhomanis eſt in ipſis ſacris uſurpata.

Moueri.) *Id eſt, ita ſaltet ut à grauitate non diſcedat. Ita ſatyra à Tragœdia non diſcedet omnino, quæ eius eſt filia.*

ACRON.

Carmine qui Tragico.) *Docet quomodo mutata eſt diſciplina poetarum: nam primus Theſpis Tragœdiam ſcripſit.*

Vilem certauit ob hircum.) *Hircus fuit præmium Tragœdo. Vnde & Tragœdia dicta eſt.* τράγος *enim Græcè, hircus adpellatur. Ille qui propter hircum ſcripſit tragica carmina: ipſe deſcripſit qualiter ſe habent agreſtes ſatyri.*

Mox etiam.) *Non multò pòſt ille aliquos carmine ſatyros induxit, qui nudi pergunt. Nam docet unde nata ſit ſatyra, ex Tragœdijs ſcilicet.*

Agreſtes.) *Seueros: quia uitia carpant. Satyros enim poſtea etiam ſatyra adiunxit Tragœdiæ. Nudauit autem, quòd liberius in ea dicantur, & fiant pleraque.*

Et aſper incolumi grauitate.) *Carmini ſimilis, et aſper Tragœdus, ita admiſcuit iocum Tragœdiæ, ut ſeueritatē ſeruaret incolumem: id eſt, quamuis eſſet aſper, ſic iocatus eſt Tragœdus per ſatyram, ut nō amitteret grauitatē. Aſper autem, ſeuerus. Et hoc ad habitū retulit: quia proterua quædā in ſatyris dicuntur, & fiunt.*

Eo quòd illecebris erat.) *Ideo admiſcuit Tragœdiæ ſatyram, ut per illecebras teneret ſpectatorē. Antea nō uoluptatis cauſſa inuenti ſunt ludi, ſed religionis: id eſt, ideo ſatyram admiſcuit*

Tragœdiæ,

Tragœdiæ, *quia ſpectator grata erat nouitate retinendus, qui ſpectator ueniebat poſt ſacrificia, iam pranſus, iam potatus. Illecebris autem, quia habet ſatyra illecebras, quæ iocum continet, & riſum mouet: auditor uolebat delectationes nouiter factas audire.*

Spectator.) *Populus uidelicet ad obſeruanda ſacrificia: aut feriatus, & omnia negligenter accipiens: ſecurus & ſine lege.*

Verùm ita riſores.) *Debet miſceri ſatyra Tragœdiæ, ut perſonis ſuum decus ſeruetur.*

Riſores.) *Satyri: aut quia riſum mouent, aut quia res rident humanas.*

Commendare.) *Scilicet ſpectatoribus. Omnia enim quæ dicuntur à poetis, ita debent dici, ut commendari uideantur: id eſt, libenter aſpiciantur. Dicaces autem, iocoſos & liberos ad dicendũ mordaces.*

Ita uertere ſeria ludo.) *Videlicet cum ſatyra Tragœdiam.*

Ne quicunque deus, quicunque adhibebitur heros.) *Subaudi, in carmine tuo, ô poeta. Ac ſi diceret, Ille qui debet ſcribere de dijs, uel de regibus, non debet eos uili carmine ſcribere.*

Conſpectus.) *Conſpicuus.*

Migret in obſcuras humili ſermone.) *Hoc decet, ut conſonantia dicamus.*

In obſcuras tabernas.) *Id eſt, in humilem modum: id eſt, non humiliter loquatur. Tabernas autem, humilia cubilia, ſiue caſas. Aut dum facis illum humilitatem uitantem, facias inter nubem cœlũmque uerſari.*

Effutire.) *Hic emittere. propriè autẽ effutire, eſt ineptè loqui. Illum autẽ Tragœdum poetam, quem nõ decent leuia, rarò ſatyrica ſcribere decet: & ſi ſcribit, tẽperare, & ſatyrorum procacitati ſatisfacere. Vt matrona feſtis diebus iuſſa ſaltare, cũ quadã ue-*

recundia

recundia moueri iubetur: ita ſatyra paululùm erubeſcere debet uſurpata autboritate.

Vt feſtis matrona moueri iuſſa diebus.) Sunt enim quædam ſa*cra quibus ſaltant matronæ,ſicut in ſacris* Matris deorum.

Preteruis.) Aut quia uitia notant: aut ſtudent riſui. Nā & ipſa Tragœdia paulùm pudibunda debet eſſe,quæ miſceatur ſatyris. Vel intererit paulùm,non paulùm pudibunda.

PORPHYRIO.

Carmine qui tragico uilem certauit ob hircum.) Circa hunc enim Tragœdiarum ſcriptores apud antiquos contendebant:& Tragœdia inde adpellata eſt.

Mox etiam agreſtes ſatyros nudauit.) Hoc eſt, ſatyrica cœperunt ſcribere: ut Pomponius Atlantem, uel Siſyphon uel Ariadnen.

Non ego inornata,& dominantia nomina ſolũ,
Verbáque Piſones ſatyrorum ſcriptor amabo:
Nec ſic enitar Tragico differre colori,
Vt nihil interſit Dauúſne loquatur,an audax
Pithias emuncto lucrata Simone talentum:
An cuſtos famulúſque dei Silenus alumni.
Ex noto fictum carmen ſequar,vt ſibi quiuis
Speret idem,ſudet multum,fruſtráque laboret
Auſus idem: tantum ſeries, iũcturáque pollet:
Tantum de medio ſumptis accedit honoris.
Syluis deducti caueant me iudice Fauni,
Ne velut innati triuiis,ac penè forenſes,
Aut nimiũ teneris iuuenentur verſibus vnquã:
Aut immunda crepent,ignominioſáque dicta.

Offēdunt enim, q̄bus eſt equus, & pater, et res:
Nec ſi quid fricti ciceris ꝓbat, & nucis emptor
AEquis accipiunt animis, donántve corona.

IANVS.

Non ego inornata.) Id eſt, non putabo me ſatyrographum probum, ſi ruſticis tantùm uerbis & procacibus proprijſque fuerim uſus: tantúmque diſceſſerim à Tragœdia, ut opus Comœdiæ ſimile ediderim: ſed ſi finxero aptos ſatyros ex rebus notis, id eſt, ex argumentis Tragœdiarum & Comœdiarum: quam rem, licet multi ſint putaturi facilem, nihilominus ſi adgredi uoluerint, ſudabunt multùm: & fortaſſe rei difficultate deterrebuntur.

Amabo.) Non ſectabor ut amatores.

Inornata.) Ruſtica, ſic adcita de ſyluis.

Verba dominantia.) Propria, non tranſlata, quæ nullo poßis alio uerbo melius exprimere, ne uerecundiæ ſubiaceant, ut,
Dic mihi ſimpliciter, comœdis & citharœdis
Fabula quid præſtet, carius ut futuant.

Tragico colori.) Characteri & perſonæ Tragicæ. id eſt, non tantùm à Tragœdia diſcedat, & in Comœdiam dilabatur.

Alumni.) Bacchi à ſe nutriti.

Noto.) Ex nota materia, ex notis rebus: neque magni faciam, ſi argumentum ſententiæque aliunde ſint quæſitæ, & notæ, dũmodo ordo & compoſitio polleat.

Sudet.) Ex labore.

Laboret.) Exagitetur, crucietur, oleum & operam perdat.

Pollet.) Sibi uendicat.

Series.) Ordo, diſpoſitio.

Iunctura.) Decens ſtructura uerborum, & connexio.

Sumptis.) Verbis, ſcilicet de medio: id eſt, de communi & no-

ta materia. Honoris.) *Gratiæ,uetuſtatis,& dignitatis.*

Syluis deducti.) Caueant,inquit,ſatyrā ſcribentes,ne Fauni in-troducti, qui ruſtici & ſyluestres eſſe debent, nimiùm loquantur eleganter & ciuiliter, laſciuiántque urbanè: quoniam ſpectato-res non eſſent laturi,ſed poetam exploderent.

Deducti.) Adciti in urbem & in theatrum & ſatyram.

Syluis.) E ſyluis:quòd ſyluicolæ. ſint ſatyri,uel ſyluis,è ſcena quæ arboribus ornabatur inſtar ſyluæ.

Me iudice.) Quantum ualeam iudicare.

In triuijs.) In quibus ſunt nugæ:& dicuntur urbani ioci.

Forenſes.) Qui in foro uerſantur:qui habēt iocos & mordacia dicta,ſcommata,& dicteria.

Iuuenentur.) Laſciuiant.

Teneris.) Delicioſis,mollibus,ſuauibus,delicatis.

Crepēt.) Diuus Hieronymus ait,quū Antonius iret ad Paulū eremitā,occurriſſe illi Faunū,qui magis frendebat quàm diceret.

Crepent.) Id eſt,loquentes crepitum edant.

Immunda.) Non propria,non Latina.

Ignominioſa.) Contumelioſa.

Equus.) Equeſtris ordo.

Pater.) Patritij.

Res.) Id eſt,cenſus:ut aſsidui foro adeſſent.Clodius legem tu-lit,ne cenſores quenquam equeſtri ordine equo priuarent,niſi ac-cuſatus fuiſſet:id eſt,omnes nobiles & diuites.

Offenduntur.) Quia plus habent iudicij.

Fricti ciceris.) In theatro uendebatur cicer & fricta nux,un-de Martialis,Vendit qui madidum cicer corona.

Frictum.) A frigo uerbum eſt, quod torreo ſignificat, & frango. Plautus in Bacchidibus, Tam frictum illum reddam, quàm frictū eſt cicer. & in Pœnulo,Papauer, triticum,& frictas

nuces. Pro emptore autem ciceris & nucis, accipitur plebs illa infima, quæ erat in gradibus inferioribus.

Etſi.) Etiam ſi laudat plebs, docti & ſeueri non probant & ingenioſi.

Probat.) Id eſt, ſi plebs plauſum dat.

ACRON.

Non ego inornata.) Non tantummodo ruſtica & propria uerba quæro in ſatyris, ſed etiam decus perſonarum.

Inornata.) Vt ruſtica & uilia, ut eſt dicere peſtilitatē: aut quæ Græci uocant, ἄκυρα.

Et dominantia nomina.) Propria ſignificantia. Dominantia enim nomina ſunt, ſi proprijs uocabulis nuncupātur, ut lubricoſa pagina. Hæc autem non adeò propria ſunt: ut, Virtus me fregit AEneæ: quid eſt niſi ipſe AEneas? Senſus, Ego, inquit, non ſola uerba amo, quando ſatyras ſcribo, quæ ſunt inornata ac dominantia, id eſt, paulò horridiora, et ipſis ſatyris congrua. Dominantia autem, quæ nouitate inflationis adſumpta ſua tantùm authoritate nitantur: ſed etiam ea quæ habent ornatum aliquem, & non omnino ſua authoritate excuſent rudem ſermonem.

Satyrorum.) Pro ſatyrographorum.

Nec ſic enitar Tragico differre colori.) Non tantum tentabo prologari à Tragico metro, ut in meis ſcriptis non diſertè interponam perſonas loquentes. Satyricam fabulam ſic ait oportere ſcribi, ut ſit inter ſeueritatem Tragœdiæ, & lenitatem Comœdiæ medio temperamento figurata: id eſt, non ſic uolo eſſe differentiā inter ſatyricum & tragicum, ut in moribus nulla ſit differentia, ut eodem modo ſeruet ætates ſatyricus, quemadmodum Tragicus: id eſt, nec ſic uolo diſcrepare ſatyram à Tragœdia, ut perſona non habeat decus ſuum.

Dauus.) Induxit hic comicā perſonā quū de ſatyris loqueretur.

Audax Pythias.) Quæ eſt auſa eludere dominum ſuum. non dicit de Pythia Terentiana, ſed apud Lucilium inducitur Tragœdiographum, ancilla per aſtutias accipere argentum à domino. nam fefellit dominum, & accepit ab eo argentum uel talentum. hæc eadem meretricula rapax Thais, quæ lucrum facit.

Emuncto.) Deluſo: ut, Emunxi ſenem argento.

An cuſtos.) Dicendo (cuſtos) grauiorem perſonam oſtendit.

Dei.) Liberi, quem ipſe nutriuit.

Ex noto fictum carmen ſequar.) Argumēta ſatyrica ex Tragœdijs notis confingam: id eſt, fingam carmen quod ex nota poſſit eſſe materia: id eſt, ita fingo carmen, & ita Comœdiam ex notis rebus, uti quiuis exiſtimet ſe imitari poſſe: laboret autem quum adgreſſus fuerit. Nam uirtutis eſt ita ſcribere Comœdiam, ut imitationi facilis uideatur, & exequutioni difficilis. Quis enim neſcit modum litigandi, quomodo obiurgat pater filium, adoleſcens iraſcitur meretrici, & alia huiuſmodi?

Auſus idem: tantum ſeries.) Ordo rerum, diuiſio operis. Ordo uerborum, œconomia, compoſitio uerborum: id eſt, tantum ualet ordo & compoſitio, ut eas difficile ſit imitari.

Tantum de medio ſumptis accedit honoris.) Id eſt, rebus quæ aptæ ſunt Comœdiæ. Nam de medio, hoc eſt, de noto ſumptæ ſcribuntur. Aut ſumptis de medio: id eſt, de his quæ nota ſunt ſenſibus ſeu uerbis, aut ex ſerie & iunctura uerborum.

Syluis deducti.) Aliud præceptum: aut iudicium noſtrum caueat: aut iudice me, id eſt, poetæ deducti ſyluis, timebunt iudicium noſtrum: ita ſum optimus iudex. Deducti autem ſyluis ideò dixit, quia ſolent poetæ diſcere in ſyluis & agere: hoc eſt, in Helicone, & in alijs ſimilibus locis. Timebunt ergò ne uideantur non uti poeticis uerbis, ne illos uituperem, quaſi utentes Forenſi oratione.

Ne

Ne uelut.) *Aliud præceptum:id eſt,non debere iocari in poemate,ut nati in triuijs uel in foro uideantur.* Hoc eſt, *habeat modum iocus eorum:id eſt,ne ſint nimiùm delicati,ſed habeat ſeueritatis aliquid carmen illorum.*

Aut immunda crepent.) Id eſt,non propria,nō Latina:ſed im*munda & ignominioſa* κατὰ τὸ αὐτό.Neceſſe eſt enim ut im*munda ignominiam trahant.*

Offenduntur enim,quibus eſt equus,& pater, & res.) Eque*ſtris ordinis dignitas:ſenatoria,unde patres conſcripti ſunt.* Res *autem aut cenſus & patrimonium:per hoc honeſtiores & docti.*

PORPHYRIO.

Non ego inornata,& dominantia nomina ſolùm.) Inornata *propriè ſignificantia.* Dominantia *nomina,quæ proprijs uocabulis nuncupantur,ut libri,capſa, pagina.* Hæc *autem non propria ſunt,ut uirtus me fregit* AEneæ:*id eſt,* AEneas.

Offenduntur enim,quibus eſt equus,& pater,& res.) Id eſt, *equites* Rhomani,*quibus honeſtus cenſus eſt, proprietate uerborum delectantur.*

GLAREANVS.

Verbaq; Piſones ſatyrorum ſcriptor amabo.) Satyrorum *pro ſatyrographorum idem exponit:quod ſi eſt,ego malim ſatyrorū pro ſatyrarum dictum intelligere:his enim antea ita intelligi poteſt à poeta poſitum:& ſcriptor ſatyrarum coniungere.* Alij ta*men uerba ſatyrorum connectunt.*

Syluis deducti caueant me iudice Fauni.) Vix *alibi tam ridicula dixit* Acron *atque hoc loco:ſed ab impoſtore aliqua adſuta puto.* Ideóque *non refellenda duximus.*

Syllaba lōga breui ſubiecta vocatur Iambus,
Pes citus:vnde etiam trimetris adcreſcere iuſſit
Nomen Iambeis,quum ſenos redderet ictus.

Primus ad extremū ſimilis ſibi: nō ita pridem,
Tardior vt paulò grauiórque veniret ad aures,
Spondeos ſtabiles in iura paterna recepit
Commodus, & patiens, non vt de ſede ſecunda
Cederet, aut quarta ſocialiter. hic & in Acci
Nobilibus trimetris adparet rarus, & Enni.
In ſcenam miſſos magno cum pōdere verſus,
Aut operæ celeris nimiùm, curáque carentis:
Aut ignoratæ premit artis crimine turpi.
Non quiuis videt immodulata poemata iudex.
Et data Rhomanis venia eſt indigna poetis.
Idcircóne vager, ſcribamq́ licenter? an omneis
Viſuros peccata putem mea, tutus, & intra
Spem veniæ cautus? vitaui denique culpam:
Non laudem merui. vos exemplaria Græca
Nocturna verſate manu, verſate diurna.
At veſtri proaui Plautinos & numeros, &
Laudauere ſaleis: nimiùm patienter vtrunque,
Ne dicam ſtultè mirati, ſi modo ego & vos
Scimus inurbanum lepido ſeponere dicto:
Legitimumq́ ſonum digitis callemus & aure.

IANVS.

Syllaba longa breui.) Fabulæ theatrales Iambico uerſu cōſtant, quòd ſit orationi ſimillimus: quoniā uerba melius in ſyllabas lōgas finiunt & cadunt. nec dici poteſt quàm aptiſſimus ſit Iambus in ijs quæ demiſſo ac humili ſermone dicuntur. Sed Iambicorum non eadē omniū eſt ratio: ſunt enim uel monometri, uel dimetri, uel trimetri, uel tetrametri. nam pētametros & exametros rariſſimè eſt inuenire,

inuenire: trimetris & tetrametris frequenter utuntur comici. Græcis magna cura Iambi fuit. Latini ueteris Comœdiæ ſcriptores ſequi uoluerunt: prologos, & primarū ſcenarum actus trimetris cōprehenderūt: deinde tetrametros ſubdiderunt: poſtea uariarunt. Vnde putauit antiquitas, Latinorum Comœdias longè plus habituras gratiæ, ſi infra trimetros conſtitiſſent.

Pes citus.) *Vnde præpes à Terentiano dictus. & Auſonius ualociorem Parthorum ſagittis uocat.*

Vnde.) *Ex qua celeritate.*

Trimetris.) *Licet enim ſenarius ſit uerſus, quòd ſex pedes capiat: tamen quia ter ſeritur, hinc trimetrus dicitur,*
Scandendo binos quòd pedes coniungimus.
idque ob Iambi ſit celeritatem.

Adcreſcere.) *Addere.*

Ictus.) *Sex pedes.*

Primus.) *Scilicet uerſus Iambicus.*

Similis.) *Quoniam omnes Iambi erant, alterius opis non egentes: id eſt, nullum admiſcens pedem niſi Iambum.*

Pridem.) *Paulò antè.*

Non.) *Vt cœpit uariari.*

Grauior.) *Vt moueret populum, ut ſua grauitate delectaret.*

Stabiles.) *Contra Iambi celeritatem.*

Aures.) *Spectatorum.*

Stabiles.) *Ponderoſos.*

In iura paterna.) *Id eſt, locis imparibus. nam impar numerus maribus attribuitur, par fœminis: impar ergò numerus mas, par fœmina nuncupatur. Arithmetici imparem numerum patris, & parem matris nomine uenerantur: unde monas ſolum numerorum ſeminarium, menſurarum, incrementorúmque cauſſa Iuppiter dicitur. licet cupidinem, concordiam, pietatem, amicitiam*

que alij uocent. Dias uerò Iuno perhibetur, quòd inter eam ac monadem prima coniunctio ſit, conſortiúmque conſimile. hinc coniunx & germana Iouis.

Recepit.) *Quum enim Iambicus uerſus nimis celer eſſet, placuit admiſceri ſpondeos, qui impetum illius cohiberent, ſed locis imparibus. ſuſcipit autem Iambicus pedes quinque, Iambum, Tribrachum, Anapæſtum, Dactylum, Spondeum, & ſolutiones eorum.*

Commodus.) *Qui libens admiſerit.*

Socialiter.) *Communiter & promiſcuè.*

Secunda ſede.) *Id eſt, locis paribus.*

Hic.) *Iambus commodus & patiens, qui ſpondeum admittat.*

Nobilibus.) *Notis, celebratis: ut apud Plautũ in Rudente, Qui ſe ſcelere fieri uolunt nobiles. & Cicero, crudelitatem Phalaridis nobilitatem dixit. ſic Terentius, nobile ſcortum adpellauit.*

Enni.) *Comici poetæ.*

Acci.) *Lucius Accius Tragœdiarum ſcriptor Marco Pacuuio iam ſene haud paruo iunior, iiſdem ædibus Rhomæ fabulam quum docuiſſent, Pacuuio octoginta annos nato, Accio triginta: quorum familiare colloquium Tarenti habitum celebratur, quũ durior acerbiórque Pacuuio uideretur Accius. Fuit & Accius poeta, qui Caio Iulio Cæſari in collegio poetarum uenienti non adſurrexerit: neque ob id ſuperbiæ aut temeritatis crimine notatus eſt.*

Sede ſecunda aut quarta.) *Vt loca paria ſibi cuſtodiret.*

In ſcenam miſſos.) *Licet, inquit, Iambicus Spondeos admittat: id tamen obſeruandum, ut ſciamus ſuis locis & temporibus collocare, ne nimis turgidos uerſus faciamus & graues, quod Spondei faciunt. non eſt ergò accelerandum, adhibenda cura & ſeruanda.*

Ars

Ars premit.) Bonus iudex & criticus: itē ſpectator in theatro taxat, adcuſat, ſuggillat.

Verſus.) Iambicos.

Magno cum pondere.) Id eſt, ponderoſos & turgidos.

Curæ.) In quo nulla ſit cura adhibita.

Operæ celeris nimiùm.) Quum nihil poetæ ſit perniciosius, quàm ex tempore carmina cudere. Dionyſius ad AElium Tuberonem, multos inquit incidere in uitium ex ignorantia, multos ex confidentia: quòd non putent ſe poſſe aut peccare, aut reprehendi. hos damnat Horatius.

Curæque carentis.) Id eſt, negligentis.

Turpi crimine.) Quid enim turpius quàm uelle id facere, cuius artem ignores.

Quiuis.) Criticus ſpectator grammaticus.

Immodulata.) Sine modulo, rhythmo, numero. pauci ſunt qui intelligant.

Data.) A pôpulo, à ſpectatoribus. Iudicum penuria errores non cognoſcuntur.

Indigna.) Quæ dari non debet.

Rhomanis.) Latinis, ex ignoratione auditorum.

Vager.) Ego ſcilicet qui præcepta do, qui ſum emūctæ naris, uager, id eſt, nulla lege ferar, quò me tempeſtas detulerit. An alludit ad rationem Iambici uerſus, ut nulla lege, modò Iambos, modò Spondeos inſerat: nec numerū animaduertat; & tantùm ſtudeat, ut ponderoſos uerſus faciat & ſonoros?

Idcirco.) Quòd uenia detur.

Scribam licēter.) Vtar data uenia Rhomanis poetis, ſine arte.

Tutus.) Qui abſtinebo ne peccem. neque enim ſatis eſt à uitio abſtinere, maius quoddam exigit poema. nam ſi nihil pecces, uitas culpam, non tamen mereris.

Intra

Scipio Africanus triumphale corpus ſuum mouebat ad numeros: quin & Marci Tullij ætate inter Gabinium Ciceronis inimicum, & Marcum Cæcilium Metellum,& Licinium Craſſum diuitis filium magna contentio fuit,quiſnam melius ſaltaret.Orta eſt ſaltatio ab illis temporibus heroicis,& à Socrate & Platone Chryſippóque probata,à Lacedæmonijs celebrata tanquam ad bella utilis: à Rhomanis eſt in ipſis ſacris uſurpata.

Moueri.) Id eſt,ita ſaltet ut à grauitate non diſcedat.Ita ſatyra à Tragœdia non diſcedet omnino,quæ eius eſt filia.

ACRON.

Carmine qui Tragico.) Docet quomodo mutata eſt diſciplina poetarum:nam primus Theſpis Tragœdiam ſcripſit.

Vilem certauit ob hircum.) Hircus fuit præmium Tragœdo. Vnde & Tragœdia dicta eſt. τράγος enim Græcè, hircus adpellatur. Ille qui propter hircum ſcripſit tragica carmina:ipſe deſcripſit qualiter ſe habent agreſtes ſatyri.

Mox etiam.) Non multò pòſt ille aliquos carmine ſatyros induxit,qui nudi pergunt.Nam docet unde nata ſit ſatyra, ex Tragœdijs ſcilicet.

Agreſtes.) Seueros:quia uitia carpant. Satyros enim poſtea etiam ſatyra adiunxit Tragœdiæ.Nudauit autem, quòd liberius in ea dicantur,& fiant pleraque.

Et aſper incolumi grauitate.) Carmini ſimilis,et aſper Tragœdus,ita admiſcuit iocum Tragœdiæ,ut ſeueritatē ſeruaret incolumem:id eſt,quamuis eſſet aſper,ſic iocatus eſt Tragœdus per ſatyram,ut nō amitteret grauitatē.Aſper autem,ſeuerus.Et hoc ad habitū retulit:quia proterua quædā in ſatyris dicuntur,& fiunt.

Eo quòd illecebris erat.) Ideo admiſcuit Tragœdiæ ſatyram, ut per illecebras teneret ſpectatorē. Antea nō uoluptatis cauſa inuenti ſunt ludi,ſed religionis: id eſt, ideo ſatyram admiſcuit

Tragœdiæ,

Tragœdiæ, quia ſpectator grata erat nouitate retinendus, qui ſpectator ueniebat poſt ſacrificia, iam pranſus, iam potatus. Illecebris autem, quia habet ſatyra illecebras, quæ iocum continet, & riſum mouet: auditor uolebat delectationes nouiter factas audire.

Spectator.) Populus uidelicet ad obſeruanda ſacrificia: aut feriatus, & omnia negligenter accipiens: ſecurus & ſine lege.

Verùm ita riſores.) Debet miſceri ſatyra Tragœdiæ, ut perſonis ſuum decus ſeruetur.

Riſores.) Satyri: aut quia riſum mouent, aut quia res rident humanas.

Commendare.) Scilicet ſpectatoribus. Omnia enim quæ dicuntur à poetis, ita debent dici, ut commendari uideantur: id eſt, libenter aſpiciantur. Dicaces autem, iocoſos & liberos ad dicendũ mordaces.

Ita uertere ſeria ludo.) Videlicet cum ſatyra Tragœdiam.

Ne quicunque deus, quicunque adhibebitur heros.) Subaudi, in carmine tuo, ô poeta. Ac ſi diceret, Ille qui debet ſcribere de dijs, uel de regibus, non debet eos uili carmine ſcribere.

Conſpectus.) Conſpicuus.

Migret in obſcuras humili ſermone.) Hoc decet, ut conſonantia dicamus.

In obſcuras tabernas.) Id eſt, in humilem modum: id eſt, non humiliter loquatur. Tabernas autem, humilia cubilia, ſiue caſas. Aut dum facis illum humilitatem uitantem, facias inter nubem cœlúmque uerſari.

Effutire.) Hic emittere. propriè autẽ effutire, eſt ineptè loqui. Illum autẽ Tragœdum poetam, quem nõ decent leuia, rarò ſatyrica ſcribere decet: & ſi ſcribit, tẽperare, & ſatyrorum procacitati ſatisfacere. Vt matrona feſtis diebus iuſſa ſaltare, cũ quadã ue-

recundia moueri iubetur: ita ſatyra paululùm erubeſcere debet uſurpata authoritate.

Vt feſtis matrona moueri iuſſa diebus.) Sunt enim quædam ſacra quibus ſaltant matronæ, ſicut in ſacris Matris deorum.

Proteruis.) Aut quia uitia notant: aut ſtudent riſui. Nã & ipſa Tragœdia paulùm pudibunda debet eſſe, quæ miſceatur ſatyris. Vel intererit paulùm, non paulùm pudibunda.

PORPHYRIO.

Carmine qui tragico uilem certauit ob hircum.) Circa hunc enim Tragœdiarum ſcriptores apud antiquos contendebant: & Tragœdia inde adpellata eſt.

Mox etiam agreſtes ſatyros nudauit.) Hoc eſt, ſatyrica cœperunt ſcribere: ut Pomponius Atlantem, uel Siſyphon uel Ariadnen.

Non ego inornata, & dominantia nomina ſolũ,
Verbáque Piſones ſatyrorum ſcriptor amabo:
Nec ſic enitar Tragico differre colori,
Vt nihil interſit Dauúſne loquatur, an audax
Pithias emuncto lucrata Simone talentum:
An cuſtos famulúſque dei Silenus alumni.
Ex noto fictum carmen ſequar, vt ſibi quiuis
Speret idem, ſudet multum, fruſtráque laboret
Auſus idem: tantum ſeries, iũcturáque pollet:
Tantum de medio ſumptis accedit honoris.
Syluis deducti caueant me iudice Fauni,
Ne velut innati triuiis, ac penè forenſes,
Aut nimiũ teneris iuuenentur verſibus vnquã:
Aut immunda crepent, ignominioſáque dicta.

Offen-

Offẽdunt enim, q̇bus eſt equus,& pater,et res:
Nec ſi quid fricti ciceris ꝓbat,& nucis emptor
AEquis accipiunt animis,donántve corona.

IANVS.

Non ego inornata.) Id eſt,non putabo me ſatyrographum probum,ſi ruſticis tantùm uerbis & procacibus proprijſque fuerim uſus: tantúmque diſceſſerim à Tragœdia,ut opus Comœdiæ ſimile ediderim:ſed ſi finxero aptos ſatyros ex rebus notis,id eſt,ex argumentis Tragœdiarum & Comœdiarum:quam rem,licet multi ſint putaturi facilem,nihilominus ſi adgredi uoluerint,ſudabunt multùm:& fortaſſe rei difficultate deterrebuntur.

Amabo.) Non ſectabor ut amatores.

Inornata.) Ruſtica,ſic adcita de ſyluis.

Verba dominantia.) Propria,non tranſlata,quæ nullo poſsis alio uerbo melius exprimere,ne uerecundiæ ſubiaceant.ut,

Dic mihi ſimpliciter,comœdis & citharœdis
Fabula quid præſtet,carius ut futuant.

Tragico colori.) Characteri & perſonæ Tragicæ.id eſt,non tantùm à Tragœdia diſcedat,& in Comœdiam dilabatur.

Alumni.) Bacchi à ſe nutriti.

Noto.) Ex nota materia,ex notis rebus:neque magni faciam, ſi argumentum ſententiæque aliunde ſint quæſitæ,& notæ,dũmodo ordo & compoſitio polleat.

Sudet.) Ex labore.

Laboret.) Exagitetur,crucietur,oleum & operam perdat.

Pollet.) Sibi uendicat.

Series.) Ordo,diſpoſitio.

Iunctura.) Decens ſtructura uerborum,& connexio.

Sumptis.) Verbis,ſcilicet de medio:id eſt,de communi & no-

ta materia. Honoris.) *Gratiæ,uetuſtatis,& dignitatis.*

Syluis deducti.) *Caueant,inquit,ſatyrā ſcribentes,ne* Fauni *introducti, qui ruſtici & ſylueſtres eſſe debent, nimiùm loquantur eleganter & ciuiliter, laſciuiántque urbanè: quoniam ſpectatores non eſſent laturi,ſed poetam exploderent.*

Deducti.) Adciti *in urbem & in theatrum & ſatyram.*

Syluis.) E *ſyluis:quòd ſyluicolæ. ſint ſatyri,uel ſyluis,è ſcena quæ arboribus ornabatur inſtar ſyluæ.*

Me iudice.) *Quantum ualeam iudicare.*

In triuijs.) *In quibus ſunt nugæ:& dicuntur urbani ioci.*

Forenſes.) *Qui in foro uerſantur:qui habēt iocos & mordacia dicta,ſcommata,& dicteria.*

Iuuenentur.) *Laſciuiant.*

Teneris.) *Delicioſis,mollibus,ſuauibus,delicatis.*

Crepēt.) *Diuus* Hieronymus *ait,quū* Antonius *iret ad* Paulū *eremitā,occurriſſe illi* Faunū,*qui magis frendebat quàm diceret.*

Crepent.) *Id eſt,loquentes crepitum edant.*

Immunda.) *Non propria,non* Latina.

Ignominioſa.) *Contumelioſa.*

Equus.) *Equeſtris ordo.*

Pater.) *Patritij.*

Res.) *Id eſt,cenſus:ut aſsidui foro adeſſent.*Clodius *legem tulit,ne cenſores quenquam equeſtri ordine equo priuarent,niſi adcuſatus fuiſſet:id eſt,omnes nobiles & diuites.*

Offenduntur.) *Quia plus habent iudicij.*

Fricti ciceris.) *In theatro uendebatur cicer & fricta nux,unde* Martialis, *Vendit qui madidum cicer corona.*

Frictum.) *A frigo uerbum eſt, quod torreo ſignificat, & frango.* Plautus *in* Bacchidibus, *Tam frictum illum reddam, quàm frictū eſt cicer. & in* Pœnulo, *Papauer, triticum, & frictas*

nuces. Prô emptore autem ciceris & nucis, accipitur plebs illa infima, quæ erat in gradibus inferioribus.

Etſi.) Etiam ſi laudat plebs, docti & ſeueri non probant & ingenioſi.

Probat.) Id eſt, ſi plebs plauſum dat.

ACRON.

Non ego inornata.) Non tantummodo ruſtica & propria uerba quæro in ſatyris, ſed etiam decus perſonarum.

Inornata.) Vt ruſtica & uilia, ut eſt dicere peſtilitatẽ: aut quæ Græci uocant, ἄκυρα.

Et dominantia nomina.) Propria ſignificantia. Dominantia enim nomina ſunt, ſi proprijs uocabulis nuncupãtur, ut lubricoſa pagina. Hæc autem non adeò propria ſunt: ut, Virtus me fregit AEneæ: quid eſt niſi ipſe AEneas? Senſus, Ego, inquit, non ſola uerba amo, quando ſatyras ſcribo, quæ ſunt inornata ac dominantia, id eſt, paulò horridiora, et ipſis ſatyris congrua. Dominantia autem, quæ nouitate inflationis adſumpta ſua tantùm authoritate nitantur: ſed etiam ea quæ habent ornatum aliquem, & non omnino ſua authoritate excuſent rudem ſermonem.

Satyrorum.) Pro ſatyrographorum.

Nec ſic enitar Tragico differre colori.) Non tantum tentabo prolõgari à Tragico metro, ut in meis ſcriptis non diſertè interponam perſonas loquentes. Satyricam fabulam ſic ait oportere ſcribi, ut ſit inter ſeueritatem Tragœdiæ, & lenitatem Comœdiæ medio temperamento figurata: id eſt, non ſic uolo eſſe differentiã inter ſatyricum & tragicum, ut in moribus nulla ſit differentia, ut eodem modo ſeruet ætates ſatyricus, quemadmodum Tragicus: id eſt, nec ſic uolo diſcrepare ſatyram à Tragœdia, ut perſona non habeat decus ſuum.

Dauus.) Induxit hic comicã perſonã quũ de ſatyris loqueretur.

Audax Pythias.) *Quæ eſt auſa eludere dominum ſuum. non dicit de Pythia Terentiana,ſed apud Lucilium inducitur Tragœdiographum, ancilla per aſtutias accipere argentum à domino. nam feſellit dominum,& accepit ab eo argentum uel talentum. hæc eadem meretricula rapax Thais,quæ lucrum facit.*

Emuncto.) Deluſo:ut,Emunxi ſenem argento.

An cuſtos.) Dicendo(*cuſtos*) *grauiorem perſonam oſtendit.*

Dei.) Liberi,*quem ipſe nutriuit.*

Ex noto fictum carmen ſequar.) Argumēta *ſatyrica ex Tragœdijs notis confingam:id eſt,fingam carmen quod ex nota poſſit eſſe materia:id eſt,ita fingo carmen,& ita Comœdiam ex notis rebus,uti quiuis exiſtimet ſe imitari poſſe:laboret autem quum adgreſſus fuerit.*Nam *uirtutis eſt ita ſcribere Comœdiam, ut imitationi facilis uideatur, & exequutioni difficilis. Quis enim neſcit modum litigandi, quomodo obiurgat pater filium, adoleſcens iraſcitur meretrici,& alia huiuſmodi?*

Auſus idem:tantum ſeries.)Ordo *rerum,diuiſio operis.*Ordo *uerborum,œconomia,compoſitio uerborum:id eſt,tantum ualet ordo & compoſitio,ut eas difficile ſit imitari.*

Tantum de medio ſumptis accedit honoris.) Id *eſt,rebus quæ aptæ ſunt* Comœdiæ.Nam *de medio, hoc eſt, de noto ſumptæ ſcribuntur.*Aut *ſumptis de medio:id eſt,de his quæ nota ſunt ſenſibus ſeu uerbis,aut ex ſerie & iunctura uerborum.*

Syluis deducti.) Aliud *præceptum: aut iudicium noſtrum caueat: aut iudice me, id eſt, poetæ deducti ſyluis, timebunt iudicium noſtrum:ita ſum optimus iudex.* Deducti *autem ſyluis ideò dixit, quia ſolent poetæ diſcere in ſyluis & agere: hoc eſt, in* Helicone,& *in alijs ſimilibus locis.* Timebunt *ergò ne uideantur non uti poeticis uerbis,ne illos uituperem, quaſi utentes* Forenſi *oratione.*

Ne

Ne uelut.) Aliud *præceptum:id eſt,non debere iocari in poemate,ut nati in triuijs uel in foro uideantur.*Hoc eſt, *habeat modum iocus eorum:id eſt,ne ſint nimiùm delicati,ſed habeat ſeueritatis aliquid carmen illorum.*

Aut immunda crepent.) Id eſt,*non propria,nõ* Latina:*ſed immunda & ignominioſa* κατὰ τὸ αὐτό.*Neceſſe eſt enim ut immunda ignominiam trahant.*

Offenduntur enim,quibus eſt equus,& pater, & res.) Equeſtris ordinis dignitas:ſenatoria,unde patres conſcripti ſunt. Res *autem aut cenſus & patrimonium:per hoc honeſtiores & docti.*

PORPHYRIO.

Non ego inornata,& dominantia nomina ſolùm.) Inornata propriè ſignificantia.Dominantia nomina,quæ proprijs uocabulis nuncupantur,ut libri,capſa, pagina. H*æc autem non propria ſunt,ut uirtus me fregit* AEn*eæ:id eſt,* AE*neas.*

Offenduntur enim,quibus eſt equus,& pater,& res.) I*d eſt, equites* Rh*omani,quibus honeſtus cenſus eſt, proprietate uerborum delectantur.*

GLAREANVS.

Verbaq́; Piſ*ones ſatyrorum ſcriptor amabo.)* S*atyrorum pro ſatyrographorum idem exponit:quod ſi eſt,ego malim ſatyrorũ pro ſatyrarum dictum intelligere:his enim antea ita intelligi poteſt à poeta poſitum:& ſcriptor ſatyrarum coniungere.* Alij *tamen uerba ſatyrorum connectunt.*

Syluis deducti caueant me iudice F*auni.)* Vix *alibi tam ridicula dixit* Acron *atque hoc loco:ſed ab impoſtore aliqua adſuta puto. Ideóque non refellenda duximus.*

Syllaba lõga breui ſubiecta vocatur Iambus,
Pes citus: vnde etiam trimetris adcreſcere iuſſit
Nomen Iambeis, quum ſenos redderet ictus.

Primus ad extremũ ſimilis ſibi: nõ ita pridem,
Tardior vt paulò grauiórque veniret ad aures,
Spondeos ſtabiles in iura paterna recepit
Commodus,& patiens,non vt de ſede ſecunda
Cederet, aut quarta ſocialiter. hic & in Acci
Nobilibus trimetris adparet rarus,& Enni.
In ſcenam miſſos magno cum põdere verſus,
Aut operæ celeris nimiùm,curáque carentis:
Aut ignoratæ premit artis crimine turpi.
Non quiuis videt immodulata poemata iudex.
Et data Rhomanis venia eſt indigna poetis.
Idcircóne vager,ſcribamq́ licenter? an omneis
Viſuros peccata putem mea,tutus,& intra
Spem veniæ cautus? vitaui denique culpam:
Non laudem merui. vos exemplaria Græca
Nocturna verſate manu,verſate diurna.
At veſtri proaui Plautinos & numeros,&
Laudauere ſalcis: nimiùm patienter vtrunque,
Ne dicam ſtultè mirati,ſi modo ego & vos
Scimus inurbanum lepido ſeponere dicto:
Legitimumq́ ſonum digitis callemus & aure.

IANVS.

Syllaba longa breui.) Fabulæ theatrales Iambico uerſu cõſtant, quòd ſit orationi ſimillimus: quoniã uerba melius in ſyllabas lõgas finiunt & cadunt. nec dici poteſt quàm aptiſſimus ſit Iambus in ijs quæ demiſſo ac humili ſermone dicuntur. Sed Iambicorum non eadẽ omniũ eſt ratio: ſunt enim uel monometri,uel dimetri,uel tri metri,uel tetrametri. nam pẽtametros & exametros rariſſimè eſt inuenire,

Inuenire: trimetris & tetrametris frequenter utuntur comici. Græcis magna cura Iambi fuit. Latini ueteris Comœdiæ ſcriptores ſe qui uoluerunt: prologos, & primarũ ſcenarum actus trimetris cõprehenderũt: deinde tetrametros ſubdiderunt: poſtea uariarunt. Vnde putauit antiquitas, Latinorum Comœdias longè plus habituras gratiæ, ſi infra trimetros conſtitiſſent.

Pes citus.) Vnde *præpes à Terentiano dictus. & Auſonius uelociorem Parthorum ſagittis uocat.*

Vnde.) Ex *qua celeritate.*

Trimetris.) Licet *enim ſenarius ſit uerſus, quòd ſex pedes capiat: tamen quia ter ſeritur, hinc trimetrus dicitur,*
Scandendo binos quòd pedes coniungimus.
idque ob Iambi ſit celeritatem.

Adcreſcere.) Addere.

Ictus.) *Sex pedes.*

Primus.) Scilicet *uerſus Iambicus.*

Similis.) *Quoniam omnes Iambi erant, alterius opis non egentes: id eſt, nullum admiſcens pedem niſi Iambum.*

Pridem.) *Paulò antè.*

Non.) *Vt cœpit uariari.*

Grauior.) *Vt moueret populum, ut ſua grauitate delectaret.*

Stabiles.) *Contra Iambi celeritatem.*

Aures.) *Spectatorum.*

Stabiles.) *Ponderoſos.*

In iura paterna.) Id *eſt, locis imparibus. nam impar numerus maribus attribuitur, par fœminis: impar ergò numerus mas, par fœmina nuncupatur. Arithmetici imparem numerum patris, & parem matris nomine uenerantur: unde monas ſolum numerorum ſeminarium, menſurarum, incrementorúmque cauſſa Iuppiter dicitur. licet cupidinem, concordiam, pietatem, amicitiam*

Ars premit.) Bonus iudex *& criticus:itē ſpectator in theatro taxat,adcuſat,ſuggillat.*

Verſus.) Iambicos.

Magno cum pondere.) Id *eſt,ponderoſos & turgidos.*

Curæ.) In *quo nulla ſit cura adhibita.*

Operæ celeris nimiùm.) Q*uum nihil poetæ ſit pernicioſius, quàm ex tempore carmina cudere.*Dionyſius *ad* AElium Tubero*nem,multos inquit incidere in uitium ex ignorantia,multos ex confidentia:quòd non putent ſe poſſe aut peccare,aut reprehendi. hos damnat* Horatius.

Curæque carentis.) Id *eſt,negligentis.*

Turpi crimine.) Q*uid enim turpius quàm uelle id facere,cuius artem ignores.*

Q*uiuis.)* Criticus *ſpectator grammaticus.*

Immodulata.) Sine *modulo,rhythmo, numero. pauci ſunt qui intelligant.*

Data.) A *pòpulo,à ſpectatoribus.* Iudicum *penuria errores non cognoſcuntur.*

Indigna.) Q*uæ dari non debet.*

Rhomanis.) Latinis*,ex ignoratione auditorum.*

Vager.) Ego *ſcilicet qui præcepta do,qui ſum emūctæ naris, uager,id eſt,nulla lege ferar,quò me tempeſtas detulerit.* An *alludit ad rationem* Iambici *uerſus,ut nulla lege,modò* Iambos*, modò* Spondeos *inſerat: nec numerū animaduertat;& tantùm ſtudeat, ut ponderoſos uerſus faciat & ſonoros?*

Idcirco.) Q*uòd uenia detur.*

Scribam licēter.) Vtar *data uenia* Rhomanis *poetis,ſine arte.*

Tutus.) Q*ui abſtinebo ne peccem.neque enim ſatis eſt à uitio abſtinere,maius quoddam exigit poema.nam ſi nihil pecces,uitas culpam,non tamen mereris.*

Intra

Intra Spem ueniæ.) Sic *intra famam, cui contrarium eſt extra: quòd ultra opinionem omninóque perquàm multùm ſignificat.*

Veniæ.) Non *credens ueniæ promiſſæ.*

Exemplaria Græca.) Nam *Græci diligentius ſcripſerũt & doctius, præſertim Iambico uerſu.*

Verſate.) Id *eſt, eandem quam Græci adhibete diligentiam. neque enim ars præſtat omnia: diligentia opus eſt, quæ animi attentionem, curam, cognitionem, uigiliam, aſſiduitatem, laborémque complectitur.*

Nocturna & diurna.) Natura & *doctrina ſatis poſſunt, ſed ſtudio opus eſt. uigilandum ergò, nec expectandum ut alieno tantùm labore ſis diſertiſsimus. nullus unquam bonus poeta euadet, qui non diu noctúque ſtuduerit.* Alexander *ille* Macedo, *domitor* Orientis, *noctes ad officia habebat tripartitas, quietis, publicæ rei, & muſarum. ob eámque rem, lecto ſtratus ænea concha ſuppoſita, brachio extra cubile protento, pilam tenebat argenteam, ut quum neruorum rigorem ſopor laſſaſſet infuſus, lapſæ pilæ tinnitu ſomnum abrũperet.* Nos *quibus hæc cura eſt ſola, putamus poeticam adſequi, ſi noctes perpetes ſomno uinóque ſepulti, uigili tantùm naſo exegerimus.*

At ueſtri proaui Plautinos.) *Plauto uitio datur id qđ cũ cæteris Latinis eſt cõe, ut licet muſas credamus, ſi Latinè loq uelint, nõ alio quàm* Plautino *ſermone loquuturas: tamẽ eius Iãbus paulò laxior & liberior, et à* Venere *illa ſolis cõceſſa* Atticis *deſtituitur: tantũq; à Græcis comicis uincitur, quantũ ipſe Latinos ſupeminet omnes. ſed & illud eius proprium ferunt & genuinũ, ut nimis multos inſerat iocos: aliquãdo importunos, et mœſtis perſonis & temporibus datos. quin & quædam nimis abſtruſa, quæ à uetuſtiſsimis hiſtoricis ſint requirenda, inculcat. unde fit obſcurior multis in locis: ſæpéque apud eum nimis uocem tollit* Comœdia, *ut in* Tra-

gœdiam trãſiliat. poſtremò adcuſatur, quòd actorẽ ad pòpulũ facit loqui, quòdque perſonis in ſcenis exiſtentibus, aliam ex occulto nimis loquentem inducat, ut illa perſonarum expectatio indecora uideatur, nec ueriſimilis.

Proaui.) Quorum ætate floruit Plautus.

Saleis.) Salſum licet in conſuetudine pro ridiculo tantùm accipiamus, omne ſignificat quod inſulſum non eſt: eſtque quoddã ſimplex orationis cõdimentum. Cicero omne quod ſalſum ſit, ait eſſe Atticorum. hinc Catullus,

Nulla in tam magno corpore mica ſalis. *à quo Martialis,*
Nulláque mica ſalis. *ut pleraque omnia.*

Vtrunque.) Et numeros, quibus nimis licentioſus extra trimetros uagatur, & ſaleis à quibus abeſt Venus illa Attica.

Saleis.) Comœdia tum uerborum, tum rerum habet elegantiã. uerborum ſex modis: aut ex Homonymia, quam Latini æquiuocationem uocant, quum plura eodem uocabulo ſignificantur, ut illud Ductare, apud Plautũ, diuidere, peniculus, limare. ex Synonymia, quum idem diuerſis dicitur nominibus, ut, eo, accedo. ex loquacitate loquendiq; laſciuia, quam Græci ἀδολεσχίαν uocant, quũ quis eodem nomine ſæpius utitur. ut in Pœnulo, Quippini: & in Rudente, licet, & cenſeo. ex denominatione, quum proprio nomini aliquod extra feſtiuitatis gratia adijcitur, ut Mimax uocor Midas. & in Menechmis, Seu tu Cylindrus, ſeu Coriembus. ex diminutione: ut Socratidium. & in Sticho, Stephaniſcidium. ex mutatione: ut ex Cryſalo cruciſalum. Rerum uerò modi omnino duo, aut per deceptionem, ut quum in Muſtellaria credit Theuropides domum laruis infeſtari: & in Trinũmo, Philto agrũ putat eſſe infœliciſſimũ aut per ſimilitudinẽ, ut de Amphitryone in Menechmis.

Seponere.) Diuidere.

Inurbanum.) Vrbanitas, eſt ſermo arte & riſu quendã geſtum ex conſue-

ex conſuetudine doctorum oſtendens. cui contraria eſt ruſticitas. Demoſthenem urbanum fuiſſe dicunt, dicacem negant.

Lepido.) Id eſt, uenuſto, quod cum gratia quadam & Venere dicitur.

Sonum.) Modulum.

Digitis.) Credo ad illud alludere, quòd apud maiores noſtros ad manum cantabant hiſtriones. quæ res in uſu eſſe cœpit authore Liuio Andronico ſuorum carminum actore.

Dicto.) Id eſt, Scimus rationem facetiarum.

ACRON.

Vnde etiam trimetris.) Iambus citus uoluit ſex pedum uerſum trimetrum uocari, quum ſoleant poetæ metrum pedem unum uocare. Iambus uoluit duos Iambos metrum uocari propter ſuam celeritatem. Quæritur qur trimetri adpellantur, quum ſenos accipiant pedes: quoniam tanta eſt breuitas eorum, ut iunctura pedes binos accipiat.

Primus ad extremum ſimilis ſibi.) Ordo eſt hic, primus ſimilis ſibi: nunc autem non. nam adhibentur etiam nothi. Senſus autem hic eſt, primus Iambus aliquando uſque ad extremum erat ſimilis: id eſt, antea totum Iambicum metrum ex Iambis conſtabat: nunc adhibentur etiam nothi.

Tardior ut paulò.) Iambicum metrum ut paulò tardius reſonaret, imparibus locis ſuſcepit ſpondeum: nam antè ſoli Iambi ponebantur.

Spondeos ſtabiles.) Tardos: ad comparationem Iambi tardiores & cunctantiores.

In Acci Nobilibus trimetris.) Accius & Ennius legem metri in fabulis minimè ſeruauerunt. Nam quoſdam uerſus longiores habent.

In ſcenam miſſos magno cum pondere uerſus.) Sæpe uerſus, quamuis

quamuis magnum ſonantes reprehendit iudex,aut quaſi ſine cura factos,aut ſine arte:quia non ſufficit ſi magnum ſones,ſed debes etiam cum arte ſcribere & cura. Monet ne aut Tragœdia negligenter *ſcribatur,aut imperitè.* Multi,*inquit,uituperant uerſus miſſos in ſcenam aut celeres, aut imperitos.*

Aut *operæ.*) Id *eſt,negligentia, aut imperitia uituperatur in* Tragœdia.

Aut *ignoratæ premit artis crimine turpi.*) Quia *negligentia* Spondeos *non admiſcet,aut imperitia incongruis locis ponit.dicit ob* Spondeos Ennij *uerſus crimine premi.*

Et *data* Rhomanis *uenia eſt indigna.*) Id *eſt,non ſeruent legē carminum,ſi non iudicatur de erroribus poetarum.*Ideò *ergò ſcribam,non ſeruans poematis legem neque ordinem: quia uenia datur.*Videtur *autem* Ennium *carpere: quia* Rhomanus *poeta non debet petere ueniam.nam debet ſummus eſſe.*

Viſuros *peccata putem.*) An *quum putauero omnes uiſuros mea peccata,ero tutus?*

Vitaui *denique culpam.*) Quòd *ſi culpa careant uerſus,nunquid & laudem mereri poſſunt?* Data,*inquit, uenia culpam uito, non laudem promereor.*

Vos *exemplaria* Græca Nocturna *uerſate manu.*) Græci *enim optimè & cautè ſcripſerunt:eos legite, & ipſos ſequimini. nam* Latini,*moderati ſunt.*

At *ueſtri proaui* Plautinos,&c.) Plautum *dicit fruſtra probatum ab antiquis, cui & ſales & metri ſcientia defuit.* Vtrunque *autem laudauerunt,ne dicam temerè.*

Stultè.) Quem *non debuerunt tam patienter laudare:quia immoderatus eſt in metris & in iocis. oſtendit autem non rectè in omnibus antiquos poetas eſſe laudatos.*

Si *modo ego & uos* Scimus.) *Siquidem nos ſcimus decernere*

mala

mala à bonis. Hoc dicit *ſi auditores ſciunt audire,non debet poe*ta *immoderatus eſſe.*

Callemus.) *Scimus,nouimus.* Digitis *autem & aure:quia ſonus me*tri *pollicis ſtrepitu,& auris perceptione probari ſolet, unde &* Dactyli *pedes quidã dicti ſunt.& ipſi pedes adpellati ſunt:quo*niam *ſonum metrorum,pulſu pedis noſtri adiuuamus.*

PORPHYRIO.

Syllaba longa breui ſubiecta,uocatur Iambus.) His *enim ſylla*bis *conſtat. Vnde etian trimetris adcreſcere iuſsit nomen Iambeis.* Omnes *ucrſus* Tragici,*Iambici, trimetri adpellantur. Quæri au*tem *ſolet quur trimetri adpellentur,quum ſenos accipiunt pedes: quoniam ſcilicet tanta breuitas eſt pedum,ut iunctura binos com*plectatur *pedes.*

*Non ita pridem, Tardior ut paulò,grauiórque ueniret ad au*res,*Spondeos ſtabiles in iura paterna recepit Commodus.)* Apud *omnes enim antiquos uelox eſt,& raró Spondeum recipit: nunc* hoc *tempore inſerit.*

Non ut de ſede ſecunda Cederet,aut quarta.) Poteſt *ſine du*bio *uel primo loco,uel tertio,aut quinto inſeri Spondeus.Sed utiq;* ſecũdo *et quarto excludatur.His enim locis Iambus interponitur.*

Aut operæ celeris nimiùm,curáque carentis.) Eos *ſignificat qui Tragœdias actitant.*

Scimus inurbanum lepido ſeponere dicto.) Lepidum *eſt,uenu*ſtum *& ſuaue.*

Legitimúmque ſonum digito callemus & aure.) Id *eſt, metra digitis & aure ſentimus,probantes an conſonent.*

GLAREANVS.

Hic & in Acci Nobilibus trimetris.) Nobilibus, *quidam pu*tant *his nomen fuiſſe, quidam exponunt: tametſi nobiles apud plures exiſtimentur,ſintque in multa laude, ac celebritate.* Poteſt *etiam*

etiam ſieri ut σκόπτων hoc dicat,ut ſolet in alijs.uituperat enim eos,quòd Iambum raró habeant,quum hóc optimum Iambicum ſit carmen quòd plurimis incedit Iambis,ut docent grammatici.

In ſcenam miſſos magno cum pódere uerſus.) His in tribus uerſibus poeta quatuor reprehendit in Iambico carmine,*magnum ſonum,operæ celeritatem,ac negligentiam,denique imperitiam.* Et *in uerbo (premit) intelligendum Iambus , ut rectè Badius expoſuerat.Sed noſter adnotator hic aliò eum propè auertit,qui ſolita audacia pro præpoſitione (cum) legit (quod) colligitque ordinem à ſexto carmine hoc modo;* An iccirco uager , ſcribámque *licenter? an putem omnes uiſuros peccata mea,quòd id eſt,quia, non quiuis iudex,id eſt , quicunque uidet immodulata poemata, premit uerſus miſſos magno pondere in ſcenam crimine turpi operæ nimiùm celeris carentis cura.& ſupple iterum (quòd) id eſt, quia,data eſt indigna uenia* Rhomanis *poetis?* Hæc *ille ſeuerus adnotator.In quibus primum hoc ineptè adnectit ſuperioribus,an putem omnes uiſuros peccata mea;*Deinde *negationem (non) putat determinare etiam uerbum (premit) quod præcedit in priore uerſu,quod inauditum eſt* Latinis *auribus.*Ego *itaque nouam ſententiam ordior ab ipſo aduerbio (non) quaſi diceret ,* Iambus *omiſſus, quàm deturpet carmen,non ab omnibus iudicari rectè poteſt.* Et Latini *poetæ hac in re ut in alijs, multum licentiæ ſibi uſurparunt.* Ego *tamen ea de cauſſa nolim uagari,licétérque ſcribere:imò ita tutus,ac cautus intra ſpem ueniæ,ut omnes putem uiſuros peccata mea,proniore uidelicet natura in uituperationem delictorum,quàm in benefactorum laudem.*Quòd *ſi etiam culpam uitauero,nullam tamen laudem merear:cuius gratia potiſſimùm poemata componuntur.*Quapropter *ad* Græcorum *authorum exemplaria ultimò hortatur.* Hæc *pluribus uerbis,contra meum morem,egi , quòd* Acronis *commentarius hic nimiùm ineptit ,*

&

& Porphyrionis periit.

Ignotum Tragicæ genus inueniſſe camœnæ
Dicitur,& plauſtris vexiſſe poemata Theſpis:
Quæ canerēt,ageréntque perūcti fæcibus ora.
Poſt hunc perſonæ pallæque repertor honeſtæ
AEſchylus,& modicis inſtrauit pulpita tignis,
Et docuit,magnumq́; loqui,nitique cothurno.
Succeſſit vetus his Comœdia,non ſine multa
Laude,ſed in vitium libertas excidit,& vim-
Dignam lege regi.lex eſt accepta:chorúſque
Turpiter obticuit ſublato iure nocendi.
Nil intentatum noſtri liquêre poetæ,
Nec minimum meruere decus,veſtigia Græca
Auſi deſerere,& celebrare domeſtica facta.
Vel qui prætextas,vel qui docuere togatas.
Nec virtute foret,claríſve potentius armis,
Quàm lingua Latium,ſi non oſtenderet vnum
Quēque poetarum limæ labor,& mora.vos ô
Pōpilius ſanguis carmē reprehendite,quod nō
Multa dies,& multa litura coercuit,atque
Perfectum decies non caſtigauit ad vnguem.

IANVS.

Ignotum Tragicæ.) Tragœdia initium habuit à rebus diuinis, quum pro frugibus faciebant:hircúmque aris admouebant.dicabatur enim Libero patri,unde ſibi nomen ſumpſit,ni malimus à fæce dictum.Primùm actitari cœpit in Peloponneſo. Eius ortum Dorienſes ſibi adſcribſere.author eſt Ariſtoteles.

Theſpis.

Theſpis.) Theſpidi primùm refertur accepta, ſed ab AEſchy lo in lucem producta eſt, & fortior ualidiórque conſtituta: illis tēporibus quibus Rhomæ tribunos & ædiles ſibi plebs per ſeditionem creauit. Illuſtrauit autem illam potiſſimè Euripides oſor mulierum, tanti habitus, ut quum in Macedonia immiſſis ab AEmulo canibus dilaniatus eſſet, eius oſſa per legatos repeterēt Athenienſes: Macedones in pernegando perſtiterunt, putantes eius ſepulchro Macedoniam decorari. Rhomani primùm Liuio Andronico authore ſpectarunt.

Camœnæ.) Tragici carminis Tragœdiæ.

Vexiſſe.) Circumuectos Tragœdos circū egregias urbes Græciæ in curribus.

Canerent.) Quantum ad chorum.

Agerent.) Quantum ad mimos & hiſtriones in diuerbijs.

AEſchylus.) Quem Pythagoricum uocat Cicero, à quo ornati hiſtriones ueſtibus heroum & heroinarum. quem Plato nugari dicit, quòd in re leuicula ab Homero diſſentiat. Quū Athenis ob aduecta Theſei oſſa Tragicorum certamen in eiuſdem Theſei honorem inſtitutum eſſet, fabulámque Sophocles longè iunior dediſſet, uictus iudicum ſententia pronuntiatus, grauatè id ferens, in Siciliam quum deueniſſet, ibi paulò pòſt teſtudinis ictu moriens, prope Gelam ſepultus eſt. Ariſtoteles tradit Tragœdiam multifariè permutatam in eam faciem quæ nunc eſt, ab AEſchylo conſtitutam.

Perſonæ.) Ne ora eſſent fæcibus perūgēda. Apud Rhomanos primus Roſcius perſona uti inſtituit, quòd eſſet oculis peruerſiſsimis. Antea non perſonis utebantur, ſed galeris, ut qualitas coloris, indicium faceret ætatis. Ad quem uetuſtum ritum puto alludere Plautum, quum dat petaſum Soſiæ: ni malis, quòd peregrè aduenerit. omnes autem hiſtriones cogebantur in ſcena ponere

perſonam, præter Atellanos *,unde perſonati dicti & perſonatæ fabulæ.*

Pallæ Honeſtæ.) *Quæ honeſtis tantùm dari ſolita ſit.Eſt enim ueſtis muliebris ad ueſtigia uſque deducta.Syrmata etiam trahebant* Tragici.

Tignis *inſtrauit pulpita.)* Neque *enim antea certo loco agebantur fabulæ.*Primùm Agitharchus *Athenis* AEſchylo *docente* Tragœdiam *ſcenam fecit, & de ea commentarium reliquit.nam theatrum à* Dionyſio *inuectum ferunt.*

Modicis *tignis.)* Vel *ad ſcenarum exiguitatem alludit:uel id uult indicare,quòd* Latinorũ *pulpitum latius fuit, quàm* Græcorum *qui pulpitum,*λογεῖον *adpellant.*

Magnúmque *loqui.)* Propter *crebros* Spondeos,*quicquid ornamẽti* Sophiſtica *acceptũ refert* Gorgiæ Leontino,*hoc idẽ* AEſchylum Tragœdiæ *tribuiſſe palàm eſt.ueſtem enim addidit, pulpitũ,perſonas,nuntios,quibus & ſcenæ & proſcenio opus ſit.præterea uehemẽtiam in dicendo,paradoxos,ſpiritum,magniloquentiã,eloquutionẽ,tranſgreſſiones,adiectiones,uariáque ornatus genera,quibus* Tragœdia *potens magnificáque emanaret.*

Niti *cothurno.)* Ingentes *inducere perſonas,magnos timores incutere,exitus facere funeſtos,& de hiſtorica fide argumenta petere.*

Loqui.) *Id eſt,dedit uim uehementiámque:tranſgreſſionéſque ſumere conceſſit ſibi ipſe* AEſchylus.

Vetus Comœdia.) *Comœdia diu poſt* Tragœdiam *inuenta, & ipſa ruſticis primùm celebrata eſt in eorum conuenticulis,unde illi nomen impoſitum.* Antiquitus *ruſtici iniuriam à ciuibus paſſi,noctu in urbem uenientes quæ paſſi fuerant, recenſebant. quum inuentum placuiſſet,quòd uerecundia eius rei multi coercerentur,in urbem uocati dato loco eadem ipſa interdiu actitare* cœpe

cœperunt nemini parcẽtes. Suſarion primus prodijt, cuius Comœdiæ initium fuit, Spectatores aduertite, Suſarion hæc dicit. Turpes fœminæ, attamen ſine probro nullam eſt domum habitare. Quum potentum luxuria & uitium creuiſſet, interdictum eſt ne quid dicerent nominatim, ſed per ænigmata paſſa eſt notari principum potentia. unde in pauperes hoſpitesq; cœpere cauillari. hinc triceps facta Comœdia. Prima manifeſte reprehendens, in qua Ariſtophanes, Eupolis atque Cratinus. Media per ænigmata mordet, in qua Plato. Nouæ autem princeps Menander, quæ ab antiqua differt, tempore, lingua, metro, diſpoſitione. Tempore, quòd noua Alexandri magni ætate cœpit, antiqua bello Peloponneſiaco floruit. lingua, quòd hæc altior fuit & grauior, & illam purior dulciorq; Atticus ſermo commendat. metro, quòd noua plerunq; Iambico, altera multimodo utatur uerſu. diſpoſitione, quòd in noua chorus non interuenit, in illa frequẽtius. Rurſus antiqua inter ſe differt, quòd circa Suſarionis tempora perſonæ ſine ordine ueniebant. Cratinus conſtituit treis perſonas, eisq; decorem ordinis addidit. Ariſtophanes deinde omni expulſa antiquitate, maiorem ei tribuit ſplendorem. habuit autem Comœdia adpertos cauillos uſque ad Eupolidem, cuius caſu deterriti cæteri ab mordacitatibus abſtinuere. Is enim quum Baptas fabulam docuiſſet, Alcibiadémque taxaſſet, ab illo captus, ut qui exercitui præeſſet, in mare proiectus eſt. hoc inſuper addito conuicio, Eupolis qui in ſcena toties tinxiſti, nunc te ſalſis tingo lymphis.

His.) *Tragicis.*

Vetus.) *Archea dicta eſt: teſtis eſt Donatus.*

Sine multa Laude.) Magna enim commendatione in urbem accepta eſt, dum Athenienſium libertas fuit: quòd multùm moribus prodeſſet: quòd quiſque caueret, ne de ſe materiam daret.

Vetus.) Quantum ad nouam.

Libertas.) Taxandi,carpendi,mordendi nominatim.

In uitium.) Quod non ut antè,indignè facta: ſed quæ uellent ſuo arbitratu carperent,licentiáſque poteſtate abuterentur, & ex libidine læderent.

Lex eſt accepta.) Lata enim lege ſanxerunt Athenienſes,ne quiſquam crimen infamiæ nominatim in alterum ingereret: ſi læſiſſet,capite mulctaretur.

Accepta eſt lex.) Ad Rhomanum morem alludit.lex enim ubi probabatur ſuffragijs omnium,à tribunis accipi dicebatur.

Chorus.) In quo maledicentiæ gladius perſtringebatur.

Turpiter.) Quòd lege coercitus.

Iure.) Poteſtate,facultate data ab Athenienſibus.

Sublato.) Antiquato,aboleto.

Nocendi.) Taxandi,mordendi,lacerandi.

Noſtri.) Rhomani.

Intentatum.) Omnia ſunt auſi.nam Græcas fabulas Latinitati donarunt.

Veſtigia.) Quia qui imitatur,retrò cedit.auſi ſunt nouas,Latináſque excogitare fabulas.

Domeſtica.) Rhomana,ut ſcribere Brutũ,Tarquiniũ et ſimilia.

Facta.) Argumenta Latinorum.

Togatas) Togatæ omnes fabulæ adpellatæ,quæ argumẽto conſtarent Latino,aut palliatæ Græco. Prima earum ſpecies prætextatæ dicuntur Tragœdijs ſimiles.Secunda tabernariæ,quæ & togatæ uocãtur,Comœdijs ſimiles.Tertia Atellanæ ab Oſcis acceptæ,argumentis iocisq́; pares ſatyris, quas actitare nulla erat infamia,quæ & perſonatæ dicebantur.Quarta Planipes,quæ Mimus à Græcis:uel quòd planis, id eſt, nudis pedibus agatur: uel quòd implanare,iocularitèr decipere dixerunt ueteres. Planipedes Reciniatos à recinio quadrato ueſtimento uocauerunt. Sic & Rinthonicos,

Rintbonicos, quòd Rintbonem planum adpellauerunt. Latinæ autem omnes fabulæ per pauciores agebantur perſonas.

Nec uirtute.) Pro recepto enim eſt omni uirtutum genere cæteras nationes à Rhomanis uictas: ſoli Græci uidentur literis præſtare. quòd ſi alterum Ciceronem, uel illum diuturniorem fata condonaſſent, iam & illam Græcis palmam extorſeramus.

Armis.) Re bellica.

Limæ labor.) Non deeſt, inquit, Rhomanis ingenium, non ars, ſola carent cura. nec Græcis pares eſſe poſſunt, quòd non ſtudeant emendationi.

Limæ.) Emendationis.

Labor.) Vnde Ouidius,

Non tamen emendi labor hic, quàm ſcribere maior.

Mora.) Id eſt, ſi non offenderemur mora.

Pompilius ſanguis.) Diximus Calpurnios Piſones authorem generis Calpurnij Numæ Pompilij filium celebrare. Id te ne decipiat, fuiſſe Rhomæ Pompilios, qui Lenates ſunt dicti, quamuis alij eſſent Lanati.

Multa dies, et multa litura.) Nihil præclarum ne à natura quidem rerum citò effici poteſt. pulcherrimum quodque difficultatē habet propoſitam, maioraq́; animalia diutius parentum uiſceribus continentur. Stultum eſt & temerarium emittere, quod mox ſit reuocandum. omnia noſtra dum naſcuntur, placent: expectandum eſt quouſque calor ille ſcribendi refrixerit, ut tanquam aliena ſumamus in manus.

Multa litura.) Emendationis eſt detrahere, mutare, adijcere, tumentia premere, humilia extollere, luxuriantia ſtringere, reſoluta componere, exultantia coercere. Notum eſt illud de Virgilio, ſolitum eſſe ingenij recētes partus rudes facere & imperfectos: deinde tractando, colendoq́; reddere oris uultusq́; liniamenta.

Decies.) Crebro.

Ad unguem.) *Non placet de morſo ungue intelligas, ſed ad amußim potius, fabrè, graphicè, ut ne minima quidē pars tanquam in ſtatua ſit non expolita.*

ACRON.

Et plauſtris uexiſſe poema.) *Tam multa ſcripſiſſe, quæ poſſet plauſtris aduehere. Antè enim chori in plauſtris conſtituti circa uicos Tragœdias dicebant. & hoc ad chorum retulit, quoniam Tragœdiæ choros habebant.*

Pallæque repertor honeſtæ.) *Pulchræ, decoræ: quoniam palla non niſi honeſtis perſonis datur.*

Et modicis inſtrauit pulpita tignis.) *Oſtendit ſcenas non fuiſſe antea grandes.*

Non ſine multa.) *Quia nominatim adpellabantur principes ciuitatis à Comœdiographis, alij in honorem, alij in iniuriam.*

Sed in uitium.) *Licentiam habebant Satyrici mores cuiuſcunque ſcribere, antequā lex à ſenatu lata fuiſſet. Ergò in uituperationē chorus erupit, quòd libertas ſublata uituperare deſijt, uel poſtea uituperari cœpit ipſa Comœdia: quia liberè maledicebat & reprehendebat mores hominum. & hac de cauſſa lege prohibita eſt ὀνομαστοποιεῖν, quæ nominatim malè loquebatur: id eſt, male dicebat. Vetus autem dixit ad comparationem eius quæ poſtea inuenta eſt. uel uetus ideo, quia priuſquam iudicium incurrit & amiſit choros, Neoterica adpellata eſt, licet primùm inuenta, ſed poſt Tragœdias.*

Et uim dignam lege regi.) *In uiolentiam & iniquitatem. dum enim in Comœdijs ſuis aliquos carpunt, uim incurrunt. Antè uerò in Comœdijs liberè licebat lacerare: quod poſtea lege prohibitum eſt, quod factum eſt ſub Auguſto.*

Sublato iure nocendi.) *Lacerandi: quoniam ſublata eſt actoribus*

bus loquendi libertas.

Nil intẽtatũ noſtri loquẽre poetæ.) Hoc eſt, quũ Latini ſcri- *pſerunt huiuſmodi Comœdias, in quibus nominatim maledicebãt.*

Et celebrare domeſtica.) Id eſt, priuſquam uoluerunt uti ſuis. & quũ cœpiſſent poetæ noſtri Græcos imitari, & Latinas hiſto- rias ſcribere, laudati ſunt.

Vel qui prætextas.) Id eſt, & q prætextatas fabulas fecerũt, uel togatas, meruerunt minimũ decus. Prætextatã dicunt Tragœ diã, Comœdiã togatã. Alij autẽ dicunt prætextatã & togatã Co mœdias eſſe: ſed togatas, in quibus Græca argumenta ſunt: in qui- bus Latina, prætextatas. Et togatas Helius Lamia, Antonius Ru fus, Cn. Meliſſus, Afranius, Põponius, ſcripſerũt. Comœdiarũ gña ſunt ſex, Stataria, motoria, prætextata, tabernaria, togata, palliata

Nec uirtute foret, clariſue potentius.) Non minorem conſe- quuti fuiſſent Latini gloriam ex eloquentia, quàm ex armis, ſi in corrigendis carminibus laborare uoluiſſent.

Limæ labor, & mora.) Expolitionis & emendationis. Lima enim nitidius facit quod fuerat ſcabrum. Limam enim pro corre- ctione poſuit tranſlatiuè: hoc eſt, ſi carmen ſuum unuſquiſque emẽ- dare non faſtidiret.

Vos ô Pompilius ſanguis.) Id eſt, Piſones: ab ipſo enim originẽ trahebant. Calpus filius eſt Numæ Pompilij, à quo Calpurnij Piſo nes traxerunt nomen.

Ad unguem.) Tractum à marmorarijs, qui iuncturas marmo- rum ungue pertentant. Alibi, Ad unguem factus homo, ad perfe ctionem, ad examen, hoc eſt, ad perfectum iudicium. Hoc ergò di- cit, Reprehendite, ô Piſones, illud carmen, quod neque multum tẽ- pus: neque litura correxit.

PORPHYRIO.

Ignotum Tragicæ genus inueniſſe camœnæ.) Theſpis

primùm Tragœdias ſcripſit,genere Athenienſis:ad quas agendas plauſtro circum ciuitates egregias Græciæ uehebatur.

Quæ canerent,agerentque peruncti fæcibus ora.)Ex hoc etiã putant quidam Tragœdiam adpellatam,quaſi Trygodiam:quia fæcem tryga adpellant.

Poſt hunc perſonæ pallæque repertor honeſtæ AEſchylus.) Primus Tragœdijs cothurnos & perſonam & pallam dedit.Horum enim trium author eſt.

Pallæ honeſtæ.) Pretioſæ.

Succeſsit uetus his Comœdia.) Quæ adpellatur Archea.Eſt genus autem maledicaciſſimum,& multùm diſtans ab hac noua.

Vos ô Pompilius ſanguis.) Quia Calpus filius eſt Numæ, à quo Calpurnij Piſones traxerunt nomen.

GLAREANVS.

Et plauſtris uexiſſe poemata Theſpis.) Vel hoc loco uidere licet,quàm multa Acronis cõmentario adſuta ſint.Ait enim tã multa ſcripſiſſe,quæ poſſet plauſtris aduehere.Corrupta tamen puto uerba.Melius hic Porphyrion.Theſpis, inquit, primùm Tragœdias ſcripſit,genere Athenienſis,ad quas agendas plauſtro circum egregias Græciæ ciuitates uehebatur.

Et uim Dignam lege regi.) Hoc factum idem Acron ſub Auguſto,quum poeta hic de Græca Comœdia loquatur, longè ante Auguſti tempora ſcripta,ſtatim ſubijciens Latinos omnia auſos tentare,ac ſequi.Sed non uidetur Acron temporum habuiſſe rationem etiam in alijs.

Ingenium miſera,quia fortunatius arte
Credit,& excludit ſanos Helicone poetas
Democritus:bona ps nõ vngueis ponere curat,
Non

Non barbam,ſecreta petit loca,balnea vitat.
Nanciſcetur enim pretium,noménque poetæ,
Si tribus Anticyris caput inſanabile nunquam
Tonſori Licino commiſerit.O ego læuus,
Qui purgo bilem ſub verni temporis ora.
Non alius faceret meliora poemata. verùm
Nil tanti eſt,ergò fungar vice cotis,acutum
Reddere quæ ferrum valet exors ipſa ſecandi.
Munus,& officium nil ſcribens ipſe docebo
Vnde parẽtur opes:quid alat,formetq́ poetã:
Quid deceat,q̄d nõ:quò virtus,quò ferat error.
Scribẽdi rectè ſapere eſt,& principiũ, & fons.
Rem tibi Socraticæ poterũt oſtendere chartæ:
Verbáque prouiſam rem non inuita ſequẽtur.
Qui didicit patriæ quid debeat,& q̄d amicis:
Quo ſit amore parẽs,quo fr̄ amãdus,& hoſpes:
Quod ſit cõſcripti,quod iudicis officium:quæ
Partes in bellum miſſi ducis:ille profectò
Reddere perſonæ ſcit conuenientia cuique.
Reſpicere exemplar vitæ, morúmque iubebo
Doctum imitatorẽ,& viuas hinc ducere voces.
Interdum ſpecioſa locis,moratáque rectè
Fabula nullius Veneris,ſine pondere, & arte,
Valdius oblectat populũ,meliúſque moratur,
Quàm verſus inopes rerum,nugæque canoræ.
Graiis ingenium,Graiis dedit ore rotundo
Muſa loqui,præter laudem nullius auaris.

Rhoma

Rhomani pueri longis rationibus aſſem
Diſcunt in parteis centum diducere. Dicat
Filius Albini, ſi de quincunce remota eſt
Vncia, quid ſuperat? poteras dixiſſe trieš. Ohe
Rem poteris ſeruare tuam. redit vncia, quid fit?
Semis ad hæc animos ærugo, & cura peculi,
Quum ſemel imbuerit, ſperamus carmina fingi
Poſſe linenda cedro, & leui ſeruãda cupreſſo?

IANVS.

Ingenium.) Cauſſam reddit negligentiæ, quòd putent nonnulli ad poemata conficienda ſatis eſſe furorem illum poeticum.

Credit.) Quia in ſcriptis reliquit.

Miſera.) Quæ tantum contẽnatur, & in nullo ſit pretio. Democritus negabat quenquam poetam magnum eſſe poſſe ſine inflammatione animorum, & ſine quodam adflatu furoris.

Helicone.) A Nymphis, à poetica.

Bona.) Magna pars poetarum incedit inculta.

Ponere ungueis.) Id eſt, inculti ſunt & ſordidi, quo furentes uideantur magis, & uulgi in ſe concitent ex neglectu corporis admirationem, ut ſolent Pſeudophiloſophi.

Ponere.) Præſecare: id eſt, inceſſu tantùm oſtẽdunt ſe bonos poetas, intus tamen nihil eſt bonarum literarum.

Secreta petit loca.) Fugit & horret hominum cõſuetudinem.

Balnea.) Loca ubi multitudo conueniat.

Tribus Anticyris.) Non unius Anticyræ ſolùm helleboro, ſed ſi plures ſint. Helleborum in Anticyra inſula tutiſſimè ſumi putauit antiquitas. eius uis ut humores noxios in quibus morborum cauſſæ ſunt, extrahat. eius ſpecies ſunt duæ, nigrum & candidum. obſeruatum candido ſtomachum, nigro aluum purgari.

Commi-

Commiſerit.) Ad radendum.

Tonſori Licino.) Is ille eſt Licinus de quo diſtichon incerto authore circumfertur,

Marmoreo Licinus tumulo iacet, at Cato paruo,
Pompeius nullo: credimus eſſe deos?

de quo item tumulo Martialis,

Altáque quum Licini marmora puluis erunt.

Læuus.) Contrarius mihi ipſi. ut illud,

Si mens non læua fuiſſet.

Bilem atram.) Quæ à Græcis melancholia dicitur, quæ adfe-ctio eſt heroica.

Non alius.) Niſi purgarer, nemo eſſet me melior poeta, quo-niam efficerer inſaniſſimus, adeo atra bili laboro.

Tanti.) Non expedit.

Cotis.) Qua ferrum acuitur.

Exors.) Sine poteſtate, facultate ſecandi, ſeipſam non poteſt acuere. Vnde.) Ex me.

Opes.) Poeticæ, ut ſcias quid dicas.

Scribendi rectè ſapere eſt.) Poeticæ ſicut reliquarum rerum fundamentum eſt ſapientia. cuius ignoratione non minus in poe-matis quàm in uita peccatur: quæ adhibenda non in ſententijs ſo-lùm, ſed in uerbis neq; enim omnis ætas, omnis fortuna, omnis au-thoritas, necnon locus tempusq; eodem aut uerborum genere tractanda ſunt, aut ſententiarum.

Rem.) Omnis ubertas & quaſi ſylua dicendi à philoſophia proficiſcitur: quæ mater eſt omnium bene factorum & bene di-ctorum: ſine qua nec quicquam definire, nec quicquam poſſumus iudicare, nec copioſè lateq; de uarijs magnisq; rebus dicere. Quo modo enim de religiõe, de morte, de pietate, de charitate patriæ, de uirtutibus ac uitijs, de animi pturbatiõibus, ſine ea quã dixi phi-loſophia

loſophia quicquam explicabis? Prius habenda res eſt de qua dicamus, quàm cogitandum, quibus uerbis quicquam aut quomodo dicamus. Inſunt ſanè nobis quædam ſemina magnarum cogitationum: quaſdamq; adumbratas intelligentias animo ac mente concipimus, quas niſi illuſtret ſapientia, fruſtra eſt quòd ſperemus illam dari poſſe lucem.

Sapere.) *Scire diuina & humana. nam ſapientia eſt diuinarum humanarúmque rerum cognitio.*

Chartæ Socraticæ.) *Id eſt, philoſophia, ex cuius officina multi philoſophi emanarunt morales. Socrates primus philoſophiam ad mores deduxit, & tanquam aliud agens, rem ad noſtrum uſum detorſit.*

Inuita Minerua.) *Quia uerborum eſt officiũ res interpretari.*

Non inuita.) *Id eſt, uolente & ſponte.*

Qui didicit.) *Id eſt, qui nouit officia, bonum ac malum, honeſtum ac turpe, iuſtum ac iniuſtum intelligit. quæ ferè omnis eſt poetæ ad ſcribendum materia.*

Conſcripti.) *Senatoris.*

Cuique perſonæ.) *A ſe in poemate introductæ.*

Reddere.) *Dare, attribuere decorum cuique perſonæ.*

Exemplar.) *Vnde ſimile ſumat.*

Imitatorem.) *Id eſt, poetam. Nihil enim aliud eſt poeſis niſi imitatio uitæ & morum, quæ hominis propria eſt, facitq; ut uel hac una differat à cæteris animalibus. hinc ſi uel læta, uel mœſta ſpectemus, uix poſſumus contineri quin in id ipſum imitationem effingamus.*

Exemplar.) *Id eſt, qua uita quiſque uiuat.*

Hinc.) *Id eſt, à uita & moribus.*

Viuas.) *Veras, proprias.*

Specioſa.) *Culta, ornata, ſpectata, locis pulchrè locata.*

Morata.)

Morata.) Quæ bene mores omnium perſonarum imitata ſit, & doceat.

Veneris.) *Gratiæ, lenocinij: quæ ſit rudis.*

Pondere.) *Verborum, clauſularum, ſententiarum.*

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

Arte.) *In ipſa fabula conſtruenda.*

Valdius.) *Magis.*

Moratur.) *Detinet ſpectatorem: quod non erit niſi ex delectatione.*

Verſus inopes.) *Inanes, uacui, ſine hac imitatione.*

Nugæque canoræ.) *Id eſt, uerba canora, tumida: quæ nugæ ſunt, niſi rebus ſeruiant. Elaborãdum eſt ut poema uerbis rebusq; æquè ſit pulchrum. Si alterum ſit eligendum, malim ſapientiam ineloquentem quàm ſtultam loquacitatem.*

Ingenium.) *Ad inueniendum res: rotundum os ad eloquendas. Græci & uerbis ſunt ſpectabiles & rebus: quòd huic rei operam impendebant, quum Rhomani à teneris unguiculis ſtudeant lucro.*

Rotundo ore.) *Perfecto, pleno, uel ſine offenſione & aſperitate in ſe reuoluente.*

Nullius.) *Rei, niſi gloriæ: ſolam laudem adfectant.*

Rhomani pueri.) *Poetica Rhomæ malis temporibus in uſu eſſe cœpit. Olim dum illa uiguit Rhomana uirtus, qua & græci cæteræque nationes ſunt ſuperatæ, rudi adhuc populo non ſe inſinuauerat poetica: quæ poſtquam aduenit, iam boni mores peſſum ire cœperunt. præſertim ſub Octauio. ad quæ tempora alludit poeta, quum bonum hominem inuenire non erat. non ergò reprehendit Arithmeticam Horatius poetis neceſſariam, ſed in ea queritur omnem pueritiam lucri cauſſa occupari. Deſciuit autem populus Rhomanus à uetere illa gloria, non hominum inopia, ſed deſidia iuuentutis, & parentum negligentia, & inſcitia præcipientium, & obliuione moris antiqui.*

Longis

Longis rationibus.) *Singulorum dierum.*

Diducere.) *Diuidere,continuare.*

Filius Albini.) *Albinorum familia ab ultimis temporibus Rhomæ habita eſt in pretio.hinc qui ſacra curru excepit,ortum putarim.nam eum qui poſt reges exactos unus è quinque trib. plebis fuit,pro recepto habemus fuiſſe ex hac familia. Notam familiæ inuſſere Spurius ad furcas caudinas, Aulus corruptus à Iugurtha, & Luceius bello ſociali ſaxis fuſtibusq; à militibus cæſus. Poſthumios illos,Tubertos,Barbatos ſexcentis claros triumphis, ut Albinos fuiſſe non ſatis conſtat,ſic manifeſtum Poſthumiorũ cognomen Albinis conſertum fuiſſe.*

Filius Albini.) *Id eſt,quicunque nobilis.*

Ad hæc.) *Ad lucrum & uitia.*

AErugo.) *Pecunia ex ære,quæ ſeruata rubiginem contraxit: id eſt,auaritia.*

Cedro.) *Cedrino oleo: quo inunctæ chartæ à tineis cuſtodiebantur.*

Cupreſſo.) *In arculis ex cupreſſo fabricatis.*

Leui.) *Polita,ornata.*

ACRON.

Ingenium miſera quia fortunatius arte.) *Quia Democritus dicit plus ualere ingenium quàm peritiã.Et quia dicit non eſſe bonos poetas,niſi qui inſaniũt.Hoc idem & Plato.Vel Democritus ait poetam non arte fieri,ſed natura naſci. Ergò quia Democritus ingenium debilius putat arte,ideo miſeram eam dicit:& homines propterea multi fingunt furorem,ut poetæ uideantur. Miſera autem ars eſt,ſi quidẽ non meretur poetæ nomen accipere qui habet artẽ,niſi habeat etiam ingenium.Ingenium autẽ ſolum ſufficit ad poetã,non ars.Verbi gratia,Quatuor ſunt genera poetarum:eſt altus,eſt medius,eſt tenuis,eſt grandiloquus.Tenuis & medius*

dius arte fiũt,magnus et grãdiloquus natura. Iſte uerò Democri*tus eſt,à quo ſecta exorta eſt* Epicurea,*qui multa phyſica ſcripſit.*

Fortunatius.) Beatius:ut,Fortunate ſenex.

Non *ungueis ponere curat.)* Poetas *nõ uult more philoſopho rum incedere.*Notat *hic imperitos,qui putãt poetas optimos eſſe eos qui ſunt demiſſo capillo uel barba.*Barbam *in ſingulari numero,hominum: in plurãli,hircinas dicimus.*

Si *tribus* Anticyris.) Anticyra *dicitur inſula,in qua multũ naſcitur hellebori & cicutæ.*Hoc *ergò* Diaſyrticè *dicit* Horatius, Si *totonderit caput,nanciſcetur nomen poetæ,quod caput ſanatur tribus datis horis.*

Tonſori.) L.Licinus *dicebatur tonſor opulentiſsimus,quẽ poſt eà dicunt factum ſenatorem à* Cæſare:*quia dicebatur nimiũm odiſſe* Pompeium.Et *eſt ſenſus,*Si *non commiſerit tondendum caput* Licino, *quòd tres* Anticyræ *non poſſunt curare adeo inſanum.*

Qui *purgo bilem.)* Propter *purgandam bilem rado caput,qui catarticum accipio ad purgandum me. uel,qui purgo bilem, pro bilibus:id eſt,qui curor.*Senſus *eſt,*Quum *ſciam à* Democrito *eos ueros poetas iudicatos qui ſunt inſani.uel,*Purgo *bilem,choleram reijcio potionibus.*

Non *alius faceret.)* Id *eſt,nemo eſſet magis in opinione poeta, ſi eſſem demiſſo capillo.*

Verùm Nil *tanti eſt.)* Id *eſt, nullius momenti ſum:quoniam nõ ſum demiſſo capillo,& quòd per ſingulos annos cholera purgor. dicebatur enim melancholicus fuiſſe* Horatius.*uel,* Verùm *nil tanti eſt:id eſt,nõ curo:ſed contemno dici poeta.*Ac *ſi diceret,*Non *poſſum poeta eſſe,ut contemnam curam corporis mei.*

Exors *ipſa ſecãdi.)* Id *eſt,quæ non habet munus & officium ſecandi à natura tributum.ut,*Exortem *ducere honorem.*

Scribendi *rectè ſapere eſt,& principium,& fons.)* Id *eſt,copia*

pia

pia uerborum,quæ debet ſequi principia.Contra illos qui dicunt poetam inſanire debere,hic ait,ut poſsis rectè ſcribere,principio opus eſt ſapere.

Rem tibi Socraticæ poterunt oſtendere chartæ.) *Id eſt,libri: & hoc dicit non debere poetam expertem eſſe philoſophiæ.Item aliter,Poema conſtat ex re & oratione.res ex philoſophia originem trahit,ut præcepta cõtineat.Dicit ergò,quòd inuenta re, uerba etiam inuita ſequuntur:id eſt,tunc non deſunt,quum habueris quid dicas.Et Pollio idem dixit,Malè Hercule eueniat uerbis, niſi rem ſequantur.*

Qui didicit patriæ quid debeat,&c.) *Id eſt,qui legit libros de officijs,& oſtendit poetas imbui debere philoſophia.Dicit autem hoc,ille optimus poeta eſt,qui didicit quid ſingulis debeat:id eſt, quo amore debeat unuſquiſque circa patriam eſſe,aut parentes, ſiue amicos.*

Reſpicere exemplar uitæ.) *Exemplum eſt paradigma, exemplar ἀντίτυπον. Hoc dicit,Conſuetudinem uitæ iubeo reſpicere eum qui uult rectè imitari, ut eum inducat adoleſcentẽ, debet ſcire quemadmodum iuuenes ſolent uiuere.Quid enim eſt Comœdia niſi imago uitæ quotidianæ?*

Viuas.) *Veras.*

Hinc.) *Id eſt,à uita quotidiana,à moribus communibus.*

Specioſa locis.) *Id eſt,ſi opportunè fuerint inductæ perſonæ, aut locis,aut argumentis,ut non ſit argumentum abſurdum.*

Moratáque.) *Moroſa fabula malis moribus morata,hominis dicitur. Morata enim bene inſtituta.unde & in conſuetudine eſt bene moratum eum dici, qui bonos mores habet,in qua mores ſingularum perſonarum optimè exprimuntur.*

Nullius Veneris.) *Id eſt, uenuſtatis & ingenij,quæ ad artem ſpectant.Oſtendit modò quantum prodeſt conſideratio conſuetudinis,*

dinis,dicens quòd interdum fabula opportunitate perſonarum in ductarum & expreſsione morum,quamuis ſit ſine arte,ſine uenuſtate,ſine grauitate ſententiarum, plus placet quàm uerſus quidem bene ſonantes, ſed morum obſeruatione carentes. Magis poſſunt delectare res ſine ornatu, quàm ornata poemata uerbis ſine rebus.

Sine pondere,& arte.) Sine magnis ſenſibus,ſine grauitate uerborū:id eſt,non laborat poeta loqui rem ſapienter inuentam. Menander *quum fabulam diſpoſuiſſet,& eam nondum uerſibus adornaſſet,dicebat tamen ſe iam compleſſe.*

Nug*æque canoræ.)* Nullius *momenti uerba bene ſonantia.*

Rotundo.) Id *eſt,perfecto.*

Pr*æter laudem nullius auaris.)* Qui *ſolam laudem cupiunt in ſcribendis carminibus.*

Rhomani *pueri.)* A *prima ætate calculum diſcunt:hoc eſt,cōputationibus operam dant.*

Aſſem.) Aſsis eſt totum patrimonium:ſextans,quadrans,triens,quincunx,drodrans,deunx,ſemis,partes aſsis factæ.Quincunci additur uncia:id eſt,ad alias quinque accedit alia uncia.

Triens.) *Tertia pars libræ,quæ facit uncias quatuor.quum ſit libra unciæ duodecim.*

Obe.) Euge,*id eſt bene:hoc ille dixit qui interrogatus fuerat.*

Ad *hæc animos ærugo.)* AEruginem *adpellat auaritiam quaſi maculam:id eſt,quum auaritia occupauerit à prima infantia animos hominum* Rhomanorum,*ſperandum non eſt poſſe ſcribere carmina recipienda in authoritatem.*

Linenda *cedro,& leui ſeruanda cupreſſo.)* Vtraque *enim res odore ſuo ſummouet tineas.*

PORPHYRIO.

Ingenium miſera,quia fortunatius arte.) Ait *enim* Democri-

M tus

tus poeticam natura magis quàm arte conſtare: & eos ſolos poetas eſſe ueros, qui inſaniant: in qua perſuaſione Plato eſt.

Si tribus Anticyris.) *Locus eſt in Achaia Anticyra, ubi helleborum naſcitur, quo ſumpto dementes ſanantur: hoc enim ſumpto capitis dolor ſanatur.*

Qui purgo bilem ſub uerni temporis ora.) *Omnes enim uerno tempore purgationem ſumunt, quod uocatur κάθαρσις.*

Scribendi rectè ſapere eſt, & principium, & fons.) *Id eſt, ſcire quid ſcribas. hoc enim ſapere eſt.*

Rem tibi Socraticæ poterunt oſtendere chartæ.) *Poema conſtat ex re & ratione. Res ex philoſophia originem trahit: id eſt, ut præcepta contineat. has dicit Socraticas chartas: etiam deinde comitabuntur uerba.*

Verbáque prouiſam rē non inuita ſequentur.) *Hoc tale eſt, Dicere, inquit, tunc poteris, quum habueris quod dicas, & Aſinius Pollio idē dixit, Malè Hercule eueniat uerbis, niſi rem ſequantur.*

Interdum ſpecioſa locis, morat áque rectè Fabula.) *Colligit ſæpe magis placuiſſe fabulam, quæ nudis narretur uerbis, quoniam res ſpectatorem delectarent, quàm quæ locis communibus explicaretur. Si, uerbi gratia, circulator referat de Regulo quomodo captus ſit, aut punitus, uerba ſordida ſi non delectant, attamen res euocat auditu digna.*

Morat áque rectè Fabula.) *Bene inſtructa. unde in conſuetudine dicere ſolemus bene moratum eum qui rectos mores ediderit.*

Nullius Veneris.) *Nullius uoluptatis, nec decoris.*

Graijs dedit ore rotundo Muſa loqui, præter laudem nullius auaris.) *In hac ſola cupiditate promerentur laudem: tanquam Protogenes ille qui lutum finxit decem annis. Vel Apelles qui totidem pinxit annis: non enim ut acciperent, feſtinabant: ſed ut placerent, morabantur.*

Et

Et leui ſeruanda cupreſſo?) Libri enim qui aut cedro illinuntur, aut arca cupreßi incluſi ſunt, à tineis non uexantur.

GLAREANVS.

Ingenium miſera quia fortunatius arte.) Ergò, quia Democritus ingenium debilius putat arte (inquit idem) ideo miſeram eam dicit Beatius legendum in Acrone: nam ita paulò pòſt exponit illud (fœlicius) in contextu. Riſi autem illud ter repetitum, demiſſo capillo, & inſulam Anticyram: & ter item expoſitum, purgo bilem: & quòd à Democrito orta ſit ſecta Epicurea: Etſi totonderit caput, nanciſcetur nomen poetæ. quod caput ſanatur tribus datis horis. Miror quis has nugas ſub alicuius docti hominis nomine, auſus fuerit in uulgus edere.

Reſpicere exemplar uitæ.) In eodem legitur. Exemplum, eſt paradigma; exemplar ἀντίτυπον*, quod ego nunquam legi, quod ſciam; ſed uel* πρωτότυπον*, uel* ἀρχέτυπον *legendum exiſtimo.*

Aut prodeſſe volunt, aut delectare poetæ:
Aut ſimul & iucunda, & idonea dicere vitæ.
Quicquid præcipies, eſto breuis, vt citò dicta
Percipiant animi dociles, teneántque fideles.
OMNE ſuperuacuum pleno de pectore manat.
Ficta voluptatis cauſſa ſint proxima veris.
Nec quodcunq; volet, poſcat ſibi fabula credi.
Neu pranſæ Lamiæ viuũ puerũ extrahat aluo.
Centuriæ ſeniorum agitant expertia frugis:
Celſi prætereunt auſtera poemata Rhamnes.
Omne tulit punctum, qui miſcuit vtile dulci,

Lectorem delectando pariterq; monendo.
Hic meret æra liber Soſijs: hic & mare tranſit,
Et longum noto ſcriptori prorogat æuum.
Sunt delicta tamē, quibus ignouiſſe velimus.
Nā neq; chorda ſonū redit, quē vult manus & (mēs
Poſcētiq; grauē perſæpe remittit acutū:
Nec ſemper feriet quodcunq; minabitur arcus.
Verū vbi plura nitēt in carmine, nō ego paucis
Offendar maculis, quas aut incuria fudit:
Aut humana parum cauit natura. quid ergo?
Vt ſcriptor ſi peccat idem librarius vſque,
Quāuis eſt monitus, venia caret: & citharœdus
Ridetur, chorda qui ſemper oberrat eadem:
Sic mihi qui multùm ceſſat fit Cherilus ille,
Quem bis, térque bonū cum riſu miror, & idē
Indignor. quandoq; bonus dormitat Homerus:
Verùm operi longo fas eſt obrepere ſomnum.
Vt pictura poeſis erit: quæ ſi propius ſtes,
Te capiat magis, & quædam ſi longius abſtes.
Hæc amat obſcurū: ſolet hæc ſub luce videri,
Iudicis argutum quæ non formidat acumen.
hæc placuit ſemel, hæc decies repetita placebit.

IANVS.

Aut prodeſſe uolunt.) Habent inter ſe nonnullam ſimilitudinem ueſcentes & ſcribentes, ut quibuſdam utātur ad uoluptatem, quibuſdam ad neceßitatem. Docendi neceßitas, in rebus eſt conſtituta: delectatio uerò, in modo, quo docemus. Proſumus autem,

quum

quum morata rectè eſt fabula.delectamus,quum iucundè ſcribimus,ut non ſolùm primò placeant,ſed ſæpè repetita uoluptatem adferant legentibus.

Delectare.) *Iucundè narrando.*

Et iucunda, & idonea.) *Huiuſmodi eſt omne opus Virgilianum,in quo nulla eſt inutilis delectatio,nulla inſuauis utilitas: quædamque omnium diſciplinarum ſcientia,tanquam ab aliud agente interpoſita,ueluti unum illud è multis. Quum in ſexto puniri patriæ uenditores,contrà,præmia patriæ defenſoribus ſolui oſtendit: nihil aliud niſi fugienda uitia,& ſectandas docet eſſe uirtutes.nullam enim maiores noſtri artem eſſe uoluerunt,quæ non aliquod reipublicæ commodum daret. hinc Plato cogendos cenſuit poetas,ut bonos uiros fœlices adpellarēt,malos uerò miſerrimos: ſi qui ſecus fecerint omni republica eliminandos putauit: quòd dum malas ferrent ſententias,domeſticam diſciplinam corrumperent,& uirtutis omnes neruos eliderent.*

Idonea.) *Quæ proſint.*

Iucunda.) *Quæ delectent.*

Quicquid præcipies, eſto breuis.) *Breuitas licèt in uniuerſo laudem non habeat,laus tamen eſt interdum in aliqua parte dicendi,præſertim ſi quid præcipias,ubi non eſt euagandum,ne præcepta animo effluant.Sic & in ſententijs quæ acutæ eſſe debent & uibrantes.ut,*

Trahit ſua quenque uoluptas. &,

Degeneres animos timor arguit. & ſexcenta huiuſmodi.Eſt autem breuitas,quum nullum uerbum redundat: tantumq́; eſt uerborum quantum eſt neceſſe. Homerus Menelaum ipſum dulcem quidem tradit,ſed pauca dicētem: ſicut enim gratus eſt qui cognoſcenda adperit,ſic grauis qui cognita inculcat.

Præcipies.) *Quum uolueris prodeſſe.*

Dociles.) Quos uoles docere.

Percipiant.) Intelligant.

Teneant.) Apud ſe diutius.

Pectore.) Diſcentis.

Ficta.) Cum delectamus, uoluptatis cauſſa fingere omnino oportet: poeta fingat ſanè non aſpera, non immitia, quibus nulla poßit fides adhiberi. Virgilius de telis Polydoro infixis quæ reuiruerant, finxiſſet ſanè quàm abſurdè, ni ſumpſiſſet ex Rhomana hiſtoria de haſta Rhomuli, quæ de Auentino monte in Palatium iacta fronduit, & arborem fecit: non potuit tamen non malè audire de nauium in nymphas mutatione, déque per aureum ramum ad inferos deſcenſu: quódque Irim fecit Didoni comam ſecantem, licet hoc ſumpſerit ex Euripide. Plato in ſecundo de republica, Heſiodum & Homerum inſectatur, quòd nimis de dijs abſurda finxiſſent: quo dicto prouocatus C. Caligula de Homeri carminibus abolendis cogitauit.

Voluptatis.) Vt iucunda fingamus quæ delectent.

Puerum Lamiæ.) Dion Chryſoſtomus Lybicam ſcripſit hiſtoriam, in qua hæc de Lamijs: Haud longè à litore maris curuum eſſe locum, arenoſum mari perſimilem, in quo litora magna exiſtunt, & aggeres arenoſi. in mari uerò ab undis circumuicina omnia deſerta ferè manent. ueruntamen ſi naufragi fortè eiecti fuerint, ferè adparentes eos omnes qui uel peragrant, uel aberrant, rapiunt: quarum natura & corporis figura talis habetur. Facies eſt mulieris, & formoſæ quidem, ubera & pectora longè pulcherrima, quæ neque pictor poßit effingere: color ſplendidißimus: gratia quædam ab oculis & manſuetudo in animum incidit quoties aliquis eam uiderit. reliqua pars corporis dura & infrangibilis ob ſquamas. inferiora ſunt ſerpentis, ut ima pars in caput deſinat ſerpentis ualde quidem horrendi. Hæ feræ alas non

habent

habent quemadmodum ſphinges: neque enim loquuntur ut illæ: neque aliam uocem emittunt, ſed ſolùm ſibila acutiſsima quemadmodum dracones, terreſtrium omnium uelociſsimæ, ut nullum poßit eas animal effugere. Cætera quidem animalia uiribus expugnant homines: hæ ſolùm deceptione. Pectora adperiunt, & ubera oſtentant. eum uerò qui aſpexerit, ueneficijs cogunt ad deſyderium confabulationis. & hi quidem uelut ad mulieres accedunt: illæ intrepidæ manent, inferius ſæpe reſpicientes, ornatúmque mulieris imitantes. atque ita qui propius acceſſerit, rapiunt: nanque manus ſunt ferarum, quas aliquantiſper occultant. cæterùm ſerpens mordens ueneno interficit: cadauer comedunt ſerpens & quod reliquum eſt feræ. Philoſtratus in Apollonio de Lamia uiuos pueros inglutiente ab ipſo Apollonio compreſſa meminit. Lamias etiam eſſe terriculamenta puerorum, uel ex Apuleio ſatis conſtat. nam Lamiam mulierem à Demetrio amatam, ciuitatis perniciem à comicis dictam, Plutarchus celebrat: quin & de Lamijs in Politicis meminit Plato. quo cognomento AEliorum familia Rhomæ non inter poſtremas habita.

Franſæ.) Quæ uorauerit.

Extrahat.) Poeta.

Centuriæ ſeniorum.) Rhomulus re Sabina compoſita, Tatióque in conſortem regni accepto, quum populum in curias triginta diuiſiſſet, centurias treis equitum conſcripſit, Rhamnenſes à Rhomulo, Tatienſes à Tatio, Luceres à Lucumone, uel à Luco, id eſt, aſylo. quarum numerum quum augere uellet Tarquinius Priſcus, ab Accio Nauio augure prohibitus eſt.

Centuriæ.) Senatores nobiles.

Agitant.) Deijciunt, oderunt, deturbant, inſectantur.

Expertia.) Inutilia: quæ non habent partem in fruge, quæ non proſunt.

Auſtera.) Inſuauia, inmitia, dura, aſpera.

Rhamnes.) Equeſter ordo, id eſt, iuuenes.

Prætereunt.) Contemnunt, nihili faciunt.

Auſtera.) Quæ non delectant.

Tulit omne punctum.) Sumptum de ſuffragijs in campo Martio, quæ punctis notabantur, non ſcribebantur. In ponte erat ſuggeſtus locus ubi ſedebant conſules: adſtabant qui ſuffragia prætereuntis populi notabant puncto in certis tabellis: qui plura habuiſſet, is conſul per præconem renunciabatur. Poſſet & referri ad iudicia, & dum dixit centuriæ ſeniorum pro ſenatoribus accipi: Rhamnes uerò pro equeſtri ordine. inter quos quum de iudicijs lis eſſet, tandem pepigêre ut promiſcuè iudicarent. licet in iudicijs non punctis notarentur ſententiæ, ſed tabellis cæreis, quæ in ciſta conijciebantur, inſculptas habentes literas, A abſolutionis, C condemnationis, N L ampliationis, id eſt, quòd non liqueret. Iudicum tamen decurias dixerunt, non centurias.

Miſcuit.) Qui docuit & delectauit. Laus poetæ eſt ut proſit doctrina, delectet elegãtia. nam & doctam lectionem ſine ulla delectatione negligere ſe ait Cicero in Tuſculanis.

Omne punctum.) Omnium omnibus ſuffragijs commendatur.

Monendo.) Docendo.

Liber.) Huiuſmodi ſcripta.

Soſijs.) Soſij bibliopolæ clari tunc erant.

AEra.) Adfert magnum lucrum.

Noto.) Quem notum facit.

AEuum.) Semper eum uiuere facit, licet moriatur, ſupereſt tamen ſemper eius fama.

Sunt delicta.) Non minima, inquit, in poemate faciunt ut ſit uitioſum. Donantur multa poetis, quæ uel negligentia contraxit, uel fortaſſe ignoratio: neque enim poteſt humana natura noſſe

omnia

omnia. uerrucula tamen & lenticula plus offendit ſi in facie ſit, quàm magna citatrix in reliquo corpore.

Poſcenti)Citharœdo.

Grauem.) Craſſum.

Chorda.) Carmini comparatur, arcus ingenio.

Semper feriet.) Collimabit.

Nitent.) Plura ſint bona.

Offendar.) Mouebor.

Maculis.) Peccatis, erroribus.

Incuria.) Negligentia.

Natura.) Ingenium.

Quid.) Quod uelis.

Scriptor.) Excriptor.

Vſque.) Iugiter, continuò, ſæpius.

Ceſſat.) Ignoſcendum poetis quandoque, unde critici ſæpe multa poetica licentia dici fatentur: quòd multa poetis dentur, quibus poßint opus ornare. ſed tamen in longo tantum eſt opere ignoſcendum, in quo difficile eſt non quandoque dormitare.

Ceſſat.) Negligens eſt, & dormitat poeta.

Bis terque.) Duos aut tres uerſus.

Cherilus.) Alexādri poeta Samius ab Herodoto eruditus, tā malus, quàm bonus Homerus: cui aureum numiſma pro bono uerſu dabat Alexander, colaphum pro malo. ſed quum res geſtas Alexandri ſcripſiſſet, ſeptem tantùm uerſibus laudatus.

Miror.) Non laudo: quaſi fieri non poßit, ut bonum carmen à malo poßit poeta prouenire.

Indignor.) Bono carmine mali poetæ iram ſuſcipio.

Dormitat Homerus.) Sumptum ex ſententia Marci Tullij: cui quandoque ipſe uidetur dormitare Homerus & Demoſthenes. neque enim poſſunt omnia eſſe perfecta quæ etiam boni autho-

thores dicunt: labuntur aliquãdo, cedunt oneri, indulgẽt ingenio: nec ſemper intendunt animum, aut fatigantur. Eſt *tamen magno iudicio circumſpiciendum, ne ea damnemus quæ non intelligamus.*

Bon*us.*) Boni *poetæ interdum labuntur.* Homero *nullum unquam ingenio fœliciorem extitiſſe conuenit, ſiue operis fortuna, ſiue materia æſtimetur. fertur tamen dormitaſſe, quòd quum deos hominibus inſeruerit, egregia hominibus facinora tribuit, dijs uerò humilia.* Q*uúmque conſtet* P*aridem cum* Helena *ui uentorum in* AE*gyptum delatos, præſentes faciat oppugnationi, & ipſam ſpectantem* P*aridem* M*enelaúmque pugnantes: quàm æquius fuiſſet abditam domeſticis parietibus ſtare, quum* Hector, P*rianúſque tótque matronæ* Troianæ, *tot filijs, fratribus, uiriſque orbatæ, non potuiſſent contineri: quin in eam impetum facerent?* Tertium *eſt, quòd quum bellum* Troianum *ſe ſcripturum profiteatur, poſt* Hectoris *interitum moræ impatiens ad* V*lyſſem feſtinet: nec de urbe expugnata ullum uerbum facit, niſi quòd* Demodocum *ac* P*hemium in conuiuijs canentes ad citharam inducit: fingitq; tot deas, & Circen* V*lyßis deperiſſe amore: quum ſenex laboribusq; aßiduis adtritus iam eſſet: licet* P*allas fingatur illi hyacinthinas comas adpendiſſe, unde* Homeric*us morio dictus.* I*ram* N*eptuni in* V*lyſſem ob* P*olyphemum ortam fabulatur, quum æquius fuiſſet ob* P*alamedem* N*eptuni nepotem: quum etiam in prima marina cuſpide perfoſſus interijſſet. Sic &* A*chillem non ob amicam iratum* G*ræcis, ſed ob* P*alamedis necem.*

Obrepere.) *Subintrare.*

Somnum.) *Tenuem negligentiam.*

P*ictura poeſis.*) S*æpe à nobis dictum, pictorem eſſe mutũ poetam, poetã uerò loquentẽ pictorẽ. nã ut mittã quod uterq; fingit, quæ ratio, quæ ora, q̃ locus* G*ræciæ, quæ ſpecies formæ, quæ*

pugna,quæ acies,quod remigium,qui motus hominum, qui ferarum, non ita ab Homero *expictus eſt, ut ne* Apelles *quidem, aut Parrhaſius melius ante oculos ponere potuerit?*

Capiat.) Delectet.

Hæc.) Alia pictura.

Argutum.) Sapiens iudicium,ingenium doctum,intelligens.

ACRON.

Quicquid præcipies,eſto breuis.) Id eſt,præcepta debent eſſe breuia:quia ſi longa fuerint,aures deficiunt auditorū.Percipiant ergò animi,& dociles fiant:quia quod percipio & intelligo,docet me.Item,eſto breuis:id eſt, ſerua neceſſaria.

Teneántque fideles.) Vt ſeruent quod accipiunt,ne effluant quæ audiunt.

Pleno de pectore.) Id eſt, faſtidiente: & eſt ſenſus, Pectus enim quod iam uarietate ſatiatum & plenum eſt,ea quæ ſuperuacua audierit,non retinet.

Manat.) Effluit.

Nec quodcunque.) Ordo,Quodcunque uelit ſibi credi fabula poſcat:id eſt,Comœdia aut fabula:id eſt,poemata quæ finguntur propter uoluptatem,ſint ueriſimilia.

Neu pranſæ.) Id eſt,ne fingat tale argumentū fabula:quòd deuorauerit Lamia puerū,qui de utero eius poſtea uiuus zlatus ſit.

Extrahat.) Id eſt,eximat.

Centuriæ ſeniorum agitant expertia frugis.) Senes Rhomani non probant poemata quæ ſunt leuia:adoleſcentes non delectantur auſteris.Quid ergò faciendum eſt poetæ? poemata tēperare, ut & uoluptati ſeruiat iuniorū,& ſeueritati ſatisfaciat ſeniorū.

Agitant expertia.) Id eſt,perſequuntur quæ utilitatem non habent.item expertia frugis:id eſt,inutilia,aliena à maturitate, carentia bonitate uel auſteritate.

Celſi

Celſi prætereunt, &c.) *Senſus eſt*, Senes grauitate carminis & dictionis pondere delectantur. iuuenes auſtera & grauia non amant. Rhamnes, Luceres, Tatienſes Rhomanæ tribus erant: uel, ut uerius, equites.

Omne tulit, &c.) Omnium ſuffragium, omniũ iudicium meretur ille, qui & dulcis eſt & utilis. Puncta dicuntur populi ſuffragia. uſus eſt hoc uerbo Cicero in Fundania. Item aliter, Solus ſuffragia & iudicium populi tulit, qui utile & dulce poema ſcripſit, & qui prodeſſe & delectare poteſt. Punctum ideo dixit, quia antea ſuffragia ferebantur. Hoc ergò dicit, Omnium meruit fauorem, iuxta legem tabellariam, quæ cauerat non uoce, ſed puncto debere fieri ſuffragia.

Hic meret.) Id eſt, præſtat: id eſt, dignus eſt emi. uel meret, mercedem adfert.

Noto.) Famoſo, in opinione poetæ poſito.

Sunt delicta tamen, quibus.) inter multa bona ſi habueris mala pauca, ignoſcendum eſt.

Nam neque.) Si ergò citharœdus errat, multò magis uenia tribuenda poetis eſt, ſi in quibuſdam errauerint.

Nec ſemper feriet.) Nec ſemper ſagittarij deſtinata iaculantur. Hoc uult dicere, Merentur poetæ ueniam: quia penè omnes in errore uerſamur.

Verùm ubi plura.) Si plura carmina facio optima, non eſt mirum, ſi poſſum offendere in paucis locis.

Maculis.) Vitijs, peccatis, delictis.

Incuria fudit.) Negligentia, qua maculæ funduntur. Quid ergò eſt quod moneo, ſi poeta itidem peccet ſæpe, monitus caret uenia: quemadmodum ſcriptor uel antiquarius, ſi in eodem peccat ſæpe monitus?

Librarius uſque.) Scriptor naturalis, uel bibliopolas ueteres dicebant

cebant

cebant. Hôc Tranquillus adſirmat.

Vſque.) Semper, iugiter.

Fit Cherilus ille.) Cherilus poeta fuit, qui Alexandrum magnum ſequutus, bella eiuſdem deſcripſit: cui Alexāder dixiſſe fertur, malle ſe Therſitem Homeri eſſe, quàm huius Achillem. Cherilus Alexandri poeta depactus eſt cum eo, ut ſi uerſum bonum faceret, aureo numiſmate donaretur: ſi malum, colaphis feriretur. perſæpe malè dicendo colaphis nectus eſt.

Quem bis, terque.) Si unum aut duos uerſus bene dixerit, admiror quaſi bonum præter ſolitum. Non enim dixit laudo.

Quandoque bonus.) Hoc eſt, negligenter ſcribit: id eſt, quandoque errat bonus poeta.

Verùm operi longo fas eſt.) Id eſt, laßitudinem ſumere: id eſt, negligentiam carminis agere.

Vt pictura poeſis erit.) Id eſt, non erit dißimilis poetica ars picturæ. Nam quomodo pictura quædam de proximo uult uideri, alia eminus ut uitia celentur: ita & poema aliud ſemel lectum placet. Probum autem poema placet, etiam ſæpe repetitum. Aliter, ut pictura, ita poema aliud dum recitatur, in præſens placet: aliud poſtea ſæpe repetitum.

Hæc amat obſcurum.) Id eſt, mala: quia fuco, id eſt, coloribus magis poteſt placere quàm arte.

PORPHYRIO.

Neu pranſæ Lamiæ uiuum puerum extrahat aluo.) Hæ ad infantes terrendos ſolent nominari. non eſt ergò poeticæ, quòd tale argumentum fingat, ut deuoratum Lamia puerum educat.

Centuriæ ſeniorum agitant expertia frugis.) Id eſt, ea quæ nugatoriè dicuntur, exagitant ſenes.

Expertia.) Quæ expertia frugis ſunt, exagitant.

Omne tulit punctum qui miſcuit utile dulci.) Solus ſuffragia

iudicum

iudicum tulit,qui & utile & dulce ſcripſit:id eſt,qui & prodeſſet & delectaret. Punctum autem ideo, quòd antiqui ſuffragia non ſcribebant,ſed puncto notabant.

Hic meret æra liber.) Senſus, Hunc bene uendent bibliopolæ. Antea Soſij erant notiſsimi qui commercium librorum faciebant.

Quas aut incuria fudit.) Incuria, eſt negligentia quæ curam non habet.

Sic mihi qui multùm ceſſat, fit Cherilus ille.) Poeta peſsimus fuit Cherilus ille, qui Alexandrum ſequutus, opera eius deſcripſit. Huius omnino ſeptem uerſus laudabantur: cui Alexander dixiſſe fertur multùm malle ſe Therſitem Homeri eſſe, quàm Cherili Achillem.

Verùm operi longo fas eſt obrepere ſomnum.) Sed excuſationem, inquit Homerus, mereri poteſt, ſi aliquid in tanto opere non reſpondet magnitudini carminis ſui.

Vt pictura poeſis erit.) Non erit diſsimilis poetica picturæ. Nam quomodo in hac propius quædam ſpectanda ſunt, quædam longius: ita poetices quædam ſtatim aſpicienda ſunt: quæ lucida erunt, propè cognoſcentur: quæ uerò obſcura, longius remotis.

GLAREANVS.

Nec quodcunque uolet, poſcat ſibi fabula credi.) Hoc in loco Acronis uerba uehementer corrupta ſunt: ait enim: Ordo eſt, Quodcunque uelit ſibi credi, fabula poſcat: quum Horatius contrarium dicat. Sed hæc non ſunt tanti.

Vt ſcriptor ſi peccat idem librarius.) Et hoc quoque loco uix expedies, quid uoluerit Acron. Quidam connectunt, ſcriptor librarius, quod placet. Badius repetit coniunctionem (ſi) deinde ſupplet coniunctionem (&) ad quem modum non fuerit difficile, etiam alios quoſdam locos obſcuros explicare. Ego tamen, etiamſi maximè poſſem, non facerem.

O maior iuuenum, quamuis & voce paterna
Fingeris ad rectũ,& per te ſapis,hoc tibi dictũ
Tolle memor: certis mediũ,& tolerabile rebus
Rectè concedi. conſultus iuris,& actor
Cauſſarum mediocris,abeſt virtute diſerti
Meſſalæ,neſcit quantum Caſellius Aulus,
Sed tamẽ in pretio eſt.mediocribus eſſe poetis
Non homines,non di,non conceſſere colũnæ,
Vt gratas inter menſas ſymphonia diſcors,
Et craſſum vnguẽtũ,et Sardo cũ melle papauer
Offendunt: poterat duci,quia cœna ſine iſtis,
Sic animis natũ,inuentúmque poema iuuãdis:
Si paulùm ſummo diſceſſit,vergit ad imum.
Ludere qui neſcit,cãpeſtribus abſtinet armis,
Indoctúſque pilæ,diſcíve,trochíve quieſcit,
Ne ſpiſſæ riſum tollant impunè coronæ.
Qui neſcit,verſus tamẽ audet fingere.quid ni?
Liber & ingenuus,præſertim cenſus equeſtrẽ
Summã nummorũ,vitióque remotus ab omni.
Tu nihil inuita dices,faciéſque Minerua.
Id tibi iudicium eſt,ea mẽs,ſi quid tamẽ olim
Scripſeris,in Metii deſcendat iudicis aureis:
Et patris,& noſtras,nonũq; prematur in annũ.
Membranis intus poſitis delere licebit,
Quod non edideris.neſcit vox miſſa reuerti.

IANVS.

Iuuenum.) Piſonum.

Voce.) Diſciplina,arte,doctrina L.Calpurnij Piſonis.

Finge

Fingeris.) Doceris, *inſtitueris.*

Dictum.) Sententiam, *ſummam præceptorum.*

Tolle.) Aufer *tecum.*

Medium.) Inquit: *medium ut in uirtutibus eſt optimũ, ſic in poetica non admittitur. ſunt ſanè quædam diſciplinæ, in quibus perueniſſe ad mediocritatem laudi datur: poeta nil patitur mediocre, niſi optimus ſit, nequam eſt. Vt enim qui demerſi ſunt in aqua, nihilò magis reſpirare poſſunt, ſi non longè abſunt à ſummo, ut iam iam poßint emergere, quàm ſi etiam quum eſſent in profundo. ut nec catulus ille qui iam adpropinquat ut uideat, plus cernit quàm is qui modò eſt natus. Item qui proceßit aliquantulùm ad poeticã, niſi pernorit unde optimus euadat, nihilò minus excluſus eſt Helicone, quàm ille qui nihil proceßit. Putat enim Marcus Tullius inhoneſtum eſſe poetis, in ſecundis, tertiíſque conſiſtere.*

Actor.) Orator *quicunque peritus iuris mediocris.*

Aulus Caſellius.) Iuris *conſultus.*

Meſſalæ.) *Marcus Valerius Meſſala, cui nobilitati par fuit eloquentia, dignitatem à maioribus acceptam ſeruauit: libertatem patriæ quoad potuit, tutatus eſt. Fœlix ſi non genuiſſet, quippe cuius filio Meſſalino Cottæ, quòd palmas anſerum condire inuenerit, palma ſit tributa. Eius uxor, Terentia, quæ Ciceroni nupſit, & Salluſtio: ſed familiæ indelebilem maculam iniecit Meſſalina poſtremæ libidinis, quæ uigintiquatuor horis quinquies & uigeſies concubuit. nec ſoli Meſſalæ Valerij ſunt adpellati: nam Maximi, Sorani, Anciatæ, Leuini, Coruini, Publicolæ, Falcones, Potitij, Flacci, Proculi, ſub Valeriorum nomine cenſentur.*

Caſellius Aulus.) *A. Caſellius uindex optimus habitus conſultus iuris. De cuius erroribus dicitur ſcripſiſſe Terentius Scaurus Adriani temporibus.*

Columnæ.) *Baſilicæ, theatra, porticus.*

Vt gratas.) Comparatio, qua oſtendit ideo poeticam non admittere mediocritatem: quòd quum animis delectandis ſit inuenta, niſi id faciat (quod nõ niſi perfecta facit) offendit potius quàm ullam adferat uoluptatem.

Symphonia.) Concentus.

Craſſum.) An craſſum ſic uocat malum, ut leue bonũ? uel potius craſſum, quaſi ſurdum, quod non penetret.

Papauer.) Pro quibuſcũque bellarijs malis poſuit, & tragematis: quæ niſi bona ſint, fruſtra eſt quòd menſæ adhibeantur.

Papauer.) Placẽta uel cõdimẽtũ ex papauere & melle amaro

Sardo.) Quod peßimum eſt.

Iuuandis.) Delectandis, excitandis.

Summo.) A perfectione.

Vergit.) Declinat, id eſt, ſi paulùm à perfecto abeſt, nihilò plus bonum eſt, quàm ſi in imo eſſet.

Ad imum.) Ad infimum, id eſt, ad malum.

Ludere qui neſcit.) Exclamatio: ad id alludit quod dicitur,

Qua pote quiſque in ea conterat arte diem.

Campeſtribus armis.) Campeſtria arma ſunt exercitamenta in cãpo Martio, ubi tyro ad palũ exercebatur: & curſu, luctando, haſta, pila, diſco, pugillatu, ſaltúque firmabatur: Tyberique proximo ſudorem, puluerem, ac laßitudinem natando deponebat.

Abſtinet.) Non ludit.

Diſci.) Diſcus erat ſphærica forma ænea, uel lapidea pila, in qua erat anulus ad inſerendum digitum, ut aptius iacerent.

Coronæ ſpiſſæ.) Spectatores frequentes.

Impunè.) Habebitur ludribrio à ſpectatoribus.

Quid ni?) Quur non poßim poema ſcribere, & audeam cudere carmen?

Liber.) Qui liber ſum.

Cenſus.) Cenſi more ueterum dicebantur, qui centum millia in profeſſione detuliſſent. huiuſmodi facultates, cenſus dicebantur.

Cenſus.) Participium, ut doctus grammaticam.

Minerua inuita.) Repugnante natura.

Olim.) Quandoque.

Eſt.) Pro ſit.

Iudicium.) Poetam non diuitijs, & dignitate fieri, ſed natura fauente.

Iudicis Metij.) Seueri iudicis. quis Metius hic fuerit, non pro comperto habetur. Senſus eſt, Recita alicui ſeuero & docto amico.

Patris.) Tui L. Calpurnij Piſonis.

Intus.) Domi tuæ.

Poſitis.) Conſtitutis in tuo Muſæo, coercitis & conditis.

Reuerti.) id eſt, non poteſt emendari quod eſt ſemel editum & emiſſum.

ACRON.

Fingeris.) Formaris, erudiris.

Medium.) Non ex toto perfectum.

Certis rebus.) Ac ſi diceret, nõ omnibus, id eſt, paucis: id eſt, recte conceditur quarundam rerum eſſe mediocritatem: ut ſi iuriſperitus non fuerit aliquis, quo modo Caſellius Aulus: aut orator, quo modo Meſſala: attamen ferendi ſunt, ſi fuerint mediocres: quod in poetis non idem eſt.

Non conceſſere.) ὑπερβολικῶς ait. Nec enim ſaxa concedunt aliquid poetis de mediocritate. Columnas autem dicit ubi ponebant poetæ epitaphia.

Vt gratas inter menſas.) Quemadmodum inter menſas iucundas offendit aut malus cantor, aut malum unguentum, aut papauer cum amaro melle, quum poterat prandium confici ſine his: ita poema,

poema,quod inuentum eſt propter amicos delectandos, ſi paulu-lùm receſſerit à perfectione,non placet,ſine quo poemate res ho minum poterat explicari.

Symphonia.) Concentor,cantor.

Craſſum.) Mali odoris.Nam ut leuem odorem dicimus ſuauem, ita & craſſum malum.

Sardo.) Sardiaco.Papauer autem poſuit pro placenta.

Sine iſtis.) Sine concordi ſymphonia, & ſine craſſo unguen-to,& papauere.

Iuuandis.) Delectandis.

Si paulùm ſummo deceſſit.) Si modicum à perfectione receſſe-rit,fit poema peſſimum.Si exiguum receſſerit à ſummitate, uergit in uitium.

Vergit.) Perit.

Trochi.) Quaternarij: nam trochos Græci quaternarios uo-cant.aut trochi,id eſt,rotæ,quam currendo pueri ſcutica regunt.

Ne ſpiſſæ riſum tollant impunè coronæ.) Ne rideat cœtus ſpe ctantium qui in ſimilitudinem coronæ circundatur.

Quid ni?) Quur non audeant uerſus fingere qui neſciunt? quid reſtat niſi permutato ordine ingenuus quilibet liber à tribu-to perſoluat ſummã nummorum equeſtrem: id eſt, equeſtri ordini diſtributam? Nam conſuetudo erat Rhomanorum,ut liberi tributa non ſoluerent,cæteri uerò ſtipendia ad opus militum ſoluebant.

Liber & ingenuus.) Cum ſtomacho pronunciãdum, quaſi An tipophora,id eſt,ſi homo bene natus eſt,licet uerſus illi facere.Et eſt aliud liber,aliud ingenuus.

Præſertim cenſus equeſtrem Summã nummórum,uitioq́; remo-tus ab omni.) Id eſt,eouſque (ad) ſubaudiendum eſt,in cẽſum eque ſtrem receptus eſt:aut qui ſit profeſſus ſe habere tãtam pecuniã, quantam deberet habere eques. Non enim licebat antè equitem

Rhomanum fieri, niſi habuiſſet certam ſummam pecuniæ, hoc eſt, quadringentorum ſeſtertiorum.

Tu nihil inuita.) A ſuperioribus pendet: O Piſo, nihil dicas aut facias inuita Minerua, id eſt, ſapientia. Inuita autem Minerua facinus, quod eſt ſtultitiæ. eſt autem uerbum artificum, inuita Minerua: quia ipſa Minerua inter characteres poeſis præeſt.

In Metij deſcendat iudicis aureis.) Aut iudicio Metij, aut noſtro, uel patris laudentur aut culpentur.

Nonúmque prematur in annum.) Si mala ſunt carmina, uſque ad nonum annum lateant, & ſtudioſius corrigantur.

Miſſa.) Pro emiſſa.

PORPHYRIO.

Hoc tibi dictum Tolle memor.) Id eſt, hoc uerbum in mente habe.

Medium, & tolerabile rebus Rectè concedi.) Quarundam rerum eſſe mediocritatem.

Conſultus iuris & actor.) Conſultus iuris aliquis ſi neſciat quantum Caſellius Aulus, iuriſconſultus tunc optimus: attamen poteſt eſſe mediocris. Nec ſi quis orator idem poteſt quod Meſſala, ſciat attamen non eſſe ideo contemnendum.

Et Sardo cum melle papauer.) Corſicum & Sardum mel peſſimi ſaporis eſt.

Metij iudicis.) Metius perdiligens carminum fuit æſtimator.

Nonumq; prematur in annum.) Exemplo Cinnæ poterit uti, ut carmen ſuum, ſi malum eſt, nouem annis diſſimulet.

GLAREANVS.

Symphonia diſcors.) Acronis commentarius exponit ſymphonia, id eſt, cantor, concentor. Et paulò pòſt: Sine iſtis, id eſt, ſine cōcordi ſymphonia. Rurſus paulò pòſt, Trochos, inquit, Græci quaternarios uocant: quod ubi ipſe legerit, miror. Porrò ad illud,

Quid

Quid ni? Dij boni quantum eſt uerborum ineptiſſimorum. Sed hæc tot nunc ſeculis legimus abſque iudicio, & ſatis eſt Acronis uideri, quum fortaſsis impoſtoris ſint: quanquam quis ille Acron fuerit, planè dubito.

Præſertim cenſus equeſtrem.) Cenſus hoc loco participium eſt: & ſummam quadringentorum ſeſtertiorum, intelligo cenſum equeſtrem ante Auguſtum, qui eum poſtea ampliauit authore Suetonio. Quadringenta autem ſeſtertia decem millibus ualent coronatis francicis Budæana ſupputatione.

Sylueſtreis homines ſacer, interpresq; deorũ
Cædibus, & victu fœdo deterruit Orpheus,
Dictus ob hoc lenire tigreis, rapidosq; leones:
Dictus & Amphion Thebanæ conditor arcis
Saxa mouere ſono teſtudinis, & prece blanda
Ducere quò vellet. fuit hæc ſapiẽtia quondam
Publica priuatis, ſecernere ſacra profanis,
Concubitu prohibere vago dare iura maritis,
Oppida molliri, leges incidere ligno.
Sic honor, & nomen diuinis vatibus, atque
Carminibus venit. poſt hos inſignis Homerus,
Tyrthæúſque mares animos in Martia bella
Verſibus exacuit, dictæ per carmina ſortes,
Et vitæ monſtrata via eſt, & gratia regum
Pierijs tentata modis, ludúſque repertus:
Et longorum operum finis, ne fortè pudori
Sit tibi Muſa lyræ ſolers, & cantor Apollo.

IANVS.

Sylueſtreis homines.) Quò quæque res difficiliorem habet ac-

ceſſum, eò ſolet eſſe præſtantior: quòd natura non ſemel inclu-ſit, quæ pretioſa tulit. Poetica quum nullam recipiat mediocrita-tem, ſanè oportet eſſe pretioſiſſimam. Eam ob rem eius enumera-tur laus ab Horatio, *nec immeritò, quum poetis hæc uita ciuilis, leges, congregati homines in urbibus, boni denique mores, quin & omnis religio referantur accepta.* Primus Orpheus *fertur ad manſuetiores cultus humanum genus redegiſſe: hunc* Ciconæum, *uel à* Biſaltica Thraciæ *fuiſſe aiunt, diſcerptumq́ à mulieribus, quòd marium ſectaretur libidinem. Fulmine tamen ictum indicat epigramma de eo in* Dio Macedoniæ *inſculptum,*

Orphea candenti transfixum fulmine Thracem
Cum curua Aonides hic poſuere lyra.

Scripſit de fabulis epigrammata, hymnos. AElianus *tradit fal-ſa de eius ſapientia narrari, quum Thracum ſit neſcire literas. Eius cithara dijs uolentibus ad* Lyrneſia *ſaxa delata eſt: caput uerò à mulieribus euulſum* Leſbon *adpulit, hiatúmque cauer-noſæ terræ quendam incoluit, unde conſulentibus reſpondebat.* Nec Leſbij AEoleſque *omnes ac finitima* Ionia *ſolùm con-currebat, ſed uſque ad* Babylonem *reſponſa tranſmittebantur, unde* Cyrus *maior accepit,* Quæ *mea ſunt, eadem & tua ſunt, mortem innuens: quod ille non intellexit. Eius ſtatua in* Ly-bethris *ex cupreſſo* Alexandri *magni temporibus emiſit ſudo-rem. Fuit & alter* Orpheus Crotoniata *ſub* Pyſiſtrato *tyranno, qui ſcripſit* Argonautica.

Syluestreis.) Et quòd in ſyluis habitarent: & quòd duris, ſæ-uis, fœdisq́ eſſent moribus.

Sacer.) Semideus.

Interpres.) Vt poetæ, & theologi, & ſacerdotes.

Cædibus.) Qui nullis erant coerciti legibus.

Lenire tigreis.) Tolle hominibus ſapientiam & leges, lupus erit homo homini, non homo. Sunt tamen qui fabulam non putent de Orpheo, quòd animalium ſenſus cantu detineantur: cerui enim fiſtulis capiuntur: cycnos hyperboreos citharæ cantus adducit: piſces in ſtagno Alexandriæ ſtrepitu detinentur: fiſtulis aues alliciũtur: elephanti Indici organica uoce permulcentur: infantibus crepundia uagitus abrumpunt: fides delphinis amicitiam hominum perſuadent, cantu dirumpuntur ſerpentes: grandines, meßesque tranſeunt: manes cientur: laborat Luna. In Lydia inſulæ tibiarum cantu mouentur. quid maius loquar? ira diuina carmine placatur.

Thebanæ conditor arcis.) Qui Thebas à Cadmo conditas muro cinxit lyræ cantu.

Teſtudinis.) Lyræ.

Saxa.) Homines ſtultos & duros.

Prece.) Suauibus carminibus.

Fuit hæc ſapientia.) In hoc uno uerſatur ſapientia, ut doceret quomodo eſſet uiuendum.

Vago.) Habere uxores communes more ferarum.

Iura.) Vt quiſque ſuam haberet uxorem.

Quondam.) Quum non erant diuiſa: nunc autem non eſſet ſapientia, quia diuiſa ſunt.

Leges incidere ligno.) Quernis tabulis leges olim ſcribebãtur, quum nondum æris uſus eſſet. Solon quum in poetica ſat clarus eſſet, leges uerſibus ſcribere exorſus eſt, ſic incipiens,

Legibus his oro primum rex Iuppiter adſit,
Fortunámque ferat fœlix, noménque ſecundet.

Græcarum etiam urbium multæ ad lyram leges, & decreta publica recitabant.

Sic.) Ex hac ſapientia.

Diuinis.) Qui *deorum interpretes eſſent, quos* Plato *uocat diuinos.*

Poſt hos.) Scilicet *primos, qui homines coegere eſſe manſuetiores: poſt Orpheum, Linum, Muſæum.*

Dircæus.) Emēda *Tyrthæus: neque enim intelligit, de Pyndaro (licet quidam eloquētiæ fluuius fuiſſe dicatur) ſed de Tyrthæo Athenienſe, de quo interrogatus aliquando Leonidas reſpondiſſe fertur, ad iuuenū animos incitandos bonū ſibi uideri: quòd illius permoti carminibus, tanquā aliquo furore correpti, nullis parcentes periculis in pugnas ruerēt.* Hic *claudus, lucúſque, & toto corpore deformis, ludibrij cauſa Lacedæmonijs datus ab Athenienſibus pro duce, quum iam rebus ſuis diffiderent Spartbani, compoſita carmina exercitui pro concione recitauit, in quibus ornamenta uirtutis, damnorum ſolatia, belli conſilia conſcripſerat, tantúmque ardorem militibus adiecit, ut raró uſquam cruentius pugnatum, uictúmque ſit.*

Animos.) Spartbanos: apud quos etiā mulieres uirili ſunt animo.

Dictæ ſortes per carmina.) Ante *Troiana tēpora quum poetæ non eſſent, reſponſis oraculorum poetica facultas continebatur: nec ſolùm carmine ſemper reſpondebant, uerùm & reſponſis poetæ quaſi diuini laudabantur, ut & Homerum fœliciſſimum & quaſi deum futurum prædixerint.* Re *Chriſtiana firmata, cœpere oracula conticeſcere: & Bœotia quæ propter oraculorum multitudinem multiuoca dicebatur, obmutuit. Id factum eſt poſtquam per Thannum nuntiatum eſt magnum Pana perijſſe.*

Sortes.) Vatum reſponſa per carmina dicta.

Vitæ monſtrata uia.) Hinc *Græcorum ciuitates liberos in poetica erudiebant, quòd ſoli poetæ eſſent ſapientes: unde alibi* Horatius,

Os pueri tenerum, balbúmque poeta figurat:

Mox

Mox etiam pectus præceptis firmat amicis:
Inſtruit exemplis:inopem ſolatur & ægrum.

Plato & Ariſtoteles poetarum exemplis,ſuis dictis perſæpe fidē aucupantur.& fons Chriſtianæ eloquentiæ Paulus, Epimenidis Menandriiq; dicta uſurpat.Varro,Empedocles,Lucretiúſque philoſophiam uerſibus comprehenderunt.Zeno à poetica profectus. Ipſa demum AEneis quid aliud eſt quàm Ethica? Atque neſcio quo modo efficacius præcepta ſalutaria uerſibus comprehenſa in animos hominum dimittuntur.Dicere ſolitus erat Cleanthes,quemadmodum ſpiritus noſter clariorem ſonum reddit quū illum tuba per longi canalis anguſtias tractum patenti ore nouiſſimo exitu effundit:ſic noſtros ſenſus clariores carminis arcta neceſſitas efficit.negligentius audiuntur,quæ ſoluta oratione dicuntur.ubi acceſſere numeri,& egregiū ſenſum adſtrinxere certi pedes,eadem illa ſententia uelut lacerto excuſſa retorquetur.

Via.) Ratio uiuendi,id eſt,philoſophia.

Tentata modis.) Accepta carminibus & adquiſita:unde illud Ouidij, Cura ducum fuerant olim regúmque poetæ.
Sic Ariſtophanem Ptolemæus,Cherilum etiam peſſimum poetā Alexander,Ennium Scipio,Archiam Luculus, Virgilium Auguſtus,Claudianum Honorius,Auſonium Gratianus,in ſuis maximè repoſuerunt.

Ludiſque repertus.) Poſſet de ſcrupis intelligi,id eſt,de nodoſis & de ſe implicitis poematis,ut enodari non poſſint.Græci ænigmata uocant:de quibus Apuleius meminit Floridorū primo.Vel ludum accipere pro quiete & animi relaxatione,quæ in poetica eſt quàm maxima.atque ideo ſubiungit operum finem.ni malis referre ad theatrales ludos:quod non placet.

Finis.) Quies à magnis laboribus.

Pudori.) Ne turpe putes.

Solers.) Docta,perita.

ACRON.

Silueſtreis.) Syluas habitantes.

Cædibus & uictu fœdo.) Quia interficiebant beſtias,& manducabant,ipſe eos fecit congregari,ſimulque habitare.

Et *Amphion Thebanæ conditor urbis.) Cadmus Thebas conſtituit:eas muro cinxit Amphion.*

Fuit hæc ſapientia quondam.) Olim poetæ ſapientiam & eruditionem incultorum hominum prohibebant,id eſt,aliquando fuit hæc ſapientia in poetis,ut docerent quomodo uiuendum ſit priua tim,uel publicè.

V*ago.) Meretricio.Dicit quo modo poetæ docendo carminibus ſuis,hominum,qui modo ferarũ uiuebant,mitigaſſent animos.*

Sic.) Id eſt,propter ſapientiam.

Diuinis uatibus.) Sacerdotibus adæquauit poetas. Hoc etiam *Maro,*

Quique ſacerdotes caſti dum uita manebat:
Quique pij uates & Phœbo digna loquuti.

Tyrthæúſque mares animos in Martia bella Verſibus exacuit.) Lacedæmonijs diu aduerſum Athenienſes certãtibus oracula reſpõ derunt nõ aliter uictoriam poſſe habere niſi Athenienſem ducem habuiſſent.Miſſis legatis,qui hoc ab Athenienſibus poſtularẽt,Athenienſes in contumeliã ipſis Tyrthæum quendã claudum dederũt, dicẽtes iuxta ignauiã ipſorum hunc eis ducem poſſe ſufficere.Sed oracula quæ promiſerũt,nõ fruſtrata ſunt.Nam Tyrthæus licet corpore eſſet debilis,ſcripſit tamen carmẽ heroicum:quo accenſi Lacedæmonij in aciem proceſſerunt,ſicq; conſequuti ſunt uictoriã.Itẽ Tyrthæus fuit genere Athenienſis poeta,omni deformis parte membrorũ. Is primus tubã inuenit.Quo etiã Lacedæmonij uſi duce uicerunt Meſſenios.Nã quum diuturno tẽpore inter Lacedæ

cedæmonios & Meſſenios bellum traherent, conſuluerunt Lacedæmonij Apollinem. Quibus reſponſum eſt, non aliter eos poſſe uincere niſi cum duce Athenienſi pugnarent. Quibus Athenienſes Tyrthæum dederunt: & ita Lacedæmonij uicerunt, quum hoſtes nouus tubæ ſonitus terruiſſet.

Sortes.) Reſponſa Apollinis.

Via.) Ratio. Hoc eſt, etiam philoſophia mõſtrata eſt uerſibus.

Et gratia regum.) Carminibus ſunt deſcripti reges: carmina meruerunt amicitias regum.

Et longorum operum finis.) Hoc eſt, ut carmen libenter operarentur: & cum delectatione opus ad finem perducerent.

Finis.) Laudatio.

Ne fortè pudori Sit tibi.) Ideo, inquit, enumeraui hæc, ne erubeſcas referri in numerum poetarum, id eſt, Ideo dixi multa cõmoda naſci de carmine, ne fortè, ô Piſo, poema ſordidum uideatur. Solers autẽ propriè dicitur, qui habet peritiam rerum difficilium.

Cantor Apollo.) Inuentor citharæ, qui præeſt Muſis.

PORPHYRIO.

Syluestreis homines ſacer interpreſque deorum Cædibus & uictu fœdo deterruit Orpheus.) Orpheus primùm poeticam illuſtrauit: ex hoc dicitur leniſſe tigreis & leones: quia efferatos hominum animos placauerit carmine.

Leges incidere ligno.) AEreis enim tabulis antiqui non ſunt uſi, ſed roboreis has incidebant leges: unde adhuc Athenis legum tabulæ, Axones uocantur.

Tyrthæus.) Fuit hic genere Athenieñſis poeta, omni parte mẽbrorum deformis. primus hic tubæ moderationes dedit ex hac cauſſa. Nam quũ Lacedæmonij bellum aduerſum Meſſenios gererent, diuq; traherent dubiũ Martis euentũ, reſponſum acceperunt ab Apolline, ſi uellẽt uincere, Athenieñſi duce uterẽtur, à qbus rogati

Athen

Athenienſes, miſerunt Tyrthæum claudum & luſcum, quem deformem crederent. uſi ſunt auxilio Lacedæmonij: quibus ille cantum monſtrauit tubarum: quarum in auditu territi ſono Meſſenij fugerunt. adepti ſunt uictoriam Lacones.

Dictæ per carmina ſortes.) Per uerſus hexametros reddidit reſponſa Phœmonoe Pyrrho Epirotæ petenti, Aio te AEacida Rhomanos uincere poſſe.

Et uitæ monſtrata uia eſt.) Sententijs ſapientum quibus inſtructa uita eſt.

GLAREANVS.

Tyrthæúſque mares animos in Martia bella.) Hanc hiſtoriam Acron bis narrat, primùm uerbis ſuis: Vbi ab initio Athenienſes in pleriſq; codicibus perperam pro Meſſenijs legitur. Secundo uerbis Porphyrionis, quæ partim inuertit, pleraq; mutilauit. Multi etiam codices Dircæum habent: & Landinus planè ita legit, ſed errat. De Tyrthæo præter alios, etiam Strabo, libro octauo.

Natura fieret laudabile carmen, an arte,
Quæſitum eſt. ego nec ſtudiũ ſine diuite vena,
Nec rude quid proſit video ingeniũ: alterius ſic
Altera poſcit opem res, & coniurat amicè.
Qui ſtudet optatã curſu contingere metam,
Multa tulit, fecitq; puer, ſudauit & alſit:
Abſtinuit Venere, & vino. qui Pythia cantat
Tibicen, didicit prius, extimuitq; magiſtrum.
Nunc ſatis eſt dixiſſe, ego mira poemata pãgo.
Occupet extremũ ſcabies. mihi turpe relinqui
Et quod non didici, ſanè neſcire fateri. (eſt,
Vt præco ad merceis turbã qui cogit emẽdas,

Aſſenta

Aſſentatores iubet ad lucrum ire poeta
Diues agris, diues poſitis in fœnore nummis.
Si verò eſt, vnctum qui rectè ponere poſſit,
Et ſpondere leui pro paupere, & eripere atris
Litibus implicitum, mirabor ſi ſciet inter
Noſcere mendacem, verumq́; beatus amicum.
Tu ſeu donaris, ſeu quid donare voles cui,
Nolito ad verſus tibi factos ducere plenum
Lætitiæ. clamabit enim pulchrè, bene, rectè:
Palleſcet ſuper his, etiam ſtillabit amicis
Ex oculis rorem, ſaliet, tundet pede terram.
VT qui conducti plorant in funere, dicunt,
Et faciunt propè plura dolentibus ex animo: ſic
Deriſor vero plus laudatore mouetur.

IANVS.

Natura fieret.) Vetus eſt uerbum, naſci poetam, quaſi nullo egeat artis adminiculo. Si enim ut à nobis antea dictum eſt, poetica nil aliud eſt, quàm imitatio naturæ, quid arte opus eſt ad ea exequenda, quæ nobis ipſa ſuggerit natura, unde omnis ars profecta eſt, quæ niſi naturam commoueat, nihil egiſſe iudicatur? Quod ſi tanti eſt natura, ut in picturis, ſignis, alijsq́; operibus, ad quorum intelligentiam minus habemus inſtrumenti, recta tamen & praua iudicamus in naturæ imitatione: cuius neminem uoluit natura eſſe inexpertem, quippe qui ea omnia in nobis ſentiamus noſtris infixa ſenſibus: cui dubium eſt, ad ea dijudicanda ſatis eſſe naturam? Adde quòd ſi ars earum rerum eſt quæ ſciuntur, fitq́; ex penitus proſpectis planéque cognitis, atque ab opinionis arbitrio ſeiunctis: quomodo poteſt eſſe ars in ea facultate, quæ tota ingenio conſtet,

conſtet,& quibuſdam igniculis quaſi diuinis, ut ipſe poeta quum ſua legat, obſtupeſcat, admireturque illa eſſe orta? Eſt ſanè uerum,magnam & potiſsimam partem poſsidere naturam, cuius ui quædam artis ſimulachra,quarum in nobis habemus ſemina,ſine doctrina mouentur, primámque illam uim & ingenium à natura tribui: quòd nos acutos faciat ad excogitandum, uberéſque ad explicandum: quæ nulla poſſunt arte comprehendi, ſed infirma ætate,imbecilláque mente uis naturæ per caliginem cernitur: quæ niſi arte confirmetur,progredi longius nõ poteſt. quúmque ad illuſtrem naturam ratio quædam cõfirmatióque acceſſerit artis,præclarum,ac ſingulare quiddam ſolet exiſtere.atque ut tota poetica,arte non conſtat:ſic ſine quibuſdam præceptis ab peritis notatis & obſeruatis bona eſſe non poteſt. ars enim dux certior eſt,quàm natura.certas habemus rationes, quæ ordinem habent, & quaſdam errare non patientes uias.quæ ars,quum naturæ conſeruandæ cauſſa inuenta ſit: & id quod à natura datum eſt, quia fortuitum eſt,nec ſemper paratum eſſe poteſt, tuetur: & quod deeſt adquirit:nec ſemper tamen ſectanda ars. nam ut natura æmulam ſuarum uirium nonnunquam artem eſſe patitur, ſic irritam quandoque feſſo labore dimittit.Coniungenda ergò utraque ita,ut altera alterius ope ſuſtentetur.

Quæſitum.) *Diſputatum eſt longa uentilatione.*

Laudabile.) *Bonum poema.*

Studium.) *Ars.*

Vena.) *Longo ingenio.*

Rude.) *Non excultum arte.*

Non uideo.) *Sumptum ex uetuſto iudicandi more. Solebant enim iudices quum ſententiam pronuntiabant, addere, Si quid mei eſt iudicij.*

Proſit.) *Prodeſſe poßit.*

Sic.) Studium ſine diuite uena.

Opem.) Id eſt, natura poſcit auxilium ab arte.

Coniurat.) Conuenit, coniungitur.

Qui ſtudet.) Non *ſatis eſt ualere ingenio, nec callere artem, niſi diligentiam adhibeamus. quæ etiam ingenium ex tarditate incitet, & artē cura, & cogitatione adiuuet, & utriſque quaſi lumen aliquod adhibeat. ars demonſtrat tantùm ubi ſit illud quod quæras: reliqua, in cura, cogitatione, labore, uigilantia, id eſt, diligētia conſiſtunt.* Non *enim ut quiſque uerſum pedibus inſtruxit, ſenſumque teneriorem uerborum ambitu intexuit, continuò in* He*liconem uenit. Sudandum eſt ut ad montem* Parna*ſſum perueniamus.*

Metam.) Meta idem eſt quod inuerſus turbo. κῶνος *à Græcis adpellatur. at hic pro fine ponitur.*

Puer.) Iam inde à pueritia adſueuit & didicit currere.

Sudauit.) In æſtu.

Alſit.) In frigore.

Pythia.) Pro quibuſcunque poſuit cantionibus. Muſicorum magna eſt cura, non artis ſolùm, ſed & uocis. unde Nero *Cæſar pomis abſtinebat, clyſtere uomitúque augendæ uocis cauſſa purgabatur.*

Vino.) Quod obeſt arterijs & uoci.

Venere.) Frequens Venus obeſt uoci, & raucedinem concitat. hinc fiebat Comœdis & ijs quibus uox erat cuſtodiēda infibulatio cute quæ ſuper glandem eſt transſuta, filóque relicto, donec circa foramina cicatriculæ fierent. tunc imponebatur fibula, quæ erat æneus circulus.

Tibicen.) Qui tibia canit.

Prius.) Quàm dicat ſe peritum.

Nunc.) Quum nulla fiat exercitatio, nil laboris impenditur.

Pango.)

Pango.) Scribo. *Pangi dicuntur uerſus figi in ceram, ueluti plantæ quum in terram admittuntur.*

Occupet extremum ſcabies.) Sumptum è ludo puerili, *qui in curſura ultimo ſcabiem imprecantur, quaſi omnes præter unum ſint uictores.*

Mihi turpe relinqui eſt) Loquitur ex *perſona reſpondentis, qui dum ultimus non ſit, ſat ſecum putat actum bellè.*

Et quod non didici.) Licet poeticam non didicerim, tamen poe*mata pulchra pango, & poeticam profiteor.*

Præco.) Præcones *lapide qui in foro ſublimior erat & edi*tior populos conuocabāt ad emēdas merces, & oblata pretia pro nūtiabant. Argentarij habebāt ſummam rerū uænaliū: ab his ac*cipiebant forar.j, à quibus demum coactores nummos exigebant.* Quæ uolumus emendare primùm diutius nobiſcum tractamus: duobus deinde aut tribus legimus: mox alijs tradimus adnotanda: notáſque eorū, ſi dubitamus, cum uno rurſus, aut cum altero pen ſitamus, nouiſſimè pluribus recitamus: ſed amicis certis electiſque, quibus credamus, quos & tanquam ſingulos obſeruemus, & tanquā non ſingulos timeamus. Oritúrque ex hac recitatione magna utilitas, ut de quibus dubitat, quaſi ex conſilij ſententia ſtatuat, mul táque multi admoneant & uultu, oculis, nutu, manu, murmure que oſtendāt: quin etiā ſilentio, quod ſi acre ſit & intentū, nō minor quādoq; plauſus, quàm clamor redditur. Inſpiciendum tamen, ne quædam ſæpe ſint quæ ſingulis fortaſſe non placent, omnibus plurimùm. unde Pomponius ſecundus Tragœdiarum ſcriptor, ſi quid tollendum amicus, ipſe retinendum putabat, dicere ſolebat, Ad populum prouoco. Primus omnium Rhomanorum qui aduocatis hominibus ſua ſcripta recitauit, fuit Aſinius Pollio, qui iniquam cum Cicerone de eloquentia litem habuit, támque paulatim ea res excreuit, ut miſeri poetæ rogarent ultro, & ambirent qui digna-

rentur audire: & ne id quidem gratis, nam & domum mutuaban tur, & auditorium extruebant, & ſubſellia conducebant, & libellos diſpergebant, ut beatiſſimus recitationis eorum euentus conſequeretur.

Poſitis in fœnore.) *Vnde adparet malum eſſe poetam.*

Vnctum.) *Lautum conuiuiū, opulentam & opiparam cœnam.*

Ponere.) *Adponere.*

Spondere.) *Sponſionem facere, & uadem fieri pro tenui ſupellectile.*

Eripere.) *Eximere.*

Beatus.) *Diues poeta.*

Plenum Lætitiæ.) *Admonet eos qui aut acceperint, aut expectent, non poſſe eſſe bonos iudices.*

Palleſcet.) *Ex magna admiratione.*

Rorem.) *Lachrymas præ lætitia.*

Vt qui conducti.) *Præficas intelligit, quæ ante domum mortui laudes eius canebant. dictæ quòd ancillis lamentantibus præficerentur. præficæque uocatæ uſque ad ſecundum bellum Punicum. Populus tandiu adſtabat, quandiu cadauer conſumeretur, cineréſque colligerentur. pronuntiabatur, ilicet. interim reſpondebat fictibus præfica, quæ planctus princeps erat, non doloris. Plautus de præficis, & Lucilius in Horatij ſententiam. Mercede quæ conductæ flent alieno in funere præficæ multo, & capillos ſcindunt, & clamant magis. θρηνῳδεῖς Græcè dictæ. Nam & threni lamentationes dicuntur, & θρῆνος Nænia.*

Deriſor.) *Adulator, qui imponit miſero lectori. magna enim iactura oritur ex adulatione. nam etiam ſi non ſtatim nocet adulator, ſemina in animo relinquit, ſequitúrque nos etiam quum ab illo diſceſſimus, reſurrecturum poſtea malum. ut qui ſymphoniam audierunt, ferunt ſecum in auribus modulationem, quæ actiones impedit,*

O

pedit nec ad ſeria patitur intendi.Sic adulatorum,& prauus lau dantium ſermo diutius hæret quàm auditur.nec facile eſt animo dulcem ſonum excutere.

Laudatore uero.) Propriè dixit laudatorem.*Laus non ad uocem refertur,ſed ad ſententiam,ut laudatus ſit ille qui iudicatur laude dignus*. Laudatio *uerò uocem exigit. unde nemo laudem funebrem,ſed laudationem dixit, cuius officium oratione cõſtat.*

ACRON.

*Natura fieret laudabile carmen,an arte,Quæſitum eſt.)*Mul *ti quærunt utrum poeta naſcatur,an fiat.*Ego *utrunque* dico,ha*bere poetam debere,id eſt,artem & ingenium.*

Sine diuite uena.) Hoc *eſt,ſine ingenio bono & ſine natura.*

Rude.) S*tultum,ſine ſtudio & imperitum.*

A*lterius ſic* Altera.) V*t illud* S*alluſtianum*, Alter *alterius auxilij eget.*

Coniurat amicè.) Conuenit *amicabiliter.*

Qui ſtudet optatam.) Qui ſtudet ad gloriam uenire,multa debet perferre,id eſt,ſudare,algere,uigilare,abſtinere à Venere.

Curſu.) Labore & *opere : curſu qui primus uult eſſe.*

Sudauit.) *Per æſtatem ſcilicet.*

A*lſit.)* Per *hyemem frigus ſuſtinuit.*

P*ythia cantat.)* Id *eſt,*P*ythonem compoſitum ab* A*polline.*

Non *ſatis eſt dixiſſe:ego mira poemata pango.)* Iactare,& di*cere, optimus poeta ſum,quum non ſim.*

Pango.) *Compono,id eſt,ego poſſum mira poemata compone re.hoc dicit malus poeta.*

Occupet *extremum ſcabies.) Ille patiatur ſcabiem qui extremus cõponet uerſus.* μεταφορικῶς *autẽ loquutus eſt à ludo pue rorum.Ita enim pueri currentes aiunt,*Occupet *ſcabies in extremo remanentẽ,*Id *eſt,ego poeta ſum,habeat ſcabiẽ qui non eſt poeta.*

ta. Hoc ergò ex perſona illorum dixit qui dicendo, carmina ſcimus facere: nihil ſciunt, uolunt tamen ſe æſtimari poetas.

Mihi turpe relinqui eſt.) Turpe mihi eſt, ut ultimus faciam carmina.

Sanè neſcire fateri.) Ordo eſt, mihi ſanè turpe eſt fateri neſcire

Vt præco ad merces turbam qui cogit emendas.) Quemadmodum præco uoce hortatur populum accedere ad emendas merces proſcriptas, ita & poeta diues hortatur aſſentari ſibi in carmine per dona multos.

Aſſentatores.) Blandos, falſos auditores.

Diues agris, diues poſitis in fœnore nummis.) Qui multos agros, & multos nummos habet poſitos in fœnore.

Si uerò eſt, unctũ qui rectè ponere.) Id eſt, qui bene paſcat. Vnctum autẽ lautũ conuiuium. unde in alio loco, Accedes ſiccus ad unctũ. Perſius, Calidũ ſcis ponere ſumẽ. unctũ rectè adpellat pulmentariũ bene coctũ. & eſt Satyricè dictũ. Si uerò ſit poeta qui bene paſcat: hoc eſt, ſi habet eum qui cœnã præparet: bene mirabor ſi iſtiuſmodi homo poßit falſum amicum à uero diſcernere. nam quum falſus amicus eodem modo eum laudet & uerus, non poterit largus poeta inter bonos maloſq; habere iudicium.

Spondere.) Interuenire & fidem dicere.

Leui.) Tenui & egenti, uel uili.

Tu ſeu donaris, ſeu quid donare uelis cui, Nolito ad uerſus tibi factos ducere plenũ Lætitiæ.) O Piſo, ſeu donaſti alicui, ſeu donaturus es, hoc auditore carminũ tuorum ne utaris, ut pro donis lætetur. nolito pretio aliquem laudatorem tuis uerſibus locare: ne tuo munere lætus fictas tibi laudes perſoluat.

Pulchrè, benè, rectè.) Eſſe compoſitos uerſus.

Palleſcet.) Pallidus fiet, quum cœperit te falſum laudare, quaſi pręnimia admiratione.

Quintilio ſi quid recitares,corrige ſodes.
Hoc aiebat,& hoc.melius te poſſe negares,
Bis térque expertum fruſtra,delere iubebat,
Et malè tornatos incudi reddere verſus.
Si defendere delictum,quàm vertere malles,
Nullũ vltra verbũ,aut operã ſumebat inanẽ,
Quin ſine riuali téque & tua ſolus amares.
Vir bonus & prudẽs verſus reprehẽdet iner-
Culpabit duros,incomptis allinet atrum (teis,
Tranſuerſo calamo ſignum: ambitioſa recidet
Ornamenta,parum claris lucem dare coget:
Arguet ambiguè dictum,mutanda notabit.
Fiet Ariſtarchus,nec dicet,quur ego amicum
Offendam in nugis? hæ nugæ ſeria ducent
In mala deriſum ſemel, exceptúmque ſiniſtrè.
Vt mala quem ſcabies,aut morbus regius vr-
Aut fanaticus error,& iracũda Diana, (get:
Veſanum tetigiſſe timent,fugiúntque poetam,
Qui ſapiunt: agitant pueri,incautíque ſequunt̃.

I A N V S.

Laborant.) Student,cum labore tentant.

Culullis.) Multis poculis & cibis.

Vrgere.) Pungere.

Condes.) Si recitabis poema.

Sub uulpe.) Non decipient te callidi,uafri: & aſtuti non uulpinabunt.

Quintilio.) Hic ille eſt Quintilius Varus emunctiſsimi in iudicandis poematis ingenij iudicijq́;, cui emendandi Virgiliani ope-

ris ab Auguſto demandata eſt cura. Qui in Germania cum tribus legionibus, legatis, auxilijsq; cæſus eſt. qua clade tantum conſternatus eſt Auguſtus, ut caput foribus illideret uociferans, Quintili Vare redde legiones, Suetonius author.

Sodes) *ô amice, ſi audes.*

Delere.) *Totum opus.*

Malè tornatos) *Malè politos & compoſitos.*

Vertere.) *Mutare, & emendare.*

Inanem.) *Quæ nihil adferat utilitatis & lucri.*

Riuali.) *Nemo præter te amaret tuum carmen.*

Vir bonus.) *Officium boni iudicis deſcribit, qui pro nihilo ducit ſi amicum ſuo offendat iudicio, dum admoneat errorum. Illi enim patientiſſimè reprehēduntur, qui quàm maximè laudari merentur. Verſatur autem potiſſimùm emendatio in adijciendo, detrahendo, mutando. Docta auris, in parum expletis deſyderat, fragoſis offenditur, leuibus mulcetur, & cōtortis excitatur, ſtabilia probat, clauda deprehendit, redundantia ac nimia faſtidit. Legem uerò emēdationis ipſe Horatius exequitur in epiſtolis ultimis.*

Incomptis.) *Non accuratis.*

Allinet.) *Superinducet.*

Tranſuerſo.) *Non prouerſo, nec recto, ſed in latus ducto: unde tranſuerſus uerſiculus Ciceroni ad Atticum, Aduerſa charta Marſidi.*

Atrum.) *Id eſt, delebit omnia.*

Ambitioſa.) *Luxurioſa, redundantia.*

Claris parum.) *Breuibus, obſcuris.*

Notabit.) *Aſteriſco, obeliſco, cærula miniatula.*

Ariſtarchus.) *Criticus & grammaticus, cui à Piſiſtrato demandata eſt cura Homericorum carminum in unum corpus redigendorū. Qui ſimul ac offenderat malum carmē, negabat Homeri eſſe.*

eſſe. Rhapſodiæ ob eam rem dicuntur Homeri libri, quaſi in unum uolumen conſuta carmina. Carmina autem Homerica in theatris cum uirga pronũtiabant Homeriſtæ, hinc apta uirgæ carmina, in Floridis Apuleius. à qua uirga poetarum interpretes Rhabduchi à Platone dicuntur.

Nugæ.) Quas tu nugas putas eſſe.

In mala ſeria.) Incipiet enim ex illo inſanire poeta, nec deinde proficiet. magnos enim plerunque profectus perdidit arrogãs de ſe perſuaſio.

Siniſtrè.) Contrariè: in malum ſuum omen.

Regius morbus.) Quem & Arquatum & Auriginem uocãt: colore potiſſimùm detegitur, quum in oculis quod album eſſe debet, fit luteum, totumq; corpus cum pallore quodam albeſcit. Regius putatur dictus, quòd eo laborantes baſilicè curantur, exercitatione, frictione: ſi hyems ſit, balneo: ſi æſtas frigidis natationibus, lectoq; & conclaui cultiore, clauſo loco, ludis & laſciuia adhibitis, per quæ mens exhilaretur.

Fanaticus.) Vt ſunt lymphati, ceriti, laruati. nam in templis & ſacris locis corripiuntur ſacro furore & diuino.

Iracunda Diana.) Quam nemini licuiſſe uidere impunè, teſtis eſt Actæon.

Veſanum.) Minus ſanum, cuius mens quodam motu perturbata ſit: unde exiſſe poteſtatem dicitur, quòd in mẽtis poteſtate, cui totius animi regnum tribuitur, non ſit.

Qui ſapiunt.) Qui prudentes ſunt.

Timet tetigiſſe.) Ne quid ipſi cõtrahat inſaniæ ex cogitatiõe.

Agitant.) Prætereuntẽ inſequũtur, & eius augent inſaniam.

Incauti.) Qui neſciunt q̃ magnũ ſit periculũ inſanos inſectari.

Reges dicuntur multis urgere culullis.) Reges enim quos nolunt recipere in amicitiam, multo mero inebriant, tentantes

an per potum quæ habent ſecreta prodant. Docet autem hoc lo*co multa cura & ſtudio adſciſcendos amicos eſſe.*

Culullis.) *Id eſt, calicibus. & eſt diminutiuum à Culeo. ut alibi,*
Ipſe diues & aureis mercator exiccet culullis,
Vina Syra reparata merce.

Et torquere mero.) *Id eſt, trahere ad confeßionem, id eſt, uino explorare ingenia dignorum amicorum.*

Perſpexiſſe.) *Præuidere.*

Condes.) *Compones. ut,*
Reſpondere paras, ſeu condis amabile carmen.

Nunquam te fallant animi ſub uulpe latentes.) *Ingenioſi homines laudant mala carmina, ideo ut te fallant aſtutia animi: qui quum ſint uafri & ſubdoli, innocentē ferunt uultum, quaſi uulpes in AEſopi fabula contra coruos.*

Sub uulpe.) *Sub impoſturis adulantium, ſub dolo. Vulpes enim doloſum animal eſt, ut in AEſopi fabula: ſic & qui uerſus facis, ex fictione facilè adulantium potes ſubdolos animos præuidere.*

Quintilio ſi quid recitares.) *Hic Quintilius erat Varus poeta Cremonenſis amicus Virgilij.*

Hoc aiebat & hoc.) *Malè dictum dicebat malo poetæ, ut corrigeret malos uerſus.*

Melius te poſſe negares.) *Deeſt (ſi) id eſt, Si negaſſes te meliora carmina poſſe facere; iubebat ut denuo uerſus corrigerentur: quemadmodum ferramentum malè ductum, redditur incudi, & bene ibi formatur.*

Malè tornatos.) *Malè compoſitos.*

Vertere.) *Corrigere, mutare.*

Quin ſine riuali teque & tua ſolus amares.) *Sine riuali amantur carmina, quando ab eo ſolo amantur qui facit ea. Riualem autem pro æmulo poſuit. Riuales enim ſunt unius meretricis amatores.*

tores.hoc tractum eſt ab antiquis.Riuales enim dicebantur qui in agris riuum haberent communem, & propter eum ſæpe diſcreparent.

Inertes.) Sine grauitate factos.

Duros.) Malè ſonantes.

Incomptis.) Id eſt, non bene ſonantibus, non bene currentibus, ſine œconomia ſcriptis.

Allinet.) Id eſt, adponet.

Signum.) Notam culpæ ſignificat. [nam notari uerſum malè formatum dicimus.

Transuerſo calamo.) Tranſuerſim ducta penna, uitia carminũ maculabis.

Ambitioſa.) Superflua.

Arguet ambiguè dictum.) Amphibologias uituperabit.

Mutanda notabit.) Deſignabit, certa faciet, quæ mutari debent.

Fiet Ariſtarchus.) Nomẽ Græci grammatici, qui Homeri carmina adnotauit. Ille ergò iudex etiam optimi poetæ fiet, quòd Ariſtarchus Homerum emendans, hoc ſigno notauit uerſus, quos iudicauit Homeri non eſſe.

Nec dicet, quur ego amicum Offendam in nugis.) Sicut multi dicunt, Quur ego debeo corrigere amicum in ſuo errore?

In mala ſeria.) In malas neceſſitates, ſi non fuerit emendatus: irriſio laudati, in alijs maioribus ipſum docebit errare.

Siniſtrè.) Contrariè: quia ut ſuperius dixit,

Neſcit uox miſſa reuerti.

Et ideo poſtquam mali poetæ carmina publicant contraria, ab omnibus excipiuntur, & irrecuperabiliter deridentur: ſicut ſcabies & regius morbus, cæteriq; morbi quos ipſe dicit, ſunt incurabiles adeo, ut uix aut nunquam poßint curari.

Regius.) Quē quidā dæmoniacū, alij comitialē, alij arquatum uocant: quem Græci ἴκτερον dicunt, quibus oculi uirideſcunt.

Aut fanaticus error.) Fanaticum errorem pati dicuntur qui à Fanis percutiuntur, id eſt, qui lymphatico agitantur.

Iracunda.) Læſione, offenſa.

Agitant.) Perſequuntur. Nam pueri prætereuntibus illudere ſoliti, quos inſectantur, in dementiam compellunt.

Incauti.) Qui poſſunt lædi ab inſano poeta.

PORPHYRIO.

Reges dicuntur multis urgere cululli.) Reges enim quos uolūt recipere in amicitiam, multo mero inebriant, tentantes an per potionem, quæ habeant ſecreta, prodant.

Et torquere mero.) Hoc eſt, protrahere ad confeßionem.

Animi ſub uulpe latentes.) Sannatores & mydronas adpellamus qui benignè irrident.

Quintilio ſi quid recitares.) Hic erat Quintilius Varus Cremonenſis amicus Virgilij eques Rhomanus.

Et malè tornatos incudi reddere uerſus.) Hoc eſt, denuo uerſus ſcribere: quo modo ferramentum malè formatum, redditur incudi ut ibi formetur.

Quin ſine riuali.) AEmulum riualem dixit.

Incomptis allinet atrum Tranſuerſo calamo ſignum.) Significat ac notat uerſum malè formatum.

Fiet Ariſtarchus.) Hic Homeri carmina adnotauit. Ille ergò iudex etiam optimi poetæ, Ariſtarchus fiet.

Aut fanaticus.) Id eſt, qui lymphatico agitatur.

Agitant pueri, incautique ſequuntur.) Nam pueri, prætereuntibus illudere ſolent: & quos inſectantur, in dementiā compellūt.

GLAREANVS.

In mala deriſum ſemel, exceptumq́ ſiniſtrè.) Acron coniungit car

carmen hoc cum prioribus, exponitq́ in mala ſcria, id eſt, in malas neceßitates. Alij diſiungunt à prioribus, connectuntq́ cum poſterioribus. Sed eſt obſcurius dictum, utrouis modo coniungas.

Hic dum ſublimeis verſus ructatur, & errat,
Si veluti merulis intentus decidit auceps
In puteum, foueámve, licet ſuccurrite longum
Clamet iò ciues, non ſit qui tollere curet.
Si quis curet opem ferre, & demittere funem:
Qui ſcis, an prudens huc ſe deiecerit, atque
Seruari nolit? dicam, Siculiq́ poetæ
Narrabo interitum, Deus immortalis haberi
Dũ cupit Empedocles, ardentẽ frigidus AEtnam
Inſiluit. ſit ius, liceatq́ perire poetis.
Inuitum qui ſeruat, idem facit occidenti.
Nec ſemel hoc fecit: nec ſi retractus erit, iam
Fiet homo, & ponet famoſæ mortis amorem.
Nec ſatis adparet, quur verſus factitet: vtrum
Minxerit in patrios cineres, an triſte bidental
Mouerit inceſtus: certè furit, ac velut vrſus
Obiectos caueæ valuit ſi frangere clatros
Indoctum, doctúmque fugat recitator acerbus.
Quem verò arripuit, tenet, occiditq́ legendo:
Non miſſura cutem niſi plena cruoris hirudo.

IANVS.

Sublimeis.) Vel ad recitationem alludit eorum, qui ſolebant eſſe in foro: & quandoque recitantes ſupra cippum ſe imponere, ut de Caluo legimus. uel (ſublimem) pro (turgido) accipit & elato.

Ructatur.)

Ructatur.) Id eſt, temerè, & nullo conſilio euomit.

Errat.) Non ſolùm corpore, ſed ſcribendo.

Decidit) Exemplo Thaletis Mileſij, qui irriſus eſt, quòd dum intentus nocturna ſydera inſpicit, in puteum deciderit: nec uiderit quæ erant ante pedes, dum remotiſſima inueſtigat. Huiuſmodi erit poeta, qui dum ſibi ipſi adplaudit, & inania nubesq; ſectatur, in manifeſtiſſimos errores, tanquam in ignorãtiæ puteum decidit. unde ſi auxilium petat, nemo ſit qui manum uel funem porrigat, quòd putet uolentem illum illuc ſe demiſiſſe, quippe qui admonitus non uitarit. quin & timebunt omnes auxilium ferre: ne ſi rurſus ſe præcipitet, oleum perdant & operam.

Intentus.) Qui ſectatur.

Iô.) Exclamantis eſt.

Longum.) Multum: ut, Longum formoſe uale, diúque.

Succurrite.) Adeſte, ô ciues, & opem ferte.

Demittere.) Magnitudinem ſignificat putei, ut illud Virgilij,

Demiſſi per funem.

quo ſignatur equi magnitudo.

Poetæ.) Empedocles fuit Didaſcalius poeta, qui uerſibus philoſophiam comprehendit. ut immortalis à ſuis crederetur, in AEtnam ſe præcipitauit. & iam uoti compos fuiſſet, ni illum crepida flammis emiſſa, quibus æneis utebatur, prodidiſſet.

Dicam.) Illi uolenti adferre auxilium, & funem demittere poetæ, qui per imprudentiam ceciderat in puteum.

Siculi.) Mali Agrigentini.

Haberi.) Dici, exiſtimari à ſuis diſcipulis.

Frigidus.) An ad eius alludit opinionem, qui hominum ingenia frigido circa præcordia ſanguine impediri aiebat? an potius frigidus pro ſtulto poſuit & ſegni? qui ſi quid hominibus perſuaſiſſet; ideo ſe immortalem perſuadebat futurum.

AEtnam

AEtnam ardentem.) Quæ plurimis locis ignem euomit, non editis ſolùm, ſed adiacentibus. unde quur unicus mons à Meſſala & Valgio dictus ſit, dubitare ſe ait Seneca.

Liceat perire.) Nihil tam in poteſtate hominis eſt, ac mors: uel teſtis Portia. libertatem autem mortis uelle eripere, hæc quidem uis eſt.

Idem facit occidenti.) Idem facit ac ſi occideret: utrunq; enim, uim eſt inferre. Veteres, Facio idem tibi, dicebant Græca conſtructione, id eſt, idem quod tu facis.

Nec ſemel.) Quod condonandum eſſet: nam (ſemel) uicinum eſt ad (penè nunquam): ex eodem ſenſu eſt, quod Craſſum ſemel in uita riſiſſe ſcribit Lucilius: unde illud Virgilij,

Tum primum noſtri Cacum uidere timentem: id eſt, ſemel.

Nec fiet Homo.) Brutum erit animal: nihil ſapiet, ut illud Terentianum, Cenſen' hominem me eſſe? uel refert ad Empedoclem, ob cupiditatem famæ immortalitatis adipiſcendæ.

Amorem.) Cupiditatem.

Famoſæ.) Diuulgatæ, celebratæ, uel infamis. Anima enim in corpore dimittenda eſt arbitrio eius qui dedit.

Nec ſatis adparet.) Non liquet, id eſt, furentis ſunt carmina: ſed ignoratur quo læſo numine is illi furor ſit immiſſus: utrum impius in patrios manes, an loca ſacra uiolarit. utcunque uitandus eſt & fugiendus: ne ſi nos arripuerit, malorum carminum lectione enecet.

Minxerit in cineres patrios.) Magna quondam fuerat ſepulchrorum religio, ut etiam extra gẽtem inferri fas negarent eſſe: illa uiolare capitale erat: nulla ui deleri neque moueri poterant: atque ut cætera extinguebantur, ſic ſepulchra uetuſta ſanctiora reddebantur: ac locus ipſe multa religioſa iura complectebatur: qui in loco publico eligi non poterat, ſed extra urbem ſecus uias.

quin

quin & ſepulchra mutare non licebat: unde illud diploma uetuſtum, Quum ante hos dies coniugem & filium amiſerim oppreſſus neceßitate, corpora eorum fictili ſarcophago commendauerim, donec his locus quem emeram, ædificaretur uia Flaminia *inter miliaria ſecundum & tertium, euntibus ab urbe parte læua. rogo, domine* Imperator, *permittas mihi in eodem loco in marmoreo ſarcophago, quem mihi modò comparaui, ea corpora colligere: & quando me eſſe deſiero, pariter cum eis ponar.* Placet. Lubentius Celſius *promagiſter ſubſcripſi.* Tertio Nonas Nouembres Antio Pollione *&* Optimo *conſulibus.*

Cineres.) *Comburebant enim corpora* Rhomæ *ab ipſa populi* Rhomani *infantia. unde lex in duodecim tabulis: In urbe non ſepelito, néue urito.*

Bidental.) *Loca tacta fulmine, acri ſtudio procurabant maiores noſtri. ſacerdotem adhibebant: colligebántque diſperſa fulminis ueſtigia: terræq; ſacris ritè peractis, constructa ara, cæſaque bidente eum locum* Bidental *adpellabant: quem uiolare, piaculum erat.*

Inceſtus.) *Pollutus. Inceſtum dicitur quæcunque pollutio.*

Mouerit.) *Violauerit ligone uel aratro.*

Triſte.) *Quòd in malorum procuratione fieret, ſic &* Perſius, Triſte *iaces lucis euitandúmque* Bidental.

An potius triſte dixit, quòd quædam etiam ſint fulmina læta: quæ quum à prima cœli parte uenerint, & in eandem conceſſerint, ſummam portendant fœlicitatem?

Inceſtus.) *Eo ipſo, quòd mouit* Bidental.

Certè.) *Agatur, inquit, quouis ſcelere, furioſus eſt.*

Caueæ.) *Caueámne pro arena poſuit, in qua feræ exhibebantur: quam &* Virgilius *pro conſeſſu populi accipit in quinto libro? an caueam receptaculum intelligit, qua non ſolùm auiculas includi*

includi mos erat, ſed & feras ad ludos? quam aulam uocat Petronius *his carminibus,*

Premit aduena claſſes
Tigris, & aurata gradiens uectatur in aula,
Vt bibat humanum populo plaudente cruorem.

Sed nec imperitè, quum caula ſeptum ouium, Græcum ſit nomen, addita c litera.

Clatros.) Cancellos, repagula, quæ pede inter ſe diſtent: unde clatrata feneſtra, Plauto ac Catoni: clatrare, Columellæ. Propertius,

Et canis in noſtros nimium experrecta dolores:
Quum fallenda meo pollice clatra forent.

& Virgilius, *Inſertas feneſtras dixit: id eſt, clatratas.*

Recitator.) Qualis Ligurinus ille apud Martialem.

Hirudo.) Apta ſimilitudo. ut enim hirudo ſi corpori hæſerit, nequit euelli, niſi plena ſanguinis: ſic poeta ſitientes nactus aures tantum recitat, & tam mala carmina, ut nedum ſanguinem, ſed animam miſero exugat auditori. Danda eſt ergò opera, ne fanatici, ne ceraſtæ, ne urſi, ne hirudines ſimus. Ad perfectam illã poeticam, quæ mediocritatem non admittit, contendendum eſt. Quã ut adſequi poſſimus, primùm boni & haberi & eſſe quæramus: ab omni corporis ſenſu, contagionéque animum auertamus: imitemúrque agricolas, qui ſentibus omnem prius agrum perpurgant, poſtmodum ſemina iaciunt. ſic nos quum ex animis omnem rerum ſordidarum cupiditatem eiecerimus, cæteróſque adfectus igne ferróque extirpauerimus, omni iam cupiditatum quaſi ſpinarum commiſtione ſuffocata: tunc demum hæc diuina poetices ſemina excipiemus. Fallimur, ſi putamus, corruptis obſcœniſque moribus ſpeculationes ſpiritúſque immiſceri diuinos. Nec nos labor terreat, qui ardua ingredientibus

pri-

primus ſeſe offert, conantéſque aſcendere deturbat. An uſquam eſt quo poßimus utilius glorioſiúſque hoc quod ſupereſt æui exigere? Nam quòd utilitatem in ea negent eſſe ullam, eſt ſanè nulla ijs qui omnia mercede metiuntur, eáque adfectant, quæ lucellum adferũt. famiq; pótius quàm famæ, oneri quàm honori, cœno quàm cœlo ſtudent. ſed quos aurea delectat uirtus, nihil habent maius quod ſuſpiciant: quippe quæ omnem uiuendi rationem contineat, fortium res geſtas interire non patiatur, impiè facta quaſi inuſta nota ulciſcatur, perpetua ſtigmata improbis inurat, bonos ſempiterna muneret gloria. Quid enim aliud heroici, niſi perfectum hominem deſcribunt? Elegiographi inanes cogitationes, ſtulta amantium conſilia, amoris quàm intolerabile iugum oſtendunt. Tragici, tyrannorum exitus, fortunæque aleam patefaciunt. Comici, priuatam uitam quaſi in ſpeculo demonſtrant. Satyrici, uitia ſectantur. Lyrici, fortium res geſtas commemorat. Denique quocunque graditur pede, nihil habet, niſi præcepta exempláque uitæ ſaluberrima, ſuis cultoribus, qui nõ quantũ quidque proſit, ſed quanti quidque ſit, metiuntur: quæ magnum præbet præmiũ, quæ ſeipſam largitur poßidendam: ut qui illam adipiſcatur, nullis immotus ſit caſibus, nullius externæ opis egeat, ſuis animoſus diuitijs, & tanquam è ſpecula mortalia deſpiciens. Et nos tam duri ſumus, tam inepti, tam barbaris ipſis immaniores, qui tantum cœleſte munus, uirtutũ omnium ſeminarium, ex quo tot clariſſima lumina lumen acceperint, in ſitu ſqualoréque neglectum iacere patiemur? tantum doctrinæ ſapiẽtiæque theſaurum contemnemus? tam ſuauem concentum piacatis auribus negligemus? Quin agite, ſignum hoc noſtrũ Horatianum attollamus. hæc ipſa præcepta pro aquila haſtæ alligemus. En, ego ultro nomen do: profiteor inuocatus, procedóque in medium miles uoluntarius, & ſi per uos licet, anteſignanum me uobis polliceor, non mea fretus eruditione, quæ tenuis eſt: magnitudi-

tudinemque tãtæ profeſſionis non ignoro:ſed nõnulla fortaſſe diligentia,ut quod uel ingenio,uel doctrina nõ poſſum,labore ſaltem & cura perficiam.Itaque non hortor iam uos ad hæc ſtudia, quos uideo incitatos,ſed deſyderium ueſtrum ardens & concitatũ peto. Diligentiã uerò & conſtantiã expoſtulo.Facile eſt quod uelis,excogitare:uerùm illud quod cogitaueris,conſequi difficile.Cõſequemur autem ſi inuigilare uoluerimus.quid enim tam arduũ eſſe poteſt & ſecluſum,quò humanum ingeniũ penetrare non poſsit? nihil tamẽ agit,qui ſine puluere & ſudore ad ea ſperat poſſe peruenire,quæ nos populo & habenti nubila terræ eripiũt,cœlóque inſertant. Ipſa ipſa opus conſtãtia, ne aut ignauia ab incœpto deſiſtamus,aut quaſi difficultate uicti,pedẽ referamus:neue tanquã adulterini pulli è ſchola præcipitemur:ſed ueluti ſoboles generoſa,quorũ acies cõſtans in ſolẽ perduret,educemur & recipiamur.

ACRON.

Ructatur.) Pro eructat.ut,

Et iam nox humida cœlo Præcipitat.

*Sic ueluti merulis intentus decidit auceps.)Senſus eſt,*Nec ſemel *inſanos uerſus faciet:nec carebit cupiditate,tanquam aſsiduè in foueam cadat.*

D*um cupit* Empedocles.) E*mpedocles fuit* A*grigentinus,*P*ythagoricus,qui ſe in flammas* AE*tnæ montis iniecit,immortalitatem adfectans.quod eius crepidulæ prodiderũt,quas flamma eructauit.æreis enim uſus fuerat.*E*mpedocles unũ dicebat,ingenia frigido circa præcordia ſanguine impediri.*

Idem.)Simile.

N*ec ſatis adparet quũ uerſus.)* N*eſcitur pœna propter quam facit uerſus malos inſanus poeta:an quia, læſerit bidental,an quia uiolauerit patris ſepulchrum.*B*idental locus fulminis.*T*riſte autẽ, quòd propter lapſum fulmen conſtituitur.*E*t eſt bidental à biden-*

tibus dictum.nam reliquias fulminis pontifices cum ſacrificio ſe-pelicbant.

Mouerit inceſtus.) Inceſtus dicitur homo pollutus, qui flagi-tium cōmiſerit aut in ſororem, aut in ſacerdotem, aut in affinem.

Clatros.) Oppoſitiones oſtiorum.

Indoctum doctúmque fugat.) Id eſt, omnibus dicit, Audite me: quum ab omnibus fugiatur.

Non miſſura.) Quum compræhenderit corpus.

Hirudo.) Sanguiſuga. Alij ſanguiſugam, & alij ſanguiſugiam di-xerunt. Diſtat autem inter harundinem, hirudinem, & hirundinē. Harundo, canna eſt. Hirundo, auicula. Hirudo, ſanguiſuga.

PORPHYRIO.

Hic dum ſublimeis uerſus ructatur, & errat.) Ructatur pro ru-ctat. Antiqui & ructo & ructor dixerunt, hic genere patiendi extulit ructatur, ut uenatur, lauatur.

Siculiq; poetæ.) Narrabo interitum.

Empedocles.) Fuit Agrigētinus phyſicus, qui ſe in crateram præcipitem dedit AEtnæ, immortalitatem adfectans.

Ardentem frigidus AEtnam Inſiluit.) Dum ſe credit ex opi-nione hominum collecturum diuinitatem, ſi nūquam cōparuiſſet.

An triſte bidental.) Id quod Iouis fulmine percuſſum eſt, biden-tal adpellatur. hoc expiari non poteſt. Sunt autem qui putant ab agna dictum bidental.

Hirudo.) Hæc ſanguiſuga adpellatur.

FINIS.

Abdita rerum 57
Abſonum 89
Abſtinere 119
Accipere legem 164
Actus comœdiæ 124
Adiunctus 119
AEmilius 42.43. 46
AEquus 21
AEſchylus 161
AEtates 113
AEuum 184
Agitare 183
Algeo 207.210
Allinere 214.217
Ambiguè 217
Ambitioſus 214
Ambitus 25
Amphora 24
Ampullæ 86.88
Angere 89
Anni uenientes 119
Anticyra 170.175 178
Antimachus 109
Antiphates 104 107
Adparet 221
Apricus 114.118
Archilochus 73
Arcus 24
Argutum 187
Ariſtarchus 214.217
Ars 42
Aſper 115
Adſpirare 131.134
Aſſentator 211
Adſuere 23
Atra bilis 171
Atrum 19
Aulæa 112.117

B

Balnea 170
Bidental 222.226
Bis terque 185
Bonus uir 214
Breuitas 29.181 187

C

Cadmus 123
Cæcilius 59.66
Cæreus 114.118
Callere 158
Callidus 58
Calor 116
Camœna 161
Campeſtria 193
Cantor 112.117
Capitolium 132
Caput 21
Caſcellius 192
Caſtigator 116
Cato 60
Cauea 222
Cedrus 174.177
Celebrare 167
Cenſus 194
Centuriæ 183.187
Certus pes 113
Ceſſare 185
Cethegi 58.59.66 69
Charybdis 104
Cherilus 185.189
Cinctuti 58
Cineres 222
Clatri 223.226
Colchus 91.93
Collatus 120
Colores operū 80
Colludere 118
Comœdia uetus 162
Commiſſum 128
Cōmunia 99.106
Coniurat 207.210
Conſultus iuris 196
Corona ſpiſſa 193

Cothurni grandes 75.85
Cothurnus 162
Craſſum 195
Craſſus 193
Culpæ fuga 42
Cululli 216
Cupidus 118
Cupreſſus 24.26 174.177.179
Cuſtos 114
Cyclicus 101.107

D

Dauus 91
Debentia 51
Debeor 67
Decenter 81
Decidere 220
Decies 166
Decor 112
Deducere 99
Defendere 126.128
Dij in ſcenis 124.127
Delitigare 82
Demittere 220
Demoſthenes 88
Deriſor 209
Deſcribere 80
Deſilire 100
Deſinere 21
Dies multa 165
Dilator 116.119
Diana Taurica 23
Dictum 192
Dicare 66
Difficile 97
Difficilis 116.119
Digitus 158
Diſcus 193
Diues 211
Doctus iter 68
Dormitare 83
Dormitat Homerus 185

E

Efferre 87.89
Egregie 65
Elegia 72
Eloquutio 54
Empedocles 220. 225
Ennij 61
Equites & ped. 89
Euentus 105
Exiguus 73
Expers 183
Extrahere 187

F

Facit idem occidenti 221
Facundia 46
Famoſus 2[illegible]
Fanaticus 215.218
Feſta 133
Ferre 116,119
Feruidus 91
Ficta 182
Fideles oculi 121
Fingo 192
Flebilis 94
Foramen 131
Forma 18
Fortuna 101 120
Frigidus 220
Fulgor 104
Fumus 104

G

Gelidè 116.119
Genij 132
Grammatici 73

H

Habere fidē 66
Habitus 84
Hærere 126
Hirudo 223.226
Homerus 102. & 103
Homo 221

Honeſtus 166
Humus 84

I

Iam nunc 51
Iambus 73.74.158
Idoneus 181
Ignoratus 157
Iliacus 97.99
Impariter 72
Impiger 93
Imus 45
In annos 67
In horas 114
Inceſtus 222.226
Incidere 199.203
Incluſa 72
Incomptus 214
Incredulus 122
Incuria 188.190
Indicia 57
Inducere 20
Inexpertus 97
Inò 92.94
Inſeruire 118
Inſilio 226
Inſternere 162
Intentatum 164
Intercinere 126
Intereſſe 125.127
Interire 62
Interpres 198
Interpretatio 99
Inuideor 60
Inurbanum 155
Iô 220
Iunctura 57
Ixion 94.95

L

Laborare 129
Lædere 88
Lamiæ 182.189
Laudabile 206
Laudator 116.210. 216
Lepidus 156
Libera uina 78
Licinus 171.175
Lima 165.167
Litura 165
Longus ſpe 116. & 119
Lucidus 51
Lucrinus portus 67
Ludus 44.201
Lyra 76

M

Magnum 162
Manare 187
Medium 192.194
Meleager 105.108
Meret 188.190
Meſſala 192
Meta 207
Metius 196
Minerua inuita 196
Mingere 221
Miſcere 184
Miſſus 196
Mobilis 117
Mollis 45
Morari 99.117
Mortalis 63.64
Mus 102
Muſa 76

N

Naſus 45.47
Nedum 64
Nodus 125
Notare 112
Numerabilis 131. 134
Nuntij 123

O

Obrepere 186
Olim 194
Orbis 106
Oreſtes 92
Orpheus 203

P

Palla 162

Palleſcere 209
Pangere 208.210
Papauer 193
Parturient montes 101
Pedeſtris 82
Peleus 85
Penes 68
Pernix 115.118
Perſonæ 125
Pes 21
Pictura 187
Fictor 17
Pictoribus & poetis 17.21
Piſo 21
Plaudite 117
Plauſor 112
Plautus 59.60. 66.154.155.
Plenum pectus 187
Pluuius arcus 24.25
Poematũ uitia 22
Poeta 205
Pomœrium 132
Ponere 47
Ponere ungues 170
Pompilius 165
Poſci 124.127
Potenter 49
Præco 208.211 218
Præficæ 209
Præſens in tẽpus 50
Prætexa 167
Pranſus 183.187 124
Prece 199
Proaui 155
Prodigialiter 46
Producere 67
Productor 124
Proferre pedẽ 100
Profrſſus 24
Propriè 99
Promiſſor 101
Publica 99.106
Pudenter 59
Puero ſe 119
Pueri deorum 78
Pugil 77.78
Pulpitum 162
Punctum 184.188
Python 207.210

Q

Quærere 206
Querulus 119
Quintilius 213.218

R

Receptus 62
Reddere uocem 117
Regius morbus 215.
Remiſcere 105.109
Renaſcor 68
Reponere 91.93 124
Rhamnes 184
Rhenum 23.25.26
Riualis 216.218
Ructari 220.225

S

Sacer 198
Sales 155
Salſum 155
Saluber 126
Salutari poeta 80
Sanguiſuga 226
Scabies 122.123. 124
Sedulus 91.93
Segnius 121
Seponere 155
Serpere humi 35.37. 46.
Signare 113
Signatus 61
Simulare 25
Siniſtrè 215.217
Soccus 75.85
Sodes 214
Somnia 16